

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HURÛFÂT DEFTERLERİNE GÖRE AYAŞ KAZASI VAKIFLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet ÖZBEK

TARİH PROGRAMI

Ankara, 2024

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HURÛFÂT DEFTERLERİNE GÖRE AYAŞ KAZASI VAKIFLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet ÖZBEK

TARİH PROGRAMI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR

Ankara, 2024

ONAY SAYFASI

Ahmet ÖZBEK tarafından hazırlanan “HURÛFÂT DEFTERLERİNE GÖRE AYAŞ KAZASI VAKIFLARI” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği /oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Kurumu	İmza
Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR (Danışman)		Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☒	Red ☐		
Doç. Dr. Mehmet Doğan		Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☒	Red ☐		
Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN		Ankara Üniversitesi	
Kabul ☒	Red ☐		

Tez Savunma Tarihi: 29 Ağustos 2024

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdür V.

Doç. Dr. Muhammet Enes KALA

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Adı Soyadı: Ahmet ÖZBEK

İTHAF

Ömürlerini evladına adamaktan çekinmeyen kıymetli Anneme ve Babama...

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamda, akademik anlamda zengin birikimi ve tecrübesiyle konunun belirlenmesinden, belgelerin okunmasına, yazımına ve sonuçlanmasına kadar yaşanan süreçte desteklerini esirgemeyen danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR'a teşekkür ederim. Çalışmamın yazım sürecinde her anlamda destek veren okul müdürlerim Alime KAYA ve Sezai ÇELİK'e ayrıca teşekkür ediyorum. Sürecin zorluğuna benimle birlikte katlanan ve manevi desteğini esirgemeyen eşim Şerife ÖZBEK'e; kızlarım Elif Zümra, Bilge ve Hüma ÖZBEK'e hassaten teşekkür ediyorum. Son olarak beni destekleyen, ömürlerini evladına adamaktan çekinmeyen sevgili anneme ve babama her koşulda yanımda oldukları için teşekkür ederim.

Ahmet ÖZBEK
Ankara 2024

ÖZET

Bu çalışmada, Osmanlı döneminde Ankara Sancağı'na bağlı bir kaza olan Ayaş'ta kurulan vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan Hurûfât Defterleri'ndeki kayıtlar üzerinden incelenmiştir. Hurûfât Defterleri'nden, kaza merkezinde ve köylerde bulunan vakıf kurumlarını, bunların kurucularını, işleyişini, görevlendirilen personelin isimlerini, görevlerini, göreve tayin usûllerini, aldıkları günlük vazife ücretlerini ve zamanla gerçekleşen değişimleri tespit edebiliyoruz. Her ne kadar bu çalışmada kullanılan Ayaş Kazası, Hurûfât Defterleri'ndeki kayıtlar, 1688-1834 yılları arasını ihtiva etse de kazada kurulan ve bilgileri bu defterler ve diğer arşiv malzemeleri üzerinden günümüze ulaşan vakıfların evveliyatı çok öncelere, Ankara ve çevresinin Osmanlı hakimiyetine geçtiği XIV. yüzyılın ortalarına kadar gitmektedir. Nitekim Ayaş'ta kurulan vakıfların geçmişine gitmek için 1463, 1522 ve 1571 tarihli Ankara Sancağı'nın Evkâf ve Mufassal Tahrir Defterleri'nden yararlanılmıştır.

Bu çalışmada, Hurûfât Defterleri'ndeki kayıtlardan yola çıkılarak, Ayaş Kazası merkezinde ve o dönem bu kazaya bağlı köylerde bulunan Câmi, mescid, zâviye, mektep, medrese, çeşme gibi vakıf kurumlarının adları, kurucuları, bulundukları yerler, tayin edilen görevliler, görevlendirme ve görevden alma usulleri, vazifelerden aldıkları ücretler tespit edilmeye çalışılmıştır. Hurûfât Defterleri, Ayaş'ta bulunan mahalle ve köy adlarının tespitinde; ayrıca kaza halkının sosyal, iktisadî ve dinî hayatının ortaya konulması noktasında bize geniş bir bilgi sunmuştur. Bu çalışma ile Osmanlı döneminde Ayaş Kazası'nda kurulan ve faaliyet gösteren, bölgenin imar ve ihya edilerek şenlenmesine katkı sağlayan vakıfların tarihine ve kaza genelindeki dinî, sosyal ve kültürel yapıların tespitine katkı sağlanmış; incelenen kaynak serisi üzerinden kaza genelindeki vakıfların isimleri, bulundukları yerler, kurucuları ve işleyişi gibi hususlar ortaya konulmuştur. Ayrıca Ayaş Kazası Vakıfları'nın ve dinî, sosyal, kültürel yapıların envanterinin çıkartılması için yeni bilgiler araştırmacıların bilgisine sunulmuştur.

Çalışmanın ana kaynakları dışında, konu ve Ayaş ile ilgili kitaplardan, makalelerden, tezlerden ve akademik çalışmalardan yararlanılmış, ayrıca Ayaş ve köylerine ziyaretlerde bulunularak, alan çalışması da yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ayaş Mahalle ve Köyleri, Ayaş Kazası, Hurûfât Defterleri, Vakıflar, Vakıf Müesseseleri.

ABSTRACT

This study examines the waqfs established in Ayaş, a district of the Ankara Sanjak during the Ottoman period, based on records in the Hurûfât Registers held by the Directorate General of Foundations. From these Hurûfât Registers, we can identify the waqf institutions located in the district center and villages, their founders, operations, the names and duties of assigned personnel, the appointment procedures, their daily allowances, and changes over time.

Although the Hurûfât Registers used in this study cover the years 1688-1834, the origins of the waqfs in the district date back much further, to the mid-14th century when Ankara and its surroundings came under the Ottoman rule. To trace the history of waqfs established in Ayaş, records from the Ankara Sanjak's waqf and mufassal tahrir registers dated 1463, 1522, and 1571 were also utilized.

This study aims to identify the names, founders, locations, appointed officials, appointment and dismissal procedures, and salaries of the waqf institutions such as mosques, prayer rooms, zawiyas, schools, madrasas, and fountains in the Ayaş district center and its villages during that period, based on the Hurûfât Registers. The Hurûfât Registers provide extensive information on the names of neighborhoods and villages in Ayaş, as well as insights into the social, economic, and religious life of the district's inhabitants. This study contributes to the understanding of the history of waqfs established and operating in the Ayaş district during the Ottoman period, which contributed to the development and revitalization of the region. It also helps to identify the religious, social, and cultural structures throughout the district. Additionally, new information has been provided for researchers to create an inventory of Ayaş district's waqfs and religious, social, and cultural structures.

Besides the primary sources of the study, books, articles, theses, and academic works related to the subject and Ayaş were utilized, and fieldwork was conducted through visits to Ayaş and its villages.

Keywords: Ayaş Mahalles and Villages, Ayaş Kaza, Hurûfât Registers, Waqfs, Waqf Institutions.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	i
BEYAN	ii
İTHAF	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xviii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konu, İçerik, Önem ve Sınırlılıkları	1
2. Araştırmanın Amacı ve Problematiği	2
3. Kaynaklar Üzerinde Bir Değerlendirme	4
3.1. Hurûfât Defterleri	4
3.1.1. Ayaş Kazası Hurûfât Defterleri (1688-1834 Yılları Arası)	6
3.1.2. Arşiv Kaynakları	8
3.1.3. Araştırma Eserler	9
I. BÖLÜM	11
AYAŞ KAZASI	11
A. AYAŞ'IN COĞRAFYASI VE TARİHİ	11
1. Coğrafi Konumu ve Tarihi	11
2. Osmanlı Hâkimiyeti Öncesinde Ayaş	12
3. Osmanlı Döneminde Ayaş	13
B. HURÛFÂT DEFTERLERİNE GÖRE AYAŞ KAZASI'NDAKİ YERLEŞİM BİRİMLERİ	14
1. Ayaş Kazası Yerleşim Birimleri ve İdarî Yapısı	14
1.1. Hurûfât Defterleri'nde Geçen Ayaş Merkez ve Bağlı Kasabaların Mahalleleri	16
1.2. Hurûfât Defterleri'nde Geçen Ayaş'a Bağlı Kasabalar	19
1.3. Hurûfât Defterleri'nde Geçen Ayaş'a Bağlı Köyler	20
1.4. Ayaş Mahkemesi	25
II. BÖLÜM	30

A. VAKIF VE OSMANLI'DA VAKIF MÜESSESELERİ.....	30
1. Vakfın Tanımı	30
2. Osmanlıda Vakıf Müesseseleri.....	31
3. Ayaş Vakıfları	32
3.1. Câmiler.....	32
3.1.1. Ayaş Câmî-i Atîk (Eski Câmî)-Ulu Câmî	35
3.1.2. Ayaş Câmî-i Cedîd/Yeni Câmî	40
3.1.3. İbn-i Yâmîn (Bünyamin Ayaşî) Câmîi	44
3.1.4. Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Câmî-i Cedîd/Yeni Câmî	47
3.1.5. Çakmak/Aktaş Câmî-i Şerifi.....	51
3.1.6. Dervişimam Mahallesi Câmî-i Cedîd/Yeni Câmî.....	54
3.1.7. Ayaş İslamoğlu Câmî-i Şerifi	56
3.1.8. Ayaş Kalesi/Karakaya(Killik) Câmî-i Şerifi	57
3.1.9. Güdül Kasabası Câmî-i Şerifi	59
3.1.10. Güdül Kasabası Aşağı Mahalle Câmî-i Şerifi.....	62
3.1.11. Dârüssaâde Ağası Maksud Ağa Câmî-i Şerifi	65
3.1.12. Güdül Kasabası Zaim İbrahim/Osman Ağa Câmî-i Şerifi.....	67
3.1.13. Yeregözü/Sinanlı Köyü Câmî-i Kebir/Ulu Câmî.....	68
3.1.14. Yeregözü/Sinanlı Köyü Câmî-i Atîk/Eski Câmîi	72
3.1.15. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Câmî-i Cedîd/Yeni Câmî	73
3.1.16. Uruş Köyü Câmî-i Şerifi.....	76
3.1.17. Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Câmî-i Şerifi.....	80
3.1.18. Çağa Köyü Câmî-i Şerifi	86
3.1.19. Salih/Salihler Köyü Câmî-i Şerifi	89
3.1.20. Karaviran/Akbaş Köyü Câmî-i Şerifi.....	90
3.1.21. Karacaviran/Karacaören Köyü Câmî-i Şerifi	93
3.1.22. Tahtacıviran/Tahtacıören Köyü Câmî-i Şerifi	97
3.1.23. Kalta/Taşören Köyü Câmî-i Şerifi	101
3.1.24. Çanılıkebir Köyü Câmî-i Şerifi.....	104
3.1.25. Başcanıllı Köyü Câmî-i Şerifi.....	105
3.1.26. Çanıllı Köyü Ağa Câmî-i Şerifi	107
3.1.27. Yüregir/Üregil Köyü Câmî-i Şerifi	108
3.1.28. Afşar Köyü Câmî-i Şerifi	111
3.1.29. Destarlı/Yağmurdede Köyü Câmî-i Şerifi.....	113

3.1.30. Başayaş Köyü Câmi-i Şerifi	116
3.1.31. Karacakaya Köyü Câmi-i Şerifi	120
3.1.32. Cimder/Kavaközü Köyü Câmi-i Şerifi	122
3.1.33. Cimderkayası/Cimderkapısı Köyü Câmi-i Şerifi	126
3.1.34. Oltan Köyü Câmi-i Şerifi	128
3.1.35. Saray Köyü Câmi-i Şerifi	131
3.1.36. Keçiler (Kıçılar)/Kayı Köyü Câmi-i Şerifi	133
3.1.37. Öz Köyü Câmi-i Şerifi	137
3.1.38. Bayram Köyü Câmi-i Şerifi	139
3.1.39. Yoğunpelid Köyü Câmi-i Şerifi	141
3.1.40. Ortabereket Köyü Câmi-i Şerifi	143
3.1.41. Başbereket Köyü Câmi-i Atık	145
3.1.42. Ilıca Köyü Câmi-i Şerifi	146
3.1.43. Dildere Tekkesi/Tekke Köyü Câmi-i Şerifi	147
3.1.44. Dereli/Aşağıdereli Köyü Câmi-i Şerifi	150
3.1.45. Çukur/Çukurören Köyü Câmi-i Şerifi	152
3.1.46. Sagır(Sağırköy) Köyü Câmi-i Şerifi	153
3.1.47. Boyalı Köyü Câmi-i Şerifi	154
3.1.48. Yelli Köyü Câmi-i Şerifi	155
3.1.49. Teske/Gökçebağ Köyü Câmi-i Şerifi	158
3.1.50. İlhan Köyü Câmi-i Şerifi	159
3.1.51. Çakmacuk/Arklar Köyü Câmi-i Şerifi	161
3.1.52. Melal/Ulupınar Köyü Câmi-i Şerifi	164
3.1.53. Kurtkulağı Kalesi Câmi-i Şerifi	165
3.1.54. Oğuzçayırı/Uğurçayırı Köyü Câmi-i Şerifi	165
3.1.55. Dodurga Köyü Câmi-i Şerifi	166
3.1.56. Karaköy Köyü Çarşı Câmi-i Şerifi	167
3.1.57. Ayaş Karamanlı Câmi-i Şerifi	168
3.1.58. Susuz Köyü Câmi-i Şerifi	168
3.1.59. Yassıvıran Köyü Câmi-i Şerifi	169
3.2. Mescidler	169
3.2.1. Ayaş Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Mescid-i Şerifi	172
3.2.2. Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Kaya Mescid-i Şerifi	174
3.2.3. İğdeli Mescid-i Şerifi	174

3.2.4. Hacıveli Mahallesi Mescid-i Şerifi	176
3.2.5. Ömeroğlu Mahallesi Çukur Mescid-i Şerifi	177
3.2.6. Ayaş İbn-i Ömer Mahallesi Mescid-i Şerifi	178
3.2.7. İbn-i Ömer Mahallesi Bacı Hatun Mescid-i Şerifi.....	179
3.2.8. Kesikbaş Mescid-i Şerifi	179
3.2.9. Ferah Fakîh Mahallesi Mescid-i Şerifi.....	181
3.2.10. Ferah Fakîh Mahallesi Sencergâh Mescid-i Şerifi	182
3.2.11. Karadibek Mescid-i Şerifi.....	183
3.2.12. Hacıreceb Mahallesi Mescid-i Şerifi.....	184
3.2.13. Dervişimam Mahallesi Mescid-i Atık/Eski Mescid-i Şerifi	185
3.2.14. Sinan Fakîh Mahallesi Mescid-i Şerifi	186
3.2.15. Ayaş Şeyh İzzeddin Tekyesi Mescid-i Şerifi.....	187
3.2.16. Ayaş Bayramgünü Mescid-i Şerifi.....	187
3.2.17. Hacımemi Mahallesi Mescid-i Şerifi	188
3.2.18. Güdül Kasabası Baş Mescid-i Şerifi	189
3.2.19. Güdül Kasabası Mescid-i Şerifi	189
3.2.20. Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Aşağı Mahalle Mescid-i Şerifi	190
3.2.21. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Kazancı Mescid-i Şerifi	193
3.2.22. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Dönoğlu Mahallesi Mescid-i Şerifi	194
3.2.23. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Gayran Mahallesi Mescid-i Şerifi	196
3.2.23. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Mahkeme Mahallesi Mescid-i Şerifi	196
3.2.24. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Dere Mahallesi Mescid-i Şerifi	198
3.2.25. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Asirler Mahallesi Mescid-i Şerifi.....	199
3.2.26. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Hoca Sinan Mahallesi Mescid-i Şerifi.....	200
3.2.27. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Faraki Mahallesi Mescid-i Şerifi.....	201
3.2.28. Başberek Köyü Mescid-i Şerifi	202
3.2.29. Sapanlı Köyü Mescid-i Şerifi.....	203
3.2.30. Çağa Köyü Mescid-i Şerifi	203
3.2.31. Zeyve Köyü Mescid-i Şerifi	204
3.2.32. Saray Köyü Yaylası Musallası.....	205
3.2.33. Ferahfaki Mahallesi Sülüklüpnar Mescid-i Şerifi ve Vakfı.....	205
3.3. Tekke ve Zâviyeler	206
3.3.1. Veli Dede Tekkesi.....	208
3.3.2. Haydar Dede Tekkesi Vakfı	211

3.3.3. Yoldum Köyü Kürdeşen? Tekkesi	212
3.3.4. Seyyid Seyfullah Zâviyesi	212
3.3.5. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Sinan Bey Zâviyesi	213
3.3.6. Yeregözü(Sinanlı) Kasabası Şeyh Salih Zâviyesi	215
3.3.7. Yeregözü Kasabası Ahî Selman Zâviyesi	219
3.3.8. Tokuz Şeyh Zâviyesi ve Vakfı.....	222
3.3.9. Osman Dede Zâviyesi	225
3.3.10. Çağa Köyü Şeyh Oruç Zâviyesi.....	227
3.3.11. Samud Bâlî Zâviyesi	230
3.3.12. Zeyve Köyü Zıvı Dede Zâviyesi.....	235
3.3.13. Çukurviran/Çukurören Köyü Emrem Sultan Zâviyesi	237
3.3.14. Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü Şeyh Maruf Zâviyesi.....	237
3.3.15. Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü Seyyid Seyfeddin Zâviyesi.....	242
3.3.16. Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü Şeyh Evren Zâviyesi	242
3.4. Ayaş Eğitim Kurumları.....	243
3.4.1. Teberdâr/Baltacı Ahmed Ağa Mektebi Ve Vakfı	244
3.4.2. Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Sıbyan Mektebi	246
3.4.3. Tahtacıviran/Tahtacıören Köyü Sıbyan Mektebi.....	247
3.5. Evladlık Vakıflar	247
3.5.1. Salavat Çiftliği Vakfı.....	248
3.5.2. Ahî Bayezid Çiftliği ve Mezraası Vakfı	249
3.5.3. Hüseyin Dede Tarlaları ve Mezraası Vakfı	251
3.5.4. Cüneyd Dede Vakfı.....	252
3.5.5. Demirci/Ortabereket Köyü Derviş Yusuf Mezraası Vakfı	253
3.5.6. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Hacı Yakup Çiftliği Vakfı	253
3.5.7. Tekke Köyü İyicek Dede Vakfı	256
3.5.8. Afşar Köyü Dede Emin ve Kalaycıoğlu Yerleri Vakfı	256
3.6. Su Vakıfları	257
3.6.1. Âb-ı Çeşme Vakfı	258
3.6.2. Kadımarı Vakfı	258
3.6.3 Ayaş Hamamı Vakfı.....	259
SONUÇ	261
KAYNAKÇA	264
1. Arşiv Belgeleri	264

2. Araştırma Eserleri ve Makaleler.....	264
3. Ansiklopedi Maddeleri	268
4. Elektronik Kaynaklar.....	269

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Ayaş Kazası Hurûfât Defterleri	7
Tablo 2: Ayaş Mahalleleri	18
Tablo 3: Gündül Kasabası Mahalleleri	18
Tablo 4: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Mahalleleri	19
Tablo 5: Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Mahalleleri	19
Tablo 6: Hurûfât Defteri'ne Göre Ayaş'a Bağlı Kasabalar	20
Tablo 7: XVI. Yüzyıldan Günümüze Ayaş'a Bağlı Köyler	23
Tablo 8: Ayaş Mahkemesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	28
Tablo 9: Hurûfât Defteri'ne Göre Ayaş'ta Bulunan Câmiler	33
Tablo 10: Ayaş Câmî-i Atîk (Eski Câmî)/Ulu Câmî Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	38
Tablo 11: Ayaş Câmî-i Cedîd/Yeni Câmî Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	42
Tablo 12: İbn Yâmîn(Bünyamin Ayaşî) Câmî Personeli ve Günlük Ücretleri/Akçeleri	47
Tablo 13: Ayaş Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Câmî-i Cedîd Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	49
Tablo 14: Çakmak/Aktaş Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	53
Tablo 15: Câmî-i Cedîd Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	55
Tablo 16: Ayaş İslamoğlu Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	57
Tablo 17: Ayaş Kalesi Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	58
Tablo 18: Gündül Kasabası Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	62
Tablo 19: Gündül Aşağı Mahalle Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	64
Tablo 20: Gündül Kasabası Dârüssaâde Ağası Maksud Ağa Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	67
Tablo 21: Gündül Kasabası Zaim İbrahim/Osman Ağa Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	68
Tablo 22: Yeregözü/Sinanlı Köyü Câmî-i Kebîr/Ulu Câmî Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	71
Tablo 23: Yeregözü/Sinanlı Köyü Câmî-i Atîk/Eski Câmî Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	73
Tablo 24: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Câmî-i Cedîd/Yeni Câmî Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	75
Tablo 25: Uruş Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	78
Tablo 26: Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	84
Tablo 27: Çağa Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	88
Tablo 28: Salih/Salihler Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	90
Tablo 29: Karaviran/Akbaş Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	92
Tablo 30: Karacaviran Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	95
Tablo 31: Tahtacıviran Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	98
Tablo 32: Kalta/Taşören Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	103

Tablo 33: Çanılıkebir Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe .	105
Tablo 34: Başcanılı Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	106
Tablo 35: Çanılı Köyü Ağa Câmî-i Şerifi Personeli ve Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	107
Tablo 36: Yüregir/Üregil Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	110
Tablo 37: Afşar Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	112
Tablo 38: Destarlı/Yağmurdede Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	115
Tablo 39: Başayaş Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	119
Tablo 40: Başayaş Köyü Câmî-i Şerifi Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	120
Tablo 41: Karacakaya Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe .	121
Tablo 42: Cimder/Kavaközü Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	125
Tablo 43: Cimderkayası/Cimderkapısı Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	127
Tablo 44: Oltan Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe.....	130
Tablo 45: Saray Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	132
Tablo 46: Keçiler (Kiçiler)/Kayı Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	136
Tablo 47: Öz Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	138
Tablo 48: Bayram Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	140
Tablo 49: Yoğunpelit Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe .	142
Tablo 50: Ortabereket Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe .	144
Tablo 51: Başbereket Köyü Câmî-i Atık Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	146
Tablo 52: Ilıca Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe.....	147
Tablo 53: Dildere Tekkesi Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe.....	149
Tablo 54: Dereli Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	151
Tablo 55: Çukur/Çukurören Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	152
Tablo 56: Sagir(Sağırköy) Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	154
Tablo 57: Boyalı Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	155
Tablo 58: Yelli Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	157
Tablo 59: Teske/Gökçebağ Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	159
Tablo 60: İlhan Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe.....	161
Tablo 61: Çakmacuk(Arklar) Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	162
Tablo 62: Melal/Ulupınar Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	165
Tablo 63: Kurtkulağı Kalesi Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe..	165
Tablo 64: Oğuzçayırı Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe .	166
Tablo 65: Dodurga Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	167

Tablo 66: Karaköy Köyü Çarşı Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	167
Tablo 67: Ayaş Karamanlı Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	168
Tablo 68: Ayaş Susuz Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe ..	168
Tablo 69: Yassıviran Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe ..	169
Tablo 70: Hurûfât Defteri'ne Göre Ayaş'ta Bulunan Mescidler	171
Tablo 71: Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	173
Tablo 72: Ayaş Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Kaya Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	174
Tablo 73: İğdeli Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	175
Tablo 74: Ayaş Hacıveli Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	176
Tablo 75: Ömeroğlu Mahallesi Çukur Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	177
Tablo 76: Ayaş İbn-i Ömer Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	178
Tablo 77: İbn-i Ömer Mahallesi Bacı Hatun Mescid-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	179
Tablo 78: İbn-i Ömer Mahallesi Kesikbaş Mescid-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	181
Tablo 79: Ferah Fakîh Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe ..	182
Tablo 80: Ferah Fakîh Mahallesi Sencergâh Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	183
Tablo 81: Karadibek Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	184
Tablo 82: Hacıreceb Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	185
Tablo 83: Dervişimam Mahallesi Mescid-i Atık/Eski Mescid Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	186
Tablo 84: Sinan Fakîh Mahallesi Mescid-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	186
Tablo 85: Ayaş Şeyh İzzeddin Tekyesi Mescid-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	187
Tablo 86: Ayaş Bayramgünü Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	187
Tablo 87: Hacımemi Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	188
Tablo 88: Güdül Kasabası Baş Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	189
Tablo 89: Güdül Kasabası Mescid-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe ..	190
Tablo 90: Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Aşağı Mahalle Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	191
Tablo 91: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Kazancı Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	193
Tablo 92: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Dönoğlu Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	195
Tablo 93: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Gayran Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	196

Tablo 94: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Mahkeme Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçeleri	197
Tablo 95: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Dere Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	199
Tablo 96: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Asirler Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	199
Tablo 97: Yeregözü/Sinanlı Köyü Hoca Sinan Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	200
Tablo 98: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Faraki Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	202
Tablo 99: Başbereket Köyü Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	203
Tablo 100: Sapanlı Köyü Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	203
Tablo 101: Çağa Köyü Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	204
Tablo 102: Zeyve Köyü Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	204
Tablo 103: Saray Köyü Yaylası Musallası Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	205
Tablo 104: Sülüklüpinar Mahallesi Mescidi Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	206
Tablo 105: Hurûfât Defteri'ne Göre Ayaş'ta Bulunan Tekke ve Zâviyeler	208
Tablo 106: Veli Dede Tekkesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	210
Tablo 107: Haydar Dede Tekkesi Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	211
Tablo 108: Yoldum Köyü Kürdeşen? Tekkesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	212
Tablo 109: Seyyid Seyfullah Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	213
Tablo 110: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Sinan Bey Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	214
Tablo 111: Yeregözü(Sinanlı) Kasabası Şeyh Salih Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	218
Tablo 112: Yeregözü Kasabası Ahî Selman Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	221
Tablo 113: Tokuz Şeyh Zâviyesi ve Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	224
Tablo 114: Osman Dede Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	226
Tablo 115: Çağa Köyü Şeyh Oruç Zâviyesi Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	229
Tablo 116: Samud Bâlî Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	233
Tablo 117: Zeyve Köyü Zıncı Dede Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	236
Tablo 118: Çukurvıran/Çukurören Köyü Emrem Sultan Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	237
Tablo 119: Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü Şeyh Maruf Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	240
Tablo 120: Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü Seyyid Seyfeddin Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	242
Tablo 121: Keçiler/Kayı/Kayı Köyü Şeyh Evren Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	242

Tablo 122: Teberdâr/Baltacı Ahmed Ağa Mektebi Evkafı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	246
Tablo 123: Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Sıbyan Mektebi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	247
Tablo 124: Tahtacıvıran/ Tahtacıören Köyü Sıbyan Mektebi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	247
Tablo 125: Salavat Çiftliği Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	249
Tablo 126: Ahî Bayezid Çiftliği ve Mezraası Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	251
Tablo 127: Hüseyin Dede Tarlaları Mezraası Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	252
Tablo 128: Cüneyd Dede Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe.....	252
Tablo 129: Demirci/Başbereket Köyü Derviş Yusuf Mezraası Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	253
Tablo 130: Yeregözü Kasabası Hacı Yakup Çiftliği Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	255
Tablo 131: Tekke İyicek Dede Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	256
Tablo 132: Afşar Köyü Dede Emin ve Kalaycıoğlu Yerleri Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	257
Tablo 133: Âb-ı Çeşme Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	258
Tablo 134: Kadıpınarı Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe	259
Tablo 135: Ayaş Hamamı Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe.....	260

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
a.g.md.	: Adı geçen madde
AVTD	: Ankara Vakıf Tahrir Defteri
Bkz./bkz.	: Bakınız.
BOA	: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt.
C.EV	: Cevdet Evkafı Fonu
C. MF.	: Cevdet Maarif Fonu
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
EV. d	: Evkaf Defteri.
ed.	: Editör
H.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
HD.	: Hurûfât Defterleri
İA	: İslam Ansiklopedisi (Millî Eğitim Bakanlığı)
M.	: Miladî
md.	: Madde.
MAD.d	: Maliyeden Müdevver Defter
nu.	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TD.	: Tahrir Defteri
TKGMA	: Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi
TK.GM.d	: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Defteri
vb	: Ve benzeri
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
VGMA	: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
vr.	: Varak

vs. : Vesaire
Yay. Haz. : Yayına Hazırlayan(lar)
yy. : Yüzyıl

GİRİŞ

İslam toplumlarının iktisadî, sosyal, dînî, kültürel, hatta siyasî hayatında vakıflar oldukça önemli bir yere sahiptir. Vakıf müessesesinin uygulamada zirveye ulaştığı Osmanlı İmparatorluğu'nda, bugünkü devlet anlayışına göre kamu hizmetleri niteliği taşıyan pek çok görev, vakıflar aracılığıyla yerine getirilmiştir. Yollar, köprüler, çeşmeler, hastaneler, medreseler, kütüphaneler, Câmiler, mescidler, hanlar, kervansaraylar, Zâviyeler ve benzeri pek çok sosyal, kültürel ve dînî yapı vakıflar tarafından kurulmuş, organize edilmiş ve devamlılığı sağlanmıştır.¹

Çalışmamıza kaynak olan, Hurûfât Defterleri, tutuldukları dönemde vakıflar açısından adeta bulundukları yerlerin vakıf envanter defterleri gibi vazife görmelerinin yanı sıra, vakıf personelinin özlük haklarının kayıtlarının tutulduğu defterler olarak da nitelendirilebilir.²

1. Araştırmanın Konu, İçerik, Önem ve Sınırlılıkları

Araştırmanın konusu, Osmanlı döneminde Ankara Sancağı'nın bir kazası olan Ayaş'ta kurulan vakıfları, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde, genel itibarıyla XVII. yüzyılın sonları ile XIX. yüzyılın ilk çeyreği arasında kapsayan döneme ait yerel vakıf kayıtlarının yer aldığı Hurûfât defterleri içinde yer alan Ayaş Kazası, Hurûfât Defterleri'nden yola çıkarak tespit etmek, bu vakıfların işleyişlerini, merkezle olan ilişkilerini, görevlilerini ve hizmetlerini ana hatlarıyla ortaya koymaktır. Bu amaçla H. 1100-1250/M.1688-1834 yılları arasında kapsayan Ayaş Kazası, Hurûfât Defterleri'nde yer alan kayıtlarla, Ayaş Kazası Vakıfları ve bu vakıfların kaza tarihi içindeki yeri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede yukarıda bahsedilen Ayaş Kazası ile ilgili Hurûfât Defterleri değerlendirmeye alınmıştır. Ana kaynağımız olan Hurûfât Defterleri, incelediğimiz dönemde Ayaş'ın tarihini aydınlatmada önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Ayrıca bu çalışmada, incelenen dönemde Ayaş'a bağlı bir kasaba olan Gündül ilçesinin

¹ Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi: Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, TTK Yayınları, Ankara 2003, s. 3.

² Hasan Demirtaş, "Vakıf Araştırmalarında Kaynak Olarak Hurûfât Defterleri: Kangırı Örneği", *Vakıflar Dergisi*, 37, Ankara 2012, s. 50.

tamamı ile günümüzde Güdül gibi Ankara'nın bir ilçesi olan Beypazarı, Polatlı, Sincan'ın bazı köylerinin tarihine de ışık tutulmaya çalışılmış, böylece Ankara'nın batısında yer alan Ayaş kaza merkezi ve köylerindeki vakıflar Hurûfât Defterleri'nden yararlanılarak ele alınıp incelenmiştir.

Ele aldığımız konuyu zaman dilimiyle sınırlandırmamak adına, Ayaş Kazası, Hurûfât Defterleri'nde isimleri geçen vakıfların evveliyatları yani geçmişleri Ankara Sancağı vakıf tahrir defterlerindeki kayıtlardan yola çıkılarak incelemeye tâbi tutulmuştur. Bu kapsamda Hurûfât Defterleri'nde geçen vakıflar, Ankara Sancağı evkâf defterlerinden incelenmiş, o vakfın geçmişi hakkında ilgili kısımda bilgi verilmiştir. Ayaş Kazası Vakıfları ile ilgili pek çok detayın tespit edildiği bu çalışmada ayrıca yer adları, kişi adları, mahkeme, câmi, mescid, medrese, mektep, zâviye ve hamam gibi dinî ve sosyal kurumların tespiti yapılmıştır. Ayrıca incelenen dönemde bürokratik yapı, câmi, mescid, mektep, zâviye vs. vakıf hayır kurumlarına yapılan tayinlerin hangi yöntemle yapıldığı, yaşanan haksızlıklar ve çözüm yöntemleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu konuda Hurûfât Defterleri çalışmamıza kaynaklık etmiştir.

Çalışmanın sınırlılıkları arasında tespit edilen mahalle ve köy adlarının, günümüzde değiştirilmesi Hurûfât Defterleri'nde geçen köyün günümüzde hangi köy olduğunu tespit etmemizi zorlaştırmıştır. Diğer taraftan transkripsiyonunu yaptığımız Ayaş Hurûfât Defterleri'nde bazı kayıtların okunamayacak derecede silik veya kırpık çıkması çalışmamızın diğer sınırlılığı olmuştur. Ayrıca Ayaş Kazası'nda kurulan vakıfların incelenen dönem dışındaki durumlarının tespiti, kaynakların yetersizliği ve araştırma s resinin darlığı nedeniyle yeterli şekilde ele alınamamıştır. Bu da çalışmanın bir başka sınırlılığı olmuştur.

2. Araştırmanın Amacı ve Problematiği

Osmanlı Devlet'inin tarihini, bürokratik düzenini, iktisadî, sosyal ve dinî yapısını ve şehir tarihini anlamada arşiv kaynakları önemli bir yere sahiptir. Bu  alışma ile Osmanlı döneminde Ayaş Kazası'nda, incelenen dönem ve öncesinde vakıf sisteminin işleyişi, atama ve azillerin gerçekleşme yöntemi, kazadaki dinî ve sosyal kurumlar ve görevlilerin günlük vazife ücretleri ile baba ve kendi adları, yaşanan problemler gibi konuların, Hurûfât Defterleri ve diğer vakıf kayıtlarından yararlanılarak ortaya konulması amaçlanmıştır. Hiç şüphesiz bu durum, kazanın tarihinin pek çok yönden ortaya konulmasına katkı

sağlayacaktır. Bu çalışma ile Ayaş'ın tarihine vakıflar üzerinden bir bakış yapılması düşünülmüştür.

Bir yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın başlıca amacı: Ankara'nın en eski kazalarından biri olan Ayaş Kazası Vakıfları'nı, vakıf ve Hurûfât Defterleri'nde yer alan bilgiler ışığında ayrıntılı olarak incelemektir. Bu çalışma ile Ankara ve ilçeleri hakkında yapılacak akademik çalışmalara katkı sağlama ve kaynaklık etme en önemli amaçlarındandır. Bu doğrultuda çalışmanın esas problemleri şu şekildedir:

1. XVII-XVIII. yüzyıllarda Ayaş Kazası'nda bulunan dinî amaçlı kurumlar nelerdir? Dinî kurumların işleyişi, personel sayısı, görevli değişikliklerinin şartları ve yöntemleri nelerdi?
2. XVII-XVIII. yüzyıllarda Ayaş Kazası'ndaki eğitim kurumları, mahkeme ve diğer sosyal kurumlar nelerdi? Görevlileri kimler ve bunların günlük vazife ücretleri ne kadardı?
3. XVII-XVIII. yüzyıllarda Ayaş Kazası'ndaki bürokratik yapı nasıldı? Bürokrasinin işleyişi ve kuralları nelerdi?
4. XVII-XVIII. yüzyıllarda Ayaş Kazası'ndaki vakıf kurumları hangileriydi? Vakıfların kökenleri ve işleyişi nasıldı?
5. XVII-XVIII. yüzyıllarda Ayaş Kazası'nın mahalleleri, kasabaları, köyleri ve mezraalarının adları, konumları, idari yapıdaki statüleri nasıldı? Günümüzle karşılaştırıldığında yer adları ve idari statüdeki değişimler nasıl gerçekleşmişti?

Tez çalışmasında, yukarıdaki problemlere cevap niteliğinde ikinci el kaynakların yanında, çalışmamıza ana kaynak olan Ayaş Kazası, Hurûfât Defterleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv'inden (VGMA) taranarak tespit edilmiş ve bunların transkripsiyonu yapılmıştır. Ayrıca Ayaş ile ilgili gerek Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde gerekse Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'ndeki, konu ile ilgili arşiv belgeleri incelenerek çalışmada bütünlük sağlanmıştır.

3. Kaynaklar Üzerinde Bir Değerlendirme

3.1. Hurûfât Defterleri

Osmanlı ilmiye bürokrasisinin yürütme organı olan kâdıaskerlikler Rumeli ve Anadolu olmak üzere teşkilatlandırılmış ve her biri kendi yetki alanındaki görevleri yürütmüştür. Hurûfât Defterleri de bu sebeple Rumeli ve Anadolu olmak üzere ayrı ayrı tutulmuş ve kazalar defterlere alfabetik sıraya göre dizilmiştir. Örneğin ismi “elif” harfiyle başlayan kazalar bir ciltte toplanmışlar ve defter içerisinde kendi aralarında alfabetik biçimde sıralanmışlardır. Tüm harfler için bu sistem uygulanmış, defter koleksiyonları bu şekilde oluşmuştur. Defterlerin kapaklarının üzerinde hangi harfle başlayan kazalara muhtevi olduklarını göstermek için ilgili harflerin yazıldığını görüyoruz. Yine iç kapaklarda da kazaların sayfalarını gösteren fihristler bulunmaktadır. Zikredilen tutulma biçimi nedeniyle de bu defterler, harfler manasına gelen “hurûf” kelimesinin çoğulu olan “hurûfât” kelimesiyle adlandırılmıştır. Hurûfât Defterleri atık ve cedîd olmak üzere iki seri halinde olup atık kayıtlar H.1086-1103 (1675-1691), cedîdler ise H. 1102-1258 (1690-1840) tarihleri arasındaki vakıf görevi tevcihlerini içermektedir.³ Toplam adedi 211 olan defterlerin 173’ünde fihrist bulunmakta, 38’inde bulunmamaktadır. Defterlerin girişinde yer alan fihristlerde “livâ” ana başlıkları altında varak numaraları belirtilen kazalar alfabetik sıraya göre dizilmiştir. Defter içerisinde varak numarası sol üst köşede bulunur. Defterlerde, fihrislerin ardından kayıtlar gelmektedir; livâ altındaki kaza başlıklarının devamında tayinler ay ve yıl düzeninde tarihlerine göre sıralanmıştır. Atık olarak sınıflandırılan eski tarihli defterlerde genellikle vakıf ismi, vazife ve ücreti, vazifeli ismi, tayin nedeni, atanma tarihi ve atanma prosedürünü gösteren kısa kayıtlar yer alırken, cedid Hurûfât Defterleri’nde bunlara ek olarak vakfın mütevellisi ile kaza kadısı ve kadı nâibi de kayıtlarda gözüktür.⁴

Vakıf kurumunun Osmanlı toplum yapısının en temel taşlarından biri olduğu düşünüldüğünde, Osmanlı Devleti’ndeki kurumsal devamlılığın da sonucu olarak bu defter

³ Yasemin Beyazıt “Hurufat Defterlerinin Şehir Tarihi Araştırmalarındaki Yeri”, *History Studies, Volume 5 Issue 1*, Ocak 2013, s. 42.

⁴ *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Rehberi*, Yay. Haz. Mevlüt Çam, İbrahim Turhan, Rıdvan Enes Akçatepe, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara: 2020, s. 62-63.

serisi öncesinde muadil ya da benzer bir takım arşiv vesikasının bulunması gereklidir. Bu sebeple, Hurûfât Defterleri'nin 1675'li tarihlerden önceki biçimlerinin tespiti bir zorunluluk olarak karşımıza çıkar. Yaptığımız araştırmalar göstermiştir ki Hurûfât Defterleri'nin ataları aslında kadıasker kaleminde tutulan bir tür “Ruznâmçe Defteri”dir.” literatürde bilinen Ruznâmçe Defterleri kadı, müderris, müftü atamalarının ve ilmiyye zümresine girmeyi hak kazanmış olan mülazımların kaydedildiği defterlerdir. Hurûfât Defterleri'nin atası olarak kabul ettiğimiz ruznâmçeler ise kadıaskerlerin cihet (çoğulu cihât) ve tevliyet tevcih etme görevlerinin bir ürünüdür. Cihet, vakıf görevlilerine verilen maaşı, tevliyet ise vakfın idaresinden sorumlu olan mütevellilik gibi görevleri açıklamaktadır. Fatih Kanûnnâmesi'nde kâdıaskerlerin cihet tevcih etme yetkisi açıkça belirtilmiştir.⁵ Tutuldukları dönem içerisinde Hurûfât Defterleri'nden kaza merkezindeki mahalle ve mevki adları, köylerin ve mezraların isimleri tespit edilebilmektedir. Kazada ve ona bağlı köylerde bulunan vakıf yapıların isimleri, kimler tarafından yaptırıldığı, bir kazada bu müesseselerden kaç tane bulunduğu ile kazadaki müderris, imam, müezzin, muallim-i sıbyan, zâviyedar vb. görevlilerin adları ve bunların büyük bir kısmının ölüm tarihleri; kazada görev yapan kâdî ve nâiblerin ve mahkemede görev yapan muhızrların isimleri ile bir kazada görev yapan kişilerin tayin biçimleri, görevde kalış süreleri, aldıkları ücretler, ayrılış sebepleri ve daha başka esaslar hakkında da bilgilere ulaşılabilir.⁶ Bazı kayıtlarda ise vakfiye hûlasalarına rastlanılmaktadır.⁷

Hurûfât Defterleri'ndeki atama kayıtları genel olarak birkaç satırlık hatta bazen tek satırlık kayıtlar olsalar bile, atama kayıtlarında ücretlerin belirtilmesi iktisadî tarih; atamaların ve görev değişikliklerinin nedenlerini göstermesi sosyal tarih; vakıf eser adları ile bu eserlerin yapılış tarihi veya bu yapılarda zaman içerisinde meydana gelen değişiklikleri göstermesiyle sanat tarihi ve şehir tarihçiliği açısından önemli bilgiler ihtiva etmektedir.⁸

Hurûfât Defterlerini ilk kez araştırma konusu olarak kullanan ve bu konuda yol gösteren Tuncer Baykara'dır. Tuncer Baykara 1990 yılında yayınladığı kitabıdır. Baykara'nın yayınladığı defterde adı “elif” harfiyle başlayan kazalar haricindeki Anadolu

⁵ Beyazıt, a.g.m., s.43.

⁶ Demirtaş, a.g.m., s. 49.

⁷ *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Rehberi*, s. 62.

⁸ Halit Çal, “1192 Numaralı 1696-1716 Tarihli Hurufat Defterine Göre Yunanistan'daki Türk Mimarisi”, *Erdem*, S.58, 2010, s. 94.

yakası kazaları bulunmaktadır. Defterde, mahkeme Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki (VGMA) 1142 numaralı Hurûfât Defterini incelemiştir. görevlileri ile dönemin esnaf örgütü atamalarına yer verilirken; imam, müezzin, hatib, zâviyedar gibi vakıf kurumlarında görev yapan görevlilerin atamalarına rastlamıyoruz. Bu nedenle defter diğer defterlerden farklılık arz etmektedir. Defterin Baykara'nın dikkatini çekme sebebi ise Anadolu yakasındaki kazaları büyük oranda içermesidir. Yazar, kitabının giriş bölümünde defterlerin oluşumu ve niteliğiyle ilgili bir bölüm de kaleme almıştır.⁹ 10 yıllık bir aradan sonra Halit Çal'ın 2001 yılında yazdığı Kastamonu'ya bağlı Küre Kazası'yla alakalı dört defterin tanskripsiyonu ve değerlendirilmesini yapmıştır.¹⁰ Hurûfât Defterleriyle alakalı diğer bir önemli çalışma ise Mustafa Alkan'ın kaleme aldığı makalesidir.¹¹ Mustafa Alkan, 2006 yılında Hurûfât Defterleri'ne yeniden dikkat çekmiş, Adana Hurûfât kayıtlarını vakıf tarihi araştırmaları ve vakıf görevlilerinin kariyerleri açısından tahlil etmiştir. Yazar, makalesinin girişinde XVI. yüzyıla ait iki hurûfât defterini de tespit etmiştir. Devamında ise Adana'ya ait tüm hurûfât kayıtlarını, defterlerdeki kayıt sayısı, yapılan atama sayısı, atamaların kurumlara (eğitim, mahkeme, esnaf..) dağılımı, atamaların nedenleri, görevlilerin ücretleri, arz sahiplerinin tespiti gibi başlıklarla incelemiştir.¹² Hurûfât Defterleri ile ilgili son dönemlerde üniversitelerde yüksek lisans ve doktora düzeyinde çalışmalar yapılmaktadır.

3.1.1. Ayaş Kazası Hurûfât Defterleri (1688-1834 Yılları Arası)

Tez çalışmamızın temel kaynağı Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv'inde(VGMA) bulunan Hurûfât Defterleridir. Hurûfât Defterleri'nin Ayaş'a ait olanları H.1100-1250/M.1688-1834 yılları arasındaki zaman dilimiyle ilgili olup, bu döneme ait vakıf kayıtlarını ihtiva etmektedir. İncelenen dönemde Hurûfât Defterleri'nde, göreve tayin edilen kimsenin görev yeri, hangi göreve tayin edildiği, günlük vazife ücreti, görevli değişikliklerinin mahiyeti, tarihi, görevlendirmenin ne şekilde gerçekleştiği, görevlendirmelerin nasıl bir bürokratik aşamayla yapıldığı gibi önemli detaylar yer

⁹ Beyazıt,a.g.m., s.39-40.

¹⁰ Halit Çal, "Hurûfât Defterleri'ne Göre 19. Yüzyılda Küre Kazası", *Prof.Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı Sanat Yazıları*, Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları 2001, 125-166.

¹¹ Mustafa Alkan, "Türk Vakıf Tarihi Araştırmaları Açısından Hurûfât Defterleri: Adana Örneği", *XV. Türk Tarih Kongresi (Ankara 11-15 Eylül 2006), Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. IV, Kısım I, Osmanlı Tarihi A,: TTK Basımevi, Ankara 2010, s. 831-842.

¹² Beyazıt,a.g.m., s. 40.

almaktadır. Ayrıca Hurûfât Defterleri'nde, Ayaş ile ilgili, yer adları, kişi adları, câmi, mescid, zâviye, türbe, medrese, mekteb, mahkeme, hamam, kale gibi önemli dinî, sosyal, iktisadî ve askerî kurumlarla ilgili bilgiler de yer almaktadır.

Bu çalışmada Hurûfât Defterleri'nde vakıf kurumlarında yaşanan atama ve azil süreçleri ve beraberinde yaşanan sorunlar çok önemli bir yer tutmaktadır. Görevli değişiklikleri genelde vakfın evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kaza kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Ancak bu duruma aykırı olarak “ecânibden” yani aile dışından birileri görevi bir şekilde ele geçirmektedir. Bu bazen başkent İstanbul'da bir tanıdık vasıtasıyla olabildiği gibi bazen de kaza kadı ya da nâibinin yardımıyla olabilmektedir. Yapılan haksızlık anlaşıldığında görevlendirme yine evladiyet şartına göre yapılmaktadır.

İncelenen dönemde, Ayaş Kazası, Hurûfât Defterleri'nden tez çalışmamızda kullandığımız defterlerin numaraları, bu defterlerin sayfaları ve belgelerin tarih aralığı aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 1: Ayaş Kazası Hurûfât Defterleri

Sıra No	Defter No:	Sayfalar	Tarih Aralığı
1	530	84, 85	H.1201-1223/M.1787-1808
2	531	72, 73	H.1210-1216/M.1796-1801
3	532	56, 57	H.1219-1222/M.1804-1807
4	533	90	H.1223-1227/M.1808-1812
5	534	87, 88	H.1212-1237/M.1797-1822
6	535	49	H.1238-1244/M.1822-1828
7	536	53	H.1240-1249/M.1824-1834
8	1055	64	H.1155-1160/M.1742-1747
9	1058	36	H.1184-1186/M.1770-1772
10	1059	27	H.1186-1188/M.1772-1774
11	1060	63, 64	H.1199-1203/M.1784-1788
12	1062	64, 65, 66	H.1169-1175/M.1746-1761
13	1065	17	H.1188-1189/M.1774-1775
14	1066	32, 35	H.1189-1197/M.1775-1783
15	1070	57, 58	H.1175-1183/M.1761-1769
16	1073	87, 88	H.1143-1154/M.1730-1754
17	1133	4, 5, 7	H.1104-1133/M.1693-1733
18	1137	54	H.1136-1138/M.1723-1725
19	1138	10, 11	H.1104-1125/M.1692-1713
20	1140	45, 58	H.1100-1110/M.1688-1699

21	1143	79	H.1126-1140/M.1714-1727
22	1144	45	H.1140-1141/M.1728-1729

Bu çalışmada, Ayaş Hurûfât Defterleri'nden 22 defter içinden, 36 sayfadaki 765 kaydın transkripsiyonu yapılmıştır. Daha sonra elde edilen ham veriler işlenerek, vazifenin adı, görevden ayrılan, göreve atanan ve görev tarihi bilgileri tablolaştırılmıştır. Elde edilen bilgiler tematik olarak görevin niteliğine göre tasnif edilmiştir. Ayrıca bilgilerin dayanağını oluşturan Hurûfât Defterleri'nden elde edilen bilgiler, dipnot olarak ve sadeleştirilerek çalışmanın tamamında yer verilmiştir.

3.1.2. Arşiv Kaynakları

Tez çalışmasında, Hurûfât Defterleri'nin yanında diğer arşiv kaynaklarından da yararlanılmıştır. Hurûfât Defterleri'nde geçen vakıf adları araştırılarak kurucuları, mutasarrıfları, vakfedilen yerlerin muhtevaları, nereye vakfedildiği gibi soruların cevabını bulabilmek için daha önce ve sonra kayıt altına alınan arşiv kayıtları incelenmiştir. Ayaş Hurûfât Defterleri'nde geçen vakıflar, Ankara Sancağı Evkâf Defterleri'nden kontrol edilmiştir. İlk olarak H.867/M.1463 tarihli Maliyeden Müdevver 9 numaralı Ankara Sancağı Mufassal Tahrir Defteri'ndeki, devamında İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları arasında yer alan H.928/M.1522 tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri'ndeki, 1530 tarihli 438 numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri'ndeki, en son olarak da 1571 tarihli Ankara Sancağı Evkâf Defteri'ndeki vakıf kayıtları incelenmiş; Ayaş ile ilgili olanlardan tespit edilebilenlerin transkripsiyonu yapılmıştır. Bunların yanında Ayaş ile ilgili diğer bir kaynak ise Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşiv'inde bulunan H.256/M.1840 tarihli 206 numaralı Ayaş Temettûat Defteri'dir. Bu defterlerin devamında H.1281-1282/M.1864-1865 tarihli 1974 numaralı Ankara vakıf muhasebe defteri de incelenerek tarihsel bütünlük sağlanmıştır. Ayaş ile ilgili bilgi aldığımız diğer bir kaynak ise H.1308-1309/M.1890-1891 tarihli Ankara Vilayeti Salnamesi'dir.

Ayaş vakıfları ile ilgili temelde Hurûfât Defterleri'nden yararlanmakla birlikte yukarıda belirtilen arşiv belgelerinden de yararlanılmaya çalışılmıştır. Yine bu arşiv belgeleri ile ilgili daha önce hazırlanmış yüksek lisans, doktora tezleri ve makaleler de çalışmamızın önemli kaynaklarından olmuştur. Yukarıda belirtilen arşivlerden tarama

yoluyla elde edilen belgelerdeki bilgiler, sondaj usulü incelenmiş, dağınık haldeki birtakım bilgiler de karşılaştırılarak bir araya getirilip değerlendirilmiştir.

3.1.3. Araştırma Eserler

Tez çalışmamızın ana kaynağı her ne kadar Hurûfât Defterleri olsa da konu ile ilgili telif eserlerden ve araştırmalardan da yararlanılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde tezin konusunu tamamlayacak çalışmalardan bahsetmekte yarar vardır.

İncelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde geçen ve Ayaş'ta bulunan vakıfların tespitinde Deniz Karaman'ın *XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları* başlıklı makalesi ve İbrahim Köse'nin *Ankara Evkâf Defteri (1571)* başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından yararlanılmıştır. Bu çalışmaların yanında, Emine Erdoğan'ın *Ankara'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Ankara Tahrir Defterleri'nin Analizi (Tüsoktar Veri Tabanına Dayalı Bir Araştırma)* başlıklı doktora tezi ve Hayrunnisa Özbaş'ın *Vakıf Eserler ve Vakfîler Işığında XIII-XV. Yüzyıllarda Ankara* başlıklı yüksek lisans tezi çalışmamıza önemli derecede katkı sağlamıştır. Bu çalışmada vakıf konusunda ayrıca MEB *İslam Ansiklopedisi* ve Türkiye Diyanet Vakfı *İslam Ansiklopedisi*'nde yer alan vakıf maddeleri dışında, Hasan Demirtaş'ın *Vakıf Araştırmalarında Kaynak Olarak Hurûfât Defterleri: Kangırı Örneği* başlıklı makalesinden de yararlanılmıştır.

Ayaş'ın incelediğimiz dönemde demografik ve iktisadî yapısını anlamamızda Deniz Karaman'ın *XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi* başlıklı makalesi ve Hüsnü Yücekaya'nın *1830 Nüfus Sayımında Ayaş Köyleri ve Kasabaları* başlıklı yüksek lisans tezi önemli bilgiler elde etmemizi sağlamıştır. Yer adlarının tespitinde yukarıda belirtilen makale ve tezlerin dışında *1928 Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları* başlıklı çalışma da tezimize önemli katkılar sağlamıştır.

Çalışmamızda yararlandığımız diğer bir eser ise Ayaş'ta kaymakamlık da yapmış olan Mehmet Aldan'ın *Türlü Yönleriyle Ayaş (Bir Meskün Yer İncelemesi)* başlıklı çalışmasıdır. Mehmet Aldan eserinde Ayaş'ın ilkçağlardan 1965'e kadarki tarihini, coğrafyasını, nüfusunu, kültürünü arşiv belgelerine dayalı olarak incelemiştir. Tez çalışmamızda yararlandığımız diğer bir çalışma ise 1993 yılında gerçekleşen ve çok sayıda akademisyenin katıldığı *Ayaş ve Bünyamin Ayaşî Sempozyumu*'nda sunulan bildirilerdir.

Bu sempozyumda; Ayaş'ın tarihi, sosyal, dinî, kültürel yönleriyle kapsamlı bir şekilde incelenmiştir.

Bu çalışmada, Ayaş Hurûfât Defterleri temel alınarak diğer arşiv belgelerinden ve Ankara ve Ayaş üzerine yapılan çalışmalardan elde edilen bilgilerden yola çıkılarak Ayaş'ın tarihi ile ilgili derli toplu bir bilgi sunulmaya çalışılmıştır.

I. BÖLÜM

AYAŞ KAZASI

A. AYAŞ'IN COĞRAFYASI VE TARİHİ

1. Coğrafi Konumu ve Tarihi

Ayaş, Ankara'nın 58 km. kuzeybatısında olup; 1158 km² lik bir alana yayılmıştır. Doğusunda, Ankara'nın Sincan ve Kahramankazan, batısında Beypazarı, kuzeyinde Güdül ve Kızılcahamam, güneyinde Polatlı ilçeleriyle çevrilidir. İlçenin engebeli bir coğrafyası vardır. İlçe sınırları içerisinde geniş yer tutan ve yükseklikleri 1300-1500 m. arasında değişen Ayaş'taki dağlar, kuzey-güney doğrultusunda birbirine paralel iki dağ sırası teşkil eder. Ayaş'ı Kahramankazan İlçesi'nden ayıran doğu dağ sırası, batı dağ sırasına göre daha yüksek olup, kuzeyden güneye doğru uzanan Uyku, Güzel, Ahmaşlı ve Abdüsselam dağlarını içine alır. Bu dağların en yükseği, 1603 metre yüksekliğe sahip Abdüsselam dağıdır.¹³

Ayaş coğrafyasından Kâtip Çelebi, “*Ayaş Engürü'den garbde şâhrâh üzere bir ma'mûr kasabadır. Beypazarı bundan garbe düşer. Yerköy cenûba, Güdül şimâle düşer. Ayaş ve Yerköy ve Güdül birbirlerine karîbdır ve Ayaş Kazası'na tabîdir ve Ayaş'tan Beypazarı tarafında bir ılıca ve içme vardır. Suyu begâyet hastalara nâfi'dir*”¹⁴ bahseder. Evliya Çelebi ise Ayaş'ı şu şekilde anlatır: “*Ankara Sancağı toprağında Haremeyn evkâfıdır. Dârüssaâde ağası tarafından zabt olunur, 150 akçe kazadır. Kalesi haraptır. Kumandanı ve kethüda yeri vardır. Toplam bin hane, on mihraptır. Çarşı içinde (---) câmii, mescidleri, hanları, hüinkâr hamamı ve küçük bir çarşısı vardır. Yer yer bağ ve bahçesi vardır. Lakin dere ve tepeli yerde olduğundan havası ağırcadır. Ama şehri bakımlıdır ve dört tarafı bayırlıdır.*”¹⁵ Kâtip Çelebi ve Evliya Çelebi Ayaş'ın coğrafyasını bu şekilde tarif etmişlerdir.

¹³ <https://ayas.bel.tr/sayfa/iklim-ve-cografya>, (Erişim: 15.07.2024)

¹⁴ Mehmet Aldan, *Türlü Yönleriyle Ayaş (Bir Meskün Yer İncelemesi)*, Ankara 1965, s.30.

¹⁵ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, Yayına Hazırlayan: Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, C.2, YKY Yay., İstanbul 2003, s. 566.

2. Osmanlı Hâkimiyeti Öncesinde Ayaş

Ayaş'ın tarihini ilkçağlara kadar götürmek mümkündür. Ancak ilçenin kimler tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Ayaş, M.Ö. 2000 yılından itibaren Asurlar, Hititler, Frigler, Kimmerler, Lidyalılar, Persler ve Galatlar'ın hâkimiyet alanları içinde kalmıştır.¹⁶ Kral Yolu ile Roma Dönemi'nde İstanbul'dan başlayıp Bağdat'a ulaşan ana kervan (ipek) ticareti ve İstanbul'dan Tarsus üzerinden Kudüs'e uzanan Hac (Via Tauri) yolunun Beypazarı-Ankara güzergâhı üzerindeki konumu Ayaş'ın durak yeri olarak önemini arttırmıştır.¹⁷ Ayaş'ın eski dönemlerin piskoposluk merkezlerinden biri olan Mnizos'un (Minizos) devamı olduğu kabul edilir. Mnizos kelimesinin Grek asıllı olması şehrin Grekler tarafından kurulmuş olduğunu düşündürmektedir. Hac yolu üzerinde piskoposluk merkezi Mnizos (Minizos) ve durak yeri olan Ayaş'ta Türk-İslam kültürüyle bu dönemden farklılaşan izler ve yapılar günümüze ulaşmıştır.¹⁸

VII. yüzyıldan itibaren İslam orduları İstanbul'u fethedebilmek amacıyla Anadolu'ya akınlar düzenlemeye başladıktan sonra Abbasi halifesi Harun er-Reşit, M.797 yılında Orta Anadolu'da bazı şehir ve kaleleri fethetmiştir. Bizans ordularının 1071 yılından sonra Anadolu hâkimiyetini Selçuklulara kaptırmalarından sonra, Türkler Anadolu'nun büyük kısmını çok kısa bir zaman içerisinde ele geçirmişlerdir.¹⁹

1073 yılında, Süleyman Bey komutasındaki Selçuklu ordusu tarihi Mnizos (Minizos) şehrini ele geçirmiştir. Selçuklular, bölgeye Oğuzların Bozok kolu, Gün Han oğulları, Bayat boyu, Barak obasına bağlı Ayaş (Öztürkçe Ayas) oymağını, bu oymağın adını verdiği bölgeye yerleştirmiştir.²⁰ Ayaş kelimesi bugün güneyde; bucak, köy ve mahalle adı olarak da karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Silifke ilçesine bağlı ve merkezi Mağara Köyü olan Kırobası'nın diğer bir adı da Ayaş olup burada Ayaş Türkmenli adlı bir köy ve Silifke'ye bağlı Tosmurlu Köyü'nün, Ayaşlar adlı bir mahallesi vardır. Ayrıca

¹⁶ Afif Erzen, *İlkçağlarda Ankara*, TTK Yay., Ankara 1946, s. 9-10.

¹⁷ Mediha Ünal, *Geleneksel Ayaş Evleri*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1992, s.8.

¹⁸ Aldan, *a.g.e.*, s. 18.

¹⁹ Aslı Cesur, "Ayaş Tarihi", *Cumhuriyetin 100. Yılında Ankara Ansiklopedisi*, Editör: Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu – Recep Koçak, C.3, Ankara 2023, s. 1003.

¹⁹ Aldan, *a.g.e.*, s. 21.

²⁰ Erzen, *a.g.e.*, s. 9-10.

²⁰ Ünal, *a.g.t.*, s. 8.

²⁰ Pars Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1985, s. 411.

Erdemli ilçesine bağlı köylerden biri de Ayaş adını taşımaktadır.²¹ Ayaş (Ayas), Öz Türkçe bir isimdir. “Parlak, aydınlık gece” anlamına gelmektedir. Ay kelimesine “As”, “Az” ve “Aş” takılarının eklenmesi ile Ayas, Ayaz, Ayaş isimleri türetilmiştir.²²

Anadolu’da XIV. yüzyıl kaynaklarına göre tespit edilen 890 Oğuz boyu adı taşıyan köyden 49’unun Ankara ve çevresinde olduğu bilinmektedir. Bu köylerden Kayı, Bayad, Yazır, Döğer, Dodurga, Avşar, Kızık, Bayındır, Peçenek, Çavundur, Çepni, Eymür, Ala-Yuntlu, Yüreğir, İğdir, Yıva ve Kınık olmak üzere 18 Oğuz boyu bu çevrededir. 24 Oğuz boyu adının Ankara ve çevresinde olması çeşitli Oğuz boylarının bu bölgeye yerleşmiş olduğunu göstermektedir.²³

3. Osmanlı Döneminde Ayaş

Ayaş, 1354’te Orhan Gazi döneminde Ankara Bölgesi ve Beypazarı’nın fethedilmesiyle birlikte, Osmanlı egemenliğine girmiştir. Sultan II. Murat döneminde tamamen Osmanlı yönetimine geçmiş, Fatih Sultan Mehmet zamanında Beypazarı ile birlikte ordu yolu ve durak yeri olmuştur.²⁴

Ankara ve çevresi, Osmanlı Devletinin hâkimiyet alanına girdikten sonra Karamanoğulları ile Osmanlı Devletinin mücadele alanı olmuştur. Orhan Bey’in Ankara’yı alması Karamanoğulları’nın dikkatini çekmiş ve M.1362’de Orhan Gazi’nin ölümü üzerine Ankara’da nüfuzları bulunan Ahileri tahrik ederek burasının Osmanlı hâkimiyet alanından çıkmasına sebep olmuştur. Sultan Murat Han’ın Karamanoğulları ile yapmış olduğu savaş sonucunda Ankara, Konya ile diğer kasaba ve köyler tekrar Osmanlı Devletinin hâkimiyet alanına (H.789/M.1387) girmiştir.²⁵

Mehmet Çelebi’nin 1413 yılında kesin olarak Osmanlı Devleti’nin tahtına oturmasına kadar geçen süre zarfında Ankara ve çevresi, Yıldırım Bayezit’in oğullarından Mehmet Çelebi ile Süleyman Çelebi arasında sürekli olarak el değiştirmiştir. Ankara ve

²¹ Aldan, *a.g.e.*, s.33.

²² Besim Atalay, *Divanü Lügatit Türk tercümesi*, Ankara 1988, C. 1, s. 123.

²³ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, A.Ü.D.T.C.F. yay. , 1972, s. 423.

²⁴ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.1, Ankara 1983, s.124.

²⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 246-249.

çevresi Celali isyanlarından sonra diğer isyanlardan da etkilenmiş ve yöre halkı bu isyanlardan büyük zararlar görmüştür.²⁶

B. HURÛFÂT DEFTERLERİNE GÖRE AYAŞ KAZASI'NDAKİ YERLEŞİM BİRİMLERİ

1. Ayaş Kazası Yerleşim Birimleri ve İdarî Yapısı

Anadolu farklı iklim bölgelerine ve fizikî coğrafya olarak değişen yapıya sahip olduğu için Anadolu'da farklı yerleşme biçimleri ortaya çıkmıştır. Değişken coğrafyasıyla Anadolu ekonomik ve kültürel zengiliğe sahip, Dünyada eşine az rastlanan bir bölge olmuştur. Türkiye yerleşmeleri şekil itibarıyla toplu, dağınık ve yol boyu yerleşmeler olarak üçe ayrılırlar. İnsanların sürekli yerleşmelerinden köy, kasaba ve şehirler oluşmuştur.²⁷ Ayaş'ın İç Anadolu Bölgesi'nde bulunması ve karasal iklime sahip olması toplu yerleşmenin görülmesine neden olmuştur. Ayaş'ın dağlık bölgelerinde yaşayan ve küçükbaş hayvancılıkla uğraşanlar arasında konar-göçer bir yaşam tarzı vardı. Ancak Ayaş'ın genelinde rastlanan bir durum değildir. Ayaş'ın genelinde sürekli ve toplu yerleşim hakimdi.

1528 yılında Ayaş Kazası Mahkemesi'nde, bir yıl iki ay kadılık yapmış olan Mevlânâ Muslihiddin adlı kimsenin adına rastlıyoruz. Ankara Sancağı'na bağlı bir kaza olan Ayaş'ta, elbette öncesine ait kadı tayinleri de mevcuttu. Bunları da zamanla tespit edebiliriz.²⁸

Ankara Sancağı'na ait 74 numaralı 1571 tarihli Mufassal Tahrir Defteri'nde Ayaş yönetim bakımından nahiye olarak yazılmıştır. Bunun nedeni bu defter dirlik sistemi esaslı kaydedildiği için Ayaş, Osmanlı tımar sistemi içinde bir nahiye olarak Ankara Sancağı içinde yer almıştır. Aslında Ayaş bu dönemde kaza statüsünde ve mahkemesi ve kadısı olan bir idari birimdir. 1571'deki kayda göre Ayaş Nahiyesi'ne 47 köy, 9 mezraa, 42 çiftlik

²⁶ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzen Kavgası*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Ankara 1975, s. 355–361.

²⁷ Hüseyin Çınar - Osman Gümüüşçü, *Osmanlıdan Cumhuriyete Çubuk Kazası*, Ankara 2002, s. 3.

²⁸ Turan Gökçe, “934(1528) Tarihli Bir Deftere Göre Anadolu Vilayeti Kâdîlıkları ve Kâdîları” *3 Mayıs 1944 50. Yıl Türkçülük Armağanı*, Yayın Kurulu: Prof. Dr. İsmail Aka, Dr. Turan Akkoyunlu, Cansever Tanyeri, Cahit Telci, Akademi Kitabevi Yay., İzmir 1994, s. 90.

bağlıdır.²⁹ Ankara Sancağı XVI. yüzyılda merkez kazadan başka Murtazaâbâd, Çubukâbâd, Ayaş, Bacı, Şorba ve Yabanâbâd kazalarından meydana geliyordu. Kaza sayısı XVIII ve XIX. yüzyıllarda, bu sayı zaman zaman değişmekle birlikte 13'tü. Bu yüzyıllarda Ankara'nın doğusunda kalan ve Elmadağı (Asi Yozgat) ile Keskin'e uzanan yerleşim birimleri Kasaba-i Bâlâ (Yukarı Kasaba) ve Çukurcak Nahiyesi, batısına düşen yerleşim birimleri Ayaş, Mürted (Murtazaâbâd) ve Haymana'ya doğru uzanan yerler Kasaba-i Süflâ (Aşağı Kasaba/Zir) ve Bacı Nahiyesi olarak adlandırılıyordu. Ayrıca Çubukâbâd, Yabanâbâd (Kızılcahamam), Murtazaâbâd (Mürted çevresi), Ayaş, Beypazarı, Nallıhan, Haymanateyn (Büyük ve Küçük Haymana), İstanoz (Zîr, Uluköy), Şorba (Çubuk ve Kızılcahamam arasında kalan bölge), Yörükân-ı Ankara (Polatlı çevresi), Arapsun (Nevşehir'e bağlı Gülşehir Kazası), Semerözü (Kızılcahamam ile Murtazaâbâd arasındaki bölge) adlı kazalar da buraya bağlıydı.³⁰

Ayaş Hurûfât Defterleri'nde de Ayaş, kaza olarak yazılmıştır. Ancak bazı kayıtlarda kasaba olarak karşımıza çıkmaktadır. II. Mahmud döneminde askerî amaçlarla yapılan düzenlemeler kapsamında yeni eyaletler oluşturulmuş; redif taburları takım takım birleştirilerek idaresi “müşir” adı verilen vezirlere bırakılmıştı. Müşirlerin emri altında da “feriklik”ler düzenlenmişti. İşte bu müşirliklerden biri de Ankara'dır. Bu kapsamda olmak üzere, Çankırı, Kastamonu, Viranşehir ve Çorum sancaklarının hepsi Ankara Müşirliği içine alınmıştır. Ayaş'ta Ankara Müşirliği içinde kaza olarak geçen yerleşim birimlerinden biridir. Nitekim 1840 ve 1844-45 tarihli Temettuat Defterleri'nde “*Ber mûceb-i irâde-i seniyye-i hazret-i şahâne nefsi-i Kasaba-i Ayaş ve kazâsı sükkânının kâffe-i ahâlî uhde ve yedlerinde bulunan emlâk ve arâzi ve hayvanâtın ve bir senede ticâret ve temettûatlarının tahrîr, tezbir kılınarak tanzîm olmuş olunan emlâk defteri olmakla ber-vech-i atî zikr ve beyân kılındı*” şeklindeki kayıtlar Ayaş'ın idarî statüsü kaza olup, şehir merkezi (nefsi olan) kasaba olarak kaydedilmiştir.³¹

²⁹ Mesut Elibüyük, “Tarihsel Coğrafya Bakımından Ayaş İlçesi Yeleşmelerinin XVI. Yüzyıldaki Nüfusları ve Ekonomik Etkinliklerinin Mekânsal Dağılışı”, *Geçmişten Geleceğe Taşınan Miras Ayaş*, Editör: Mutlu Yılmaz, Ankara 2018, s. 20.

³⁰ Rıfat Özdemir, “Osmanlılar Devri Ankara”, *DİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 207.

³¹ Şennur Şenel-Ali Fuat Karaman, “Ayaş'ın XIX. Yüzyıl Ortalarında Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerine Tespitler ve Sonuçlar.” *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. IX. Ankara 2008, s. 509.

H.1308-1309/M.1890-1891 Ankara Vilayeti Salnamesi'nde Ayaş ile ilgili bazı bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler, kaza merkezinin Dersaadet (İstanbul) caddesi (yolu) üzerinde Ankara'ya 9 saat mesafede ve iki dağın arasında, 1.949'u erkek, 794'ü kadın nüfus ve 819 haneden meydana geldiği, kaza dâhilinde 44 köy, 4.637 hane, 10 han, 1 hamam, 15 kahve, 45 câmi, 15 mescid, 7 medrese, 1 telgrafhane, 1 belediye dairesi, 2 derbent, 1 rüştiye mektebi, 45 sıbyan mektebi, 25 su değirmeni, 2 büyük ahşap köprünün yer aldığı belirtilmiştir. Kaza'da; Bünyâmin-i Velî Hazretlerinin Câmi-i Şerifleri yanında, kaza büyüklerinden Vecihi Paşazâde Kemal Paşa Vakfı olan bir kütüphane, burada da 325 cilt matbu kitabın muhafaza edildiği ve kazada tiftikten dokunan el işi çorap imal edildiğinden bahsedilmektedir. Aynı salnamede ilçe merkezinde yaşayan 19 erkek, 6 kadın olmak üzere toplam 25 gayrimüslim nüfusun da varlığından söz edilmektedir.³²

1.1. Hurûfât Defterleri'nde Geçen Ayaş Merkez ve Bağlı Kasabaların Mahalleleri

Sözlükte “bir yere inmek, konmak, yerleşmek” anlamına gelen hall (halel ve hulûl) kökünden türetilmiş bir mekân ismi olan mahalle kelimesi devamlı veya geçici olarak ikamet etmek için kurulan küçük yerleşim birimlerini ifade eder. Mahalle küçük değişikliklerle diğer İslâm ülkelerinde de aynı anlamda kullanılmıştır.³³

117 numaralı 1522-23 tarihli Ankara Sancağı Mufasssal ve Evkâf, 438 numaralı 1530 tarihli Muhasebe İcmâl, ve 74 numaralı 1571 tarihli Ankara Sancağı Mufasssal ve 558 numaralı yine aynı tarihli Ankara Sancağı Evkâf Tahrir defterlerindeki kayıtlarından, Ayaş merkezde 7 mahalle olduğu anlaşılmaktadır. 1571-72 tarihli 558 numaralı defterdeki sıraya göre bunlar: Mahalle-i İmâm Ferah, Mahalle-i Ömeroğlu, Mahalle-i Mescid-i İmâm Yusuf, Mahalle-i Câmi, Mahalle-i Ali Dede, Mahalle-i Cedîd Yemen Dede, Mahalle-i Şeyh Muhyiddin'dir.³⁴

H.1107/M.1695-1696 tarihli Avarız Defteri'nde, Ayaş merkezdeki mahalle sayısının 8'e yükseldiğini ve bazılarının adının değiştiğini görüyoruz. Buna göre Câmi-i Atik, Ferah Fakih, Şeyh Muhyiddin, Ömeroğlu, Hacı Yusuf mahalleleri yukarıdakilerle

³² Ali Fuat Karaman, *XIX Yüzyıl Ortalarında Ankara Vilayeti'ne Bağlı Ayaş Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Durumu*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s. 23.

³³ Ali Murat Yel-Mustafa Sabri Küçükbaşcı, “Mahalle”, *DİA*, C. 27, Ankara 2003, s. 325.

³⁴ Deniz Karaman, “XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları”, *Belleten*, C.67, Ankara 2003, s. 804-805.

aynı veya takip edilebilir bir değişikliğe uğramışlardır. Fakat bu defterde artık Ali Dede ve Yemen Dede mahallelerini göremediğimiz gibi yeni teşekkül eden mahallenin de hangisi olduğu tespit edilememiştir. Böylece adları değişen iki ve yeni teşekkül eden bir mahallenin adları Hacı Memi, Hacı Veli ve Derviş İmam mahalleleri olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁵

Hurûfât Defterleri'ndeki kayıtlara göre, XVIII. yüzyılda ve XIX. yüzyılın başlarında Ayaş Kazası'nın merkezinde 10 mahalle vardır. Bunlar, Şeyh Muhiddin (Muhyiddin), Dervişimam, Hacımemi, Hacıveli, Ferah Fakîh, Hacireceb, Sinan Fakîh, Bünyamin, Hacı Ömer/Ömeroğlu/İbn-i Ömer, Sinan Fakîh ve Karacakaya mahalleleridir. XVI. ve XVII. yüzyıllardaki arşiv belgelerinde yazılan mahallelerden, Mahalle-i Mescid-i İmam Yusuf, Mahalle-i Câmî, Mahalle-i Ali Dede adları incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde karşımıza çıkmamaktadır. Bu kayıtlarda geçen, Mahalle-i Cedîd Yemen Dede, Ayaş Hurûfât Defterleri'nde yazılan Bünyamin mahallesi olmalıdır. Çünkü mahalleye adını veren Bünyamin Ayaşî'nin adı kayıtlarda, İbn-i Yâmîn olarak geçmektedir. Mahalleye ve Câmiye adını veren Ayaş'ın ünlü simalarından, Bünyamin Ayaşî'nin asıl adı Mustafa, lakabı İbn-i Yâmîn'dir. Muhtemelen zamanla lakabı olan İbn-i Yâmîn, Bünyamin'e dönüşmüştür.³⁶ Ömeroğlu Mahallesi Hurûfât Defterleri'nde Hacı Ömer Mahallesi ve İbn-i Ömer Mahallesi olarak da geçmektedir.

Günümüzde resmî olarak Ayaş merkez mahallerinin adları şu şekildedir. Dervişimam, Ferahfaki, Hacıveli, Hacımemi, Ömeroğlu, Hacirecep ve Emine Tevfika Ayaşlı Mahallesi olarak sıralayabiliriz. Hurûfât Defterleri'nde geçen Dervişimam, Ferahfaki, Hacıveli, Hacımemi, Ömeroğlu ve Hacirecep mahallelerinin adı günümüzde de kullanılmaktadır. Sinan Fakîh, Bünyamin ve Karacakaya mahalleleri günümüzde Ayaş'ta mahalle adı olarak kullanılmamaktadır.

İncelenen dönemde, Güdül Kasabası merkezinde sadece Aşağı Mahalle adı karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde de Güdül'de mahalle adı olarak Aşağı mahalle bulunmaktadır. Güdül'de günümüzde, Yukarı ve Emirler mahalle adı olarak karşımıza çıkmaktadır. Hurûfât Defterleri'nde Yeregözü/Sinanlı Kasabası'nda karşımıza 7 mahalle adı çıkmaktadır. Bu mahalleler; Dönoğlu, Gayran, Mahkeme, Dere, Asirler, Hoca Sinan ve

³⁵ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 804-805.

³⁶ Kamil Şahin, "Bünyâmin Ayâşî", *DİA*, C.6, s. 491.

Faraki mahalleleridir. Günümüzde Sinanlı'da üç mahalle bulunmaktadır. Bunlar, Cuma, Hocasinan ve Mahkeme mahalleridir. Görüldüğü gibi Hurûfât Defterleri'nde geçen sadece Hocasinan ve Mahkeme Mahalleri günümüzde kullanılmaktadır. Sinanlı'da yaşayan kişilerle yaptığımız görüşmelerde, Hurûfât Defterleri'nde geçen mahalle adlarını sorduğumuzda, halk arasında hâla bu mahallelerin adının kullanıldığı tespit edilmiştir. Örneğin, Gayran Mahallesi günümüzde resmî ad olarak kullanılmasa da halk arasında mevki adı olarak bilinmektedir. İncelediğimiz Ayaş Hurûfât Defterleri'nde Kesanöz/Yeşilöz'de Aşağı Mahalle adı geçmektedir. Günümüzde Yeşilöz'de Aşağı ve Yukarı Mahalle yer almaktadır. XVI. yüzyıldan günümüze Ayaş merkezde ve Osmanlı döneminde Ayaş'a bağlı kasabalarda isimleri geçen mahalleler şunlardır:

Tablo 2: Ayaş Mahalleleri

Sıra No	XVI. Yüzyıl	XVII. Yüzyıl	XVIII ve XIX. Yüzyıl	Günümüzde
1	Mahalle-i İmam Ferah	Ferah Fakih	Ferah Fakih Mahallesi	Ferahfaki
2	Mahalle-i Ömeroğlu	Ömeroğlu	Ömeroğlu	Ömeroğlu
3	Mahalle-i Mescid-i İmam Yusuf	Hacı Yusuf	-	-
4	Mahalle-i Câmi-i Atik	Mahalle-i Câmi-i Atik	-	-
5	Mahalle-i Ali Dede	-	-	-
6	Mahalle-i Cedid Yemen Dede	-	Bünyamin	-
7	Mahalle-i Şeyh Muhyiddin	Şeyh Muhyiddin	Şeyh Muhiddin (Muhyiddin)	-
8	-	Hacımemi,	Hacımemi Mahallesi	Hacımemi
9	-	Dervişimam mahalleleri	Dervişimam Mahallesi	Dervişimam
10	-	Hacıveli	Hacıveli	Hacıveli
11	-	-	Hacireceb	Hacirecep
12	-	-	Sinan Fakih	-
13	-	-	Karacakaya	-
14	-	-	-	Eminetevfikaayaşlı

Tablo 3: Güdül Kasabası Mahalleleri

Sıra No	XVIII ve XIX. Yüzyıl	Günümüz
1	Aşağı Mahalle	Aşağı Mahalle
2	-	Yukarı Mahalle
3	-	Emirler Mahallesi
4	-	Yeni Mahalle

Tablo 4: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Mahalleleri

Sıra No	XVIII ve XIX. Yüzyıl	Günümüz
1	Mahkeme	Mahkeme Mahallesi
2	Hoca Sinan	Hocasinan
3	Dönoğlu	-
4	Gayran	-
5	Dere	-
6	Asirler	-
7	Faraki	-
8	-	Cuma

Tablo 5: Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Mahalleleri

Sıra No	XVIII ve XIX. Yüzyıl	Günümüz
1	Aşağı Mahalle	Aşağı Mahalle
2	-	Yukarı Mahalle

1.2. Hurûfât Defterleri'nde Geçen Ayaş'a Bağlı Kasabalar

Kasaba, günümüzde coğrafyacı veya sosyologlar arasında ortak bir tanımla bulunmayan kavramlardan biridir. Genel olarak köyden büyük, şehirden küçük yerleşmeler için kullanılır. Arap kaynaklarında şehrin veya bölgenin ana parçasını, merkezini, surla çevrili kısmını ifade etmek üzere kullanılan ve askerî garnizonun bulunduğu müstahkem kalenin, daha sonra da buna benzer bir kalesi olan yerleşme yerinin adı olan kasaba tabiri Hindistan'dan Kuzey Afrika'ya kadar yaygınlık kazanmıştır. Selçuklu ve Osmanlılar'da kasaba belirli bir iskân yerini niteler. Ahmed Vefik Paşa “çarşısı ve suru olan büyük köy ve kent” olarak tarif eder. Ancak tarihî süreç içinde bu tarifler tam olarak kasabanın ifade ettiği yerleşme karakterine uygunluk sağlamaz.³⁷

Ayaş Hurûfât Defterleri'nde, Ayaş'a bağlı üç kasabadan; Güdül, Yeregözü/Sinanlı ve Keşanoz/Kesenöz/Yeşilöz'den bahsedilirken kaynaklarda Uruş'un da Ayaş'a bağlı kasabalar arasında olduğu zikredilmektedir. 1463 tarihli bilinen Ankara Sancağı'nın ilk tahririnde, Uruş, Ankara Sancağı'na bağlı 10 idarî birimden biri olarak görülmektedir.

³⁷ Tuncer Baykara, “Kasaba,” *DİA*, C. 24, İstanbul 2001. S. 525.

Burada Uruş’a bağlı 15 köy olduğu belirtilmektedir.³⁸ 1830 tarihli sayım defterinde, tespit edilen yerleşmelerden Uruş hariç tutulursa 367 kayıtlı nüfusuyla Kesanöz en kalabalık yerleşim birimidir ve diğer birimler karye (köy) olarak kayıt edilirken Uruş ve Kesanöz “Kasaba-i Kesanöz” ve “Kasaba-i Uruş” şeklinde yazılmıştır. Bu defterde Uruş kasabasına bağlı 8 mahalle (Çakır Ağa, Aşağı, Büyük, Ziyade, Ağa, Hacı İsmail Ağa, Çavuş, Çatal) adı yeralmaktadır.³⁹

İncelen dönemde Hurûfât Defterleri’nde geçen, Ayaş’a bağlı üç kasaba vardır. 1957 yılından Güdül ilçe olmuş ve Ayaş’tan ayrılmıştır. Keşanoz/Kesenöz/Yeşilöz kasabası da bu tarihte Güdül’e bağlanmıştır. Uruş kasabası ise Beypazarı ilçesine bağlanmıştır. Böylelikle günümüzde Hurûfât Defterleri’nde geçen sadece Yeregözü/Sinanlı kasabası Ayaş’a bağlı kalmıştır. Hurûfât Defterleri’nde ismi geçen Ayaş Kazası’na bağlı kasabalar şunlardır:

Tablo 6: Hurûfât Defterine Göre Ayaş’a Bağlı Kasabalar

Sıra No	Kasabanın Adı	Günümüzde Bağlı Olduğu İdari Birim
1	Güdül	Ankara’ya Bağlı İlçe
2	Yeregözü/Sinanlı	Ayaş
3	Keşanoz/Kesenöz/Yeşilöz	Güdül

1.3. Hurûfât Defterleri’nde Geçen Ayaş’a Bağlı Köyler

Sözlükte “mahalle, semt, sokak, yöre” anlamındaki Farsça kûydan gelir. Türkçe’de sürekli iskân yerlerinin en küçüğünü ifade eder. Orta Asya’da Türkler arasında köy yerine kalın veya ince telaffuz edilen kent (kend, kand, Sanskritçe kanthā; Soğdca kand “şehir”) kelimesi kullanılmıştır. Bu kelimeye “şehir, kale” anlamına gelen balık ve toyla birlikte eski Türkçe metinlerde rastlanır. Balasagun ve Argu lehçelerinde “şehir” mânasına gelen uluş çigil lehçesinde köy demektir. Diğer Türk lehçelerinde bunun karşılığında ağıl ve değişik şekilleri kullanılır. XI. yüzyılın sonlarında ağıl kelimesi “koyun yatağı”, Oğuz Türkleri’nde ise “koyun pisliği” anlamındaydı. Daha sonra birkaç evi ve ağılları barındıran küçük yerleşim birimlerini ifade ederek köy mânasını kazanmıştır. Köy

³⁸ A Nezihi Turan, *Yabanâbâd Tarihini Ararken*, Ankara, 1999, s. 28.

³⁹ Yücekaya, *a.g.t.*, s. 33-34.

ise daha çok Türkçe'nin güney lehçesinde geçer. Türkçe'nin güneybatı lehçelerinde ağıl yerine Farsça kaynaklı bir kelimenin yer almasının sebebi, Kâşgarlı Mahmud'un tesbit ettiği gibi ağılın Oğuz boyları arasında kazandığı ikinci mânayla ilgilidir. Türkler, Mâverâünnehir civarında İranlılar'la iç içe yaşadığından Türkçe kelimelerin yerine onların Farsça karşılıklarının kullanımı yaygınlaşmış, Farsça'da köy anlamına gelen diğ kelimesinin yerine kûy tercih edilmiştir. Arapça'da köy anlamına gelen karye kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de otuz yedi yerde tekil, bir yerde ikil ve on sekiz yerde "kurâ" şeklinde çoğul olarak geçmektedir. Ancak bu âyetlerde karye köy değil şehir anlamındadır. İlyâs peygamberin ilâhî tebliği ulaştırması için yetmiş köye gönderildiği haber verilmektedir.⁴⁰

İncelenen dönemde Hurûfât Defterleri'nde Ayaş'a bağlı 43 köy adı karşımıza çıkmaktadır. Hurûfât Defterleri'nde ismi geçen köyler aşağıda listelenmiştir. Osmanlı döneminde Ayaş Kazası'na bağlı olan köylerden büyük kısmı günümüzde yine Ayaş'a bağlıdır. Ayaş dışında bazı köyler de Beypazarı, Gündül, Yenimahalle ve Kahramankazan ilçeleri sınırları içinde kalmıştır. Ancak Ayaş Hurûfât Defterleri'nde geçmesine rağmen Cimderkayası/Cimderkapısı, Dodurga, Karacakaya, Karaköy, Sağır, Zeyve ve Yoldum adlı köylerin günümüzde hangi ilçeye bağlı olduğu tespit edilememiştir. 1927 tarihli *Son Teşkilatı Mülkiye'de Köylerimizin Adları* isimli kitapta da adı geçen köylerle ilgili bilgi mevcut değildir. Karacakaya Köyü'nün adı, 1522 ve 1571 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterlerinde ve Ayaş Hurûfât Defterleri'nde geçmekle birlikte daha sonraki kaynaklarda geçmemektedir.

1522- 1523 tarihli Ankara Sancağı Evkaf ve Mufassal Defteri'nde Ayaş'a bağlı 49 köy adı geçmektedir. 1571 tarihli Ankara Sancağı Evkaf Defteri'nde ise 45 köy adı kayıtlıdır. Aktepe, Alpagud, Aşağıderelü ve Dündarşeyhoğlu köyleri 1522-23'deki defterde yazılmasına rağmen 1571'deki defterde yazılmamıştır. 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defteri'nde ise 46 köy adı yer almaktadır. 1107/ 1695-1696 tarihli Avarız Defteri'nde yer alan Çanılı-yı Bâlâ (Yukarı Çanılı), Çanılı-yı Zir (Aşağı Çanılı), Cimderkayası Başçıcak, Gündül maa Tekye ve Körpeviran, Hacı Bektaş Veli?, Eldelik, Erbasan?, Hacılar, Melal, Kamanlar, Kuşcular, Tahtacıviran, Temirciköy, Sağır ve Sapanlı köy adları daha önce kayıt altına alınan 1522-23 ve 1571 tarihli defterlerde yazılmamıştır. 1522-23'deki

⁴⁰ Osman Gümüşçü-Mustafa Sabri Küçükbaşcı, "Köy", *DİA*, C. Ek-2, Ankara 2019, s. 87.

defterde yer alan Alpagud, Aşağıdereli, Dörturluk, Dünderseyhoğlu, Ulu Çanılı, Kabaca, Karkın, Kalta, Keçili, Kınık, Kızık, Kızık, Kireç, Musa, Otac, Yalak, Yarımcaavşar, Yeniceincepelid, Zâviyebereket köy adları, 1107/ 1695-1696 tarihli Avarız Defteri'nde yazılmamıştır.

Hurûfât Defterleri'nin kayıt altına alındığı XVIII. yüzyılda ve XIX. yüzyılın başlarında, bu defterlerden yapılan tespite göre Ayaş'a bağlı 43 köy bulunmaktadır. 1522-23 tarihli Ankara Sancağı Mufassal Defteri'nde adı geçen Aktepe, Alpagud, Aşağıdereli, Dede Zâviyesi, Dörturluk, Dünderseyhoğlu, Kabaca, Karaviran-ı Çatalcık, Kınık, Kızık, Kireç, Musa, Otac, Yalak, Yarımcaavşar, Yeniceincepelid, Zâviyebereket köyleri incelediğimiz Ayaş Hurûfât Defterleri'nde geçmemektedir. 1571 tarihli Ankara Sancağı Evkaf ve Mufassal Defteri'nde yazılan, Kabaca, Karaviran-ı Çatalcık, Karkın, Kınık, Kızık, Kireç, Musa, Otac, İncepelid, Yalak, Yeniceincepelid, Yarımcaavşar ve Zâviyebereket köyleri de Ayaş Hurûfât Defterleri'nde yer almamaktadır. 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defteri'nde yazılan, Gündül ma'a Tekye ve Körpeviran, Erbasan?, Eldelik, Başçıcak, Bereket-i Zir, Hacı Bektaş veli?, Hacılar, İncepelid, Kamanlar, Temirciköy, Kuşcular köyleri incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde bulunmamaktadır.

Hurûfât Defterleri'nde adı geçen 43 köyden Başbereket, Bayram, Başayaş, Başçanlı, Çanlı, Çanlı-yı Kebir, Çakmacuk/Arklar, Destarlı/Yağmurdede, Ilıca, Melal/Ulupınar, Oğuzçayırı/Uğurçayırı, Ortabereket, Oltan ve Teske/Gökçebağ köyleri günümüzde de Ayaş'a bağlıdır. 1957 yılından Gündül'ün Ayaş'tan ayrılarak müstakil bir ilçe olmasıyla birlikte Ayaş'ın, Hurûfât Defterleri'nde geçen, Afşar, Boyalı, Cimder/Kavaközü, Çukur/Çukurören, Çağa, Karaviran/Akbaş, Karacaviran/Karacaören, Kalta/Taşören, İlhan, Öz, Tahtacıviran/Tahtacıören, Salih/Salihler, Sagir/Sağırköy, Sapanlı ve Yelli köyleri Gündül'e bağlanmıştır. Diğer taraftan Ayaş Hurûfât Defterleri'nde Ayaş'a bağlı olduğu tespit edilen Dereli, Uruş, Saray, Yüregir/Üregil ve Yoğunpelit köyleri, yeni düzenleme ile Beypazarı ilçesine bağlanmıştır. İncelediğimiz dönemde, günümüzde Yenimahalle ilçesine bağlı Susuz Köyü ile Kahramankazan'a bağlı Yassıören Köyü'nde Ayaş'a bağlıdır. Ayaş Hurûfât defterlerinde geçen ve o dönem Ayaş'a bağlı olan köyler aşağıda tabloda listelenmiştir.

Tablo 7: XVI. Yüzyıldan Günümüze Ayaş'a Bağlı Köyler

Sıra No	522-23 Tarihli Kayıtlara Göre Vakıf-Tımar Köyleri ⁴¹	1571-72 Tarihli Kayıtlara Göre Vakıf-Tımar Köyleri ⁴²	1107/1695-1696 Tarihli Avarız Defterine Göre Ayaş Kazası Köyleri ⁴³	Ayaş Hurûfât Defterleri'nin de Adı Geçen Köyler (1688-1834)	Osmanlı Dönemindeki Ayaş Kazası Köylerinin Günümüzde Bağlı Olduğu İdari Birimler
1	Aktepe Zâviyebereket	-	Aktepe	-	-
2	Alpagud	-	-	-	Alpagud/Kızılcahamam
3	Aşağıdereli	-	-	-	-
4	Arklar	Arklar	Çakmacuk	Çakmacuk	Arklar/Ayaş
5	Bayram	Bayram	Bayramköy	Bayram	Bayram/Ayaş
6	Başayaş	Başayaş	Başayaş	Başayaş	Başayaş/Ayaş
7	Yarımcaafşar	Yarımcaafşar	-	Afşar	Afşar/Güdül
8	Başbereket/ Demürcü	Başbereket/ Demürcü	Bereket-i Bâlâ	Başbereket	Başbereket/Ayaş
9	-	-	Bereket-i Zir	-	-
10	Boyalubüzürk, Küçük, Ortaboyalı	Boyalubüzürk, Küçük, Ortaboyalı	Boyalı	Boyalı	Boyalı/Güdül
11	-	-	Başcıcak	-	-
12	-	-	Çanlıy-ı Bâlâ	Başçanlılı	Çanlılı/Ayaş
13	-	-	Çanlıy-ı Zir	Çanlılı	Çanlılı/Ayaş
14	Cimder	Cimder	Cimder	Cimder	Kavaközü/Güdül
15	-	-	Cimderkayası	Cimderkayas ı/Cimderkapı sı	-
16	Çukurviran	Çukurviran	Çukur	Çukur	Çukurören/Güdül
17	Çağa	Çağa	Çağa	Çağa	Çağa/Güdül
18	Dede Zâviyesi	Dede Zâviyesi	-	-	-
19	Dereli	Dereli	Dereli	Dereli	Dereli/Beypazarı
20	Destarlı	Destarlı	Destarlı maa Ören	Destarlı	Destarlı/Ayaş
21	Dörttuluk	Dörttuluk	-	-	-
22	-	-	-	Dodurga	-
23	Dündarşeyhoğlu	-	-	-	-
24	-	-	Eldelik	-	-
25	-	-	Erbaşan?	-	-
26	-	-	Güdül maa Tekye ve Körpeviran	-	Güdül Merkez
27	-	-	Hacı Bektaş veli?	-	-
28	-	-	Hacılar	-	Hacılar/Güdül
29	İncepelid	İncepelid	İncepelid	-	İncepelid/Beypazarı
30	Ilıca	Ilıca	Ilıca	Ilıca	Ilıca/Ayaş
31	İlhan	İlhan	İlhan	İlhan	İlhan/Güdül
32	Ulu Çanlılı	Ulu Çanlılı	-	Çanlılıkebir	Çanlılı/Ayaş

⁴¹ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 806-807.

⁴² Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 806-807.

⁴³ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 811-812.

33	-	-	Melal	Melal	Ulupınar/Ayaş
34	Oğuzçayırı	Oğuzçayırı	Oğuzçayırı	Oğuzçayırı	Uğurçayırı/Ayaş
35	Ortabereket	Ortabereket	Bereket-i evsat	Ortabereket	Ortabereket/Ayaş
36	Oltan	Oltan	Oltan	Oltan	Oltan/Ayaş
37	Teske	Teske	Teske	Teske	Gökçebağ/Ayaş
38	Uruş	Uruş	Uruş maa Dörtutluk	Uruş	Uruş/ Beypazarı
39	Saray (Yukarudereli)	Saray	Saray	Saray	Saray/Beypazarı
40	Kabaca	Kabaca	-	-	-
41	Kara Viran-1 Ağbaşı	Kara Viran-1 Ağbaşı	Ayaş-1 Karaviran	Karaviran	Akbaş/Güdül
42	Karaviran-1 Çatalcık	Karaviran-1 Çatalcık	-	-	-
43	Karacaviran ve Kayabaşı	Karacaviran ve Kayabaşı	Karacaviran	Karacaviran	Karacaören/Güdül
44	-	-	Kamanlar	-	Kamanlar/Güdül
45	-	-	Kuşcular	-	-
46	Karkın	Karkın	-	-	-
47	Kalta	Kalta	Kalta	Kalta/Güdül	Taşören/Güdül
48	Keçilü	Keçilü	-	Keçiler/Güdül	Kayı/Güdül
49	Kınık	Kınık	-	-	-
50	Kızık	Kızık	-	-	-
51	Kireç	Kireç	-	-	-
52	Musa	Musa	-	-	-
53	Otac	Otac	-	-	-
54	Özler	Özler	Öz	Öz	Öz/Güdül
55	-	-	-	Susuz	Susuz/Yenimahalle
56	-	-	Tahtacıviran	Tahtacıviran	Tahtacıören/Güdül
57	-	-	Temirciköy	-	-
58	Salih	Salih	Salih	Salih	Salihler/Güdül
59	-	-	Sagır	Sagır	-
60	-	-	Sapanlı	Sapanlı	Sapanlı/Güdül
61	-	-	-	Yassıviran	Yassıören/Kahramankazan
62	Yellikızık	Yellikızık	Yelli	Yelli	Yelli/Güdül
63	Yalak	Yalak	-	-	-
64	Yarımcaavşar	Yarımcaavşar	-	-	-
65	Yeniceincepelid	Yeniceincepelid	-	-	-
66	Yüregir	Yüregir	Üregil	Yüregir	Üregil/Beypazarı
67	Yoğunpelid	Yoğunpelid	Yoğunpelid	Yoğunpelid	Yoğunpelit/ Beypazarı
68	-	-	-	Yoldum	-
69	Karacakaya	Karacakaya	-	Karacakaya	-
70				Karaköy	-
71	-	-	-	Zeyve	-
72	Zâviyebereket	Zâviyebereket	-	-	-

1.4. Ayaş Mahkemesi

Arapça’da hükm kökünden mekân ismi olan mahkeme (çoğulu mehâkim) kelimesi sözlükte “hüküm verilen yer, yargılama yeri” anlamındadır. Fıkıh terimi olarak kadıların içinde davalara baktıkları daire ve makamı, daha teknik bir ifade ile kamu hizmeti niteliğindeki yargılama yetkisinin kullanılması için kurulmuş resmî makam ve kurumu ifade eder.⁴⁴ Osmanlılarda da, diğer İslâm memleketlerinde olduğu gibi, başlıca şer’î ve örfî dâvaların görüldüğü ve faslolunduğu yere, resmî yazılar ve kanûnnâmelerde, mahkeme veya meclis-i şer’î denilmektedir.⁴⁵

Mahkemenin birinci derecede ve en vazgeçilmez insan unsuru kâdıdır. Mahkeme kurumunu kâdı temsil ettiği için fıkıh âlimleri eserlerinde mahkemeden ziyade kâdıdan bahsetmişler, kâdı kelimesini mahkemeyi de kapsayacak bir genişlikte kullanmışlardır.⁴⁶ Arapça’da kazâ (kadâ) kökünden ism-i fâil olan kâdî, fıkıh terimi olarak insanlar arasında meydana gelen çekişme ve davaları şer’î hükümlere göre çözümlemek için yetkili makamca tayin edilen kişiyi ifade eder. Kâdıların tayin, terfi ve azilleriyle yetkili kimseye “kādılıkudât” veya “kādılcemâa”, kadı tarafından yargılama yapmak üzere görevlendirilen kişiye de “halife, nâib” yahut “vekil” adı verilir.⁴⁷ Nâip tayinine me’zûn kâdılar, kendi kâdılıklarındaki her bir nahiye bir nâib tayin ederler. XV. asra âit bir nâib takririne göre nâib; divanî ve örfî meselelere, ceza ve cerime ile ilgili işlere bakmaktadır. Ayrıca büyük merkezlerde kâdı, işlerin çokluğu karşısında, muayyen işlere bakmak üzere, nâib tayin eder. Kâdılar iş sahiplerinden kendileri için muayyen resimler almağa salâhiyetli olduklarından, nâiplikleri bu gelirlere tekabül eden bir meblâğ karşılığında vermeğe başlayanlar olduğu da görülmektedir.⁴⁸

Her kâdı belli bir kaza veya sancak bölgesine tayin, edilir. Her iki halde de kendisine ait görevleri bu bölge dâhilindeki şehir, kasaba, nahiye ve köylerde yerine getirmekle mükelleftir. Osmanlı’da kâdı, bir mahkeme yargıcı olduğu kadar aynı zamanda bir noter, şehirdeki vakıfların müfettişi ve tabii ki belediye reisidir. Ayrıca, şehrin asayişini

⁴⁴ Fahrettin Atar, “Mahkeme”, *DİA*, C.27, İstanbul 2012, s. 340.

⁴⁵ Halil İnalçık, “Mahkeme”, *İslam Ansiklopedisi*, C.VIII, MEB Yay., İstanbul 1986, s.149.

⁴⁶ Atar, “Mahkeme”, s. 339.

⁴⁷ Fahrettin Atar, “Kadı”, *DİA*, C.27, İstanbul 2012, s. 340.

⁴⁸ İnalçık, “Mahkeme”, s. 150.

yürütmekle görevli zabıtları, subaşı, asesbaşı gibi görevlileri denetler, onların amiridir. Çarşı ve esnafın kontrolünü yapan muhtesip dediğimiz memurlar da ona bağlıdır.⁴⁹

Ayaş'a ait Hurûfât Defterleri'nde, Ayaş Mahkemesi ile ilgili 16 kayıt vardır. Mahkeme ile ilgili en eski kayıt Şaban 1120/Ekim-Kasım 1708 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 22 Rebülevvel 1205/2 Ekim 1828 tarihlidir. İncelediğimiz dönemde mahkemeye kâtip, muhızırbaşı, muhızır gibi görevliler tayin edilmiştir.

Ayaş Mahkemesi'ne Hurûfât Defterleri'nde, Receb 1146/Aralık 1733-Ocak 1734 ve 22 Rebülevvel 1205/2 Ekim 1828 tarihleri arasında sekiz adet kâtip tayini yapılmıştır. Mahkemede zabıt kâtibi, kaza kâdisının en önemli yardımcısıdır. Görevi taraflardan dava dilekçelerini alıp kâdiya arz etmek, yargılama esnasında tarafların ve şahitlerin ifadelerini yazıya geçirmek, dava dosyalarını ve tutanakları muhafaza etmektir.⁵⁰ Kâtiple ilgili incelediğimiz kayıtlarda ücret bilgisi yazılmamıştır. Mahkemedeki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kaza kâdı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. 6 Receb 1175/27 Mart 1757 tarihli kayıta, mahkemede kâtip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine göreve, oğlu Seyyid Osman tayin edilmiştir.⁵¹ Muharrem 1183/Mayıs-Haziran 1769 tarihli kayıta, mahkemede kâtip olarak görev yapan Seyyid Osman Muharrem 1183/Mayıs-Haziran 1769 tarihli kayıta, mahkemede kâtip olarak görev yapan Seyyid Osman, davalara sahte delil ve belgelerle müdahale etmek; 30-40 gurus rüşvet alarak davaların seyrini değiştirmek gibi iddialar üzerine görevden alınmıştır. Bunun üzerine kâtiplik görevi, Kâdı Seyyid Abdurrahman'ın Kazaskerlik makamına arzıyla Seyyid Süleyman isimli şahsa tevcih edilmiştir.⁵² Mahkeme'ye yapılan tayinlerde liyakat sahibi olmak oldukça önemlidir. Ayrıca görevi kötüye kullananlar ve görevde yolsuzluk yapanlar tespit edildiğinde bu kişiler görevden uzaklaştırılmaktadır. 25 Şaban 1210/5 Mart 1796 tarihli bir kayıta mahkemede kâtip olarak görev yapan Seyyid Mahmud adlı kimse, bazı kimselerin müdahalesiyle görevi bırakmak zorunda kalmıştır. Daha sonra Seyyid Mahmud'a haksızlık

⁴⁹ İlber Ortaylı, *Hukuk Ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devlet'inde Kadı*, Kronik Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 11-44.

⁵⁰ Atar, a.g.md., s. 338.

⁵¹ VGMA, HD, nr. 1062, s. 65, a-9.

⁵² VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-15.

yapıldığı anlaşılmış ve ibkâ berat ile göreve tekrar tayin edilmiştir.⁵³ İncelediğimiz kayıtlarda, Ayaş Mahkemesi'ne yapılan diğer kâtip tayinleri üç vefat, iki berat yenilemesi ve bir ilk tayin şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Ayaş Mahkemesi'nde görev yapan bir diğer görevli grubu muhızrlardır. Mahkemelerde davacı, davalı ve şahitlere ikametgâhlarında tebligatta bulunmak, gerektiğinde onları mahkemeye celbetmek üzere muhızır bulundurulurdu. Klasik fıkıh kitaplarında “a‘vân, muhızır, müşhıs, ecriya” gibi terimler “adlî zâbita ve tebligat memuru” anlamında geçmektedir. Hanefî fıkıh bilgini Kâsânî, muhızrların tâbiîn döneminden sonra mahkeme teşkilâtında yer almaya başladığını belirtir.⁵⁴ . Şaban 1120/Ekim-Kasım 1708 ve 6 Zilkade 1205/7 Temmuz 1791 tarihleri arasında mahkemeye sekiz muhızır görevlendirilmiştir. İncelediğimiz kayıtlarda bu görevlilerle ilgili ücret bilgisi yer almamaktadır. Ücretleri, kâtipler gibi mahkeme harçlarından hisselerine düşen paydır. Mahkeme'deki muhızrların görev değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kaza kâdı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Mahkemede görevli muhızrların sayısı birden fazla olunca onlardan biri, en tücrübelisi muhızırbaşı olarak görevlendirilmekteydi. Ayaş Mahkemesi'nde de bir muhızırbaşı görev yapmaktaydı. Rebîülevvel 1151/Haziran-Temmuz 1738 tarihli bir kayıtta, mahkemede muhızırbaşı olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine bu göreve, Nâib Şehzade Abdullah arzıyla oğlu Mustafa tayin edilmiştir.⁵⁵ 6 Zilkade 1205/7 Temmuz 1791 tarihli kayıtta ise mahkemede Seyyid Mahmud'un 30 senedir muhızır olarak görev yaptığı belirtilmektedir. Bu tarihte, Seyyid Mahmud'un herhangi bir kusuru yokken, muhızırlık görevinin liyakatını taşımadığı gerekçesiyle hakkında dava açılmış; Hüseyin adlı kimse bir yolla bu görevi berat ile kendisinin üzerine almıştır. . Hüseyin adlı kimsenin aile dışından olduğu halde görevlendirilmesi Seyyid Mahmud'a haksızlık olarak görülmüş, bunun üzerine Nâib Saadeddin'in arzıyla muhızırlık görevine, Seyyid Mahmud yeniden tayin edilmiştir.⁵⁶ Mahkemeye yapılan diğer muhızır tayinleri, üç ibkâ yani görevde bırakma beratı, iki berat yenileme ve bir vefat üzere görevlendirmeler şeklinde olmuştur.

⁵³ VGMA, HD, nr. 531, s.72, a-5.

⁵⁴ Atar, a.g.md., s. 340.

⁵⁵ VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-11.

⁵⁶ VGMA, HD, nr. 530, s.85, a-9.

Tablo 8: Ayaş Mahkemesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Kâtip	-	-	Yusuf ⁵⁷	Receb 1146/Aralık 1733-Ocak 1734
2	Kâtip	-	-	Mehmed ⁵⁸	Şaban 1168/Mayıs-Haziran 1755
3	Kâtip	-	Mehmed	Seyyid Osman Halife ⁵⁹	6 Receb 1175/27 Mart 1757
4	Kâtip	-	-	Seyyid Osman ⁶⁰	Şaban 1171/Nisan-Mayıs 1758
5	Kâtip	-	Seyyid Osman	Seyyid Süleyman ⁶¹	Muharrem 1183/Mayıs-Haziran 1769
6	Kâtip	-	Seyyid Süleyman	Mustafa ⁶²	7 Receb 1204/23 Mart 1790
7	Kâtip	-	-	Mustafa ⁶³	25 Şaban 1210/5 Mart 1796
8	Kâtip	-	Mustafa	Mehmed Emin ⁶⁴	22 Rebîülevvel 1205/2 Ekim 1828
9	Muhzırbaşı	-	Memi	Mehmed ⁶⁵	Şaban 1120/Ekim-Kasım 1708
10	Muhzırbaşı	-	Mehmed	Mustafa ⁶⁶	Rebîülevvel 1151/Haziran-Temmuz 1738

⁵⁷ Ayaş Mahkemesi'nde kâtip yoktur. Yusuf adlı kimse Nâib Mustafa arzıyla atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1073, s.87, b-22.

⁵⁸ Ayaş Kazâsı Mahkemesi'nde, Safer 1167/Kasım-Aralık 1753 tarihinden itibaren kâtip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1062, s. 64, a-16.

⁵⁹ Ayaş Kazâsı Mahkemesi'nde, kâtip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Kâdî Şeyh Seyyid Ali Efendi arzıyla oğlu Seyyid Osman Halife'ye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1062, s. 65, a-9.

⁶⁰ Ayaş Kazâsı Mahkemesi'nde, kâtip olarak görev yapan Seyyid Osman'ın beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-14.

⁶¹ Ayaş Kazâsı Mahkemesi'nde, kâtip olarak görev yapan Seyyid Osman adlı kimse davalarda kendi imzasıyla sahte delil ve belgeler vermektedir. Otuz kırk gurusu rüşvet alarak davaların seyrini değiştirmektedir. Halk arasında bu durum duyulmuş ve yaygınlaşmıştır. Seyyid Osman girdiği yolsuzluklardan dolayı görevden alınmıştır. Görev, Kâdî Seyyid Abdurrahman arzıyla Seyyid Süleyman'a tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-15.

⁶² Ayaş Kazâsı Mahkemesi'nde, kâtip olan Seyyid Süleyman'ın vefatı üzerine kâtiplik görevine, Nâib Mustafa'nın arzıyla Mustafa adlı kimse görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s.84 a-15.

⁶³ Ayaş Mahkemesi'nde, kâtip olan Mustafa oğlu Seyyid Mahmut görevini yaparken bazı kimselerin müdahalesiyle görevi bırakmak zorunda kalmıştır. Nâib Mimarzade Mehmed Emin arzıyla tekrardan, göreve döndürülmüştür. VGMA, HD, nr. 531, s.72, a-5.

⁶⁴ Ayaş Mahkemesi'nde, kâtip olan Hacı Hüseyin oğlu Mustafa adlı kimsenin vefatı üzerine oğlu Mustafa oğlu Mehmed Emin'e, Nâib Seyyid Mehmed Arif arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.535, s.49 b-10.

⁶⁵ Ayaş Mahkemesi'nde, muhızırbaşı olan, Memi adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Mehmed adlı kimse, Nâib Salih arzıyla tevcih. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-7.

⁶⁶ Ayaş Mahkemesi'nde, muhızırbaşı olan Mehmed fevt sefir muhızır memurin olan oğlu Mustafa'ya, Nâib Şehzade Abdullah arzıyla tevcih buyrulup. VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-11.

11	Muhzır	-	-	Mustafa ⁶⁷	Cemaziyelevvel 1168/Şubat-Mart 1755
12	Muhzırbaşı	-	-	Mustafa Halife ⁶⁸	Şaban 1171/Nisan-Mayıs 1758
13	Muhzır	-	-	Ömer ⁶⁹	Zilhicce 1178/Haziran- Mayıs 1765
14	Muhzır	-	-	Mustafa ⁷⁰	Rebûlevvel 1179/Ağustos-Eylül 1765
15	Muhzır	-	-	Hüseyin ⁷¹	Receb 1203/Mart-Nisan 1789
16	Muhzır	-	-	Seyyid Mahmud ⁷²	6 Zilkade 1205/7 Temmuz 1791

⁶⁷ Ayaş Mahkemesi'nde, muhzır olan Mustafa'nın beratı yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr.1062, s.64 a-12.

⁶⁸ Ayaş Mahkeme'sinde, muhzırbaşı olarak atık berat gereğince Mustafa Halife tayin olmuştur. VGMA, *HD*, nr. 1062, s.65, b-12.

⁶⁹ Ayaş Mahkemesi'nde, Mehmed oğlu Ömer, muhzır olarak ibkâ berat ile Kâdî Şeyh Abdurrahman arzıyla görevlendirilmiştir. VGMA, *HD*, nr. 1070, s.58, a-6.

⁷⁰ Ayaş Mahkemesi'nde, Mustafa adlı kimse muhzır olarak otuz sene hizmet etmiştir. Mustafa'nın bir kusurunun olmadığını ancak anılan vazifeyi iki muhzıra teâmül yok iken bırakması ve Mehmed oğlu Ömer'in bir yolla, bir şekilde vazifeye beratla ele geçirmesinin Mustafa'ya haksızlık olduğu, Nâib Seyyid Muharrem arzıyla ibkâ berat ile görev Mustafa adlı kimseye tevcih buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr. 1070, s.58, a-9.

⁷¹ Ayaş Mahkemesi'nde, muhzır olmayıp, lüzum üzerine, Nâib Hacı Ali arzıyla Mustafa oğlu Hüseyin göreve atanmıştır. VGMA, *HD*, nr. 530, s.84, a-3.

⁷² Ayaş Mahkemesi'nde, yirmi seneden mütecâviz muhzır olan sahibü'l-evvel Mustafa oğlu Seyyid Mahmut adlı kimseye karşı dava açılmıştır. Davanın gerekçesi, hizmetin gereklerini yerine getirmediğini, Mustafa oğlu Hüseyin adlı kimse davasında belirtmiştir. Mustafa oğlu Hüseyin, bir yolla görevi berat ile ele geçirmiştir. Bu durum, Mustafa oğlu Seyyid Mahmut'a haksızlık olmuştur. Nâib Saadetdin arzıyla muhzırlık görevi, Mustafa oğlu Seyyid Mahmut'a tevcih buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr.530, s.85, a-9.

II. BÖLÜM

A. VAKIF VE OSMANLI'DA VAKIF MÜESSESELERİ

1. Vakfın Tanımı

Vakıf kelimesi Arapça'da *durdurmak*, *alıkoymak* manasında olup, ıstılah olarak, VIII. asır ortalarından XIX. asır sonlarına kadarki devrede, İslâm ülkelerinin içtimâî ve iktisâdî hayatında ehemmiyetli bir rol oynayan dinî-içtimâî bir müessesenin adıdır. Muhtelif mezhepler ve araştırmacılarca değişik şekillerde târif edilen vakfın, Türkiye 'de XV. asırda aldığı durum gözönünde bulundurularak şöyle bir târifi yapılabilir. Vakıf, hukukî bir akid olup bununla, bir kimse, Allah'a yakın olma gayesiyle, menkul veya gayr-i menkul mülk veya emlakını, dinî, hayrî veya içtimâî bir gayeye müebbeden tahsis eder. Vakıf kelimesi, yukarıda belirtilen ilk mânası dışında, *mevkuf* yâni vakıf akdinin mevzuunu teşkil eden menkul veya gayr-i menkul malları ifâde etmek için de kullanıla gelmiş, hattâ onun yerini almıştır.⁷³ Bir şeyi vakfedene “vakıf”, vakfedilen şeye “mevkuf ve vakıf” denilmiştir.⁷⁴

Hukuki bir akdi ifade eden vakıf kelimesi zaman içerisinde akar ve hayratı belirtmek için kullanılmış ve hatta onların yerini almıştır. Akar/akarat kurumun ekonomik gücünü, hayır/hayrat ise vakfın doğrudan kamu hizmeti sunan bölümünü temsil etmiştir. Vakıf kurucularının vakfettiği bina veya diğer kurumlara (câmi, çeşme, mektep, medrese...) “hayrat”; bu kurumların sonsuza kadar yaşaması ve topluma hizmet sunması için ayrılmış gelir kaynaklarına ise “akar” denmiştir. Hayrat denilen sistem, mutlak, ebedi ve adil sistemle doğrudan doğruya Allah'ın gözetiminde, zamanla bozulmayan, tarafsız bir müessese olan vakfa bağlanmıştır.⁷⁵ Vakfedilen gayrimenkul veya menkul mal, kişinin mülkü olmaktan çıkar, Allah'ın mülkü olur. Tasarrufu da Allah'ın kulları üzerine geçer. Bu

⁷³ Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf”, *İslam Ansiklopedisi*, C.XIII, MEB Yay., İstanbul 1986, s.153-154.

⁷⁴ Nazif Öztürk, *Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, VGM Yayınları, 1. Baskı, Ankara 1983, s. 27.

⁷⁵ Hilal Taşkan, *Osmanlı Döneminde Ankara'da Kadınların Kurdukları Vakıflar: Sosyo-Kültürel Bir İnceleme(XIV-XIX. Yüzyıllar)*, Yıldırım Beyazıt üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2023, s. 16-17.

çerçeve, geçmişten günümüze İslam toplumlarının sosyal, ekonomik, dinî, kültürel, hatta siyasi hayatında vakıflar oldukça önemli bir yere sahip olmuştur.⁷⁶

2. Osmanlıda Vakıf Müesseseleri

Vakıf müessesesinin uygulamada zirveye ulaştığı Osmanlı Devleti'nde, bugünkü devlet ve toplum anlayışına göre kamu hizmeti niteliği taşıyan; sosyal, dinî, eğitim, kültür, bayındırlık ve benzeri alanlarda pek çok hizmet vakıflar tarafından yerine getirilmiş, organize edilmiş ve devamlılıkları sağlanmıştır.⁷⁷

Osmanlı Devlet'inde, XV. asırda aldığı durum gözönünde bulundurularak vakfı üç kısma ayırmak gerekir. Bunlar; gelirin tamamının mutlak bir tarzda doğrudan doğruya nihâî gayeye gittiği vakf-ı hayrî; bütün gelirin, asıl gayeye ulaşmadan önce, vakıf tarafından tayin edilen ve umûmiyetle vakfın ailesine mensup kimselerin elinde kaldığı vakf-ı ehli; gelirlerin değişik tarzlarda vakıf ve âilesiyle dînî-hayrî-içtimâî müesseseler arasında paylaşıldığı yarı ailevî vakıftır. Son iki hâlde, faydalanma hakkına sâhip kimselerin nesli tükenince, vakf-ı ehli ve yarı ailevî vakıf, hayrî vakıf hâline gelmektedir. Fıkıh kitaplarına göre, vakfın, herşeyden önce vakfettiği malın mülkiyetine ve vakıf yapma salâhiyetine sâhip (ehil); hür, âkil ve bâlig (ergin) olması; borç veya aşın müsriflik yüzünden malını kullanmaktan alıkonulmamış bulunması gerekir. Vakıf kelimesi, *mevkuf* yâni vakıf akdinin mevzuunu teşkil eden menkul veya gayr-i menkul mallan ifade etmek için de kullanılagelmiş, hatta onun yerini almıştır. Bu manada vakıfları iki kısma ayırmak mümkündür: Birincisi, "aynıyla intifa olunan" yâni bizzat kendisinden yararlanan vakıflar ki, bunlara "*müessesât-ı hayrîye*" adı verilmekte olup, mâbedler, medreseler, mektepler, imâretler, zâviyeler, kütüp haneler, misâfirhaneler, köprüler, hastahaneler, çeşmeler, sebiller ve makbereler bu cümledendir. İkincisi ise, "aynıyla intifa olunmayan" fakat birincilerin sürekli ve düzenli bir şekilde işlemlerini te'min eden, binâ, arâzi, nakit para v.s. gelir kaynaklarının teşkil ettiği vakıflardır. Bunlara Osmanlılarda "*asl-ı vakıf*" denmektedir.⁷⁸ XIX. asrın ilk çeyreğine kadar, ülkemizde işler vaziyette bulunan vakıflar, üç ana grupta toplanmaktadır. Bunlar; Osmanlı'dan önceki İslâm devletlerinden intikal

⁷⁶ Hüseyin Çınar, Osmanlı Döneminde Kurşunlu Kazası'nda Kurulan Vakıflar Üzerine Genel Bir Değerlendirme, *I. Uluslararası kurşunlu Tarih Kongresi*, Editör: Prof. Dr. Mehmet Eryılmaz, Ankara 2022, s. 763.

⁷⁷ Çınar, a.g.m., s.763.

⁷⁸ Yediyıldız, "Vakıf", s.154-156.

eden *evkâf-ı kadîme*, mîrî arazinin temliki suretiyle kurulan *evkâf-ı irsâdiye* ve hayırsever kimselerin sırf kendi mülklerinden ayırdıkları mallarla tesis ettikleri *evkâf-ı sahîha-i lâzime*dir.⁷⁹

3. Ayaş Vakıfları

Ankara'nın en fazla vakıf gelirine sahip kazası Ayaş'tır. Ayaşı sırasıyla Murtazâbâd, Çubuk, Yabanâbâd ve Bacı kazaları takip etmektedir. 1571 tarihli Ankara Sancağı Evkâf Defteri'nde yer alan kayıtlara göre Ayaş Kazası'nda 52 vakıf bulunmaktadır. 52 vakıftan elde edilen toplam gelir, yılda yaklaşık olarak 150.075 akçe olarak hesaplanmıştır. Bu rakamın devletin aynı yıldaki Ayaş Kazası'ndan elde ettiği gelire oranı % 68'dir. Buna göre Ayaş Kazası Vakıfları'nın gelirleri, Ankara'da bulunan vakıflarının tümünün % 11'ini oluşturmakta ve Ankara'nın diğer beş kazası arasında birinci sırada bulunmaktadır. Ayaş Kazası'ndan elde edilen bu gelirlerin önemli bir kısmı Sultan Bayezid vakfına gitmektedir. Diğer kısmı ise Ankara'nın merkezinde ve Ayaş'ta bulunan birçok câmi, mescid ve zâviye vakıfları ile evladlık vakıflar idi.⁸⁰

Çalışmamızın temelini oluşturan Ayaş Hurufat defterlerindeki kayıtlarda ise toplamda 107 adet olmak üzere, 59 câmi, 33 mescid, 6 mezraa ve çiftlik vakfı, 3 evlatlık vakıf, 2 su vakfı, 3 sıbyan mektebi, 1 hamam vakfı karşımıza çıkmaktadır.

3.1. Câmiler

Arapça cem' kökünden türeyen, "toplayan, bir araya getiren" anlamındaki câmi' kelimesi, başlangıçta sadece cuma namazı kılınan büyük mescidler için kullanılan el-mescidü'l-câmi' (cemaati toplayan mescid) tamlamasının kısaltılmış şeklidir.⁸¹ Bunun sonucu olarak İslam beledelerinin her köşesine câmi yapılmıştır. İslam fatihleri fethettikleri bir şehrin en büyük kilisesini câmiye dönüştürürler yoksa hemen bir câmi inşa ederlerdi. İslam şehirleri câminin etrafında örgütlenmiştir. Câmi şehrin merkezi konumundadır. Câmi bir bölgede İslamın mührü gibidir. Bundan dolayı İslam tarihinde yapılan câmiler mimari ve sanatsal açıdan şaheser niteliğindedir. Osmanlılar zamanında

⁷⁹ Nazif Öztürk, "Vakıflar Hangi Statüde Bir İdarî Yapı İle Yönetilmelidir?", Editörler: Hüseyin Çınar, Fatih Müderrisoğlu, *Vakıflar Dergisi* 80. Yıl Özel Sayısı, Ankara 2019, s. 245.

⁸⁰ Köse, a.g.t., s. 69-85.

⁸¹ Mehmet Önkâl-Nebi Bozkurt, "Câmi", *DİA*, C.7, İstanbul 1993, s. 46.

câmler, câmiyi inşa edenlerin oluşturduğu vakıfların mütevellileri tarafından yönetilmekteydi. Osmanlılar döneminde padişahlar tarafından inşa edilen büyük câmilere *selâtin câmileri*, vezirler ve diğer devlet ricâli tarafından orta büyüklükteki câmilere kurucusunun adıyla sadece câmi, küçük olanlara ise mescid denilmiştir. Ayrıca mescidlerin cuma namazı kılınan câmiye dönüştürülmesi berat ve izinle gerçekleşmekteydi.⁸²

Hurûfât Defterleri'nde geçen incelediğimiz dönemde, Ayaş merkez mahalleleri, kasaba ve köylerinde toplam 59 câmi bulunmaktadır. Câmlerin adları ve bulundukları mahalle ve köyleri aşağıda tablo halinde verilmiştir. Daha sonra incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde geçen câmlerle ilgili ayrıntılı bilgi verilecektir.

Tablo 9: Hurûfât Defterine Göre Ayaş'ta Bulunan Câmler

Sıra No	Câminin Adı	Bulunduğu Mahalle ve Köy
1	Ayaş Câmi-i Atîk (Eski Câmi)-Ulu Câmi	Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi
2	Câmi-i Cedîd/Yeni Câmi	Ömeroğlu Mahallesi
3	İbn-i Yâmîn (Bünyamin Ayaşî) Câmi	Bünyamin Mahallesi
4	Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Câmi-i Cedîd/Yeni Câmi	Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi
5	Çakmak(Aktaş) Câmi-i Şerifi	Dervişimam Mahallesi
6	Câmi-i Cedîd/Yeni Câmi	Dervişimam Mahallesi
7	İslamoğlu Câmi-i Şerifi	Ayaş ⁸³
8	Ayaş Kalesi /Karakaya(Kıllık) Câmi-i Şerifi	Hacirecep Mahallesi
9	Güdül Kasabası Câmi-i Şerifi	Güdül
10	Aşağı Mahalle Câmi-i Şerifi	Güdül Aşağı Mahalle
11	Dârüssaâde Ağası Maksud Ağa Câmi-i Şerifi	Güdül Merkez ⁸⁴
12	Zaim İbrahim/Osman Ağa Câmi-i Şerifi	Güdül Merkez ⁸⁵

⁸² Mehmet Önkal-Nebi Bozkurt, a.g.md., s. 47,53.

⁸³ Ayaş İslamoğlu Câmi-i Şerifi ile ilgili hurûfât defterlerinde bir kayıt vardır. Muharrem 1133/Ekim-Kasım 1720 tarihli kayıta, bu câminin Ayaş belinde olduğu yazılmıştır. Bel ifadesi eski Türkçede geçit ya da dere için kullanılmaktadır. Yenikapı (Zirkayı) Köyü üzerinden Ayaş belini (dere. geçit) aşarak ilçe merkezinden geçen yol, çarşı içinden geçtiğinden hemen bütün taşıt araçları burada durmak ihtiyacını hissederler ve şimdikinden daha fazla alışveriş olurdu. Ayaş beli Ayaş'ı ikiye bölen dereye verilen ad olduğuna göre İslamoğlu Câmi-i Şerifi de Ayaş merkezde bulunan bir câmi olmalıdır. Bkz. Aldan, a.g.e., s. 79./ VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-19.

⁸⁴ İncelediğimiz Hurûfât defterlerinde bu câminin Güdül merkezde olduğunu tespit edilmiştir. Güdül Kasabası Dârüssaâde Ağası Maksud Ağa Câmi-i Şerifi'nin günümüzde hangi câmi olduğunu, incelediğimiz kaynaklarda ve alan çalışmamızda tespit edilememiştir. Bkz. VGMA, HD, nr. 1060, s.63, b-7.

⁸⁵ İncelediğimiz Hurûfât defterlerinde bu câminin Güdül merkezde olduğunu tespit edilmiştir. Ancak Güdül Kasabası Zaim İbrahim/Osman Ağa Câmi-i Şerifi'nin günümüzde hangi câmi olduğunu, incelediğimiz kaynaklarda ve alan çalışmamızda tespit edilememiştir. Bkz. VGMA, HD, nr. 1133, s.7, b-10.

13	Câmi-i Kebir/Ulu Câmi	Sinanlı
14	Câmi-i Atık/Eski Câmi	Sinanlı Kasabası Hocasınan Mahallesi
15	Câmi-i Cedid/Yeni Câmi	Sinanlı
16	Uruş Köyü Câmi-i Şerifi	Aşağı Mahalle
17	Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Câmi-i Şerifi	Aşağı Mahalle
18	Salih/Salihler Köyü Câmi-i Şerifi	Salihler Köyü
19	Çağa Köyü Câmi-i Şerifi	Çağa
20	Karaviran/Akbaş Köyü Câmi-i Şerifi	Akbaş
21	Karacaviran/Karacaören Köyü Câmi-i Şerifi	Karacaören
22	Tahtacıviran/Tahtacıören Köyü Câmi-i Şerifi	Tahtacıören
23	Kalta/Taşören Köyü Câmi-i Şerifi	Taşören
24	Çanılıkebir Köyü Câmi-i Şerifi	Çanılı
25	Başçanılı Köyü Câmi-i Şerifi	Çanılı
26	Çanılı Köyü Ağa Câmi-i Şerifi	Çanılı
27	Yüregir/Üregil Köyü Câmi-i Şerifi	Üregil
28	Afşar Köyü Câmi-i Şerifi	Afşar
29	Destarlı/Yağmurdede Köyü Câmi-i Şerifi	Yağmurdede
30	Başayaş Köyü Câmi-i Şerifi	Başayaş
31	Karacakaya Köyü Câmi-i Şerifi	Karacakaya
32	Cimder/Kavaközü Köyü Câmi-i Şerifi	Kavaközü
33	Cimderkayası/Cimderkapısı Köyü Câmi-i Şerifi	Cimderkayası/ Cimderkapısı
34	Oltan Köyü Câmi-i Şerifi	Oltan
35	Saray Köyü Câmi-i Şerifi	Saray
36	Keçiler (Kiçiler)/Kayı Köyü Câmi-i Şerifi	Kayı
37	Öz Köyü Câmi-i Şerifi	Öz
38	Bayram Köyü Câmi-i Şerifi	Bayram
39	Yoğunpelit Köyü Câmi-i Şerifi	Yoğunpelit
40	Ortabereket Köyü Câmi-i Şerifi	Ortabereket
41	Başbereket Köyü Câmi-i Atık	Başbereket
42	Ilıca Köyü Câmi-i Şerifi	Ilıca
43	Dildere Tekkesi/Tekke Köyü Câmi-i Şerifi	Tekke
44	Dereli/Aşağıdereli Köyü Câmi-i Şerifi	Dereli
45	Çukur/Çukurören Köyü Câmi-i Şerifi	Çukurören
46	Sagır/Sağırköy Köyü Câmi-i Şerifi	Sağırköy
47	Boyalı Köyü Câmi-i Şerifi	Boyalı
48	Yelli Köyü Câmi-i Şerifi	Yelli
49	Teske/Gökçebağ Köyü Câmi-i Şerifi	Gökçebağ
50	İlhan Köyü Câmi-i Şerifi	İlhan
51	Çakmacuk/Arklar Köyü Câmi-i Şerifi	Arklar
52	Melal/Ulupınar Köyü Câmi-i Şerifi	Ulupınar

53	Kurtkulağı Kalesi Câmî-i Şerifi	Ayaş ve Beypazarı Sınırında ⁸⁶
54	Oğuzçayırı/Uğurçayırı Köyü Câmî-i Şerifi	Uğurçayırı
55	Dodurga Köyü Câmî-i Şerifi	Dodurga
56	Karaköy Köyü Çarşı Câmî-i Şerifi	Karaköy
57	Karamanlı Câmî-i Şerifi	Ayaş
58	Susuz Köyü Câmî-i Şerifi	Susuz
59	Yassıviran Köyü' Câmî-i Şerifi	Yassıviran

3.1.1. Ayaş Câmî-i Atîk (Eski Câmî)-Ulu Câmî

Ayaş Cumhuriyet meydanında bulunan Câmî-i Atîk, diğer adıyla Eski Câmî, günümüzde ibadete açık ve câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. İncelediğimiz Hurûfât Defterleri'ndeki kayıtlarda câminin adı, câmî-i atîk olarak geçmektedir. Günümüzde ise bu câminin adı, Ulu Câmî olarak bilinmektedir. Osmanlı Döneminde Selçuklu tarzında yapılan câminin inşa tarihi tartışmalıdır. Câmî-i Şerifi'nin yazıtı, inşa kitabesi ve vakfiyesi bulunmamakta; ancak çeşitli tarihlerde geçirdiği tamirlerle ilgili, aşağıda da belirtilen kitabeleri mevcuttur. Bu nedenle câminin inşa tarihi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Câmî-i Şerifi'nin inşa tarihinin, Y. Önge 1298 yılı, Ö. Bakırer, XIV. yüzyılı, K. Otto-Dom, XIV. yüzyıl sonu XV. yüzyıl başını, G. Öney, XIV-XV. yüzyılı, B. Karamağarah ve yine mihrap süslemelerine göre B. Eskici XV. yüzyılı ileri sürmektedirler.⁸⁷ Câmî-i Şerifi'nin mimari tarzı o dönem Ankara'da yapılan câmilerle büyük benzerlik göstermektedir. 17x13 metre ölçülerinde dikdörtgen bir plana sahîp olan câminin beden duvarları moloz taş ve ahşap hatıllarla örülmüştür. Dikdörtgen planlı câminin içindeki ahşap direkler, taşıyıcılar ve süslemeler dikkat çekicidir. Ahşaptan kadınlar mahfili bulunmaktadır. Minberi o dönemin mimari özelliklerinden olan ağaç işçiliği örneklerindendir. Minare şerefesini oluşturan taşlardan birinin dış yüzüne “Maşallah” kelimesi ile birlikte H.1155/M.1742 tarihi kazınmıştır. Bu tarihin minarenin onarım tarihi olduğu düşünülmektedir. Cumhuriyet Döneminde, korunacak tarihi eserler arasına alınan câminin Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1956-1958 yılları arasında duvarları yenilenmiş ve kuzeyine bir şadırvan yapılmıştır. Câmî-i Şerifi'nin doğu kapısındaki oymalı hadiste Arapça “Vakti geçmeden namaz kılmakta ve ölüm gelmeden

⁸⁶ Ayaş ve Beypazarı Kazâsı sınırında bulunan Kurtkulağı Kalesi Câmî-i Şerifi'nde Muallim-i Kuran olan Ali Han adlı kimsenin berâtı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 107, s.88, a-10.

⁸⁷ Mustafa Kemal Şahin, *Anadolu'da Selçuklu Döneminde Dikine Planlı Câmiler (Anadolu Selçuklu Devleü'nin Yıkılışına Kadar)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir 2004, s. 146.

tövbe etmekte acele edinîz” anlamına gelen bir yazı bulunmaktadır.⁸⁸ Câmî duvarına asılı levha halindeki kitabeden câminin H.1256/M.1840 tarihinde onarıldığı anlaşılmaktadır. Kitabe manzum olup metni aşağıya aynen alınmış ve anlamı açıklanmıştır.

Kethüdâ-yı Mîr Hasan Hattât-zâde pür-kerem

İsm-i pâkîdir Muhammed zât-i pâkî handerû

Etmede hem vâre hayra bezl-i mâl ü hem vucûd

Hazret-i Hakk’ın rızâsın dâim eyler cüst ü cû

İşte ezcümle bu Câmî‘ müşrif-vîrân iken

Şöyle ta‘mîr etti kim tecdîde mânend oldu bu

Köhnellikden çıktı kesb etti hemen bir başka hâl

Dense lâyıktır Yeni Câmî ana şimden geru

Söyle nazmı geldi çün vakt ü zamân-ı târihin

Yümn ile ta‘mîr oldu Eski Câmî‘ sû-be-sû

1256⁸⁹

Ayaş Câmî-i Atîk Eski Câmî/Ulu Câmî ile ilgili tahmini bir para vakfı kaydından bahsedebiliriz. Mevlânâ Siyami bin Kasım, Ayaş merkezindeki (nefs) câmiye 12000 akça vakfederek bunun, %20 faizle işletilerek elde edilen gelirden günde iki akçe imam ve hatibe, bir akçe müezzine, yarım akçe kayyıma, bir akçe aşır okuyana, bir akçe muallime ve kalan on beş akçe câminin aydınlanması için gereken yağa harcanacaktır. Müteveli olarak hayatta olduğu müddetçe kendinî, sonra evlâtlarını ve onların evletlerini, kendi neslinden kimse kalmayınca da yakınlarını (ihvanını) şart koşmuştur. Ayaş’taki câmilerden hangisinin vakfı olduğu defterden anlaşılamamakla beraber, Ulu Câmî olduğu tahmin edilebilir.⁹⁰

⁸⁸ Aslı Cesur, *Cumhuriyetin 100. Yılında Ankara Ansiklopedisi*, s. 1012-1013.

⁸⁹ **Anlamı:** Mîr Hasan’ın kethüdası Hattât-zâde Mehmed, kerem sahibi güler yüzlü bir kişidir. Hakkın rızasını dâima kazanmak için hem malını hem canını hayır uğruna sarf etmededir. Bu cümleden olarak bu câmî viran olmağa yüz tutmuş iken onu öyle tamir etti ki yeniden yapılmış gibi oldu. Eskilikten çıktı; hemen başka bir hâl aldı. Bundan sonra ona Yeni Câmî dense yeridir. Nazmî târihini söyle, zîra vakti ve zamanı geldi. Eski Câmî yer yer uğur ve bereketle onarıldı (Son mısra ebce hesabıyla 1256’dır). Bknz: Aldan, *a.g.e.*, s.33.

⁹⁰ Karaman, “XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları”, s. 835-836.

Ayaş Câmî-i Atık (Eski Câmî)-Ulu Câmî ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde 27 kayıt karşımıza çıkmaktadır. Hurûfât Defterleri'ndeki en eski kayıt Cemaziyelevvel 1111/Kasım 1699 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 4 Şaban 1238/6 Mayıs 1823 tarihli'dir. Bu kayıtlar, genel olarak, Câmî-i Atık'e yapılan imam-hatip, imam, hatip, müezzin ve kayyım görevlendirmeleri ile ilgilidir. Rebûlâhîr 1125/Nisan ve Mayıs 1713 tarihleri arasında câmîye bir imam-hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Rebûlâhîr 1132/Şubat-Mart 1720 ve 14 Şevval 1246/28 Mart 1831 tarihleri arasında on imam görevlendirmesi yapılmıştır. Rebûlâhîr 1132/Şubat-Mart 1720 ve 3 Cemaziyelevvel 1243/22 Kasım 1827 tarihleri arasında ise yedi hatip ataması yapılmıştır. Cemaziyelevvel 1111/Ekim-Kasım 1699 ve 4 Şaban 1238/6 Mayıs 1823 tarihleri arasında sekiz müezzin görevlendirmesi yapılmıştır. Rebûlevvel 1140/Ekim-Kasım 1727 tarihinde ise bir kayyım ataması yapılmıştır. Bu görevlilere verilen ücretler; zaman içinde değişmekle birlikte, imam-hatip bir akçe, müezzin bir ya da yarım akçe, hatip yarım akçe, imam yarım akçe şeklinde olmak üzere yarım akçe ile bir akçe arasında değiştiği görülmektedir. Kayyım ile ilgili ücret bilgisine ise bu defterlerde rastlanmamıştır. Muharrem 1136/Ekim 1723 tarihli bir kayıta müezzin ücretsiz (hasbî) olarak görevlendirilmiştir. Atamalar genelde evladiyet şartına göre yapılmıştır. Evladiyet şartının yerine getirilmemesi durumunda ecanipten yani dışardan başka bir kimse görevlendirilmiştir. Örneğin; 12 RabiulAhîr 1219/21 Haziran 1804 tarihli bir kayıta, câmî-i atık'te imam olarak görev yapan Seyyid Ömer adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine, Seyyid Osman adlı kimse dilekçe vererek göreve talip olmuştur. Evladının olmaması ve ölümü nedeniyle boşalan imamlık görevi, Seyyid Osman'a tevcih edilmiştir.⁹¹ Bu tayinde de görüldüğü gibi ecanipten birinin göreve atanması için, ölüm ve evladının olmaması şartı geçerlidir. Câmî-i Atık ile ilgili görevlendirmelerde, 14 kayıta vefat üzerine grevlendirme yapılmıştır. 7 kayıta berat yenilemesi yapılırken; 5 kayıta ferağ⁹² üzerine atama yapılmıştır. 1 kayıta ise câmîye ilk atama olarak müezzin ataması yapılmıştır.

⁹¹ VGMA, *HD*, nr. 532, s.56, a-13.

⁹² Ferağ: Arapça'da bırakmak, satmak, işten çekilmek, rahatlık, asûdelik gibi anlamları olan ferağ, vakıf terminolojisinde bir kimsenin uhdesindeki bir ciheti kendi rızasıyla başkasına bırakması başka bir ifade ile devretmesidir. Ferağ tevcihinin gerçekleşebilmesi için atanacak kişinin ehil olması ve hâkim onayı şartı aranmaktadır: Demirtaş, a.g.m., s. 66.

Tablo 10: Ayaş Câmi-i Atîk (Eski Câmi)/Ulu Câmi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	-	-	İbrahim ⁹³	Rebûlâhir 1125/Nisan-Mayıs 1713
2	İmam	Bir	İbrahim	Mahmud ⁹⁴	Rebûlâhir 1132/Şubat-Mart 1720
3	İmam	Yarım	Hacı Mahmud	Ömer ⁹⁵	-
4	İmam	Yarım	-	Mehmed Halife ⁹⁶	Rebûlevvel 1169/Aralık 1755-Ocak 1756
5	İmam	Yarım	-	Mehmed Halife ⁹⁷	Zilhicce 1171/Ağustos-Eylül 1758
6	İmam	Yarım	Ömer	Seyyid Ahmed ⁹⁸	Safer 1186/Mayıs-Haziran 1772
7	İmam	Bir	-	Seyyid Ahmed ⁹⁹	Muharrem 1193/Ocak-Şubat 1779
8	İmam	Yarım	Seyyid Ahmed	Seyyid Ömer ¹⁰⁰	25 Receb 1209/15 Şubat 1795
9	İmam	Yarım	Seyyid Ömer	Seyyid Osman ¹⁰¹	12 Rebûlâhir 1219/21 Haziran 1804
10	İmam	Yarım	Seyyid Hafız Osman	Seyyid Hafız Abdurrahman ¹⁰²	2 Safer 1243/25 Ağustos 1827

⁹³ Ayaş'ta bulunan Câmi-i Atîk'te imam-hatip olarak görev yapan İbrahim adlı kimsenin beratı, yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-29.

⁹⁴ Ayaş'ta bulunan Câmi-i Atîk'te imam-hatip olarak görev yapan İbrahim adlı kimsenin ferağından, imamlık görevi oğlu Mahmut'a Nâib Muharrem arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.5.b-16.

⁹⁵ Ayaş'ta bulunan Câmi-i Atîk'te imam olarak görev yapan Hacı Mahmut adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine Ahmed oğlu Ömer adlı kimseye tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1062, s.66, a-9.

⁹⁶ Ayaş'ta bulunan Câmi-i Atîk'te imam olarak görev yapan Mehmed Halife adlı kimsenin beratı, atîk berat gereğince yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-29.

⁹⁷ Ayaş'ta bulunan Câmi-i Atîk'te imam olarak görev yapan Mehmed Halife adlı kimsenin beratı, atîk berat gereğince yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-20.

⁹⁸ Ayaş'ta bulunan Câmi-i Atîk'te imam olarak görev yapan Ömer adlı kimsenin vefat etmesi üzerine, görev büyük oğlu Seyyid Ahmed'e, Nâib Seyyid Osman arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1058, s.36, a-10.

⁹⁹ Ayaş'ta bulunan Câmi-i Atîk'te imam olarak görev yapan Seyyid Ahmed adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. Berat 11 Receb sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, b-15.

¹⁰⁰ Ayaş'ta bulunan Câmi-i Atîk'te imam olarak görev yapan Seyyid Ahmed vefat edince görev oğlu Seyyid Ömer'e, Nâib Seyyid Ebubekir arzıyla tevcih buyrulmuştur. Ancak Seyyid Ömer'in yaşının küçük olduğundan, imamlığa liyakatı oluncaya kadar göreve vekâleten bakması şartı koşulmuştur. VGMA, HD, nr. 530, s.85, b-10.

¹⁰¹ Ayaş'ta bulunan Câmi-i Atîk'te imam olarak görev yapan Ahmed oğlu Seyyid Ömer adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine, Seyyid Osman adlı kimse dilekçe vererek göreve talip olmuştur. Evladının olmaması ve ölüm şartıyla 10 Şevval sene 1219/12 Ocak 1805 tarihli murat ve mesâlih, fermanında belirtildiği gibi, Seyyid Osman'a tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval Sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-13.

11	İmam	Yarım	Seyyid Hafız Abdurrahman	Hafız Ebubekir ¹⁰³	14 Şevval 1246/28 Mart 1831
12	Hatip	Bir	İbrahim	Mehmed ¹⁰⁴	Rebûlâhir 1132/Şubat-Mart 1720
13	Hatip	Yarım	Hacı Mahmud	Ömer ¹⁰⁵	-
14	Hatip	Yarım	-	Mahmud Halife ¹⁰⁶	Rebûlevvel 1169/Aralık 1755-Ocak 1756
15	Hatip	Yarım	-	Mahmud Halife ¹⁰⁷	Zilhicce 1171/Ağustos-Eylül 1758
16	Hatip	Yarım	-	Ömer ¹⁰⁸	Safer 1192/Şubat-Mart 1778
17	Hatip	Yarım	Hafız Mehmed	Seyyid Mustafa ¹⁰⁹	14 Şaban 1221/27 Ekim 1806
18	Hatip	Yarım	Seyyid Mustafa	Seyyid Mehmed ¹¹⁰	3 Cemaziyelevvel 1243/22 Kasım 1827
19	Müezzin	Yarım	-	Seyyid Ali ¹¹¹	Cemaziyelevvel 1111/Ekim-Kasım 1699
20	Müezzin	Yarım	Seyyid Ali	Cafer ¹¹²	Rebûlevvel 1117/Haziran-Temmuz 1705
21	Müezzin	Hasbî	Cafer	Molla Mehmed ¹¹³	Muharrem 1136/Ekim 1723

¹⁰² Ayaş'ta bulunan Câmi'-i Atîk'te imam olarak görev yapan Seyyid Hafız Osman'ın vefatı üzere, görev oğlu Seyyid Hafız Abdurrahman, Nâib Seyyid Ahmed arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 535, s.49, b-5.

¹⁰³ Ayaş'ta bulunan Câmi'-i Atîk'te imam olarak görev yapan Seyyid Hafız Abdurrahman'ın vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Hafız Mehmed Kemal arzıyla Hafız Abdullah oğlu Hafız Ebubekir'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-10.

¹⁰⁴ Ayaş'ta bulunan Câmi'-i Atîk'te imam-hatip olarak görev yapan İbrahim adlı kimsenin ferağından, hatiplik görevi oğlu Mehmed'e Nâib Muharrem arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr.1133, s.5, b-16.

¹⁰⁵ Ayaş'ta bulunan Câmi'-i Atîk'te hatip olarak görev yapan Hacı Mahmut adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine Ömer adlı kimseye tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1062, s.66, a-10.

¹⁰⁶ Ayaş'ta bulunan Câmi'-i Atîk'te hatip olarak görev yapan Mahmut Halife adlı kimsenin beratı, atîk berat gereğince yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-30.

¹⁰⁷ Ayaş'ta bulunan Câmi'-i Atîk'te hatip olarak görev yapan Mahmut Halife adlı kimsenin beratı atîk berat gereğince yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-22.

¹⁰⁸ Ayaş'ta bulunan Câmi'-i Atîk'te Receb sene 1173/Şubat 1760 tarihinden beri hatip olarak görev yapan Veliyüddin oğlu Ömer adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, b-14.

¹⁰⁹ Ayaş'ta bulunan Câmi'-i Atîk'te hatip olarak görev yapan Hafız Mehmed adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Seyyid Mustafa, Nâib Şeyh Tahir Seyyid Mustafa arzıyla tevcih buyruldu. Berat 21 Şevval Sene 1222/22 Aralık 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56, b-13.

¹¹⁰ Ayaş'ta bulunan Câmi'-i Atîk'te hatip olarak görev yapan Seyyid Mustafa adlı kimsenin vefatı üzere görev, oğlu Seyyid Mehmed, Nâib Seyyid Ahmed arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 535, s.49, b-6.

¹¹¹ Ayaş'ta bulunan Câmi'-i Atîk'e, Seyyid Ali adlı kimse Nâib İbrahim arzıyla müezzin olarak vazifelendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-2.

¹¹² Ayaş'ta bulunan Câmi'-i Atîk'te müezzin olarak görev yapan Seyyid Ali ferağından görev, Cafer'e inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-1

¹¹³ Ayaş'ta bulunan Câmi'-i Atîk'te müezzin olarak görev yapan Cafer adlı kimseden ferağından, görev, Nâib Seyyid Ali arzıyla Molla Mehmed adlı kimseye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1137, s.54, a-4.

22	Müezzin	Hasbî	Mehmed	Ali ¹¹⁴	Muharrem 1141/Ağustos-Eylül 1728
23	Müezzin	Bir	Cafer	Seyyid Ebubekir ¹¹⁵	Zilhicce 1143/Haziran-Temmuz 1731
24	Müezzin	Yarım	Receb	Mehmed ¹¹⁶	-
25	Müezzin	Yarım	Molla Mehmed	Seyyid Hafız Mehmed ¹¹⁷	3 Cemaziyelevvel 1218/15 Eylül 1803
26	Müezzin	Yarım	Seyyid Hafız Mehmed	Seyyid Molla İbrahim ¹¹⁸	4 Şaban 1238/6 Mayıs 1823
27	Kayyım	-	Ebubekir	Ahmed ¹¹⁹	Rebûlevvel 1140/Ekim-Kasım 1727

3.1.2. Ayaş Câmî-i Cedîd/Yeni Câmî

Ayaş Câmî-i Cedîd günümüzde Ayaş'ın merkez mahallerinden Hacıveli Mahallesi Dibekbaşı sokakta bulunmaktadır. Câmî Hurûfât Defterleri'ndeki kayıtlara göre Ömeroğlu Mahallesi'nde bulunmaktadır. Yaptığımız alan çalışmasında, câmî uzun yıllar geçmesine rağmen ayakta durmakta ve câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmî-i Şerifi'in vakfiyesi bulunmadığından kim tarafından hangi tarihte yapıldığını bilinmemektedir. Câmî ilçe müftülüğünün astığı tabelaya göre 1961 senesinde yapılmıştır. Câmî 1961 senesinden daha önceki bir tarihte yapıldığı aşıkârdır. Ancak yapım tarihinin bu tarih verilmesinin nedeni câmîye kapsamlı bir bakım onarım yapılmasından olmalıdır. Câmîyi incelediğimizde iç mekânda ciddi bir tadilatın olduğu belli olmaktadır. Dış cephede ise aslına uygun olarak yığma moloz taş yapı karşımıza çıkmaktadır. Ancak yapılan bakım onarımında taşların arası sıva ile sıvanmıştır. Câmî-i Şerifi'in çatısı da ciddi bir tadilattan geçirilmiş, kiremit ve çatı olukları kullanılmıştır. Câmî-i Şerifi'in pencereleri ve kapısı ise

¹¹⁴ Ayaş'ta bulunan Câmî-i Atîk'te müezzin olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin ferağından görev, oğlu Ali'ye Nâib Hacı Ömer arzıyla inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr.1144, s.45, a-10.

¹¹⁵ Ayaş'ta bulunan Câmî-i Atîk'te müezzin olarak görev yapan Cafer adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Mehmed arzıyla oğlu Seyyid Ebubekir'e inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1073, s.87, b-9.

¹¹⁶ Ayaş'ta bulunan Câmî-i Atîk'te müezzin olarak görev yapan Recep adlı kimsenin vefat etmesi üzerine, Kâdî Hacı Mustafa arzıyla görev Mehmed adlı kimseye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1062, s.66, a-12.

¹¹⁷ Ayaş'ta bulunan Câmî-i Atîk'te müezzin olarak görev yapan Hüseyin oğlu Molla Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine, Nâib Mustafa arzıyla Seyyid Hafız Mehmed adlı kimseye görev, tevcih buyrulmuştur. Berat 21 Şevval Sene 1222/22 Aralık 1807 ve Cemaziye'l-ahir Sene 1229/24 Mayıs 1814 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-9.

¹¹⁸ Ayaş'ta bulunan Câmî-i Atîk'te müezzin olarak görev yapan, Seyyid Hafız Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Ömer Hulusi arzıyla oğlu Seyyid Molla İbrahim'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-4.

¹¹⁹ Ayaş'ta bulunan Câmî-i Atîk'te kayyım olan Ebubekir adlı kimsenin ölümüyle oğlu Ahmed görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1143, s.79, a-8.

günümüzde kullanılan plastik ve ahşap malzemeden yapılmıştır. Kısacası câmi aslına uygun olmayan bir şekilde tadilata maruz kalmıştır.

Ayaş Câmî-i Cedîd günümüzde kullanılan şekliyle Yeni Câmi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde 16 kayıt vardır. Bu kayıtların en eskisi, Rebûlevvel 1112/Ağustos-Eylül 1700 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 17 Ramazan 1249/28 Ocak 1834 gününe aittir. Bu kayıtlar, genel olarak Câmî-i Cedîd'e yapılan imam-hatip, müezzin ve kurrâ hafız atamaları ile ilgilidir. Rebûlevvel 1112/Ağustos-Eylül 1700 ve Rebûlâhîr 1125/Nisan-Mayıs 1713 tarihleri arasında bu câmiye altı imam-hatip görevlendirmesi yapılmıştır. 27 Cemaziyelâhîr 1202/4 Nisan 1788 ve 17 Ramazan 1249/28 Ocak 1834 tarihleri arasında ise câmiye beş hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Cemaziyevvel 1197/Nisan-Mayıs 1783 ve Cemaziyevvel 1171/Ocak-Şubat 1758 tarihleri arasında câmiye bir Şeyhü'l-Kurrâ ve üç kurrâ görevlendirmesi yapılmıştır. Ramazan 1125/Eylül-Ekim 1713 tarihinde ise câmiye bir müezzin görevlendirmesi yapılmıştır. Kurrâ hafız, Kur'an'ın tecvit, kıraat ve makam gibi hususlarında uzmanlaşmış kişilere verilen bir unvandır. Bu görevliler, belli zamanlarda Ayaş Câmî-i Cedîd'de (Yeni Câmî'de) Kurân-ı Kerim okumakla görevli olan kimselerdir. Ayaş Hurûfât kayıtlarında bu unvanlı görevliye az rastlanmaktadır. Büyük câmilere ihtiyaca binâen yapılan atama türüdür. Kurrâ olarak atanan kimselerle ilgili ücret bilgisine bu defterlerde rastlanmamıştır. Bu defterin diğer kayıtlardaki ücret bilgisine baktığımızda; imam-hatip'e bir akçe, imam, müezzin ve hatip'e yarım akçe ücret ödenmiştir. Cemaziyevvel 1197/Nisan-Mayıs 1783 tarihli kayıta dikkat çeken bir husus; Câmî-i Cedîd'de şeyh'ül-kurrâ yani kurrâların reisi olarak görev yapan Hafız Mehmed'in vefat etmesi üzerine Şeyhü'lislâm Mevlânâ Seyyid İbrahim Efendi'nin arzıyla Şeyh Hafız Osman bu göreve tayin edilmiştir. Osmanlı döneminde câmi görevlilerinin ataması, kâdı ya da kâdı nâibinin arzıyla ve kazaskerlik makamının onayıyla gerçekleşirdi. Ancak bu kayıttan anlaşıldığı üzere Ayaş Câmî-i Cedîd şeyhü'l-kurrâlığına yapılan tayin şeyhü'lislâmlık makamının önerisiyle ya da işaret- i âlîleriyle olmuştur. Tayinler, evladiyet şartına göre yapılmıştır. Evladının olmaması üzerine görev ya kardeşine ya torununa ya da ecanipten yani dışarıdan birine kâdı arzıyla verilmiştir. Câmî-i Cedîdle ilgili 1138 numaralı defterdeki kayıta, Kalenderoğlu Mustafa görevi haketmediği gerekçesiyle görevinden azledilmiş¹²⁰ yine aynı

¹²⁰ VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-16.

defterde yer alan kayıta da Kalender Mustafa *ibkâ*¹²¹ beratı ile görevine iade edilmiştir.¹²² Ayaş Hurûfât Defterleri'nde Câmi-i Cedîdle ile ilgili kayıtlarda, dokuz ölüm, üç berat yenileme, bir ilk atama, bir görevden alma ve iki göreve iade yer almaktadır.

Tablo 11: Ayaş Câmi-i Cedîd/Yeni Câmi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Bir	Seyyid Ali	Ali Mehmed ¹²³	Rebûlevvel 1112/Ağustos-Eylül 1700
2	İmam-Hatip	-	Kalender	Mustafa ¹²⁴	-
3	İmam-Hatip	Bir	-	Kalender Mustafa ¹²⁵	Safer 1116/Haziran-Temmuz 1704
4	İmam-Hatip	Bir	-	Mehmed ¹²⁶	Zilhicce 1117/Mart-Nisan 1706
5	İmam-Hatip	Bir	-	Seyyid Ali ¹²⁷	Rebûlâhir 1125/Nisan-Mayıs 1713
6	İmam-Hatip	Bir	Ali	Seyyid Ali ¹²⁸	Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722
7	Hatip	Yarım	Mustafa	Mehmed ¹²⁹	27 Cemaziyelâhir 1202/4 Nisan 1788
8	Hatip	Yarım	Mehmed	Seyyid Hafız İbrahim ¹³⁰	Zilhicce 1229/4 Aralık 1814

¹²¹ Kayıtlarda geçen atama şekillerinden bir diğeri ise, işinden ayrılan bir memuru yeniden göreve getirme olarak tanımlanan *ibkâ* atamalarıdır. Vakıflarda yolsuzluk ve sahtekârlık olarak niteleyebileceğimiz haksız atamaların düzeltilerek vazifenin eski sahibine iadesinde de *ibkâ* şeklinde atamanın gerçekleştirildiğini görmekteyiz. Demirtaş, a.g.m., s. 67.

¹²² VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-28.

¹²³ Ayaş Kazâsı içinde bulunan Câmi'-i Cedîd'de imam-hatip olarak görev yapan Seyyid Ali'nin vefat etmesi üzerine görev, torunu Ali Mehmed'e berat ile tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-7.

¹²⁴ Ayaş Kazâsı içinde bulunan Câmi'-i Cedîd'de imam-hatip olarak Kalender Mustafa görevi haketmediği gerekçesiyle görevden alınıp göreve, Kâdî İsmail arzıyla Mustafa adlı kimse görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-16.

¹²⁵ Ayaş Kazâsı içinde bulunan Câmi'-i Cedîd'de imam-hatip olarak Kalender Mustafa tekrar görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-28.

¹²⁶ Ayaş Kazâsı Hacı Ömer Mahallesi Câmi'-i Cedîd'de imam-hatip Mehmed adlı kimse görevden ayrılmıştır. Mehmed adlı kimse eski berat gereğince tekrar görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-13.

¹²⁷ Ayaş Kazâsı içinde bulunan Câmi'-i Cedîd'de imam-hatip olarak görev yapan Seyyid Ali'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-19.

¹²⁸ Ayaş Kazâsı Hacı Ömer Mahallesi Câmi'-i Cedîd'de imam-hatip olarak görev yapan Ali adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Kâdî Seyyid Ali arzıyla Seyyid Ali'ye tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-2.

¹²⁹ Ayaş Kazâsı içinde bulunan, Câmi'-i Cedîd'de hatip olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib İbrahim arzıyla kardeşi Mehmed'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1060, s.64, a-4.

9	Hatip	Yarım	Seyyid Hafız İbrahim	Seyyid Abdullah ¹³¹	Cemaziyelâhir 1239/26 Şubat 1824
10	Hatip	Yarım	Seyyid Abdullah	Seyyid Mehmed Emin ¹³²	12 Şevval 1240/30 Mayıs 1825
11	Hatip	Yarım	Seyyid Mehmed Emin	Seyyid Raşid ¹³³	17 Ramazan 1249/28 Ocak 1834
12	Şeyhü'l-Kurrâ	-	Hafız Mehmed	Şeyh Hafız Osman ¹³⁴	Cemaziyelevvel 1197/Nisan-Mayıs 1783
13	Kurrâ	-	-	Hafız Mehmed ¹³⁵	Cemaziyelevvel 1141/Aralık 1728-Ocak 1729
14	Kurrâ	-	-	Hafız Mehmed Halife ¹³⁶	Rebiülevvel 1168/Aralık 1754-Ocak 1755
15	Kurrâ	-	-	Hafız Mehmed Halife ¹³⁷	Cemaziyelevvel 1171/Ocak-Şubat 1758
16	Müezzin	Yarım	Abdurrahman	Mustafa ¹³⁸	Ramazan 1125/Eylül-Ekim 1713

¹³⁰ Ayaş Kazâsı içinde bulunan Câmi'-i Cedîd'de imam olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Hacı Mustafa arzıyla Ahmed oğlu Seyyid Hafız İbrahim'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.534, s.87, a-15.

¹³¹ Ayaş Kazâsı içinde bulunan Câmi'-i Cedîd'de hatip olarak görev yapan Ahmed oğlu Seyyid Hafız İbrahim adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Kâdîzade Seyyid Abdülcelil'in arzıyla Hüseyin oğlu Seyyid Abdullah'a tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.535, s.49, a-9.

¹³² Ayaş Kazâsı içinde bulunan Câmi'-i Cedîd'de hatip olarak görev yapan Seyyid Abdullah oğlu Seyyid Mehmed Emin adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Seyyid Ahmed arzıyla kardeşi Seyyid Raşit'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.536, s.53, b-15.

¹³³ Ayaş Kazâsı içinde bulunan Câmi'-i Cedîd'de hatip olarak görev yapan Ahmed oğlu Seyyid Hafız İbrahim adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Kâdîzade Seyyid Abdülcelil'in arzıyla Hüseyin oğlu Seyyid Abdullah'a tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-9.

¹³⁴ Ayaş Kazâsı içinde bulunan Câmi'-i Cedîd'de Şeyh'ül kurra olarak görev yapan Hafız Mehmed adlı kimse'nin vefat etmesi üzerine görev. Şeyh Hafız Osman'a Şeyhü'lislâm Mevlânâ Seyyid İbrahim Efendi Hazretlerinin işaret-i alileriyle tevcih buyruldu. Berat 11 Recep 1203/7 Nisan 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1066, s.32, a-1.

¹³⁵ Ayaş Kazâsı içinde bulunan Câmi'-i Cedîd'de yardımcı kurra hafız olarak, Hafız Mehmed Nâib Hacı Ömer arzıyla inayet buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-12.

¹³⁶ Ayaş Kazâsı içinde bulunan Câmi'-i Cedîd'de yardımcı kurra hafız olarak görev yapan Hafız Mehmed Halifenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-4.

¹³⁷ Ayaş Kazâsı içinde bulunan Câmi'-i Cedîd'de yardımcı kurra hafız olarak görev yapan Hafız Mehmed Halifenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-9.

¹³⁸ Ayaş Kazâsı içinde bulunan Câmi'-i Cedîd'de müezzin olarak görev yapan Abdurrahman adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Mustafa'ya Kâdî Mustafa arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-20.

3.1.3. İbn-i Yâmîn (Bünyamin Ayaşî) Câmii

Ayaş ilçesinin Dervişimam Mahallesi'nde bulunan İbn-i Yâmîn ya da daha yaygın adı ile Bünyamin Ayâşî Câmii günümüzde ibadete açık ve câmi olma fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmî-i Şerifi'in adı, Hurûfât Defterleri'nde İbn-i Yâmîn Câmii olarak geçmektedir. Asıl adı Mustafa, lakabı İbn-i Yâmîn olan Bünyamin Ayâşî, Ayaş Kasabası'nda doğdu. Muhtemelen zamanla lakabı olan İbn-i Yâmîn, Bünyamin'e dönüşmüştür. İbn-i Yâmîn (Bünyamin Ayaşî) Câmii, Bünyamin Ayâşî vefat ettikten sonra adına yapılmıştır. Bünyamin Ayâşî'nin ölüm tarihi tartışmalıdır. Kefevî onun Yavuz Selim'in saltanatının ilk yıllarında vefat ettiğini söyleyerek H.918/M.1512 tarihini, Müstakimzâde ise H.916/M.1510 yılını verir. Atâî ve ona dayanan Uzunçarşılı da Bünyâmin'in Ömer Sikkînî'nin halifesi olduğunu vefat tarihini H.926/M.1520 olarak kaydederler.¹³⁹ Câmî-i Şerifi'in, Bünyamin Ayâşî'nin ölümünden sonra yapıldığı düşünüldüğünde, yapılış tarihini 16. yüzyıl olarak vermek mümkündür. Bünyamin Ayaşî Câmî'nin duvarlarında Es'ad Muhlis Paşa ve Şair Hıfzı tarafından Bünyamin Ayaşî hakkında yazılan şiirler levha halinde korunmaktadır. Bünyamin Ayâşî'nin türbesi câmi bitişiğinde olup, Vecihi Paşa zâde İsmail Sadık Kemal Paşa tarafından 1862 yılında tamir ettirilmiştir.¹⁴⁰ Selçuklu Döneminde yapılan câmi ve türbe yığma taştan inşa edilmiştir. Dikdörtgen planlı olup, kibleye dik üç nef'e ayrılmıştır. Câmî-i Şerifi'in tavanı ahşap kirişlemeli olup, orta nef'in tavanı yanlardan yüksektir. Câmî-i Şerifi'in içindeki ahşap direkler ve süslemeler dikkat çekicidir. Câmî alaturka kiremitli çatı ile örtülmüştür. Câmî-i Şerifi'in kuzeybatı köşesinde bulunan Bünyamin Ayaşî'nin türbesinin planı kare formda olup, câmi zemininden alt kotta bulunmaktadır. Türbeye câmiden küçük bir kapı ile geçilmektedir. Basit pandandifli bir kubbe ile örtülü olan türbenin sadece doğu cephesinde bir pencere bulunmaktadır. Hacet penceresi üzerinde türbede Şeyh Bünyamin Ayaşî'nin gömülü olduğu yazılmaktadır. Türbede dört tane sanduka bulunmaktadır.¹⁴¹ Câmî, 1955 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğünden de yardım alan Bünyâmin Câmii Onarma Derneği

¹³⁹ Kamil Şahin, "a.g.md.,s. 491.

¹⁴⁰ Aldan, *a.g.e.*, s. 34.

¹⁴¹ Aslı Cesur, *Cumhuriyetin 100. Yılında Ankara Ansiklopedisi*, s. 1013.

tarafından tamir edilmiştir.¹⁴² Câmî 1981 yılında Koruma Kurulu tarafından 1.Derece Anıt Eser olarak tescillenmiştir. 2010 yılında birkez daha tamir edilmiştir.¹⁴³

Câmiye adını veren Bünyamin Ayâşî'nin hayatı konusunda çok fazla bilgi bulunmamaktadır. İslâm-Türk mutasavvıflarından olan, Ayaşlı Bünyâmîn Hazretleri, genellikle Osmanlı döneminde pek çok âlim, mutasavvıf ve devlet adamı çıkarmış olan Ayaş ilçesinde dünyaya gelmiştir. Asıl bir soydan gelmiş olan Bünyâmîn Ayâşî'nin asıl ismi Mustafa olup, lâkabı ise İbni Yâmîn'dir. Nitekim Bünyâmîn Ayâşî'nin soyundan gelen, Es'ad Muhlis Paşa (H.1267 /M.1850) bir beytinde:

Nesl-i pak künyesinden İbni Yâmîn

Mustafa'dır nâmı Bünyâmîn Ayâşî şöhreti

diyerek, asıl isminin Mustafa olduğunu terennüm etmektedir.¹⁴⁴ Bünyâmîn Ayâşî'nin ilk tasavvuf eğitimini kimden aldığı konusunda kaynaklarda iki ayrı görüş ileri sürülür. Birinci görüş; Bayramiyye tarikatının Melâmiyye kolunun kurucusu Ömer Dede Sikkîni'nin halifesi olduğudur. Melâmiyye kolu, Ömer Sikkîni'den sonra Bünyâmîn Ayâşî vasıtasıyla yürütülmüştür. Bu görüşü savunan Mahmud el-Kefevi'yi melâmî şeyhi Sarı Abdullah Efendi, Lalizâde Abdülbâki Efendi ve Müstekimzâde de destekler. İkinci görüş ise Hacı Bayrâm Velî'nin halifesi olduğudur. Bu görüşe göre de Melâmiyye'nin kurucusu olmaktadır. Hacı Bayrâm Velî soyundan gelen Sadullah Efendi bu görüşü savunur ve Fuat Bayramoğlu'da bu görüşü savunan belgeler yayınlar. Esad Muhlis Paşa'nın Bünyâmîn Ayâşî Câmii'inde asılı olan manzumesinde de aynı görüş desteklenir.¹⁴⁵ H.1290/M.1873-74 Ankara Vilayeti Salnamesi'nde Ayaş Kasabası'nda "*Hacı Bayrâm Velî kuddise sirruhu'l-celî hülafasından Şeyh Mustafa Bünyâmîn defin-i ravza-i rahmet ve türbeleri merci '-i erbâb-ı ziyâretidir.*" ifadesi yazılıdır.¹⁴⁶

¹⁴² Aldan, *a.g.e.*, s. 34.

¹⁴³ <http://arkeodenemeler.blogspot.com/search/label/Ayaş>, (Erişim: 15.07.2024)

¹⁴⁴ Kamil ŞAHİN, Bünyamin Ayâşî'nin Hayatı İslam-Türk Kültür Tarihindeki Yeri, *Ayaş ve Bünyamin Ayaş'ı Sempozyumu*, Ankara, 1993, s. 9-10.

¹⁴⁵ Abdülkerim Erdoğan, *Manevi Mimarlarıyla Ankara*, Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi 5, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yay., Ankara 2007, s. 103-104.

¹⁴⁶ Abdülkerim Erdoğan, *Ankara Erenleri*, C. II, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yay., Ankara 2013, s. 33.

Bünyamin Ayâşî Câmii ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde altı kayıt vardır. Câmi ile ilgili en eski kayıt Şevval 1117/Ocak-Şubat 1706 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 29 Zilkade 1237/17 Ağustos 1822 tarihli'dir. Bünyamin Ayâşî Câmii ile ilgili Müslime Hanım adına kayıtlı H.1280/M.1863 tarihli bir de vakıf vardır. Müslime Hanım, bu vakfın vakfiyesinde; Ayaş Kasabası'nda etrafı kasaba mahkemesi, Memioğlu evi, Bezci Emin evi ve umumî yol ile çevrili bir hamam ile bitişigindeki bahçeyi vakfettiği, bunların kirasından yılda elde edilecek tahmini 5000 kuruşun Bünyamin adıyla anılan câmi, türbe, tekke ve kütüphanenin onarım ve bakımına harcanmasını şart koşmuştur.¹⁴⁷ Söz konusu vakfı kuran, Ayaş Müftüsü Mehmet Mesud Ağa'nın kızı, eski Ankara Valilerinden ve Ahkâm-ı Adliyye Meclisi Üyelerinden Mehmet Vecihi Paşanın eşi Şerife Müslime Hanım'dır. Dedesi ise, Bünyâmin Ayaşî soyundan Ayaş Müftüsü Hasan Efendi'dir. Dolayısı ile vakfın kurucusu Şerife Müslime Hanım, Bünyâmin Ayaşî soyundan gelen ve atasının türbesi ile civarındaki hayrî ve ilmî eserleri bakımlı bir şekilde koruma altına almayı amaçlayan hayırsever, hamiyyetli ve himmetli bir hanımefendidir. Atası Bünyâmin Ayaşî'nin türbesi ile türbenin çevresindeki eserlerin harap ve yok olmaktan kurtarılması ve ilelebed ihyâ edilmesi için söz konusu vakfını kurmuştur.¹⁴⁸

Bünyamin Ayâşî Câmii ile ilgili Hurûfât Defterleri'ndeki kayıtlarda, câmiye imam ve müezzin görevlendirmesi yapılmıştır. Câmiye, Şevval 1117/Ocak-Şubat 1706 ve Safer 1118/Mayıs-Haziran 1706 tarihleri arasında iki imam görevlendirmesi yapılmıştır. 19 Zilhicce 1203/10 Eylül 1789 ve 29 Zilkade 1237/17 Ağustos 1822 tarihleri arasın da ise üç müezzin görevlendirilmiştir. Câmiye tayin edilen imamlar için günde bir buçuk akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Müezzin görevlendirmesinde ise hasbî yani ücretsiz görevlendirme yapılmıştır. Görevlendirmelerde evladiyet şartı aranmakla birlikte oğlunun olmaması durumunda torunu da görevlendirilmiştir. Aileden birinin olmaması durumunda ecânibden yani aile dışından biri de görevlendirilmektedir. Örneğin; 19 Zilhicce 1203/10 Eylül 1789 tarihli kayıтта câmide imam olarak görev yapan Mehmet adlı kimsenin vefatı ve evladının olmaması üzerine görev hafidi yani torunu Seyyid Mehmet'e tevcih olunmuştur.¹⁴⁹ 29 Zilkade 1237/17 Ağustos 1822 tarihli kayıтта ise câmide müezzin olarak görev yapan

¹⁴⁷ Aldan, *a.g.e.*, s. 34.

¹⁴⁸ İbrahim Ateş, "Şerife Müslime Hanım'ın Bünyamin Ayaşî İle İlgili Vakfiyesi Üzerine Düşünceler", *Ayaş ve Bünyamin Ayaş'ı Sempozyumu*, Ankara, 1993, s. 37.

¹⁴⁹ VGMA, *HD*, nr. 1138, s.11, a-21.

Seyyid Ömer'in vefatı ve evladının olmaması üzerine görev, aile dışından Seyyid İsmail'e tevcih olunmuştur.¹⁵⁰ Şevval 1117/Ocak-Şubat 1706 tarihli kayıta, Seyyid Ali adlı kimseden görev alınmış (ref edilmiş)¹⁵¹, yerine Seyyid Mehmed görevlendirilmiştir.¹⁵²

Tablo 12: İbn Yâmîn(Bünyamin Ayaşı) Câmî Personeli ve Günlük Ücretleri/Akçeleri

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	-	Seyyid Ali	Seyyid Mehmed ¹⁵³	Şevval 1117/Ocak-Şubat 1706
2	İmam	Bir Buçuk	Ali	Seyyid Mirza Mehmed ¹⁵⁴	Safer 1118/Mayıs-Haziran 1706
3	Müezzin	Hasbî	Mehmed	Seyyid Mehmed ¹⁵⁵	19 Zilhicce 1203/10 Eylül 1789
4	Müezzin	Hasbî	Seyyid Mehmed	Mahmud ¹⁵⁶	25 Şaban 1222/9 Ağustos 1807
5	Müezzin	Hasbî	Mahmud	Seyyid Ömer ¹⁵⁷	12 Safer 1222/8 Mart 1811
6	Müezzin	Hasbî	Seyyid Ömer	Seyyid İsmail ¹⁵⁸	29 Zilkade 1237/17 Ağustos 1822

3.1.4. Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Câmî-i Cedîd/Yeni Câmî

Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Câmî-i Cedîd'i günümüzde Ayaş Cumhuriyet Meydanında bulunmaktadır. Câmî enine dikdörtgen plana sahiptir. Câmî-i Şerifi'in beden duvarları kerpiçten yapılmıştır. İki katlı ve iki minarelidir. Kuzeydoğudaki duvarlarından yükselen minare ve şerefe altı sarkıtları da ahşaptır. Eski minarenin harap olması nedeni ile 1968 yılında kuzeydoğuya yeni bir minare yapılmıştır. Câmî-i Şerifi'in

¹⁵⁰ VGMA, HD, nr. 534, s.88, b-13.

¹⁵¹ Ref ': Kaldırma, lağv ve feshetme (Şemsettin Sami 1996: 667) gibi anlamlara gelmekte olan bu kelime hurûfât defteri atama kayıtlarında "görevden alma/alınma" anlamında kullanılmıştır. Demirtaş, a.g.m., s. 66..

¹⁵² VGMA, HD, nr. 530, s.84, a-12.

¹⁵³ Ayaş Kazâsı, Bünyamin Mahallesi Câmî-i Cedîd'de daha önce imam olarak görev yapan Seyyid Ali ref'inden görev, oğlu Seyyid Mehmed'e inâyet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-8.

¹⁵⁴ Ayaş Kazâsı Bünyamin Mahallesi Câmî-i Cedîd'de imam olarak görev yapan Ali adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Seyyid Mirza Mehmed'e inâyet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-21.

¹⁵⁵ İbn-i Yâmîn Câmîi'nde hasbî müezzin olan Mehmed bilâ-veled fevt mahlûlünden görev, Hafidi Seyyid Mehmed bin İbrahim'e, Nâib Hacı Ali arzıyla tevcih. VGMA, HD, nr. 530, s.84, a-12.

¹⁵⁶ İbn-i Yâmîn Câmî-i Şerifi'nde hasbî müezzin olarak görev yapan İbrahim oğlu Seyyid Mehmed'in ferağından, Nâib Yakup arzıyla Salih oğlu Mahmut atanmıştır. VGMA, HD, nr.531, s.72, a-10.

¹⁵⁷ Hasbî imam olan Hüseyin oğlu Mahmut ölümüyle, Nâib İbrahim Ethem'in arzıyla Süleyman oğlu Seyyid Ömer görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 533, s.90, b-1.

¹⁵⁸İbn-i Yâmîn Câmîi'nde hasbî müezzin olan Seyyid Ömer'in vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev. Seyyid İsmail'e, Nâib Ömer Hulusi arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 534, s.88, b-13.

kible duvarı tarafında yer alan ahşap mihrap dikkat çekicidir. Câmi-i Şerifi'nin vakfiye kaydı 1571 yılını işaret etmektedir.¹⁵⁹

Câmi-i Şerifi'nin adı Hurûfât kayıtlarında Câmi-i Cedîd ve Şeyh Câmii olarak geçmektedir. Günümüzde Ayaş halkı bu câmiye “Şih Câmii” de demektedir. Ancak câminin resmî olarak adı Şeyh Muhiddin Câmii'dir. Halk arasında Muhyiddin yerine Muhiddin ismi kullanılmaktadır. Câmi adını Ayaş'ta yaşamış olan mutasavvıflardan Şeyh Muhyiddin'den almıştır. Muhyiddin Efendi “Arabî” lâkabıyla da bilinmektedir. Asıl doğum yerinin Nazilli olduğu ve Ayaş'ta câmi, medrese gibi hayratının olduğu, vakıf kayıtlarında yer almaktadır. Şeyh Muhyiddin Efendi'nin Ayaş'taki Câmisi dere kenarındadır. Kendisi de bu câminin içinde medfundur. Ayaş'ta kendi ismiyle bilinen bir Şeyh Muhyiddîn Mahallesi vardır. Doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak tesbit edilemeyen Muhyiddîn Efendi'nin, Bünyamin Ayâşî Hazretlerinin dervişlerinden olduğu ileri sürülmektedir.¹⁶⁰

Ayaş Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Câmi-i Cedîd'i ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde 20 kayıt mevcuttur. Câmi-i Şerifi'nin yapım tarihi tam olarak bilinmemektedir. Câmi-i Cedîd ile ilgili en eski kayıt Receb 1106/Şubat 1695 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt 21 Şevval 1240/8 Haziran 1825 tarihlidir. İncelenen dönemde bu câmiye hatip, müezzin, imam ve kayyım ataması yapılmıştır. Şeyh Muhyiddin Câmii'nde Şaban 1140/Mart-Nisan 1728 ve 21 Şevval 1240/8 Haziran 1825 tarihleri arasında 11 imam görevlendirme kaydı vardır. Receb 1106/Şubat-Mart 1695 ve Rebûlâhîr 1189/Haziran 1775 tarihleri arasında ise altı hatip tayini yapılmıştır. Muharrem 1127/Ocak-Şubat 1715 ve Cemaziyelâhîr 1184/Ekim-Kasım 1770 tarihleri arasında iki müezzin tayini; Receb 1110/Ocak-Şubat 1699 tarihinde câmiye bir kayyım tayini yapılmıştır. Câmideki görevlilerden imam-hatip'e günde bir ve yarım akçe, müezzin'e bir akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Müezzin hasbî yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Kayyım tayininde ise ücret bilgisi yer almamaktadır. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kaza kadı ya da naîbinin arzıyla görevlendirilmiştir. 1144 numaralı defterdeki kayıta

¹⁵⁹ Aslı Cesur, *Cumhuriyetin 100. Yılında Ankara Ansiklopedisi*, s. 1013.

¹⁶⁰ Yusuf Kılıç, “Ayaş Kültür Mirasının Ünlü Simalarından Şihâbüddin Sivasî ve Şeyh Muhiddin”, *Ayaş ve Bünyamin Ayaş'ı Sempozyumu*, Ankara 1993, s. 165.

câmide imam olarak görev yapan, Ramazan adlı kimsenin vefat etmesi ve oğlu Mehmed'in yaşının küçük olması gerekçesiyle aile dışından Musa adlı kimse görevlendirilmiştir. Ancak Mehmed'in yaşının büyümesi ve görevin liyakatına sahip olması üzerine evladiyet şartına uygun olarak, imamlık görevine atanabilmiştir.¹⁶¹ Receb 1110/Ocak-Şubat 1699 tarihli kayıta ise câmide kayyım olmayıp, ilk tayin olarak Hüseyin adlı kimse görevlendirilmiştir.¹⁶² Muharrem 1127/Ocak-Şubat 1715 tarihli kayıta ise câmiye kayyım atamasında olduğu gibi ilk tayin olarak Hüseyin adlı kimse müezzin olarak görevlendirilmiştir.¹⁶³ Diğer kayıtlar incelendiğinde; dokuz kayıta berat yenilemesi yapılırken, yedi kayıta ise ölen görevlinin yerine göreve, “*evladiyet ve meşrûtiyet üzere*”¹⁶⁴ evlatlarından görevin liyakatını taşıyan biri görevlendirilmiştir. Bir kayıta ise “*ferağ*”¹⁶⁵ üzerine görevlendirme yapılmıştır.

Tablo 13: Ayaş Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Câmi-i Cedîd Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	Musa	Mehmed ¹⁶⁶	Şaban 1140/Mart-Nisan 1728
2	İmam	Bir	Musa	Mehmed ¹⁶⁷	Ramazan 1140/Nisan-Mayıs 1728
3	İmam	-	Musa	Mehmed Halife ¹⁶⁸	Rebûlâhîr 1143/ Ekim-Kasım 1730

¹⁶¹ VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-6.

¹⁶² VGMA, HD, nr. 1140, s.58, a-10.

¹⁶³ VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-4.

¹⁶⁴ Vakıflarda vakfın nasıl ve hangi şartlarda idare olunacağı ile diğer konularla ilgili şartlar vakfiyelerde belirtilmiştir. Vakıflarda her türlü işlem öncelikle vakfiyede belirtilen şartlar doğrultusunda *meşrûtiyet üzere* yapılır. Başta tevliyet olmak üzere bütün cihetler ehil olmak şartıyla vakfiyede şart koşulan şahıslara tevcih edilir. Ayaş Hurûfât Defterleri'nde bu durum “*evladiyet ve meşrûtiyet üzere*” şeklinde geçmektedir. Demirtaş, a.g.m., s. 64.

¹⁶⁵ İntikal edecek vâris bırakmaksızın ölen kimseden kalan arazi, emlâk ve cihet hakkında kullanılan bir tabir olan *mahlûl*, Hurûfât defterleri kayıtlarında *fevt*, *ferağ*, *kasr-ı yed*, *keff-i yed* ve *ref* gibi sebeplerle cihetin boşalması olarak karşımıza çıkmaktadır. Demirtaş, a.g.m., s. 66.

¹⁶⁶ Ayaş Kazâsı'nda Şeyh Muhyiddin binası Câmi'-i Cedîd'de imam olarak görev yapan Musa adlı kimsenin ferağından görev, oğlu Mehmed'e Nâib İbrahim arzıyla tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-2.

¹⁶⁷ Ayaş Kazâsı, Şeyh Muhyiddin Câmiî'nde imam olan Ramazan adlı kimsenin vefat etmesi üzerine göreve, oğlu Mehmed atanması gerekirken; Mehmed'in yaşının küçük olmasından dolayı Musa adlı kimseye görev verilmiştir. Mehmed'in yaşının büyümesiyle görev, Nâib İbrahim arzıyla Mehmed'e inayet buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-6.

¹⁶⁸ Ayaş Kazâsı'nda, Şeyh Muhyiddin binası Câmi'-i Cedîd'de imam olarak görev yapan Musa'dan sonra görevlendirilen Mehmed Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1073, s.87, b-1.

4	İmam	Bir	Mehmed	Hüseyin Halife ¹⁶⁹	Şaban 1152/ Kasım-Aralık 1739
5	İmam	Bir	-	Hüseyin Halife ¹⁷⁰	Rebîülevvel 1168/Aralık 1754-Ocak 1755
6	İmam	Bir	-	Hüseyin Halife ¹⁷¹	Zilkade 1171/Temmuz 1758
7	İmam	Bir	Mehmed Habib	Mehmed ¹⁷²	Zilkade 1184/Şubat-Mart 1771
8	İmam	Bir	-	Mehmed ¹⁷³	Rebîülâhir 1189/Haziran 1775
9	İmam	Bir	Mehmed	Seyyid Hafız İbrahim ¹⁷⁴	21 Zilhicce 1225/17 Ocak 1811
10	İmam	Bir	Seyyid Hafız İbrahim	Seyyid Abdullah ¹⁷⁵	5 Cemaziyelâhir 1239/6 Şubat 1824
11	İmam	Bir	Seyyid Abdullah	Seyyid Mehmed Arif ¹⁷⁶	21 Şevval 1240/8 Haziran 1825
12	Hatip	Yarım	-	Mehmed Halife ¹⁷⁷	Receb 1106/Şubat-Mart 1695
13	Hatip	Yarım	Mehmed	Hüseyin Halife ¹⁷⁸	Şaban 1152/ Kasım-Aralık 1739
14	Hatip	Yarım	-	Hüseyin Halife ¹⁷⁹	Rebîülevvel 1168/Aralık 1754-Ocak 1755

¹⁶⁹ Ayaş Kazâsı'nda, Şeyh Muhyiddin binası Câmî'-i Cedîd'de imam olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Kâdî Mehmed arzıyla oğlu Hüseyin Halife'ye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1073, s.88, a-14.

¹⁷⁰ Ayaş Kazâsı'nda, Şeyh Muhyiddin binası Câmî'-i Cedîd'de Şaban 1152/Kasım 1739 tarihinden beri imam olarak görev yapan Hüseyin Halife'nin berati yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1062, s.64, a-2.

¹⁷¹ Ayaş Kazâsı'nda, Şeyh Muhyiddin binası Câmî'-i Cedîd'de imam olarak görev yapan Hüseyin Halife'nin berati yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-17.

¹⁷² Ayaş Kazâsı'nda, Şeyh Muhyiddin binası Câmî'-i Cedîd'de imam olarak görev yapan Mehmed Habib adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Mesutzade Abdülcelil arzıyla oğlu Mehmed'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1058, s.36, a-4.

¹⁷³ Ayaş Kazâsı'nda, Şeyh Muhyiddin binası Câmî'-i Cedîd'de Zilkade 1184/ Mart 1771 tarihinden beri imam olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin berati yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-30

¹⁷⁴ Ayaş Kazâsı'nda, Şeyh Muhyiddin binası Câmî'-i Cedîd'de imam olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Hacı Mustafa arzıyla Ahmed oğlu Seyyid Hafız İbrahim'e tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 534, s.87, a-14.

¹⁷⁵ Ayaş Kazâsı'nda, Şeyh Muhyiddin binası Câmî'-i Cedîd'de imam olarak görev yapan Seyyid Hafız İbrahim adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Kâdîzade Seyyid Abdülcelil arzıyla Hüseyin oğlu Seyyid Abdullah'a tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-10.

¹⁷⁶ Ayaş Kazâsı'nda, Şeyh Muhyiddin binası Câmî'-i Cedîd'de imam olarak görev yapan Hüseyin oğlu Seyyid Abdullah adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Seyyid Ahmed Muhtar arzıyla Seyyid Mehmed Arif'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-18.

¹⁷⁷ Ayaş Kazâsı'nda, Şeyh Muhyiddin binası Câmî'-i Cedîd'de hatip olarak görev yapan Mehmed Halife'nin berati yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, b-3.

¹⁷⁸ Ayaş Kazâsı'nda, Şeyh Muhiddin binası câmî'-i Cedîd'de hatip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Kâdî Mehmed arzıyla oğlu Hüseyin Halife'ye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-14.

15	Hatip	Yarım	-	Hüseyin Halife ¹⁸⁰	Zilkade 1171/Temmuz-Ağustos 1758
16	Hatip	Yarım	Mehmed Habib	Mustafa ¹⁸¹	Zilkade 1184/Şubat-Mart 1771
17	Hatip	Bir	-	Mustafa ¹⁸²	Rebûlâhîr 1189/Haziran 1775
18	Müezzin	Hasbî	-	Süleyman ¹⁸³	Muharrem 1127/Ocak-Şubat 1715
19	Müezzin	Bir	Molla Mustafa	Mehmed ¹⁸⁴	Cemaziyelâhîr 1184/Ekim-Kasım 1770
20	Kayım	-	-	Hüseyin ¹⁸⁵	Receb 1110/Ocak-Şubat 1699

3.1.5. Çakmak/Aktaş Câmî-i Şerifi

Aktaş (Çakmak) Câmî, ilçe merkezinde, Dervişimam Mahallesi, Karadere sokakta yer almaktadır. Osmanlı Döneminde yapılan câmî, 16-17. yüzyıllar arasında inşa edilmiştir. Dikdörtgen planlı câmî yığma taştan inşa edilmiştir. Câmî alaturka kiremitli çatı ile örtülmüştür. İç mekân kibleye dik üç nef'e ayrılmıştır. Dikdörtgen planlı câminin içindeki ahşap direkler ve taşıyıcılar dikkat çekicidir. Câmî-i Şerifi'nin kuzeydoğu köşesinde ahşap minare yer almaktadır. Kuzeybatı köşesi sokağa uygun şekilde planlı yapılmıştır.¹⁸⁶

Hurûfât Defterleri'nde câminin adı Dervişimam Mahallesi Câmîi olarak geçmektedir. Câmî-i Şerifi'nin günümüzdeki adı Çakmak(Aktaş) Câmîi olup, câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Dervişimam Mahallesi Çakmak(Aktaş) Câmîi ile ilgili Hurûfât kayıtlarında 11 adet kayıt vardır. Câmî ile ilgili en eski kayıt Muaharrem

¹⁷⁹ Ayaş Kazâsı'nda, Şeyh Muhyiddin Câmîi'nde hatip olan Mehmed Musa oğlu Hüseyin Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1062, s.64, a-5.

¹⁸⁰ Ayaş Kazâsı'nda, Şeyh Muhiddin binası Câmî-i Cedîd'de hatip olarak görev yapan Hüseyin Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-17.

¹⁸¹ Ayaş Kazâsı'nda, Şeyh Muhyiddin binası Câmî-i Cedîdde hatip olarak görev yapan Mehmed Habib adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Mesutzade Abdülcelil arzıyla oğlu Mustafa'ya tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1058, s.36, a-3.

¹⁸² Ayaş Kazâsı'nda, Şeyh Muhyiddin binası Câmî-i Cedîd'de Zilkade 1184/ Mart 1771 tarihinden beri hatip olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-27.

¹⁸³ Ayaş Kazâsı, Şeyh Muhyiddin Mahallesi Halil Efendi Câmî-i Şerifi'nde müezzin olmayıp; Süleyman adlı kimse Kâdî Seyyid Mehmed arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-4.

¹⁸⁴ Ayaş Kazâsı, Şeyh Muhyiddin Mahallesi Câmî-i Cedîd'de müezzin olan Hacı Kasım oğlu Mustafa adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Mustafa oğlu Mehmed'e inayet buyruldu. VGMA, HD, nr. 1058, s.36, a-1.

¹⁸⁵ Ayaş Şeyh Câmîi'nde kayım olmayıp; Hüseyin adlı kimse kâdî Nâib Hüseyin arzıyla görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1140, s.58, a-10.

¹⁸⁶ Aslı Cesur, *Cumhuriyetin 100. Yılında Ankara Ansiklopedisi*, s. 1013-1014.

1133/Kasım 1720 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Rebülevvel 1244/20 Haziran 1829 tarihlidir. . İncelenen dönemde bu câmiye imam-hatip, imam ve hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Dervişimam Mahallesi Çakmak(Aktaş) Câmi‘inde Şevval 1139/Mayıs-Haziran 1727 ve Rebülevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774 tarihleri arasında, sekiz imam-hatip görevlendirme kaydı mevcuttur. Muharrem 1133/Kasım-Aralık 1720 ve 17 Zilhicce 1244/20 Haziran 1829 tarihleri arasında ise üç imam tayini yapılmıştır. Muharrem 1133/Kasım-Aralık 1720 tarihinde ise câmi‘ye bir hatip tayini yapılmıştır. Câmiye yapılan imam-hatip tayinlerinde ücret bilgisi yer almamaktadır. Câmide görevli imam ve hatip’e, günlük yarım akçe vazife ücret takdir edilmiştir. Muharrem 1133/Kasım-Aralık 1720 tarihli kayıta câmide imam-hatip olarak görev yapan Osman adlı kimsenin vefatıyla imamlık görevi büyük oğlu Hafız Mehmed’e; hatiplik görevi ise küçük oğlu Ahmed’e tevcih buyurulmuştur. Atamalarda görevler müşterek verildiği gibi evladiyet şartına göre görev ayrı ayrı da verilebilmektedir. Şevval 1139/Mayıs-Haziran 1727 tarihli kayıta, yardımcı imamlık görevinden bahsetmektedir. İncelediğimiz Hurûfât defteri kayıtlarında, bu tür bir kadroya çok az rastlanmaktadır. Aynı kayıta câmide, Mustafa Halife imam-hatiplik görevini yürütürken, Abdurrahman adlı kimse bir yolla ve beratla görevi ele geçirmiştir. Şevval 1139/Mayıs-Haziran 1727 tarihinde Mustafa Halifeye haksızlık yapıldığı gerekçesiyle Abdurrahman görevden alınıp tekrar câmi‘ye Mustafa Halife görevlendirilmiştir.¹⁸⁷ Şevval 1139/Mayıs-Haziran 1727 tarihindeki kayıta ise Mustafa Halife imam-hatiplik görevinden oğlu Hafız Mehmed lehine feragat etmiştir.¹⁸⁸ Ancak Cemaziyelâhir 1141/Ocak 1729 tarihinde Abdurrahman adlı kimse bir yolla Hafız Mehmed’in azlini gerektirecek bir durum yokken, Hafız Mehmed’i azlettirerek göreve beratla tayin olmuştur. Hafız Mehmed’e haksızlık yapıldığı anlaşıldığından, Abdurrahman görevden alınarak yeniden Hafız Mehmed göreve tayin edilmiştir.¹⁸⁹ 17 Zilhicce 1244/20 Haziran 1829 tarihli kayıta ise Hafız Mehmet’in “*bilâ veled fevt mahlûlünden*” yani ölümü ve evladının olmaması üzerine görev aile dışından

¹⁸⁷ VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-8.

¹⁸⁸ VGMA, HD, nr. 1143, s.79, a-6.

¹⁸⁹ VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-13.

başka birine verilmiştir.¹⁹⁰ Diğer kayıtları incelediğinde üç berat yenilemesi yapılmıştır. Bir kayıta ise “*kasr-ı yed*”¹⁹¹ yani kendi rızasıyla el çekmesiyle görevlendirme yapılmıştır.

Tablo 14: Çakmak/Aktaş Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	-	-	Mustafa Halife ¹⁹²	Şevval 1139/Mayıs-Haziran 1727
3	İmam-Hatip	-	Hacı Abdurrahman	Hafız Mehmed ¹⁹³	Cemaziyelâhir 1141/Ocak 1729
4	İmam-Hatip	-	Hacı Abdurrahman	Hafız Mehmed ¹⁹⁴	Receb 1145/Aralık 1732-Ocak 1733
5	İmam-Hatip	-	-	Hafız Mehmed ¹⁹⁵	Rebûlevvel 1168/Aralık 1754-Ocak 1755
6	İmam-Hatip	-	-	Hafız Mehmed ¹⁹⁶	Cemaziyelevvel 1171/Ocak-Şubat 1758
7	İmam-Hatip	-	Hafız Mehmed	Osman Halife ¹⁹⁷	Şaban 1178/Ocak-Şubat 1765
8	İmam-Hatip	-	-	Osman ¹⁹⁸	Rebûlevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774

¹⁹⁰ VGMA, HD, nr. 535, s.49, b-11

¹⁹¹ Kasr-ı yed: Arapça el çekmek veya el çektirilmek, terk etmek anlamına gelen *kasr-ı yed*, vakıf ıstılahında, mütevellilik, imamlık vs. gibi şart-ı vâkıf gereği kendisine intikal yoluyla tevcih olunan vazifeden feragat etmek, vazgeçmek anlamında kullanılan bir tabirdir. Demirtaş, a.g.m., s. 66.

¹⁹² Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi'nde, câmîi'de yardımcı imam-hatip olarak Mustafa Halife görev yaparken, Abdurrahman adlı kimse bir yolla ve berat ile Mustafa Halife'ye haksızlık yaparak görevi, ele geçirmiştir. Kâdî Nâib Hamit arzıyla görev, Mustafa Halifeye tekrardan tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1143, s.79, a-5.

¹⁹³ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi'nde, imam-hatip olarak görev yapan Hafız Mehmed azlini gerektirecek bir durum yokken, Hacı Abdurrahman adlı kimse bir yolla görevi ele geçirerek Hafız Mehmed'e haksızlık yapmıştır. Bunun üzerine görev yeniden Nâib Hacı Ömer arzıyla Hafız Mehmed'e tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-13.

¹⁹⁴ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Câmîi'nde, yardımcı imam-hatip olarak görev yapan Hacı Abdurrahman'dan sonra görev yapan, Hafız Mehmed'in beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1073, s.87, b-17.

¹⁹⁵ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Câmîi'nde, yardımcı imam-hatip olarak görev yapan, Hafız Mehmed adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-3.

¹⁹⁶ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Câmîi'nde, yardımcı imam-hatip olarak görev yapan, Hafız Mehmed adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-4.

¹⁹⁷ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Câmîi'nde, yardımcı imam-hatip olarak görev yapan, Hafız Mehmed'in kasr-ı yediyle görev, oğlu Osman Halifeye Nâib Hacı Ahmed Efendi arzıyla inayet buyruldu. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-8.

¹⁹⁸ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Câmîi'nde, Şaban sene 1178/Ocak-Şubat 1765 tarihinden itibaren yardımcı imam-hatip olarak görev yapan, Osman adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-6.

9	İmam	Yarım	Osman	Hafız Mehmed ¹⁹⁹	Muharrem 1133/Kasım-Aralık 1720
10	İmam	-	Hafız Mehmed	Hafız Mehmed ²⁰⁰	17 Zilhicce 1244/20 Haziran 1829
11	Hatip	Yarım	Osman	Ahmed ²⁰¹	Muharrem 1133/Kasım-Aralık 1720

3.1.6. Dervişimam Mahallesi Câmî-i Cedîd/Yeni Câmî

Dervişimam mahallesi Câmî-i Cedîd/Yeni Câmî ile ilgili Dervişimam Mahallesi'nde yaptığımız alan çalışmasında bulunamamıştır. Muhtemelen câmî yıkılmış ve yerine başka bir bina yapılmıştır. Ayaş Kazası, Dervişimam Mahallesi'nde bulunan, Câmî-i Cedîd ile ilgili Hurûfât kayıtlarında dokuz kayıt vardır. Câmî ile ilgili en eski kayıt Rebûlâhir 1124/Mayıs-Haziran 1712 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Rebûlevvel 1189/Mayıs 1774 tarihli'dir. İncelenen dönemde bu câmîye imam-hatip, kayyım ve ferraş tayini yapılmıştır. Rebûlâhir 1124/Mayıs-Haziran 1712 ve Şaban 1140/Mart-Nisan 1728 tarihleri arasında câmîye altı imam-hatip tayini yapılmıştır. Câmîye yapılan imam-hatip tayinlerinde ücret bilgisine rastlanmamıştır. Muharrem 1181/Mayıs-Haziran 1767 ve Rebûlevvel 1189/Mayıs 1774 tarihleri arasında ise iki kayyım ve ferraş tayini yapılmıştır. Câmîye görevlendirilen kayyım ve ferraş'a günlük yarım akçe ücret takdir edilmiştir. Kayıtlar incelendiğinde, Rebûlâhir 1124/Mayıs-Haziran 1712 tarihli kayıta, câmide imam-hatip olarak görev yapan Ali adlı kimsenin vefatıyla görev, oğlu Mehmed'e tevcih buyrulmuştur. Ancak Mehmed adlı kimse görevden alınıp; göreve Abdurrahman adlı kimse görevlendirilmiştir.²⁰² Zilkade 1133/Ağustos-Eylül 1721 tarihindeki kayıta, câmide imam-hatip olarak görev yapan Seyyid Ali ref'inden

¹⁹⁹ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Câmîi'nde, imam-hatip olarak görev yapan, Osman adlı kimsenin vefatı üzerine imamlık görevi, büyük oğlu Hafız Mehmed'e; hatiplik görevi ise küçük oğlu Ahme'e Nâib Mustafa arzıyla ayrı ayrı berat ile tevcih buyruldu. Berat 21 Cemaziye'l-ahir Sene 1222/26 Ağustos 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-8.

²⁰⁰ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Câmîi'nde, nısf-ı vazife-i mu'ine ile imam olan Hafız Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Müderriszade Seyyid Ahmed arzıyla Hafız Mehmed'e tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 535, s.49, b-11

²⁰¹ VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-8.

²⁰² VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-24.

görev, Seyyid Abdurrahman'a tevcih buyrulmuştur.²⁰³ Ancak, Cemaziyelevvel 1137/Ocak-Şubat 1725 tarihli kayıta ise câmide imam-hatip olarak görev yapan Seyyid Abdurrahman, kadılığa bilgi vermeden görevi bırakmıştır. Câmide imam-hatip'in olmadığını mahalle halkı kadılığa ihbar etmiştir. Bunun üzerine görev, Kara Mustafa adlı kimseye tevcih buyrulmuştur.²⁰⁴ Ramazan 1139/Nisan-Mayıs 1727 tarihinde ise Cemaziyelevvel 1137/Ocak-Şubat 1725 tarihinde imam-hatiplik görevini bırakan Abdurrahman, görev babası mahlûlünden olduğu için ve evladiyet şartına uygun olarak tekrardan görevlendirilmiştir.²⁰⁵ Ama Şaban 1140/Mart-Nisan 1728 tarihinde câmide Babası Musa mahlûlünden, imam-hatip olarak görev yapan Abdurrahman adlı kimse, Mustafa adlı kimsenin bir yolla ve Abdurrahman'a haksızlık yaparak yani evladiyet şartına aykırı olarak görevi ele geçirmesiyle görevden ayrılmak zorunda kalmıştır. Abdurrahman'a karşı yapılan bu haksızlık anlaşılmış ve tekrardan câmiye berat ile görevlendirilmiştir.²⁰⁶ Diğer kayıtlarda câmiye kayyım ve ferraş ataması yapılmıştır. Muharrem 1181/Mayıs-Haziran 1767 tarihinde câmide kayyım ve ferraş olarak görev yapan Molla Hasan'ın beratı yoktur. Molla Hasan'a Kadı Abdurrahman arzıyla berat tevcih buyrulmuştur.²⁰⁷ Rebûlevvel 1189/Mayıs 1774 tarihinde ise Molla Hasan'ın beratı yenilenmiştir.²⁰⁸

Tablo 15: Câmi-i Cedîd Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	-	Mehmed	Abdurrahman ²⁰⁹	Rebûlâhir 1124/Mayıs-Haziran 1712
2	İmam-Hatip	-	Topal Abdurrahman	Seyyid Ali ²¹⁰	Zilkade 1131/Eylül-Ekim 1719
3	İmam-Hatip	-	Seyyid Ali	Topal Abdurrahman ²¹¹	Zilkade 1133/Ağustos-Eylül 1721

²⁰³ VGMA, HD, nr. 1133, s.7, a-19.

²⁰⁴ VGMA, HD, nr. 1137, s.54, a-6.

²⁰⁵ VGMA, HD, nr. 1143, s.79, a-3.

²⁰⁶ VGMA, HD, nr. 1143, s.79, a-3.

²⁰⁷ VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-19.

²⁰⁸ VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-25

²⁰⁹ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Câmi'-i Cedîd'de, imam-hatip olarak görev yapan Ali adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Mehmed'e tevcih buyrulmuştur. Mehmed görevden alınıp göreve, Abdurrahman adlı kimse görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-24.

²¹⁰ Ayaş Hacımemi Mahallesi Câmi'-i Cedîd'de, imam-hatip olarak görev yapan Seyyid Ali görevdeyken Topal Abdurrahman adlı kimse bir yolla görevi ele geçirmiştir. Haksızlığa uğrayan Seyyid Ali tekrar görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-19.

4	İmam-Hatip	-	Seyyid Ali	Seyyid Abdurrahman ²¹²	-
5	İmam-Hatip		Abdurrahman	Kara Mustafa ²¹³	Cemaziyelevvel 1137/Ocak-Şubat 1725
6	İmam-Hatip	-	-	Abdurrahman ²¹⁴	Ramazan 1139/Nisan- Mayıs 1727
7	İmam-Hatip	-	Mustafa	Abdurrahman ²¹⁵	Şaban 1140/Mart-Nisan 1728
8	Kayyım ve Ferraş	Yarım	-	Molla Hasan ²¹⁶	Muharrem 1181/Mayıs- Haziran 1767
9	Kayyım ve Ferraş	Yarım	-	Hasan ²¹⁷	Rebûlevvel 1189/Mayıs 1774

3.1.7. Ayaş İslamoğlu Câmî-i Şerifi

İncelediğimiz kaynaklarda ve yaptığımız alan çalışmasında Ayaş İslamoğlu Câmî-i Şerifi'nin günümüzde tam olarak Ayaş'ın hangi mahallesinde bulunduğu tespit edilememiştir. Ayaş İslamoğlu Câmîi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde bir kayıt bulunmaktadır. Muharrem 1133/Ekim-Kasım 1720 tarihli kayıta, Câmî-i Şerifi'in Ayaş belinde olduğu yazılmıştır. Bel ifadesi eski Türkçede geçit ya da dere için kullanılmaktadır. Yenikapı (Zirkayı) Köyü' üzerinden Ayaş belini (dere, geçit) aşarak ilçe merkezinden

²¹¹ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Câmî-i Cedîd'de, imam-hatip olarak görev yapan Seyyid Ali ref'inden görev, Topal Abdurrahman tekrar göreve getirilmiştir. VGMA, HD, nr.1133, s.7, a-19.

²¹² Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Câmî-i Cedîd'de, imam-hatip olarak görev yapan Seyyid Ali ve Mehmed adlı kimselerin görevlerinden feragat etmeleri üzerine görev, Seyyid Abdurrahman'a Kâdî Murat arzıyla tevcih olmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.7, a-3.

²¹³ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Câmî-i Cedîd'de, imam-hatip olarak görev yapan Abdurrahman adlı kimse haber vermeden, görevi terk-i hizmet etmiştir. Mahalle halkının durumu ihbar etmesiyle göreve Kara Mustafa adlı kimse atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1137, s.54, a-6.

²¹⁴ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Câmî-i Cedîd'de, imam-hatip olarak babası mahlûlünden görev yapan Abdurrahman adlı kimse daha önce görevden alınmıştır. Abdurrahman adlı kimse berat ile tekrar görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1143, s.79, a-3.

²¹⁵ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Câmî-i Cedîd'de, babası Musa mahlûlünden, Abdurrahman adlı kimse imam-hatip iken Mustafa adlı kimse bir yolla görevi ele geçirmiştir. Haksızlığa uğrayan Abdurrahman adlı kimseye Nâib Musa arzıyla görev tekrar verilmiştir. VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-1.

²¹⁶ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Câmî-i Cedîd'de, kayyım ve ferraş olan, Molla Hasan adlı kimsenin beratı yoktur. Kâdî Abdurrahman arzıyla Molla Hasan'a berat tevcih olmuştur. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-19.

²¹⁷ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Câmî-i Cedîd'de, M,1181/Mayıs 1767 tarihinden itibaren kayyım ve ferraş olan Hasan adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-25.

geçen yol, çarşı içinden geçtiğinden hemen bütün taşıt araçları burada durmak ihtiyacını hissederler ve şimdikinden daha fazla alışveriş olurdu.²¹⁸

Hurûfât Defterleri'nde geçen Muharrem 1133/Ekim-Kasım 1720 tarihli kayıta, câmiye yarım akçe günlük vazife ücreti ile imam-hatip tayini yapılmıştır. Yapılan görevlendirme ilk tayin şeklinde yapılmıştır.

Tablo 16: Ayaş İslamoğlu Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Yarım	-	Yusuf ²¹⁹	Muharrem 1133/Ekim-Kasım 1720

3.1.8. Ayaş Kalesi/Karakaya(Kıllık) Câmî-i Şerifi

Ankara ve çevresinin Türkleşme ve İslamlaşma süreci Selçuklu Hükümdarı Süleyman Şah zamanından itibaren hızlanmıştır. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya giren Türklerin bir kolu olan Süleyman Bey komutasındaki Selçuklu ordusunun 1073 yılında, Doğu ile Batı ülkelerinin çeşitli merkezlerini birbirine bağlayan yol üzerindeki Mnizos'u fethederek, buraya Ayas Oymağını yerleştirdiği bilinmektedir. Selçuklu Türkleri Ayaş ve çevresine geldiklerinde hem şifalı suyu olduğu için ve hem de müdafaasının kolaylığından Karakaya mevkiine yerleşmiş ve bu bölgede bir kale ile kaplıca inşa etmişlerdir.²²⁰ Bahîs konusu kalenin artıklarını bugün orta yaşlı Ayaşlılar bile hatırlamakta ve kalenin iki kapısından birinin Karakaya merdiveninin başına rastladığını söylemektedirler.²²¹ Ayaş'ta yaptığımız alan çalışmasında, edindiğimiz bilgiler ışığında Karakaya mevkiinde bulunan kalenin günümüzde sadece kalıntıları kalmıştır. İncelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde Şevval 1133/Temmuz-Ağustos 1733 tarihli kayıta Kale Câmî'inden bahsetmektedir. Kale Câmî günümüzde kale kalıntılarının bulunduğu Hacirecep Mahallesi, Kıllick Sokağının sonunda bulunan, Karakaya (Kıllık) Câmî-i Şerifi'dir. İncelenen Hurûfât kayıtlarında Karakaya ya da Kıllick Câmîi ve mescidi adıyla

²¹⁸ Aldan, *a.g.e.*, s. 79.

²¹⁹ Ayaş belinde, İslamoğlu Câmîi'ine imam lazım olup, yarım akçe ile Yusuf adlı kimseye inayet buyrulmuştur. VGMA, *HD*, nr. 1133, s.5, b-19.

²²⁰ Aslı Cesur, "a.g.e, s. 1003.

²²¹ Aldan, *a.g.e.*, s. 21.

bir bilgiye rastlanmamıştır. Câmî günümüzde ibadete açık ve câminin adı resmî olarak Killik Câmîi'dir. Killik Câmîi, Yukarı Ayaş bölgesinde yer almaktadır. Selçuklu tarzında inşa edilmiş Osmanlı Dönemi yapısıdır. 1560 yılında inşa edilmiştir. Câmî enine dikdörtgen planlıdır. Beden duvarları moloz taş ve ahşap hatıllardan yapılmıştır. Kırm ahşap çatısı alaturka kiremitle kaplanmıştır. Kible dikey yönde beş nef'e ayrılmıştır. Orta nef'in tavanı diğerlerine göre daha yüksektir. Kadınlar mahfili özgün olup, mahfilin alt tavanı 18. yüzyılda aş boyalı nakışlarla süslenmiştir. Karakaya'daki Killik Câmî'sinin kapısı üzerindeki mermer kitabede Arapça "Allah'tan başka tapacak yoktur. Hz. Muhammed onun resulüdür. Bu mübarek mescidi Hacı Hıdır oğlu Hacı Veli H.968/M.1560 yılında Musa Fakîh'e yaptırdı" ibaresi yazılıdır. câmî Koruma Kurulu tarafından 1981 yılında 1. Derece Anıt olarak tescillenmiştir.²²² Ayaş'ta yaptığımız alan çalışmasında yaptığımız incelemelerde, câmî ibadete açık ve câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Cami'inin girişinde asılan tabelada caminin 1993-2001 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restorasyon yapıldığı yazılmıştır. Caminin girişinde toprağa gömülmüş bir vaziyette bulunan ezan taşı bulunmaktadır.

Ayaş Kalesi/Karakaya(Kıllık) Câmî-i Şerifi ile ilgili incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt mevcuttur. Câmîye, kâtip-müezzin tayini yapılmıştır. Şevval 1133/Temmuz-Ağustos 1733 tarihli kayıta adının verilmediği, vefat eden kâtip-müezzin'in yerine, câmîye kâtip-müezzin olarak Molla Halife Ahmet adlı kimse tayin edilmiştir. Câmide görev yapan kâtip-müezzin'e günlük beş akçe ücret takdir edilmiştir.

Tablo 17: Ayaş Kalesi Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	Kâtip-Müezzin	Beş	-	Molla Halife Ahmed ²²³	Şevval 1133/Temmuz-Ağustos 1733

²²² Aslı Cesur, *Cumhuriyetin 100. Yılında Ankara Ansiklopedisi*, s. 1013.

²²³ Ayaş Kalesi Câmîi'nde kâtip ve müezzin kimselerin vefat etmesi üzerine görev Hızır oğlu Ahmed arzıyla Abdurrahman oğlu Molla Halife Ahmed'e tevcih buyuruldu VGMA, *HD*, nr. 1133, s.7, a-15.

3.1.9. Güdül Kasabası Câmi-i Şerifi

Güdül, Başkent Ankara'nın kuzeybatısında 90 km ötesinde bulunan bir ilçedir. Konum olarak 40° 12' 40" kuzey enlemi, 32° 14' 34" doğu boylamındadır. Ayaş, Beypazarı, amlıdere ve Kızılcahamam ilçelerine komŐudur. İlçenin yüzölçümü 419 kilometrekare, rakımı 720 metredir. İlçe toplam nüfusu TUİK verilerine göre 2022 yılında 8155 kişidir. Güdül ilçesi'nin 31 mahallesinin 4' merkezde yer almaktadır.²²⁴

Yapılan araştırma ve incelemelerde Güdül çevresinde tarih öncesi çağlardan beri yerleŐildięi anlaŐılmıŐtır. İlçe yakınından geçen Kirmir ayı boyunca kayalara oyulmuŐ mağaraların Etiler'e (M.. 2000) ait olduğu sanılmaktadır. Daha sonra Frigler (M.. 8.yy) bu yörede hâkimiyet sürmüŐlerdir. İnönü denilen bu mevkideki mağaralarda ha iŐaretlerine rastlanmıŐ, Romalılarca Hristiyanlığın yayılması sırasında buraların mesken edildiği anlaŐılmıŐtır. Daha sonra Bizanslıların yaşadıkları sanılmaktadır. 1071 tarihli Malazgirt Zaferi ile Anadolu'nun kapıları Türklere açılmış, Güdül ve evresi Anadolu Selçuklularının idaresine geçmiştir. İlçe, Anadolu Selçuklu hükümdarlarından I. Mesut'un eniŐtesi ve Ankara'da emir olan Őehabldevle Güdül Bey tarafından Şimdiki yerinde, tahminen 850 yıl evvel kurulmuŐtur.²²⁵

H. 979/M.1571- 1572 tarih ve 558 numaralı Evkaf Tahrir Defteri'nden elde edilen bilgilere göre Güdül, Sapanlı, Körpeviran, Hacılar, Kamanlan birlikte yazılmıştır. Bu beş köye ait kayıtlarda önce bir kısım reâya sıralandıktan sonra, "zimmiyan der karye-i mezkûr" başlığı ile zimmiler yazılmış ve tekrar "mslmanan-ı karye-i mezkûr" başlığı ile yeniden müslüman reyalar gösterilmiŐtir. Hangi kaydın hangi köye ait olduğu anlaŐılamamaktadır. İlk kayıtta bir hatip, 154 reâya kayıtlıdır. Bunlardan ikisi nim çift tasarruf eden yedi kiŐiden dördünün üstündeki Őerhte eski deftere göre "memhr-ı askerileri olduğu belirtilmektedir. İkinci kayıtta yer alan 11 zimmiden altısı çift veya nim olarak iŐaretli olup diğerleri kategorisizdir. nc kayıtta 127 müslüman reâya

²²⁴ zge Yalçıner EroŐkun, *Cumhuriyetin 100. Yılında Ankara Ansiklopedisi*, s. 1103.

²²⁵ KürŐat Efe, " Ankara Güdül Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 47, Aralık 2020, s. 788.

bulunmaktadır. Bu kısımda 20 de zemin kayıtlıdır. Köylerde hariçten zirâat edenler bulunmaktadır. Başlıca ürünler buğday, arpa, burçak, pamuk, bostan ve bağdır.²²⁶

Ayaş Hurûfât Defterleri'nde, incelediğimiz dönemde Güdül ile ilgili kayıtlarda, Güdül'de bulunan camiler, mescitler, vakıflar ve mekteplerle ilgili bilgiler karşımıza çıkmaktadır. Hurûfât Defterleri'nde Güdül ile ilgili en eski kayıt, Güdül Baş Mescidi ile ilgili kayıta belirtilen, Cemaziyelevvel 1116/Eylül 1704 tarihli kayıttır. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Aşağı Mahalle Câmi-i Şerifi'ne ait 4 Muharrem 1207/19 Ağustos 1825 tarihli kayıttır. Hurûfât Defterleri'ndeki kayıtlara göre Güdül'de 4 câmi, 2 mescid ve 1 mekteple ilgili bilgi bulunmaktadır.

1831 yılı nüfus verilerine göre, Ayaş'ın köyleri içinde en büyüğü 414 hanesi, 3 mahallesi ile Güdül'dür. Güdül'de yaklaşık 2.070 kişi yaşamaktadır. 1935 yılı itibarıyla Ayaş'ta 2 adet nahiye yer almaktadır. Bunlardan birisi merkez ve diğeri de Güdül nahiesidir. 1935 yılı nüfus verilerine göre, Güdül nahiesine toplamda 19 adet idari birim bağlıdır. Bu idari birimler sırasıyla şunlardır: Güdül, Akçakese, Adalıkuzu, Cimler, Garipçe, Hacılar, Kalta, Kamanlar, Karacaviran, Karaviran (Ağbaş), Kayı, Kesenöz, Meyvebükü, Özcaltı, Sağır, Sapanlı, Sorgun, Tahtacıörencik ve Yelli'dir. 1940 yılında 19 adet köyü bulunan Güdül nahiesinin beş adet köyünün düşmesiyle beraber buranın köy sayısı 14'e düşmüştür. Bu dönemde Akçakese, Cimler, Kalta, Kayı ve Tahtacıörencik köyleri Güdül'den alınmıştır. Ankara ilinde 1948 yılı itibarıyla ilçeler arasında birtakım yeni düzenlemelerin yapıldığı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgelerinden açıkça görülmektedir. 19 Haziran 1954 tarihinde Ankara Vilâyeti Beypazarı Kazası merkez nahiesine bağlı Uruş Köyü' ile Ayaş Kazası, Güdül Nahiesi'ne bağlı Adalıkuzu köyleri, dolayısıyla iki kaza arası sınır, Dikmen doruğundan başlayarak, Akkıрма, buradan Armağan kuyusuna buradan Çavuşkayası ve bu kayadan Güdül köprüsüne çekilecek hat olarak belirtilmiştir. Güdül nahiesi, 7 Temmuz 1955 tarihinde tam teşekküllü bir nahiye haline getirilmiştir. 21 Haziran 1957 tarihinde ise Ayaş'a bağlı olan Güdül nahiesi tam teşekküllü bir ilçe haline getirilmiştir. Yeni ilçenin oluşmasıyla beraber Ayaş ilçesine bağlı olan Adalıkuzu, Ağbaş, Akçakese, Garipçe, Hacılar, Kamanlar, Karacaviran, Kesenöz,

²²⁶ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 808.

Meyvabükü, Özçaltı, Sapanlı, Sorgun, Afşar, Boyıhk (Boyalı), Çağa, Çukurören, Çukur, İlhan (İlhanköy), Kadiobası ve Cimder köyleri yeni ilçeye bağlanmıştır.²²⁷

Güdül Kasabası Câmi-i Şerifi günümüzde ibadete açık ve câmi fonksiyonu yerine getirmektedir. Güdül’de yaptığımız alan çalışmasında, günümüzde câmi Güdül Merkez Câmi olarak adlandırılmıştır. Câmi-i Şerifi’n tabelasında yapım tarihi olarak, 1926 senesi yazılmıştır. Ancak câmi bu tarihten önceki bir tarihte yapılmış olmalıdır. Câmi-i Şerifi’n çevresinde uzun yıllardır esnafılık yapan, doğma büyüme Güdül’de yaşayan ve yaşları ilerlemiş halktan kimselerle câmi üzerine yaptığımız sohbette, câminin çok eski tarihli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca câminin bilmedikleri bir tarihte yandığını ve yeniden yapıldığını söylemişlerdir. Câmi-i Şerifi’n tabelasında yazan, 1926 yılında muhtemelen câmi yeniden inşa edilmiştir. Câmide yaptığımız incelemeler, söylenenleri doğrular niteliktedir. Çünkü kullanılan inşaat malzemeleri son dönemlerde kullanılan malzemelerdir. Yaşanan yangında büyük ölçüde tahrip olan câminin muhtemelen duvarları sağlam kalmıştır. Çünkü Güdül Merkez Câmi’inde, Ayaş ve Güdülde incelediğimiz tarihi camilerde kullanılan yığma taş işçiliği kullanılmıştır. Câmi-i Şerifi’n ön cephesinde, çatıya yakın kısmında “ 1985 Maşallah” yazısı câminin bu tarihte de tadilat geçirdiğini akla getirmektedir.

Güdül kasabası Câmi-i Şerifi ile ilgili ilgili incelediğimiz Hurûfât Defterleri’nde beş kayıt vardır. Câmi ile ilgili en eski kayıt, Ramazan 1168/Haziran-Temmuz 1755 tarihli olup, Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt, 12 Şaban 1239/12 Nisan 1814 tarihlidir. Câmi-i Şerifi’n vakfiyesi bulunmadığından, tam olarak kim tarafından ve hangi tarihte yapıldığını tespit edemiyoruz. Ramazan 1168/Haziran-Temmuz 1755 tarihli kayıta, İbrahim Bey Câmi denilmektedir.²²⁸ Bu kayda göre, muhtemelen câmi’yi İbrahim Bey adında kimse inşa ya da tamir ettirmiştir. Ancak İbrahim Bey adlı kimsenin câmi’yi hangi tarihte inşa ya da tamir ettirdiğini, incelediğimiz kayıtlardan çıkaramıyoruz.

²²⁷ Bilal Tunç, “Cumhuriyet Döneminde Ayaş İlçesi’nin İdari Yapısı Ve Nüfusu (1923-1980)”, s. 1424-1425-1426-1427-1428.

²²⁸ VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-20.

Câmidaki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının, evladı yoksa aileden birinin tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Öncelikle evladının, sonra aileden birinin, olmaması durumunda aile dışından biri kaza kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. 12 Şaban 1239/12 Nisan 1814 tarihli kayıta, câminin imamı Ahmet adlı kimsenin ferağından, görev torunu Ahmet'e tevcih buyrulmuştur.²²⁹ Câmi'ye incelediğimiz dönemde yapılan görevlendirmelerde, 2 ferağ üzerine, bir berat yenileme, bir vefat üzerine ve bir terk-i hizmet üzerine tayinler yapılmıştır.

Tablo 18: Güdül Kasabası Câmi-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	Hatip	-	-	Hacı İsmail ²³⁰	Ramazan 1168/Haziran-Temmuz 1755
2	Hatip	Yarım	İsmail	İbrahim ²³¹	Cemaziyelâhir 1175/Aralık 1761-Ocak 1762
3	Hatip	-	Seyyid İbrahim	Seyyid İsmail ²³²	27 Cemaziyelevvel 1189/26 Temmuz 1775
4	Hatip	Hasbî	Molla İsmail	Ali ²³³	14 Rebûlevvel 1190/2 Haziran 1776
5	Hatip	Hasbî	Ahmed	Ahmed ²³⁴	12 Şaban 1239/12 Nisan 1814

3.1.10. Güdül Kasabası Aşağı Mahalle Câmi-i Şerifi

Güdül Kasabası, Aşağı Mahallede, Çınarlı sokakta bulunan, Aşağı Mahalle Câmi-i Şerifi günümüzde ibadete açık ve câmi fonksiyonu yerine getirmektedir. Câmi-i Şerifi'in

²²⁹ VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-12.

²³⁰ Güdül Kasabası'nda İbrahim Bey Câmi'nde Receb 1160 /Temmuz-Ağustos 1747 tarihinden itibaren hatip olarak görev yapan, Hacı İsmail'in beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-20.

²³¹ Güdül Kasabası Câmi-i Şerifi'nde hatip olarak görev yapan Hüseyin oğlu İsmail adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu İbrahim'e Kâdî Seyyid Abdullah arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-3.

²³² Güdül Kasabası Câmi-i Şerifi'nde hatip olarak görev yapan İsmail oğlu Seyyid İbrahim adlı kimsenin ferağından görev, Kâdî Hacı Feyzullah arzıyla Mehmed oğlu Seyyid İsmail'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1066, s.35, a-5.

²³³ Güdül Kasabası Câmi-i Şerifi'nde hatip olarak görev yapan Mehmed oğlu Molla İsmail'in terk-i hizmet etmesiyle görev, Mehmed oğlu Ali'ye, İsmail'in ref'inden, Nâib İbrahim arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1066, s.35, a-10.

²³⁴ Güdül Kasabası Câmi-i Şerifi'nde imam olan Osman oğlu Ahmed ferağından görev, torunu Salih oğlu Ahmed'e Nâib Kâdîzade Seyyid Abdülcelil arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-12.

adı günümüzde de Aşağı Mahalle Câmii olarak kullanılmaktadır. Câmiye, Güdül Müftülüğü'nün astığı tabelada, yapım tarihi olarak, 1901 tarihi yazılmıştır. Bu tarih muhtemelen cami'nin tadilat gördüğü tarihtir. Cami'nin vakfiyesi bulunmadığından, kim tarafından hangi tarihte yapıldığını bilemiyoruz. Ancak incelediğimiz Hurûfât defteri kayıtlarına göre câmi ile ilgili en eski kayıt, Zilkade 1199/Eylül-Ekim 1785 tarihlidir. Câmi bu tarihten önceki bir tarihte yapılmış olmalıdır. Câmi'de yaptığımız incelemede, câminin ciddi derecede, aslına uygun olmayan bir biçimde tadilata uğradığını görüyoruz. Câmi plan olarak incelediğimiz bölgedeki diğer tarihi câmilere benzemektedir. Ancak yapılan tadilatlar son dönemde kullanılan inşaat malzemeleri kullanılmıştır. Dış cephesi, çatısı, kapısı ve iç mekânı yeni usullerle sıvanmış ve boyanmıştır. Minaresini incelediğimizde bölgede çokça kullanılan ateş tuğlasıyla örülmüştür. Muhtemelen minare tahrip olmuş ve yeniden inşa edilmiştir.

Güdül Kasabası, Aşağı Mahalle Câmi-i Şerifi ile ilgili incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde dört kayıt vardır. Câmi ile ilgili en eski kayıt, Zilkade 1199/Eylül-Ekim 1785 tarihli olup, bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt, 4 Muharrem 1207/19 Ağustos 1825 tarihlidir. Câmi-i Şerifi'nin vakfiyesi bulunmadığından, tam olarak kim tarafından ve hangi tarihte yapıldığını tespit edemiyoruz. Câmi-i Şerif ile ilgili incelediğimiz, Hurûfât defteri kayıtlarına göre, Kadı Efendi adlı kimse tarafından inşa ya da tamir ettirilmiştir. Kadı Efendi'nin câmi'yi ne zaman inşa ya da tamir ettirdiği incelediğimiz kayıtlarda mevcut değildir. 12 Şaban 1207/25 Mart 1793 tarihli kayıta, Kadı Efendi binası mescide, mahalle halkının girişimiyle minber konularak câmiye dönüştürülmüştür.²³⁵ Minber'in tam olarak hangi tarihte konulduğu da belli değildir. Zilkade 1199/Eylül-Ekim 1785 tarihli kayıta câmiye mescid denilirken, 12 Şaban 1207/25 Mart 1793 tarihli kayıta mescide ilk kez câmi denilmiştir. Buna göre, mescid Zilkade 1199/Eylül-Ekim 1785 ve 12 Şaban 1207/25 Mart 1793 tarihleri arasında bir zamanda câmiye dönüştürülmüştür.

Câmi-i Şerif'de Zilkade 1199/Eylül-Ekim 1785 ve 4 Muharrem 1207/19 Ağustos 1825 tarihleri arasında üç imam görevlendirme kaydı mevcuttur. 4 Muharrem 1207/19 Ağustos 1825 tarihinde ise câmi'ye bir hatip tayini yapılmıştır. Câmi'deki görevlilerden imama günde iki akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Hatip, hasbî yani ücret almadan bu

²³⁵ VGMA, *HD*, nr. 530, s.85, b-4.

göreve tayin edilmiştir. Câmî'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının, evladı yoksa aileden birinin tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Öncelikle evladının, sonra aileden birinin olmaması durumunda aile dışından biri kaza, kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. 4 Muharrem 1207/19 Ağustos 1825 tarihli, 535 numaralı Hurûfât Defteri'ndeki iki kayıtda, câmî'de imam-hatip olarak görev yapan İbrahim adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olamaması üzerine câmî'ye imam-hatip olarak kardeşinin oğlu İsmail tayin edilmiştir. Ancak imam ve hatip olarak İsmail adlı kimse aynı tarihte ama farklı kayıtlarda câmî'ye tayin edilmiştir.²³⁶ Câmî ile ilgili diğer kayıtları incelediğimizde, câmî'ye 3 vefat ve 1 ilk tahîn şeklinde görevlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 19: Güdül Aşağı Mahalle Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	İki	Seyyid İbrahim	Seyyid Mehmed ²³⁷	Zilkade 1199/Eylül-Ekim 1785
2	İmam	İki	-	Seyyid Mehmed ²³⁸	12 Şaban 1207/25 Mart 1793
3	İmam	İki	Seyyid Mehmed	İbrahim ²³⁹	4 Muharrem 1207/19 Ağustos 1825
4	Hatip	Hasbî	Seyyid Mehmed	İbrahim ²⁴⁰	4 Muharrem 1207/19 Ağustos 1825

²³⁶ VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-20./VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-21.

²³⁷ Güdül Kasabası Aşağı Mahallede Kâdî Efendi binası mescid de, beş vakit imam olan Seyyid İbrahim'in vefatı üzerine görev, oğlu Seyyid Mehmed'e, Nâib Hacı Mehmed Adil arzıyla tevcih buyruldu. Berat önce 11 Recep sene 1203/7 Nisan 1789 sonra 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1060, s.63, b-7.

²³⁸ Güdül Kasabası, Aşağı Mahallede, Kâdî Efendi binası mescid; ahalinin minber vaz'i ile câmîye dönüştürülmüştür. Câmîye imam olarak İbrahim oğlu Seyyid Mehmed, Nâib Hacı Mehmed Adil arzıyla tevcih buyruldu. Berat 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s.85, b-4.

²³⁹ Güdül Kasabası, Aşağı Mahallede Kâdî Efendi binası mescid, ahalinin minber vaz'i ile câmîye dönüştürülmüştür. Câmî-i Şerif'te hasbî imam olarak görev yapan İbrahim oğlu Seyyid Mehmed'in ölümü ve evladının olmaması üzerine görev; kardeşinin oğlu, İsmail oğlu İbrahim'e, Nâib Seyyid İbrahim Zühdü arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-21.

²⁴⁰ Güdül Kasabası, Aşağı Mahallede, Kâdî Efendi binası mescid; ahalinin minber vaz'i ile câmîye dönüştürülmüştür. Câmî-i Şerif'te hasbî hatip olarak görev yapan İbrahim oğlu Seyyid Mehmed'in ölümü ve evladının olmaması üzerine görev; kardeşinin oğlu İsmail oğlu İbrahim'e, Nâib Seyyid İbrahim Zühdü arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-20.

3.1.11. Dârüssaâde Ağası Maksud Ağa Câmi-i Şerifi

İncelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde câminin GÜDÜL merkezde olduğunu tespit edilmiştir. GÜDÜL kasabası Dârüssaâde Ağası Maksud Ağa Câmi-i Şerifi'nin günümüzde GÜDÜL'de bulunan hangi câmi olduğunu, incelediğimiz kaynaklarda ve alan çalışmamızda tespit edilememiştir. GÜDÜL'de günümüzde üç câmi bulunmaktadır. Bu câmilerden ikisi, Hurûfât defteri kayıtlarında tespit ettiğimiz, GÜDÜL Kasabası Câmi-i Şerifi/Merkez Câmi ve Aşağı Mahalle Câmi'idir. Ancak günümüzde GÜDÜL Emirler Mahallesi, Mescit sokakta bulunan Emirler Câmi, incelediğimiz Hurûfât defteri kayıtlarında yazılmamıştır ya da başka bir adla yazılmıştır. Câmide yaptığımız incelemede, Ayaş ve GÜDÜL'de bulunan diğer tarihi câmilere benzemektedir. Muhtemelen Hurûfât defteri kayıtlarında geçen Dârüssaâde Ağası Maksud Ağa Câmi-i Şerifi ya da Zaim İbrahim/Osman Ağa Câmi-i Şerifi Emirler Câmi olmalıdır. Ancak kesin olarak hengisinin Emirler Camii olduğunu tespit edemiyoruz. Belkide bu iki câmi de Emirler Câmi değildir. Çünkü GÜDÜL merkezde Hurûfât defteri kayıtlarında geçen GÜDÜL Kasabası Mescid-i Şerifi ve GÜDÜL kasabası Baş Mescidi de olabilir. GÜDÜL'de yaptığımız incelemede Emirler Câmi'nin hangi tarihte kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Câmi-i Şerifi'in GÜDÜL Müftülüğü'nün astığı tabelasında yapım tarihi olarak 1953 tarihi yazılmıştır. Ancak câminin yapım tekniği ve planı daha eski bir tarihte yapıldığını göstermektedir. Çünkü bölgedeki incelediğimiz diğer camilerde de aynı plan ve üslup kullanılmıştır. Camide yaptığımız incelemede câminin arka cephesi ile ön cephesinin farklı tarihlerde yapıldığı dikkat çekicidir. Çünkü ön cephenin yapım tekniği son dönem yapım tekniğine çok benzemektedir. Arka cephede ise Ayaş Ulu Câmi, Killik Camii, Şeyh Muhiddin Câmi gibi tarihi camilerde kullanılan yapım tekniği kullanılmıştır. Câmiye girildikten sonra ayakkabılık ve abdesthaneden sonra ikinci bir giriş kapısı karşımıza çıkmaktadır.

GÜDÜL Kasabası Dârüssaâde Ağası Maksud Ağa Câmi-i Şerifi'nin vakfiyesi bulunmamaktadır. İncelediğimiz Hurûfât defteri kayıtlarında, câminin adı Dârüssaâde Ağası Maksud Ağa Câmi-i Şerifi olarak adlandırılmaktadır. Muhtemelen câmiyi Dârüssaâde Ağası Maksud Ağa inşa ya da tamir ettirdiği için câmiye adı verilmiştir.

Osmanlı'da Dârüssaâde Ağalığı görevi en önemli vazifelerdendi. Osmanlı Devleti'nde saray Harem, Enderun ve Birun denilen üç ayrı teşkilâtla yönetiliyordu. Harem ağaları ile Enderun teşkilâtında Bâbüssaâde cemaatine mensup ağalar tavâşi (hadım) idi.

Ortaçağ'da müslüman ve Türk devletlerinde mevcut olan tavâşî veya hadım ağalar, Çelebi Sultan Mehmet zamanından itibaren Osmanlı sarayında da görevlendirildiler. Bunlar beyaz hadımlar (akağalar) ve zenci hadımlar (karaağalar) olmak üzere iki ayrı sınıftı. Akağalar, sarayın Enderun bölümünün başladığı yer olan ve Bâbüssaâde denilen kapısında görevli olduklarından kendilerine Bâbüssaâde ağaları unvanı verilmişti. Âmirleri olan Bâbüssaâde ağası, aynı zamanda bütün Enderun ve Harem görevlilerinin âmiriydi. Hadım ağalar sarayın kadınlara ait kısmına nezaret ettiklerinden kendilerine “kızlar ağası” da denilmiştir.²⁴¹

Câmiye adını veren Dârüssaâde Ağası Maksud Ağa ile ilgili incelediğimiz kaynaklarda çok az bilgi vardır. “*Musâhib Mes'ûd Ağa, bin elli yedi senesi zarfında [1057/1647], İshâk Ağa yerine 'alâ kerhin ağa olub elli sekiz rebtû 1-Ahîrinde ma'zûl ve Mısır'dan meduvv olan Celâli İbrâhîm Ağa saniyen ağalık makamına mevsûl olmuştur. Ba'zı tevârihde Maksûd Ağa nâmiyle mesturdur.*”²⁴² Musâhib Mes'ûd Ağa/Maksud Ağa H.1057/M.1647 tarihinde sarayda dârüssaâde ağalığı yapmıştır. Câmiye adını veren, Dârüssaâde Ağası Maksud Ağa 1647 tarihinde sarayda dârüssaâde ağalığı yaptığına göre, Maksud Ağa yaşadığı bu dönemde câmi'yi inşa ya da tamir ettirmiştir.

Güdül Kasabası Dârüssaâde Ağası Câmi-i Şerifi Maksud Ağa ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde beş adet kayıt vardır. Câmi ile ilgili en eski kayıt Safer 1131/Aralık 1718-Ocak 1719 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise, Cemaziyelâhir 1184/Eylül-Ekim 1770 tarihidir. İncelenen dönemde câmi'ye imam görevlendirmesi yapılmıştır. Dârüssaâde Ağası Maksud Ağa Câmi-i Şerifi'ne, Safer 1131/Aralık 1718-Ocak 1719 ve Cemaziyelâhir 1184/Eylül-Ekim 1770 tarihleri arasında beş imam görevlendirmesi yapılmıştır. Câmi'ye görevlilerden imam'a günde bir akçe vazife ücreti takdir edilmekle birlikte, hasbî yani ücret almadan da bu göreve tayin edilmiştir. Safer 1131/Aralık 1718-Ocak 1719 tarihli kayıta imam'a ödenen ücret bilgisi yoktur. Câmiddeki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Cemaziyelâhir 1184/Eylül-Ekim 1770 tarihli kayıta, câmi'de imam olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin vefatı

²⁴¹ Ülkü Altındağ, “Dârüssaâde”, *DİA*, C.9, s.1.

²⁴² Ahmed Resmî Efendi, *Hâmiletü'l-Küberâ*, Hazırlayan: Ahmed Nezihi Turan, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000, s. 55.

üzerine görev, oğlu Ali adlı kimseye tevcih buyrulmuştur.²⁴³ Câmideki görevli değişikliği, 2 ferağ üzerine, 1 vefat, 1 mahlûlünden ve 1 ilk tayin şeklinde gerçekleşmiştir.

Tablo 20: Güdül Kasabası Dârüssaâde Ağası Maksud Ağa Câmi-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	-	-	Ethem ²⁴⁴	Safer 1131/Aralık 1718-Ocak 1719
2	İmam	Hasbî	Ethem	İsmail ²⁴⁵	Receb 1132/Mayıs-Haziran 1720
3	İmam	Hasbî	İsmail	Ethem ²⁴⁶	Zilhicce 1133/ Eylül-Ekim 1721
4	İmam	Bir	İbrahim	Hüseyin ²⁴⁷	Safer 1155/Nisan-Mayıs 1742
5	İmam	Bir	Hüseyin	Ali ²⁴⁸	Cemaziyelâhir 1184/Eylül-Ekim 1770

3.1.12. Güdül Kasabası Zaim İbrahim/Osman Ağa Câmi-i Şerifi

İncelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde câminin Güdül merkezde olduğunu tespit edilmiştir. Ancak Güdül kasabası Zaim İbrahim/Osman Ağa Câmi-i Şerifi'nin günümüzde hangi câmi olduğunu, incelediğimiz kaynaklarda ve alan çalışmamızda tespit edilememiştir.

Câmi-i Şerifi'in vakfiyesi bulunmadığından, kim tarafında hangi tarihte yapıldığını tespit edmiyoruz. Ancak incelediğimiz Hurûfât defterlerindeki kayıtlarda câminin adı Zaim İbrahim Ağa ve Zaim Osman Ağa Câmi-i Şerifi olarak adlandırılmaktadır. Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722 tarihli üç kaydın ikisinde Zaim İbrahim Ağa adı kullanılırken, birisinde Zaim Osman Ağa adı kullanılmaktadır. Câmiyi muhtemelen Hurûfât Defterleri'nde anılan bu kimseler inşa ya da tamir ettirmiştir.

²⁴³ VGMA, HD, nr. 1058, s.36, .a-2.

²⁴⁴ Güdül Kasabası Dârüssaâde Ağası Maksud Ağa Câmi-i Şerifi'ne imamı olmayıp, görev Ethem adlı kimseye Kâdî Ali arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-10.

²⁴⁵ Güdül Kasabası Maksud Ağa Câmi-i Şerifi'nde, imam olarak görev yapan Ethem adlı kimsenin ferağından görev, Kâdî Mustafa arzıyla İsmail adlı kimseye tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-19.

²⁴⁶ Güdül Kasabası Maksud Ağa Câmi-i Şerifi'nde imam olan İsmail ferağından görev, Ethem'e Nâib Seyyid Hasan arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1133, s.7, b-1.

²⁴⁷ Güdül Kasabası Dârüssaâde Ağası Câmi-i Şerifi'nde imam olarak görev yapan İbrahim mahlûlünden görev, büyük oğlu Hüseyin'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-2.

²⁴⁸ Güdül Kasabası Dârüssaâde Ağası Câmi-i Şerifi'nde imam olarak görev yapan Hüseyin'in vefat etmesi üzerine görev, oğlu Ali'ye Nâib Mesut zade Abdülcélil arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1058, s.36, a-2.

Güdül kasabası Zaim İbrahim/Osman Ağa Câmî-i Şerîfî ile ilgili incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde üç kayıt vardır. Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722 tarihli üç kayıta, câmîye hatip, müezzin ve kayyım-saki görevlendirmeleri yapılmıştır. Câmîye tayin edilen hatip ve kayyım-saki için günde bir akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Müezzin ise günde yarım akçe vazife ücreti ile görevlendirilmiştir. Câmîye yapılan görevlendirmeler 1 vefat ve 2 ilk tayin şeklinde gerçekleşmiştir.

Tablo 21: Güdül Kasabası Zaim İbrahim/Osman Ağa Câmî-i Şerîfî Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atananlar	Tarih
1	Hatip	Bir	Veli	Mustafa ²⁴⁹	Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722
2	Müezzin	Yarım	-	Kara İsmail ²⁵⁰	Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722
3	Kayyım-Sâki	Bir	-	Hüseyin ²⁵¹	Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722

3.1.13. Yeregözü/Sinanlı Köyü Câmî-i Kebir/Ulu Câmî

Yeregözü kasabası, günümüzde Ayaş ilçesine bağlı Sinanlı Köyü'dür. Ayaş'a 5 km uzaklıkta olan Sinanlı Köyü Ayaş'ın en büyük köyüdür. 1571 Tarihli Ankara Livası Vakıf Defteri'ne göre, kasabada 578 ev bulunmaktadır. Aynı defterde kasabanın 18573 akçe hâsılı olmakla birlikte, vakfedildiği yer; Amasya 'da bulunan Sultan II. Bayazid îmarî ve medresesi vakfı'dır.²⁵² H.979/M.1571- 1572 tarih ve 558 numaralı Vakıf-Tımar Defteri'ne göre Yeregözü Kasabası, Sultan Bayezid Vakfı olup; üç mahallesi ve bir pazarı bulunmaktadır. Buğday, arpa, burçak, pamuk, bağ, bostan başlıca ürünler olup; arıcılık, koyunculuk, balıkçılık yapılmaktadır. Karakoyunlu cemaatinin otlığı bulunmaktadır. Köyde 6 bab değirmen bulunmaktadır. Yeregözü kasabası mahalleri

²⁴⁹ Ayaş Kazâsı, Güdül Kasabası, Zaim İbrahim Ağa Câmî-i Şerîf'inde, Muharrem 1122/Mart 1710 tarihinden itibaren, hatip olarak görev yapan Veli fevtinden görev, Mustafa'ya inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.7, b-10.

²⁵⁰ Ayaş Kazâsı, Güdül Kasabası, Zaim İbrahim Ağa Câmî-i Şerîf'inde müezzin olmayıp, lazım olmakla nim akçe vazife ücreti ile görev, Kara İsmail adlı kimseye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.7, b-13.

²⁵¹ Ayaş Kazâsı, Güdül Kasabası, Zaim Hacı Osman Ağa Câmî-i Şerîf'inde kayyım ve saki olmayıp, lazım olmakla günlük bir akçe vazife ücreti ile görev, Hüseyin adlı kimseye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.7, b-10.

²⁵² Aldan, a.g.e., s. 26.

baktığımızda, Mahalle-i Cedid, Mescid-i Bekir, bir muhassıl dışında biri mutak 172 raiyyet kaptlıdır. 6 zemin tasarruf edilmektedir. Mahalle-i Mescid-i Kazancı, iki muhassıl dışında altısı mutak 252 raiyyet kayıtlıdır. 7 zemin tasarruf edilmektedir. Mahalle-i Câmi, bir imam ve bir müezzin dışında 151 raiyyet kayıtlıdır. 3 zemin tasarruf edilmektedir.²⁵³ 1975 yılında ilçede nüfusu en fazla olan Sinanlı Köyü'dür ve 3.005 kişidir.²⁵⁴ Sinanlı Mahallesinin 2019 yılı nüfus istatistiklerine göre toplam; 1249'dur.²⁵⁵ Görüldüğü gibi kasaba nüfusu çok fazla göç vermiştir.

Ayaş Hurûfât Defterleri'nde, Yeregözü/Sinanlı kasabası ile ilgili en eski kayıt Câmi-i Atık/Eski Câmi ile ilgili Rebiülâhır 1109/Ekim-Kasım 1697 tarihli kayıttır. Bu defter serisindeki tespit edilen günümüze en yakın kayıt ise Şeyh Salih Zâviyesi ile ilgili 17 Zilkade 1245/9 Haziran 1830 tarihli kayıttır. İncelenen dönemde, Ayaş Hurûfât Defterleri kayıtlarına göre Yeregözü/Sinanlı kasabasında 3 câmi, 8 mescid, 3 zâviye ve 1 evladlık vakıf tespit edilmiştir.

Câmi-i Kebir günümüzde ibadete açık olup, câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmi-i Şerifi'nin kapısı üzerinde nesih yazı ile arapça olarak yazılmış mermer bir kitâbe bulunmaktadır. Metni şöyledir:

1 — *Es-sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât*

2 — *El-Hâcî Sinan bin Hâcî Osman*

3 — *Fi tarihi sene erbea hamsin ve tis'a mi'a*²⁵⁶

Câmi'nin kitâbesinden yapım tarihinin 1547 tarihinde Hoca Sinan tarafından yaptırıldığını anlıyoruz.

Yeregözü kasabası, Câmi-i Kebirle ilgili Hurûfât Defterleri'nde 15 adet kayıt vardır. Câmi-i Kebir ile ilgili Hurûfât kayıtlarında en eski kayıt, Şevval 1115/Şubat-Mart 1704 tarihli olup; günümüze en yakın tarihli kayıt Cemaziyelevvel 1226/Mayıs-Haziran 1811 tarihlidir. Bu kayıtlar, genel olarak, Câmi-i Kebir'e yapılan imam-hatip, imam, hatip

²⁵³ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 809.

²⁵⁴ Bilal Tunç, "Cumhuriyet Döneminde Ayaş İlçesi'nin İdari Yapısı Ve Nüfusu (1923-1980)", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C.7, s.1431.

²⁵⁵ <https://www.nufusu.com/ayas-ankara-mahalleleri-nufusu>, (Erişim: 15.07.2024).

²⁵⁶ **Anlamı:** Hacı Osman oğlu hayrat ve hasenat sahibi Hacı Sinan H. 954/M. 1547 yılında bu Câmi'i yaptırdı. Bknz: Aldan, *a.g.e.*, s. 37.

ve müezzin atamaları ile ilgilidir. Zilhicce 1117/ Mart-Nisan 1706 ve Cemaziyelevvel 1226/Mayıs-Haziran 1811 tarihleri arasında câmiye altı imam-hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Cemaziyelâhir 1199/Nisan-Mayıs 1785 ve 11 Zilkade 1204/23 Temmuz 1790 tarihleri arasında üç imam görevlendirmesi yapılmıştır. Cemaziyelâhir 1199/Nisan-Mayıs 1785 ve 20 Receb 1210/30 Ocak 1796 tarihleri arasında ise üç hatip tayini; Şevval 1115/Şubat-Mart 1704 ve Cemaziyelâhir 1141/Ocak 1729 tarihleri arasında 3 müezzin tayini yapılmıştır. Câmiddeki görevlilerden imam-hatip'e Cemaziyelevvel 1226/Mayıs-Haziran 1811 tarihindeki kayıta günlük bir akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. İmam-hatip diğer kayıtlarda hasbî yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Câmide görevli imam'a yarım ve hatip'e yarım günlük yarım akçe vazife ücreti ödenmiştir. Müezzin tayininde, yarım ve bir akçe arasında değişen günlük vazife ücreti ödenmiştir. Zilhicce 1117/ Mart-Nisan 1706 tarihli kayıta, câmide müezzin olarak görev yapan Ali ferağından, câmiye nûsus(açık) berat ile müezzin görevlendirilecektir.²⁵⁷ İncelediğimiz Ayaş Hurûfât Defterleri'nde ilk kez böyle bir kayıt görülmüştür. Cemaziyelevvel 1226/Mayıs-Haziran 1811 tarihli kayıta ise câmide imam-hatip Hafız Seyyid Mustafa görev yerinde bulunmak ve ahaliyle uyumlu bir şekilde çalışmak yerine, memleketi olan Ayaş'ta ikamet etmektedir. Durumu meclis-i şer'îye ahali ihbar etmiştir. Bunun üzerine görevin gereklerini yerine getirmediği gerekçesiyle Hafız Seyyid Mustafa görevden alınarak göreve, Mehmet adlı kimse görevlendirilmiştir.²⁵⁸ Diğer kayıtlar incelendiğinde yedi vefat, bir berat yenilemesi, bir ferağ, bir berat tevcihi, bir ilk atama ve bir de mahlûlünden²⁵⁹ görevlendirme yapılmıştır.

²⁵⁷ VGMA, HD, nr. 1138, s. 11. a-14.

²⁵⁸ VGMA, HD, nr. 533, s. 90. b-5.

²⁵⁹ İntikal edecek vâris bırakmaksızın ölen kimseden kalan arazi, emlâk ve cihet hakkında kullanılan bir tabir olan *mahlûl* (Pakalın 1993: II/384), Hurûfât defterleri kayıtlarında *fevt*, *ferağ*, *kasr-ı yed*, *keff-i yed* ve *ref* gibi sebeplerle cihetin boşalması olarak karşımıza çıkmaktadır. Demirtaş, a.g.m., s. 65.

Tablo 22: Yeregözü/Sinanlı Köyü Câmî-i Kebîr/Ulu Câmî Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/ Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	-	-	Ali ²⁶⁰	Zilhicce 1117/ Mart-Nisan 1706
2	İmam-Hatip	Hasbî	Mustafa	Ebubekir ²⁶¹	Zilkade 1185/Şubat-Mart 1772
3	İmam-Hatip	Hasbî	-	Ebubekir ²⁶²	Cemaziyelevvel 1188/Temmuz-Ağustos 1774
4	İmam-Hatip	Hasbî	İsmail	Ebubekir ²⁶³	Ramazan 1197/Temmuz-Ağustos 1783
5	İmam-Hatip	Bir	Hafız Hüseyin	Seyyid Mustafa ²⁶⁴	3 Cemaziyelâhir 1218/ 20 Eylül 1803
6	İmam-Hatip	Bir	Hafız Seyyid Mustafa	Mehmed ²⁶⁵	Cemaziyelevvel 1226/Mayıs-Haziran 1811
7	İmam	Yarım	Ebubekir	Mustafa ²⁶⁶	Cemaziyelâhir 1199/Nisan-Mayıs 1785
8	İmam	Yarım	Hafız Mustafa	Seyyid Hacı Hafız Abdullah ²⁶⁷	Receb 1203/Mart-Nisan 1789

²⁶⁰ Câmî-i Kebir müezzinliğini, Müezzin Ali ferağından, nûsus berat-ı muhimme inâyet. VGMA, HD, nr. 1138, s. 11, a-14.

²⁶¹ Câmî-i Kebir’de, imam-hatip olarak görev yapan İdris oğlu Mustafa’nın fevt mahlûlünden, Nâib Seyyid Osman arzıyla Hacı Mirza oğlu Ebubekir atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1058, s. 36, a-8.

²⁶² Câmî-i Kebir’de imam-hatip olan Ebubekir bin Hacı Mirza Beye berat tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1065, s. 17. a-19.

²⁶³ Câmî-i Kebir’de, imam-hatip olan İsmail adlı kimsenin ölümüyle boşalan göreve, Temmuz 1783 tarihinde Nâib Hacı Mehmed Adil arzıyla Ebubekir’e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1066, s. 32, a-4.

²⁶⁴ Yeregözü Kasabası, Câmî-i Kebir’de imam-hatip olarak görev yapan Ömer oğlu Hafız Hüseyin adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Mustafa arzıyla İsmail oğlu Hafız Seyyid Mustafa’ya tevcih buyruldu. Berat 21 Şevval Sene 1222/22 Aralık 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-7.

²⁶⁵ Yeregözü Kasabası, Câmî-i Kebir’de, yevmi bir akçe ile imam-hatip olan, İsmail oğlu Mustafa Yeregözü Kasabası ahalisiyle uyumsuzluk yaşamıştır. İsmail oğlu Mustafa’nın, memleketi olan Ayaş ,sı’na göçmesi, bu sebeple boş kalan Câmî-i Kebir imam-hatipliğine, Cemaziyelevvel 1226/Mayıs-Haziran 1811 tarihinde, Yeregözü ahalisinin isteğiyle Nâib İbrahim Ethem arzıyla Hüseyin oğlu Mehmed görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 533, s. 90, b-5.

²⁶⁶ Yeregözü Kasabası, Câmî-i Kebir’de, imam olarak görev yapan Ebubekir adlı kimsenin vefat etmesi üzerine, görev Nâib Hafız Mehmed arzıyla Hafız İsmail oğlu Mustafa’ya inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr.1060, s.63, a-4.

²⁶⁷ Câmî-i Kebir’de, İmam Hafız Mustafa nim akçe ile vazifede iken ölümüyle görev, Nâib Hacı Ali arzıyla Nisan 1789’da Seyyid Hacı hafız Abdullah’a tevcih edilmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s. 84, a-4.

9	İmam	Yarım	Seyyid Abdullah	Hafız Hüseyin ²⁶⁸	11 Zilkade 1204/23 Temmuz 1790
10	Hatip	Yarım	Ebubekir	Seyyid Hacı Abdullah ²⁶⁹	Cemaziyelâhir 1199/Nisan-Mayıs 1785
11	Hatip	Yarım	Seyyid Hacı Abdullah	Hafız Mehmed ²⁷⁰	24 Zilhicce 1204/4 Eylül 1790
12	Hatip	Yarım	Hafız Mehmed	Hüseyin ²⁷¹	20 Receb 1210/30 Ocak 1796
13	Müezzin	Yarım	-	Ali ²⁷²	Şevval 1115/Şubat-Mart 1704
14	Müezzin	Yarım	-	Seyyid Hüseyin Halife ²⁷³	Cemaziyelevvel 1117/Ağustos-Eylül 1705
15	Müezzin	Bir	Nasuh	Hüseyin ²⁷⁴	Cemaziyelâhir 1141/Ocak 1729

3.1.14. Yeregözü/Sinanlı Köyü Câmi-i Atık/Eski Câmi

Yeregözü Kasabası'nda bulunan câmilerden biriside Câmi'-i Atık'tır. Câmi-i Atık günümüzde Hocasinan Mahallesi'nde bulunmaktadır. Câmi ibadete açık ve câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmi-i Şerifi'nin yapım tarihi bilinmemektedir. Câmi-i Atıkla ilgili Hurûfât Defterleri'nde dört adet kayıt mevcuttur. Hurûfât kayıtlarına göre Câmi-i Atık ile ilgili en eski kayıt Rebûlâhir 1109/Ekim-Kasım 1697 tarihlidir. Bu defter serisine göre günümüze en yakın tarihli kayıt ise 24 Şaban 1189/20 Ekim 1775 tarihlidir. Bu kayıtlar, genel olarak, Câmi-i Atık'e yapılan imam-hatip atamaları ile

²⁶⁸ Câmi'-i Kebir'de, imam olan Seyyid Abdullah ferağından görev, Hafız Hüseyin'e Nâib Mustafa arzıyla tevcih olunmuştur. VGMA, HD, nr. 530, s. 84, a-17.

²⁶⁹ Yeregözü Kasabası Câmi'-i Kebir'de hatip olarak görev yapan Ebubekir adlı kimsenin vefat etmesi üzerine, görev Nâib Hafız Mehmed arzıyla Seyyid Mehmed oğlu Seyyid Hacı Abdullah'a inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1060, s.63, a-3.

²⁷⁰ Câmi'-i Kebir'de, yevmi nim akçe ile Hatip olan Seyyid Hacı Abdullah, Fakih'ten olup; arzda Ömer ve Bayram arz-ı müsaadesi olup daima evkaf-ı fenniyle muhtar ihya olmakla ref'inden Hafız Mehmed'e Nâib Mustafa arzıyla vâki tevcih buyurup. VGMA, HD, nr. 530, s. 85, a-2.

²⁷¹ Yeregözü Kasabası, Câmi'-i Kebir'de, hatip olarak görev yapan Hafız Hüseyin'in vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, kardeşi Hüseyin'e, Nâib Oğulzade Mehmed Emin arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.531, s.72.a-4.

²⁷² Yeregözü Kasabası Câmi'-i Şerif'inde Müezzin Ali'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-24.

²⁷³ Ayaş Kazâsı Yeregözü Kasabası Câmi'i'nde müezzin olmayıp; Seyyid Hüseyin Halife görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-4.

²⁷⁴ Yeregözü Kasabası Câmi'-i Kebir'de müezzin olan Nasuh'un mahlûlünden görev, Nâib Molla Ahmed arzıyla Hüseyin adlı kimseye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1144, s. 45, a-18.

ilgilidir. Ücret bilgisine baktığımızda imam-hatip günlük bir akçe ücret ile vazifelendirilmiştir. Câmî-i Atîk ile ilgili incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde bulunan kayıtları göre; iki berat yenilemesi, bir ferağ üzerine görevlendirme yapılmıştır. 24 Şaban 1189/20 Ekim 1775 tarihli kayıta câmede imam-hatip olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu İsmail'e evladiyet şartına uygun olarak verilmesi gerekirken, ahardan yani dışardan Ebubekir adlı kimse bir yolla görevi beratla ele geçirmiştir. Evladiyet şartına aykırı olan bu durumun anlaşılması üzerine görev, haksızlığa uğrayan İsmail'e verilmiştir.²⁷⁵

Tablo 23: Yeregözü/Sinanlı Köyü Câmî-i Atîk/Eski Câmî Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Bir	Mustafa	İdris ²⁷⁶	Rebûlâhîr 1109/Ekim-Kasım 1697
2	İmam-Hatip	Bir	-	İdris ²⁷⁷	Safer 1117/Mayıs-Haziran 1705
3	İmam-Hatip	Bir	-	Derviş Halife ²⁷⁸	Cemaziyelevvel 1148/Eylül-Ekim 1735
4	İmam-Hatip	Yarım	Mustafa	İsmail ²⁷⁹	24 Şaban 1189/20 Ekim 1775

3.1.15. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Câmî-i Cedîd/Yeni Câmî

Yeregözü/Sinanlı Kasabası'nda bulunan câmilerden biriside Câmî-i Cedîd'dir. Câmî-i Cedîd günümüzde ibadete açık olup câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmî-i Şerîf'in vakfiyesi bulunmamaktadır. Câmî kim tarafından hangi tarihte yapıldığı belli değildir.

²⁷⁵ VGMA, HD, nr.1066, s.35, a-6.

²⁷⁶ Yeregözü Kasabası Câmî-i Atîk'te imam-hatip olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin ferağından görev, oğlu İdris'e tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1140, s.58, a-5.

²⁷⁷ Yeregözü Kasabası Câmî-i Atîk'te imam-hatip olarak görev yapan İdris adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-10.

²⁷⁸ Yeregözü Kasabası Câmî-i Atîk'te imam-hatip olarak görev yapan Derviş Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-7.

²⁷⁹ Yeregözü Kasabası Câmî-i Atîk'te imam-hatip olarak görev yapan İdris oğlu Mustafa adlı kimsenin vefatından sonra göreve oğlu İsmail gelmesi gerekirken, ahardan Ebubekir adlı kimse kendisine berat ettirerek haksız yere göreve gelmiştir. Görev İsmail'e tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1066, s.35, a-6.

Câmi‘-i Cedîdle ilgili Hurûfât Defterleri’nde 15 kayıt mevcuttur. Câmi‘-i Cedîdle ilgili en eski kayıt Şaban 1113/Ocak 1702 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen en son günümüze en yakın kayıt ise 12 Zilkade 1219/28 Kasım 1811 tarihlidir. Bu kayıtlar, genel olarak, câmi-i Cedîd’e yapılan imam-hatip, imam, hatip, müezzin ve kayyım atamaları ile ilgilidir. Câmi-i Cedîd’e Şaban 1122/Eylül-Ekim 1710 ve Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762 tarihleri arasında dört imam-hatip tayini yapılmıştır. Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762 ve 10 Cemaziyelevvel 1219/16 Ağustos 1804 tarihleri arasında üç imam tayini; Cemaziyelevvel 1117/Ağustos-Eylül 1705 ve Şaban 1119/Kasım-Aralık 1707 tarihleri arasında beş hatip tayini yapılmıştır. Şaban 1113/Ocak 1702 ve Safer 1127/Şubat-Mart 1715 tarihleri arasında ise üç müezzin tayin edilmiştir. Bu görevlilere verilen ücretler; zaman içinde değişmekle birlikte, imam-hatip’e bir ya da yarım akçe, imama bir ya da hasbî(ücretsiz), hatipe yarım akçe, müezzine yarım akçe ve kayyıma yarım akçe günlük vazife ücreti verilmiştir. Câmi-i Cedîdle ilgili incelediğimiz Hurûfât defteri kayıtları incelediğinde, yedi kayıta vefat, beş kayıta ise ibkâ yani görevde bırakma beratı, iki kayıta yerine görevlendirme ve bir kayıta berat yenileme ile görevlendirmeler yapılmıştır. Câmi-i Cedîdle ilgili Hurûfât defteri kayıtlarında ibkâ yani görevde bırakma beratı ile tayin diğer tayinlere göre fazladır. Bu durum görevin kime verileceğiyle ilgili bir anlaşmazlıkla ilgilidir. Cemaziyelevvel 1117/Ağustos-Eylül 1705 tarihli kayıta, câmide müezzin olarak görev yapan Mustafa adlı kimse görevden alınarak, yerine Kalender adlı kimse görevlendirilmiştir.²⁸⁰ Sonraki kayıtlarda ibkâ yani tekrardan yerine görevlendirme durumu, Mustafa ve Kalender adlı kimseler arasında devam edecektir. Receb 1118/Ekim-Kasım 1706 tarihte câmide hatip olarak görev yapan Mustafa görevden alınıp yerine Kalender görevlendirilmiştir.²⁸¹ Rebûlâhîr 1119/Temmuz 1707 tarihli kayıta ise hatiplik görevine ibkâ yani görevde bırakma beratı ile Mustafa tekrar görevlendirilmiştir.²⁸² Şaban 1119/Kasım-Aralık 1707 tarihli kayıta câminin hatibi Mustafa, görevden alınarak Kalender ibkâ berat ile tekrar görevlendirilmiştir.²⁸³ Şaban 1122/Eylül-Ekim 1710 tarihinde Kalender adlı kimsenin vefatıyla Mustafa tekrar hatiplik görevine tayin olmuştur.²⁸⁴ Ancak aynı yıl, Ramazan 1122/Ekim-Kasım 1710 tarihinde câminin hatiplik

²⁸⁰ VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-3.

²⁸¹ VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-19.

²⁸² VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-1.

²⁸³ VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-22.

²⁸⁴ VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-12.

görevine, vefat eden Kalenderin oğlu İbrahim görevlendirilmiştir.²⁸⁵ Ramazan 1124/Ekim 1712 tarihinde ise câmide imam-hatip olan Mustafa adlı kimse görevden alınarak İbrahim adlı kimse görevlendirilmiştir.²⁸⁶ Rebîülevvel 1125/Mart-Nisan 1713 tarihli kayıta bu sefer İbrahim görevden alınıp; Mustafa câmiye imam-hatip olarak ibkâ yani görevde bırakma beratı ile görevlendirilmiştir.²⁸⁷

Tablo 24: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Câmî-i Cedîd/Yeni Câmî Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret /Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Yarım	Kalender	Mustafa ²⁸⁸	Şaban 1122/Eylül-Ekim 1710
2	İmam-Hatip	-	Kalender	İbrahim ²⁸⁹	Ramazan 1122/Ekim-Kasım 1710
3	İmam-Hatip	Yarım	Mustafa	İbrahim ²⁹⁰	Ramazan 1124/Ekim 1712
4	İmam-Hatip	Yarım	İbrahim	Mustafa ²⁹¹	Rebîülevvel 1125/Mart-Nisan 1713
5	İmam	Bir	-	Hacı Mustafa Halife ²⁹²	Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762
6	İmam	Hasbî	İbrahim	Hafız Abdullah ²⁹³	10 Muharrem 1203/11 Ekim 1788
7	İmam	Hasbî	Abdullah	Abdullah ²⁹⁴	10 Cemaziyelevvel 1219/16 Ağustos 1804

²⁸⁵ VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-16.

²⁸⁶ VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-27.

²⁸⁷ VGMA, HD, nr.1133, s.5, a-13.

²⁸⁸ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Câmî-i Cedîd'de, imam-hatip olarak görev yapan Kalender adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Mustafa'ya Kâdî Ali arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1133, s.5, a-12.

²⁸⁹ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Câmî-i Cedîd'de, imam-hatip olarak görev yapan, Kalender adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu İbrahim'e inayet buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-16.

²⁹⁰ Ayaş Kazâsı Yeregözü Kasabası Câmî-i Cedîd'de, imam-hatip olarak görev yapan Mustafa adlı kimse görevden alınarak görev, İbrahim adlı kimseye berat gereğince tekrardan(ibkâ) verilmiştir. VGMA, HD, nr.1138, s.11, a-27.

²⁹¹ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Câmî-i Cedîd'de, imam-hatip olarak görev yapan, İbrahim adlı kimse görevden alınarak görev, Mustafa adlı kimseye tekrardan(ibkâ) verilmiştir. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-13.

²⁹² Ayaş Kazâsı Yeregözü Kasabası Câmî-i Cedîd'de imam olarak görev yapan Hacı Mustafa Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, a-14.

²⁹³ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Câmî-i Cedîd'de, imam olarak görev yapan Kalender oğlu İbrahim adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Hafız Abdullah'a, Nâib İsmail arzıyla tevcih buyurulmuştur. Berat 11 Receb sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1060, s.64, a-7.

²⁹⁴ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Câmî-i Cedîd'de, imam olarak görev yapan Abdullah adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Abdullah'a inayet buyruldu. VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-17.

8	Hatip	Yarım	Mustafa	Kalender ²⁹⁵	Cemaziyelevvel 1117/Ağustos-Eylül 1705
9	Hatip	Yarım	Mustafa	Kalender ²⁹⁶	Receb 1118/Ekim-Kasım 1706
10	Hatip	Yarım	-	Mustafa ²⁹⁷	Rebûlâhir 1119/Temmuz 1707
11	Hatip	Yarım	Mustafa	Kalender ²⁹⁸	Şaban 1119/Kasım-Aralık 1707
12	Hatip	Yarım	Abdurrahman	Osman ²⁹⁹	12 Zilkade 1219/28 Kasım 1811
13	Müezzin	Yarım	Hasan	Ali ³⁰⁰	Şaban 1113/Ocak 1702
14	Müezzin	Yarım	Ali	İsmail Halife ³⁰¹	Safer 1155/Nisan-Mayıs 1742
15	Kayyım	Yarım	-	Hacı Mustafa ³⁰²	Safer 1127/Şubat-Mart 1715

3.1.16. Uruş Köyü Câmi-i Şerifi

Uruş Köyü, günümüzde Ankara'nın Beypazarı ilçesine bağlıdır. Uruş Köyü ile ilgili kaynaklara baktığımızda, idari birim olarak bir kasaba merkezidir. Ankara'ya ait tahrirlerle ilgili derli toplu ilk bilgi kaynağı 1460'lı yıllara dayanmaktadır. Muzaffer Arıkan'ın Ankara Sancağı'na ait tahrir defterleri incelemesinde on idari birim tesbit etmiştir. Bu idari birimler ve bağlı köy sayıları şöyledir. Bacı, 32 köy; Çubuk, 73 köy; Kasaba, 79 köy, Karacabey, 3 köy; Mürtedova, 67 köy; Binarili, 105 köy; Yabanovası, 81 köy, Şurva, 36 köy, Mudrıb, 36 köy; Uruş, 15 köy olmak üzere toplam 522 köy

²⁹⁵ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Câmî-i Cedîd'de, hatip olarak görev yapan, Mustafa adlı kimse görevden alınarak görev, Kalender adlı kimseye tekrardan (ibkâ) verilmiştir. VGMA, HD, nr.1138, s.11, a-3.

²⁹⁶ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Câmî-i Cedîd'de, hatip olarak görev yapan, Mustafa üzerinden Kalender adlı kimse görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-19.

²⁹⁷ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Câmî-i Cedîd'de hatiplik görevi, Mustafa adlı kimseye ibkâ buyruldu. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-1.

²⁹⁸ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Câmî-i Cedîd'de, hatip olarak görev yapan, Mustafa adlı kimse görevden alınarak görev, Kalender adlı kimseye tekrardan (ibkâ) verilmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-22.

²⁹⁹ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Câmî-i Cedîd'de, hatip olarak görev yapan Abdurrahman adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Osman'a tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 533, s.90, b-9.

³⁰⁰ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Câmî-i Cedîd'de, müezzinlik yapan Hasan Hazret adlı kimsenin yerine görev, Ali adlı kimseye Nâib Salih arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-10.

³⁰¹ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Câmî-i Cedîd'de müezzin olarak görev yapan Ali adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev oğlu İsmail Halifeye tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-1.

³⁰² Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Câmî-i Cedîd'de, Kayyımı Hacı Mustafa'ya, Kâdî Seyyid Mehmed arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-5.

bulunmaktadır.³⁰³ 1523 tahririne göre Uruş Kasabası'nda; 59 nefer, 46 hane, 15 zimmi(4'ü bekâr) ve 1 imam-hatip yaşamaktadır.³⁰⁴ 1571 tarihli Ankara Livası Mufasssal Defterleri'ndeki kayda göre ise Uruş Kasabası'nda; 120 ev ve 7010 akçe vergi hâsılı vardır.³⁰⁵ 1830 Nüfus Sayımı Defteri'ne göre ise Uruş Kasabası'nın bu dönemde 8 mahallesi bulunmaktadır. Bu mahalleler; Çakır Ağa, Aşağı, Büyük, Ziyade, Ağa, Hacı İsmail Ağa, Çavuş ve Çatal mahalleleridir. Uruş merkezde 1830 sayımına göre; 103 erkek nüfus kaydı bulunmaktadır. Mahallelerin nüfusu ise şu şekildedir. Mahallelerden en kalabalığı, 158 kayıtlı Ziyade mahallesidir, daha sonra 137 kayıtlı Çavuş mahallesi gelmektedir. Hacı İsmail Ağa Mahallesi'nde 113 kayıt vardır. Çakır Ağa Mahallesi'nde 112 kayıt, Aşağı Mahallesi'nde ise 90 kayıt bulunmaktadır. Ağa Mahallesi'nde 81 kayıt varken, Büyük Mahallesi ise 17 kayıtlı en düşük nüfus kaydına sahiptir. Sayımda tespit edilen 8 mahallesi ve barındırdığı 882 kişilik erkek nüfus dönemin şartlatma göre oldukça büyük bir rakamdır.³⁰⁶ Uruş Köyü'nde günümüzde 244 kişinin yaşamaktadır.³⁰⁷ Eski bir kasaba merkezi olan köy nüfusu yoğun göç vermiştir.

Uruş Köyü'nde günümüzde iki adet câmi bulunmaktadır. Uruş Köyü halkından alınan bilgiye göre aşağı ve yukarı mahallede birer tane câmi olup, aşağı mahallede bulunan câmi eski câmi, yukarı mahallede bulunan câmi aşağı yukarı 20 yıl önce yapılmıştır. Hurûfât Defterleri'nde geçen Câmi'-i Şerif, pazar yerinde bulunmaktadır. 15 Rebülevvel 1219/25 Şubat 1815 tarihinde izn-i hümayunla Câmi'-i Şerif onarım görmüştür.³⁰⁸ Ancak Câmi-i Şerifi'n ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Uruş Köyü Câmi-i Şerifi'yle alakalı Hurûfât Defterleri'nde 21 kayıt mevcuttur. Hurûfât Defterleri'nde geçen câmi ile ilgili en eski kayıt Rceep 1115/Kasım-Aralık 1703 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 27 Rebûlâhir 1240/26 Ekim 1829 tarihlidir. Câmi'ye Receb 1115/Kasım-Aralık 1703 ve 27 Rebûlâhir 1240/26 Ekim 1829 tarihleri arasında 13 imam ataması yapılmıştır. Câmiye yapılan imam görevlendirmesinde bir akçe ve ücretsiz(hasbî) günlük vazife ücreti takdir edilmiştir. Câmiye, Ramazan 1126/Eylül-Ekim 1714 ve 15 Rebülevvel 1219/25 Şubat 1815 tarihleri arasında ise sekiz

³⁰³ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 802.

³⁰⁴ Deniz Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", *Belleten*, C.66, Ankara 2002, s. 435-436.

³⁰⁵ Aldan, *a.g.e.*, Ankara, 1965, s.23.

³⁰⁶ Yücekaya, *a.g.t.*, s.34-35.

³⁰⁷ <https://www.nufusune.com/177973-ankara-beypazari-urus-mahallesi-nufusu>, (Erişim: 15.02.2024)

³⁰⁸ VGMA, *HD*, nr. 534, s. 88, a-5.

hatip tayini yapılmıştır. Câmî'ye tayin edilen hatipler için günde yarım akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. 15 Rebûlevvel 1219/25 Şubat 1815 tarihli hatip görevlendirmesinde ücret bilgisi yoktur. câmî ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde bulunan kayıtları incelediğimizde; sekiz berat yenilemesi, altı vefat, dört mahlûlünden görevlendirme, bir görevden alma, bir ferağ ve bir de ilk tayin şeklinde görevlendirmeler yapılmıştır. Cemaziyelâhir 1142/Aralık 1729-Ocak 1730 tarihli kayıtta, câimde imam olarak görev yapan, Hacı Hüseyin adlı kimse yeniçerilik iddiasında bulunmuştur. Hacı Hüseyin görevden alınarak; torunu Hacı Ahmed câmiye imam olarak görevlendirilmiştir.³⁰⁹ 15 Rebûlevvel 1219/25 Şubat 1815 tarihinde Pazar yerinde bulunan Câmî Hafız Ömer adlı kimse tarafından yenilenmiştir. Câmiye hatip görevlendirmesi yapılmak istenmiştir. Kasaba sakinlerinden Hafız Ömer'in oğlu Mehmed Emin adlı kimse câmiye hatip olarak görevlendirilmiştir.³¹⁰

Tablo 25: Uruş Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret /Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Bir	-	Mustafa ³¹¹	Receb 1115/Kasım-Aralık 1703
2	İmam	Bir	Hacı Hüseyin	Hacı Ahmed ³¹²	Cemaziyelâhir 1141/Aralık 1728-Ocak 1729
3	İmam	Bir	Mustafa	Hasan ³¹³	Safer 1141/Eylül-Ekim 1729
4	İmam	Bir	Hacı Hüseyin	Hacı Ahmed ³¹⁴	Cemaziyelâhir 1142/Aralık 1729- Ocak 1730
5	İmam	Bir	Mustafa	Hüseyin Halife ³¹⁵	Şaban 1143/Şubat-Mart 1731
6	İmam	Bir	-	Hüseyin ³¹⁶	Rebûlâhir 1166/ Şubat-Mart 1753

³⁰⁹ VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-16.

³¹⁰ VGMA, HD, nr. 534, s. 88, a-5.

³¹¹ Câmî-i Şerifte imamlık görevini yürüten Mustafa adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1138,s.10.a-20.

³¹² Ayaş'ta Uruş Köyü Câmîi'nde imam olarak görev yapan Hacı Hüseyin mahlûlünden, Hacı Ahmed tekrar göreve getirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-17.

³¹³ Ayaş'ta Uruş Köyü Câmîi'nde imam olarak görev yapan, Mustafa mahlûlünden görev, oğlu Hasan'a Nâib Abdurrahman arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-14.

³¹⁴ Ayaş'ta Uruş Köyü Câmîi'nde bir akçe ile imam olan Hacı Hüseyin yeniçerilik iddiasındadır. Hacı Hüseyin görevden alınarak görev, Torunu Hacı Ahmed'e Nâib Eminzade Mustafa arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-16.

³¹⁵ Câmî-i Şerifte babası Mustafa mahlûlünden evlad-ı hamseden bir akçe ile imam olan Hüseyin Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1073, s.87, a-5.

³¹⁶ Câmî-i Şerifte bir akçe ile imam olan Hüseyin'in beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1062,s.64.a-7.

7	İmam	Bir	-	Halil ³¹⁷	Şevval 1171/ Haziran-Temmuz 1758
8	İmam	Bir	-	Halil Halife ³¹⁸	Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762
9	İmam	Bir	Halil	Mustafa ³¹⁹	22 Zilhicce 1222/ 13 Eylül 1789
10	İmam	Bir	Mustafa	Halil ³²⁰	12 Safer 1219/ 8 Mart 1811
11	İmam	Bir	Halil	Abdurrahman ³²¹	16 Safer 1226/ 12 Mart 1811
12	İmam	Hasbî	Mehmed Emin	Hafız Ömer Halife ³²²	27 Rebûlâhir 1226/ 26 Ekim 1829
13	İmam	Hasbî	Hafız Ömer	Ahmed ³²³	27 Rebûlâhir 1240/26 Ekim 1829
14	Hatip	Yarım	Mustafa	Abdurrahman ³²⁴	Ramazan 1126/Eylül-Ekim 1714
15	Hatip	Yarım	-	Abdurrahman ³²⁵	Şaban 1143/Şubat-Mart 1731
16	Hatip	Yarım	Mustafa	Abdurrahman Halife ³²⁶	Şaban 1143/Şubat-Mart 1731
17	Hatip	Yarım	-	Abdurrahman Halife ³²⁷	Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762

³¹⁷ Câmîi'de, yevmi bir akçe ile imam olan Halil'in beratı yenilendi. VGMA, HD, nr.1065, s.17, a-18.

³¹⁸ Câmî-i Şerifte bir akçe ile imam olan Halil Halife'nin beratı yenilendi. VGMA, HD, nr. 1062, s. 65, b-1

³¹⁹ Câmîi'de, bir akçe ile imam olan Halil fevt mahlûlünden Mustafa'ya berat ile tevcih buyruldu. Berat 22 Aralık 1807'de yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s. 84, a-13.

³²⁰ Bir akçe ile imam olan Mustafa fevt mahlûlünden oğlu Halil bin Mustafa'ya Nâib İbrahim Ethem arzıyla tevcih buyruldu VGMA, HD, nr. 533, s. 90, b-3.

³²¹ Mustafa oğlu Halil'in ölümüyle imamlık görevi, evladının olmaması nedeniyle Kardeşi Mustafa oğlu Abdurrahman'a, Anadolu Kazâskeri Mehmed Emin Efendi Hazretlerinin ulûm u ferasetleriyle ve ulûmu mucibince müteveffanın mahlûlünden tevcih ve berat-ı i'ta olunmak sadr olan ferman arz mucibince merhum mevrîd ve mesâlih-i sadr olan arzuhal ile 16 Safer sene 1226/ 12 Mart 1811 tarihinde tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 534, s. 88, a-2.

³²² Pazar yerinde Mehmed Emin bin Hafız Ömer binası, câmîi'de ber-vechi hasbî hatip olan ban-i mezbur Mehmed Emin ibin Hafız Ömer fevt mahlûlünden sulbi oğlu Hafız Ömer Halife'ye baş müderriszade Seyyid Ahmed haber-i arzıyla merkuma tevcih. VGMA, HD, nr. 536, s. 53, a-3.

³²³ Ayaş Kazâsı, Uruş Köyü Yukarı Mahallede, Hafız Ömer binası mescid de imam olarak görev yapan Hafız Ömer'in vefat etmesi üzerine görev, torunu Hüseyin oğlu Ahmed'e Nâib Müderriszade Seyyid Ahmed arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 536, s.53, b-4.

³²⁴ Ayaş'ta, Uruş nâm köy câmîi'nde, nim akçe ile hatib olan Mustafa adlı kimsenin vefatı etmesi üzerine görevi oğlu Abdurrahman'a tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1143, s.79, a-8.

³²⁵ Ayaş'ta, Uruş nâm köy câmîi'nde, nim akçe ile hatib olan Abdurrahman'ın beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1062,s.64.a-8.

³²⁶ Câmî-i Şerif'te, nim akçe ile Mustafa ferağından hatip olan Abdurrahman Halifenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1073, s.87, a-3.

³²⁷ Câmî-i Şerif'te, yevmi nim akçe ile hatip olan Abdurrahman Halife'nin beratı yenilendi. VGMA, HD, nr. 1062, s. 65, b-2.

18	Hatip	Yarım	Abdullah	Mehmed ³²⁸	Cemaziyelevvel 1186/Temmuz-Ağustos 1772
19	Hatip	Yarım	Mehmed	Abdurrahman ³²⁹	Cemaziyelevvel 1197/Nisan-Mayıs 1783
20	Hatip	Yarım	Abdurrahman	Osman ³³⁰	19 Zilhicce 1219/ 21 Mart 1805
21	Hatip	-	-	Mehmed Emin ³³¹	15 Rebûilevvel 1219/ 25 Şubat 1815

3.1.17. Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Câmi-i Şerifi

Keşanoz/Kesenöz/Yeşilöz Köyü günümüzde Güdül ilçesine bağlı olup, ilçe merkezine 7 km uzaklıktadır. Kesanöz adı ilk defa H. 901/M.1496 tarihli bir vakıf defterinde, II. Bayezid'in Amasya imareti için vakf edildiğine dair bir kayıta görülmektedir.³³² H.867/M.1462-1463 tarihli Ankara Sancağı Evkaf Defteri'ne göre Keşanoz/Kesenöz/Yeşilöz, pâdişâh hassıdır. Arıkan, reâyanın tamamının Türk-İslam adı taşımakla beraber, 1600 akçalık cizye kayıtlı olduğunu bildirmektedir. H.979/M.1571-1572 tarih ve 558 numaralı Evkaf Tahrir Defteri'nden elde edilen bilgiye göre ise Keşanoz/Kesenöz/Yeşilöz Köyü, Sultan Bayezid vakfıdır. Bir zemin tasarruf edilmektedir. Buğday, arpa, burçak, bostan, pamuk yetiştirilmekte; iki değirmen bulunmaktadır.³³³ 69 müslüman ve 147 gayrimüslim vakıf reayası bulunmaktadır. Geliri ise 8989 akçedir.³³⁴ Günümüz nüfus verilerine göre Kesanöz/Yeşilöz'de 583 kişi yaşamaktadır.³³⁵

³²⁸ Câmîi'de, yevmi nim akçe ile hatip olan Abdullah fevt mahlûlünden kebir oğlu Mehmed'e Nâib Seyyid Osman arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1059, s. 84, a-2.

³²⁹ Câmî-i Şerif'te, yevmi nim akçe ile hatip olan Mehmed ferağından oğlu Abdurrahman'a berat ile tevcih buyruldu. Berat 7 Nisan 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1066, s. 32, a-2.

³³⁰ Câmîi'de, yevmi nim akçe ile hatip olan Abdurrahman bin Mehmed fevt mahlûlünden sulbi oğlu Osman bin Abdurrahman inâyet buyruldu. Berat önce 9 Ağustos 1807'de sonra 22 Aralık 1807'de yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s. 56, b-2.

³³¹ Pazar yerinde, Mehmed Emin bin Hafız Ömer ba-izn-i hümayunla müceddeden binası câmîi'ne hatip nasb ve tayin olmak, levazım olmakla kasaba i mezbûr sükkânından bânî-i mezbûr Mehmed Emin bin Hafız Ömer'e Nâib Hacı Mustafa arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 534, s. 88, a-5.

³³² Sadi Bayram, "Ayaş Vakfiyeleri Üzerine Bir Deneme", *Ayaş ve Biinyamin Ayaş'ı Sempozyumu*, Ankara, 1993, s. 147.

³³³ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 809.

³³⁴ Köse, a.g.t., s. 70.

³³⁵ <https://www.nufusune.com/178315-ankara-gudul-yesiloz-mahallesi-nufusu>. (Erişim Tarihi:22.03.2024)

Ayaş Hurûfât defterinde incelediğimiz kayıtlara göre Keşanoz/Kesenöz/Yeşilöz Kasabası'nda bir câmi ve bir mescid bulunmaktadır. Günümüzde de kasabada 2 câmi bulunmaktadır. Aşağı Mahalle Mescidi'ne minber konularak camiye dönüştürülmüştür.

1830 Sayım Defteri'nde, tespit edilen yerleşmelerden Uruş hariç tutulursa 367 kayıtlı nüfusuyla Kesanöz en kalabalık yerleşim birimidir ve diğer birimler karye olarak kayıtlanırken Uruş ve Kesanöz "Kasaba-i Kesanöz" ve "Kasaba-i Uruş" şeklinde kayıtlanmıştır. 1830 Nüfus sayımına göre Keşanoz/Kesenöz/Yeşilöz Köyü'nde 367 erkek nüfus yaşamaktadır.³³⁶

İncelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde câminin adlı Hacı Mahmud Ağa Câmi olarak yazılmıştır. Receb 1116/Ekim-Kasım 1704 tarihli, kayıta ise Hacı Mahmud Ağa binası câmi olarak yazılmıştır.³³⁷ Câmi-i Şerifi'in, banisi Hacı Mahmud Ağa olabilir. Ya da câmi çok daha eski bir tarihte yapılmış ve Hacı Mahmud Ağa adlı kimse câmiyi tamir ettirmişte olabilir. Kesanöz/Yeşilöz kasabası Câmi-i Şerifi'nin vakfiyesi bulunmadığından kim tarafından hangi tarihte yapıldığını tespit edemiyoruz.

Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Câmi-i Şerifi günümüzde ibadete açık olup câmi fonksiyonu yerine getirmektedir. Câmi günümüzde Aşağı mahallede bulunmaktadır. Köye yaptığımız ziyarete câmi ile ilgili edindiğimiz bilgiye göre cami, kiliseden camiye dönüştürülmüştür. Ancak yaptığımız incelemede bununla ilgili bir emare görülmemiştir. Câmi-i Şerifi'in tabelasında yapım tarihi olarak 1914 tarihi yazılmıştır. Câmi ile ilgili Hurûfât Defterleri'ndeki en eski kayıt Receb 1116/Ekim-Kasım 1704 tarihli olduğuna göre, bu tarihte câmi tamir ya da bakım geçirmiş olmalıdır.

Keşanoz/Yeşilöz Kasabası Câmi-i Şerifi'yle ilgili Hurûfât kayıtlarında 22 adet kayıt mevcuttur. Câmi ile ilgili en eski kayıt Receb 1116/Ekim-Kasım 1704 tarihli olup, bu defter serisindeki tespit edilen günümüze en yakın kayıt ise 9 Safer 1245/10 Ağustos 1829 tarihlidir. Câmi-i Şerif'e, 16 Cemaziyelevvel 1218/3 Eylül 1803 tarihinde bir vaiz, 9 Safer 1245/10 Ağustos 1829 tarihinde bir vaiz-imam, Receb 1116/Ekim-Kasım 1704 ve Ramazan 1197/Temmuz-Ağustos 1783 tarihleri arasında yedi imam-hatip, Şevval 1117/Ocak-Şubat 1706 tarihinde bir imam, Safer 1131/Aralık 1718-Ocak 1719 ve

³³⁶ Yücekaya, *a.g.t.*, s.66.

³³⁷ VGMA, *HD*, nr. 1138, s.10, a-31.

Muharrem 1145/Haziran-Temmuz 1732 tarihleri arasında dört hatip ve 13 Rebûlâhir 1189/13 Haziran 1775 ve 28 Cemaziyelevvel 1229/18 Mayıs 1814 tarihleri arasında ise sekiz müezzin görevlendirmesi yapılmıştır. Câmiye tayin edilen vaiz ve vaiz-imam, hasbî yani ücretsiz görevlendirme yapılmıştır. Câmiye görevlendirilen imam-hatipe ise Receb 1116/Ekim-Kasım 1704 tarihli kayıta, incelediğimiz Hurûfât Defterleri kayıtlarında rastlamadığımız 20 akçe günlük vazife ücreti ödenmiştir. Daha sonraki tarihli kayıtlarda imam-hatip'e günlük yarım akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. İmam görevlendirmesinde günlük bir akçe vazife ücreti ödenmiştir. Hatip ve müezzin görevlendirmelerinde ise hasbî yani ücretsiz görevlendirme yapılmıştır. Receb 1116/Ekim-Kasım 1704 tarihli kayıta câminin Hacı Mahmud binası olduğu belirtilmektedir. Câmi'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Ancak Safer 1131/Aralık 1718-Ocak 1719 tarihli kayıta, câmide hatip olarak görev yapan İsmail adlı kimse için “ *kendi halinde olduğundan def'i lazım olmakla*” ifadesi kullanılmaktadır. Söz konusu kayıta geçen “ *kendi halinde olduğundan def'i lazım olmakla*” ifadesinden İsmail adlı kimsenin akli bir engeli olması ya da görevi ihmal etmesi anlaşılabılır. İsmail adlı kimse bu sebepten görevden alınıp, göreve Abdullah adlı kimse tayin olmuştur.³³⁸ Muharrem 1145/Haziran-Temmuz 1732 tarihli kayıta ise Ahmet adlı kimsenin nice kötü halinden dolayı kasaba halkı durumdan rahatsız olmuştur. Kayıta “*istikrah*³³⁹” ifadesi kullanılmaktadır. Yani kasaba halkı Hatip Ahmed'in davranışlarından tiksine ve nefret duymaktadır. Kasaba halkının Ahmed'in davranışlarına istihrah etmesi ve şeri'at gereğince Ahmed görevden alınıp görev, Hacı Mustafa'ya tevcih buyrulmuştur.³⁴⁰ Receb 1146/Aralık 1733-Ocak 1734 tarihli kayıta, câmide imam-hatip olarak görev yapan Ahmed adlı kimsenin ölümüyle göreve, oğlu İsmail görevlendirilmesi gerekirken, başka memleketten ve aile dışından Abdülbaki adlı kimse görevi bir yolla, evladiyet şartını taşıdığı iddiasıyla beratla câmiye tayin olmuştur. Ancak Abdülbaki adlı kimse görevden aayrılmış yani terk-i hizmet etmiştir. Bunu üzerine câmiye imam-hatip olarak, evladiyet şartını taşıtan İsmail adlı kimse tayin olmuştur³⁴¹ 5 Rebûlâhir 1225/10 Mayıs 1810 tarihli kayıta yine görevlendirmelerde evladiyet şartının

³³⁸ VGMA, HD, nr.1055,s.64.a-7.

³³⁹ (استكراه) i. (kerh “iğrenmek, tiksine”ten istikrâh) İğrenme, tiksine: Burada yetişenler artık şarka, şark hayâtına bir istikrah ile bakarlar (Hâlit Z. Uşaklıgil). Önündeki tabağı istikrahla itmişti (Mahmut Yesâri). Bense her şeyden ettim istikrah (Cenap Şahâbeddin). <https://lugat.osmanlica.online/>, (Erişim: 15.03.2024).

³⁴⁰ VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-12.

³⁴¹ VGMA, HD, nr. 1073, s.87, a-21.

sağlanmasının önemi ortaya konmuştur. Buna göre câmide müezzin olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefatı üzerine göreve, oğlu Seyyid Mehmed'in geçmesi gerekirken, henüz yeni doğması ve göreve ehil olmaması üzerine câmîye müezzin olarak tayin olamamıştır. Görevin münhal olması nedeniyle Mustafa adlı kimse bir yolla görevi berat ile ele geçirmiştir. Mustafa adlı kimsenin de ölümüyle evladiyet şartına uygun olarak câmîye müezzin olarak oğlu Mustafa'ya tayin olmuştur. Ancak Mustafa adlı kimsenin görevlendirilmesinin, Seyyid Mehmed'e haksızlık olduğunu ve Seyyid Mehmed'in göreve ehil olduğu, Ayaş Kazası ahalisinden, müslümandan Hüseyin, Seyyid Mustafa ve Abdullah adlı kimseler şahîlik etmiştir. Mustafa'nın ref'inden ve babasının mahlûlünden, Seyyid Mehmed câmîye müezzin olarak tayin olmuştur. Seyyid Mehmed'in câmîye müezzin olarak tayininde Anadolu Kazaskeri Mevlana Mehmed Emin Efendi'nin bilgisi ve onayı alınmıştır. Ayrıca yapılan bu tayin 5 Rebiulevvel sene 1225/10 Mayıs 1810 tarihli ferman gereğince yapılmıştır.³⁴² Kayıtlardan ilk defa bir göreve tayinin usulünün nasıl gerçekleştiğini de anlıyoruz. 16 Cemâziyelevvel 1218/3 Eylül 1803 tarihli kayıta, Kesanöz/Yeşilöz kasabası Câmî-i Şerifi'ne ilk defa vaiz görevlendirilmesi yapılacaktır. Câmî-i Şerif kürsüsünde şeyh olmayıp, Mustafa adlı kimse, dilekçe ile vaizlik görevine talip olmuştur. Mustafa adlı kimsenin vaizlik görevini yapabileceği ile ilgili askerî rûznâmçede beratının olduğu evkaf müfettişi Mevlana Süleyman'nın bilgisi dâhilindedir. Şeyh'ülislam Mevlana Ahmet Esad Efendi Hazretleri'nin onayı ve 3 Cemâziyelevvel sene 1218 günü tarihli ferman gereğince Mustafa adlı kimse câmîye ilk tayin ile vaiz olarak görevlendirilmiştir.³⁴³ Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Câmî-i Şerifi'ne incelediğimiz tarihler arasında, on vefat, sekiz berat yenileme, üç ilk tayin ve bir ferağ üzerine görevlendirmeler yapılmıştır.

³⁴² VGMA, HD, nr. 533, s.90, a-5.

³⁴³ VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-3.

Tablo 26: Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Câmi-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevde n Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	Vâiz	Hasbî	-	Mustafa ³⁴⁴	16 Cemaziyelevvel 1218/3 Eylül 1803
2	Vâiz- İmam	Hasbî	Mustafa	Ahmed ³⁴⁵	9 Safer 1245/10 Ağustos 1829
3	İmam-Hatip	Yirmi	-	Hüseyin ³⁴⁶	Receb 1116/Ekim-Kasım 1704
4	İmam-Hatip	Yarım	Ahmed	İsmail Halife ³⁴⁷	Receb 1146/Aralık 1733-Ocak 1734
5	İmam-Hatip	Yarım	-	İsmail Halife ³⁴⁸	Safer 1157/Mart-Nisan 1744
6	İmam-Hatip	Yarım	-	İsmail Halife ³⁴⁹	Safer 1157/Mart-Nisan 1744
7	İmam-Hatip	Yarım	-	İsmail Halife ³⁵⁰	Muharrem 1176/Temmuz-Ağustos 1762
8	İmam-Hatip	Yarım	İsmail	Ahmed ³⁵¹	13 Rebiülâhir 1189/13 Haziran 1775

³⁴⁴ Keşanoz Köyü'nde, Hacı Mahmut Ağa binası câmiî'de, vaiz ihtiyacı vardır. Halil oğlu Mustafa adlı kimse, dilekçe ile göreve talip olmuştur. Mustafa'nın hasbî mescid de tevcih ve yedinde askeri ruznamçesinden bir kıt'a berat-ı alisinden ihsan sarf buyurulmak babında isitida'i inâyet etmekle evkaf müfettişi müdürü Mevlana Süleyman zideilmuhu i'lam etmeleri, i'lam mucibince tevcih buyurulmak ricasına bil-fiil Şeyhülislam Mevlana Ahmed Es'ad Efendi Hazretleri işaretleri mucibince tevcih olmak deyu 3 Cemâziyelevvel sene 1218 tarihli murad ve mesalih ferman-ı âli sadr olmakla sadr olan ferman arzda mucibince merhum Halil oğlu Mustafa'ya tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziye'l-ahir Sene 1220/30 Ağustos 1805 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-3.

³⁴⁵ Keşanoz Kasabası'nda, Hacı Mahmut binası câmiî'de, vâiz ve imam olarak görev yapan Halil oğlu Mustafa'nın ölümü ve evladının olmaması nedeniyle boş kalan göreve, Müderriszade Seyyid Ahmed'in haberi ve arzından sonra arz gereğince tevcih buyrulmak üzere, Seyyid Abdülvehab Efendi hazretleri işaretleri mucibince merkuma tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 536, s.53, a-1.

³⁴⁶ Keşanoz Köyü'nde, Hacı Mahmut binası câmiî'de, imam-hatip olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin beratı, yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-31.

³⁴⁷ Keşanoz Köyü'nde, Hacı Mahmut binası câmiî'de, imam-hatip olarak görev yapan Ahmed adlı kimsenin ölümüyle sulbi oğlu varken başka memlekettten Abdülbaki adlı kimse, bir yolla görevi ele geçirmiştir. Abdülbaki adlı kimse, görevi terk etmesiyle Ahmed oğlu İsmail Halife, Nâib Seyyid Veliüddin arziyle inâyet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1073, s.87, a-21.

³⁴⁸ Keşanoz Köyü'nde, Hacı Mahmut binası câmiî'de, imam-hatip olarak görev yapan İsmail Halife'nin bir kusuru yokken haksızlık yapılarak görevden alınmıştır. Kâdi Mustafa arziyle görev tekrar İsmail Halife'ye berat berat ile tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-8.

³⁴⁹ Keşanoz Köyü'nde, Hacı Mahmut binası câmiî'de, imam-hatip olarak görev yapan İsmail Halife'nin beratı, yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-32.

³⁵⁰ Keşanoz Köyü'nde, Hacı Mahmut binası câmiî'de, imam-hatip olarak görev yapan İsmail Halifenin beratı, yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-10.

³⁵¹ Keşanoz Köyü'nde, Hacı Mahmut binası câmiî'de, imam-hatip olarak görev yapan İsmail adlı kimsenin ölümüyle göreve, oğlu Ahmed Kâdi Hacı Mustafa arziyle görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1066, s.35, a-1.

9	İmam-Hatip	Yarım	Ahmed	Abdurrahman ³⁵²	Ramazan 1197/Temmuz-Ağustos 1783
10	İmam	Bir	Hüseyin	Ahmed ³⁵³	Şevval 1117/Ocak-Şubat 1706
11	Hatip	Hasbî	İsmail	Abdullah ³⁵⁴	Safer 1131/Aralık 1718-Ocak 1719
12	Hatip	Hasbî	Ahmed	Abdûlbaki ³⁵⁵	Rebûlâhîr 1141/Kasım-Aralık 1728
13	Hatip	-	Ahmed	Hacı Mustafa ³⁵⁶	Muharrem 1145/Haziran-Temmuz 1732
14	Hatip	Hasbî	-	Abdûlbaki Halife ³⁵⁷	Muharrem 1145/Haziran-Temmuz 1732
15	Müezzin	Hasbî	-	Mehmed ³⁵⁸	13 Rebûlâhîr 1189/13 Haziran 1775
16	Müezzin	Hasbî	Mehmed	Mustafa ³⁵⁹	6 Zilkade 1205/7 Temmuz 1791
17	Müezzin	Hasbî	-	Mustafa ³⁶⁰	28 Cemaziyelâhîr 1206/22 Şubat 1792
18	Müezzin	Hasbî	Mustafa	Mustafa ³⁶¹	6 Zilhicce 1214/14 Mayıs 1800

³⁵² Keşanoz Köyü'nde, Hacı Mahmut binası câmiî'de, imam-hatip olarak görev yapan Ahmed adlı kimsenin ölümüyle görev oğlu Abdurrahman'a eski berat ile tevcih buyurulmuştur. Berat, 11 Recep sene 1203/7 Nisan 1789, 4 Cemaziye'l-ahir 1220/30 Ağustos 1805 ve 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1066, s.32, a-8.

³⁵³ Keşanoz Köyü Câmiî-i Şerifi'nde, imam olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Ahmed'e inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr.1138, s.11, a-7.

³⁵⁴ Keşanoz Köyü Câmiî-i Şerifi'nde, hatip olarak görev yapan İsmail adlı kimse kendi halinde olduğundan görev, Mustafa oğlu Abdullah adlı kimseye Kâdî Hafızzade Hüseyin arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-7.

³⁵⁵ Keşanoz Köyü Câmiî-i Şerifi'nde hatip olarak görev yapan Ahmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Hacı Ömer arzıyla Abdûlbakiye inayet. VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-11.

³⁵⁶ Keşanoz Köyü Câmiî-i Şerifi'nde hatip olarak görev yapan Ahmed adlı kimse bulunduğu bölgede nice kötü hali üzerine ahalinin istikrah etmesi ve şeri'at gereğince görev, Hacı Mustafa'ya inayet buytuldu. VGMA, HD, nr. 1133,s.5, b-12.

³⁵⁷ Keşanoz Köyü Câmiî-i Şerifi'nde hatip olarak görev yapan Abdûlbaki Halife adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1073, s.87, b-14.

³⁵⁸ Keşanoz Köyü'nde, Hacı Mahmut binası câmiî'de, müezzin olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin beratı, Kâdî Hacı Feyzullah arzıyla tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1066, s.35, a-2.

³⁵⁹ Keşanoz Kasabası'nda, Hacı Mahmut binası câmiî'de hasbî müezzin olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin ölümüyle yerine, Nâib Saadettin arzıyla Mustafa adlı kimse atanmıştır. VGMA, HD, nr. 530, s.85 a-5.

³⁶⁰ Keşanoz Kasabası'nda, Hacı Mahmut binası mescid de, hasbî müezzin olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin beratı kaybolması üzerine yeniden berat verilmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s.85, a-8.

³⁶¹ Keşanoz Köyü'nde, Hacı Mahmut binası câmiî'de, müezzin olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin ölümüyle göreve Nâib Seyyid Abdûlvahab arzıyla Mustafa oğlu Mustafa tayin olmuştur. Berat önce 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 tarihinde sonra 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 531, s.73, a-1.

19	Müezzin	Hasbî	Mehmed	Seyyid Mehmed ³⁶²	5 Rebîülâhir 1225/10 Mayıs 1810
20	Müezzin	Hasbî	Seyyid Mehmed	Hüseyin ³⁶³	Ramazan 1227/Eylül-Ekim 1812
21	Müezzin	Hasbî	Hüseyin	İsa ³⁶⁴	Receb 1228/Haziran-Temmuz 1813
22	Müezzin	Hasbî	İsa	Hüseyin ³⁶⁵	28 Cemaziyelevvel 1229/18 Mayıs 1814

3.1.18. Çağa Köyü Câmî-i Şerifi

Çağa Köyü günümüzde Güdül ilçesine bağlı bir köydür. Çağa Köyü'nün, 1523 tahririne göre nüfusu; 124 nefer ve 76 hane bulunmaktadır.³⁶⁶ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defterleri'ndeki kayda göre ise Çağa Köyü 38 ve Çağa ile bağlı Karaviran mezraası 63 toplam; 101 ev vardır. Yine aynı defterde, Çağa Köyü'nün 4827 akçe ve Çağa ile bağlı Karaviran mezraası 6291 akçe toplam 11.118 akçe vergi hâsılı vardır.³⁶⁷

1830 Nüfus Sayımına göre Çağa Köyü'nde 69 erkek nüfus bulunmaktadır.³⁶⁸ Köy nüfusu günümüzde ise 526 kişiyle çevredeki köylere bakıldığında kalabalık sayılır.³⁶⁹ Diğer Anadolu köylerinde olduğu gibi Çağa Köyü de çok fazla göç vermiştir. Göç eden köy halkı genelde Ankara'da yaşamaktadır. Emekli olanlar yaz aylarında ya da tatillerde köye gitmektedir. Köy'e yazlık, bağ ve bahçe yapan halk kışları tekrar Ankara'ya

³⁶² Keşanoz Köyü, Hacı Mahmut binası câmîi'de, müezzin olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin ölümüyle göreve oğlu Seyyid Mehmed'in geçmesi gerekirken, henüz yeni doğması nedeniyle göreve atanamamıştır. Görevin münhal olması nedeniyle Mustafa adlı kimse bir yolla görevi berat ile ele geçirmiştir. Mustafa adlı kimsenin de ölümüyle yerine oğlu Mustafa'ya görev verilmiştir. Ancak bu durumun merhum Seyyid Mehmed'e haksızlık olduğunu ve Seyyid Mehmed'in göreve ehil olduğu, kazâ-i mezbur ahalisinden, müslümandan İbrahim oğlu Hüseyin, Hüseyin oğlu Seyyid Mustafa ve Halil oğlu Abdullah şahitlik etmişlerdir. Mustafa'nın ref'inden ve babasının mahlûlünden, Seyyid Mehmed'e berat inâyeti'ta buyrulmasını, Anadolu Kazâskeri Mevlana Mehmed Emin Efendinin bilgisi gereğince, 5 Rabi'u'l-evvel sene 1225/10 Mayıs 1810 tarihli ferman mucibince Seyyid Mehmed'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 533, s.90, a-5.

³⁶³ Keşanoz Kasabası'nda, Hacı Mahmut binası câmîi'de, müezzin olarak görev yapan Seyyid Mehmed'in ölmesi ve görevi bırakacak evladının olmaması nedeniyle görev arzuhal ile Hüseyin'e tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.534, s.87, a-2.

³⁶⁴ Keşanoz Kasabası'nda, Hacı Mahmut binası câmîi'de müezzin olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin ferağından yerine kardeşi İsa adlı kimse dilekçe ile tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 534, s.87, a-3.

³⁶⁵ Keşanoz Kasabası'nda, Hacı Mahmut binası câmîi'de, müezzin olarak görev yapan Mehmed oğlu İsa'nın ölümüyle yerine kardeşi Hüseyin, göreve atanmıştır. VGMA, HD, nr.534, s.87, a-11.

³⁶⁶ Karaman"XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 436.

³⁶⁷ Aldan, a.g.e., Ankara, 1965, s.23.

³⁶⁸ Yücekaya, a.g.t., s. 66.

³⁶⁹ <https://www.nufusune.com/178311-ankara-gudul-caga-mahallesi-nufusu>, (Erişim: 15.07.2024)

dönmektedir. Çağa Köyü'nde 39 öğrencisiyle ilkokul ve ortaokul, eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütmektedir. Köy halkının tarım ve hayvancılıkla uğraşmakta olup, köyde Güdül, Ayaş ve Kızılcahamam köylerine hitap eden birde un ve yem fabrikası vardır. Çağa Köyü geçmişinden günümüze yoğun nüfusuyla, tarım ve ticaretiyle bölgenin merkezi konumda olan köylerdendir.

Çağa Köyü'nde Câmî-i Şerifi'nin yanında iki câmî daha vardır. Câmî-i Şerif günümüzde ibadete açık ve câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Çağa Köyü Câmîi'nin vakfiyesi bulunmadığından kim tarafından hangi tarihte inşa edildiğini tespit edemiyoruz..

Çağa Köyü Câmîi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde 14 kayıt mevcuttur. Câmî ile ilgili en eski kayıt Şaban 1103/Nisan-Mayıs 1692 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 25 Şaban 1233/30 Haziran 1818 tarihli'dir. Bu kayıtlar, genel olarak, câmîye yapılan imam-hatip ve müezzin atamaları ile ilgilidir. Çağa Köyü Câmî-i Şerifi'ne Şaban 1103/Nisan-Mayıs 1692 ve 25 Şaban 1233/30 Haziran 1818 tarihleri arasında dokuz imam-hatip tayini, Cemaziyelevvel 1179/Ekim-Kasım 1765 tarihinde ise bir müezzin tayini yapılmıştır. Câmîye görevlendirilen imam-hatipler ve müezzin hasbî yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Şaban 1103/Nisan-Mayıs 1692 tarihli kayıta imam-hatip tayininde ise ücret bilgisi yer almamaktadır. Çağa Köyü Câmî-i Şerifi'ne yapılan görevlendirmeleri incelediğimizde; altı vefat, üç berat yenilemesi ve bir mahlûlünden görevin boşalması şeklinde tayinler yapılmıştır. 24 Cemaziyelevvel 1229/14 Mayıs 1814 tarihli kayıta, Çağa Köyü Câmî-i Şerifi'nde imam-hatip olarak görev yapan, Osman adlı kimse vefat etmiş ve evladı yoktur. Osman adlı kimsenin vefatı ve evladının olmaması üzerine, göreve Seyyid Ali bir dilekçe ile göreve talip olmuştur. Seyyid Ali'nin câmîye imam-hatip olarak görevlendirilmesi için ahaliden Hüseyin ve Ali adlı kimselerin şahitlik yapmıştır. Anadolu Kazaskeri Mevlana Mehmet Salih Efendi'nin de bilgisiyle Seyyid Ali adlı kimse berat ile câmîye imam-hatip olarak görevlendirilmiştir.³⁷⁰

³⁷⁰ VGMA, HD, nr. 534, s.87, a-9.

Tablo 27: Çağa Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam- Hatip	-	-	Ahmed ³⁷¹	Şaban 1103/Nisan-Mayıs 1692
2	İmam-Hatip	Hasbî	-	Hasan Halife ³⁷²	Şevval 1168/Temmuz-Ağustos 1755
3	İmam-Hatip	Hasbî	Hasan	İbrahim ³⁷³	Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762
4	İmam-Hatip	Hasbî	-	Seyyid Mehmed ³⁷⁴	Rebûlevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774
5	İmam- Hatip	Hasbî	Mustafa	Ali ³⁷⁵	Ramazan 1123/Ekim-Kasım 1710
6	İmam- Hatip	Hasbî	İbrahim	Osman ³⁷⁶	Ramazan 1203/7 Mayıs-Haziran 1789
7	İmam- Hatip	Hasbî	Osman	Seyyid Ali ³⁷⁷	24 Cemaziyelevvel 1229/14 Mayıs 1814
8	İmam- Hatip	Hasbî	-	Hasan Halife ³⁷⁸	-

³⁷¹ Şaban sene 1103/Nisan-Mayıs 1692 tarihinde, görevlendirilen Ahmed adlı kimsenin beratı, Şaban 1103/Nisan-Mayıs 1692 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-1.

³⁷² Câmî-i Şerif'te Safer sene 1166/Aralık 1752-Ocak 1753 yılında verilen hasbî imam hatiplik görevinin beratı, Şevval 1168/Temmuz-Ağustos 1755 yılında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1062, s.64, a-22.

³⁷³ Ayaş Kazâsı Çağa Köyü Câmî-i Şerifi'nde imam-hatip olarak görev yapan Ali oğlu Hasan adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Mehmed oğlu İbrahim'e Kâdî Seyyid Abdullah arzıyla tevcih buyuruldu. VGMA, HD, nr.1070, s.57, a-6.

³⁷⁴ Şevval sene 1175/Nisan-Mayıs 1762 tarihinde, Seyyid İbrahim oğlu Seyyid Mehmed'e verilen berat, Rebûlevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1065, s.17, a-8.

³⁷⁵ Ayaş'ta Çağa nâm köyde câmîi'de, hasbî imam-hatip olan Mustafa fevt mahlûlünden oğlu Ali'ye inayet buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.1133, s.5, a-14.

³⁷⁶ Çağa Köyü Câmî-i Şerifi'nde, hasbî imam-hatip olan Mehmed oğlu İbrahim'in ölümüyle boşalan göreve oğlu Osman Ramazan 1203/7 Mayıs-Haziran 1789 tarihinde, berat ile atanmıştır. Berat, 4 Cemaziye'l-ahir sene 1220/30 Ağustos 1805 ve 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s.84, a-6.

³⁷⁷ Ber-vechi hasbî imam-hatip olarak görev yapan, İbrahim oğlu Osman'ın vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine Çağa Köyü Câmîi'ne kimin görevlendirileceği meselesi ortaya çıkmıştır. Hasan oğlu Seyyid Ali, İbrahim oğlu Osman'ın evladının olmaması nedeniyle dilekçe ile fermanın dikkate alınmasının gerektiğini, imam hatiplik görevinin kendisine verilmesini bir arzuhal ile belirtmiştir. Osman'ın, evladının olmaması, herkes tarafından bilinen bir gerçek olduğunu ve sadrazamlığın Kazâskerliğe, Ahmed oğlu Hüseyin ve Süleyman oğlu Ali'ye haber vermesiyle imamet ve hitabet cihetleri, Osman'dan boşalan görev, Hasan oğlu Seyyid Ali'ye berat-ı alıšan ile sıdk ve ihsan buyurulması gerektiğini, Anadolu Kazâskeri Mevlana Mehmed Salih Efendi hazretleri bilgisi ile Cemaziye'l-evvel sene 1229/22 Nisan 1814 tarihli mevrid ve mesâlih-i ferman arzda sadr tevcih sadr olan ferman arz mucibince merkuma tevcih buyuruldu. VGMA, HD, nr. 534, s.87, a-9.

³⁷⁸ Câmî-i Şerif'te, hasbî imam hatiplik görevini yürüten Hasan Halife'nin beratı, atık berat gereğince yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1062, s.66, a-18.

9	İmam- Hatip	Hasbî	Seyyid Ali	Hüseyin Halife ³⁷⁹	25 Şaban 1233/30 Haziran 1818
10	Müezzin	Hasbî	Hasan	Ali ³⁸⁰	Cemaziyelevvel 1179/Ekim-Kasım 1765

3.1.19. Salih/Salihler Köyü Câmi-i Şerifi

Salihler Köyü günümüzde Güdül ilçesine bağlı köylere aittir. Salihler Köyü'nün, 1571-1572 tahririne göre nüfusu; 26 nefer, 25 hane vardır.³⁸¹ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defterleri'ndeki kayda göre ise Salihler Köyü'nün, 26 ev sayısı ve 4999 vergi hâsılı vardır.³⁸² Salihler Köyü'nde, günümüzde 270 kişi yaşamaktadır.³⁸³ Köy çevre köylerde olduğu gibi göç vermiştir. Günümüzde köyde, çalışan nüfus çok az olmakla birlikte köyde yaşayan nüfusun geneli Ankara'dan yaz aylarında köye gelen emekli kimselerdir.

Salihler Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili vakfiye bulunmamaktadır. Dolayısıyla câminin kim tarafından hangi tarihte inşa edildiğini tespit edemiyoruz. Câmi günümüzde ibadete açık olup, câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir.

Salihler Köyü Câmi-i Şerifi'yle ilgili Hurûfât Defterleri'nde iki kayıt mevcuttur. Câmi-i Şerif ile ilgili en eski kayıt 4 Cemaziyelâhir 1223/28 Temmuz 1808 tarihliidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt, Safer 1250/Ağustos-Temmuz

³⁷⁹ Çağa Köyü Câmi-i Şerifi'nde, hasbî olarak imam-hatiplik görevini yürüten İbrahim oğlu Osman'ın vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine göreve, Hasan oğlu Seyyid Ali, İbrahim oğlu Osman'ın evladının olmaması nedeniyle dilekçe ile fermanın dikkate alınmasının gerektiğini, imam hatiplik görevinin kendisine verilmesini bir arzuhal ile belirtmiştir. Osman'ın evladının olmaması, herkes tarafından bilinen bir gerçek olduğunu ve sadrazamlığın kazâskerler Ahmed oğlu Hüseyin ve Süleyman oğlu Ali'ye haber vermesiyle imamet ve hitabet cihetleri, Osman'dan boşalan göreve Hasan oğlu Seyyid Ali'ye berat-ı alıyan ile sıdk ve ihsan buyurulması gerektiğini, Anadolu Kazâskerî Mevlana Mehmed Salih Efendi hazretleri bilgisi ile Cemaziye'l-evvel sene 1229/22 Nisan 1814 tarihli mevrîd ve mesâlih-i ferman arzda sadr tevcih sadr olan ferman arz mucibince merkuma tevcih buyuruldu. Ancak Hasan oğlu Seyyid Ali İstanbul'da bulunması nedeniyle Çağa Köyü'ne gidip görevini bir vâki't bile yapmamıştır. Seyyid Ali'nin görevini yerine getirmediğini köy halkı meclis-i şer'îye başvurarak bildirmişlerdir. Seyyid Ali'nin ölümü, sağmı olduğu bilinmemektedir. Göreve, köy halkının isteği ve Nâib Seyyid Hasan Efendi bilgisi ile yine Ankara müderrisi, Vezir Galip Paşa'nın tezkeresi ve teklifiyle Anadolu Kazâskerî Mevlana Seyyid Mehmed Esad Efendinin bilgisi ve onayıyla Hacı Ali oğlu Hüseyin Halife görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr.534, s.88, b-9.

³⁸⁰ Çağa Köyü Câmi-i Şerifi'nde, müezzin olarak görev yapan Hasan adlı kimsenin mahlûlünden Nâib Seyyid Muharrem arziyla büyük oğlu Ali'ye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-11.

³⁸¹ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 437.

³⁸² Aldan, a.g.e., Ankara, 1965, s.23.

³⁸³ <https://www.nufusune.com/178353-ankara-gudul-salihler-mahallesi-nufusu>, (Erişim: 15.07.2024)

1834 tarihli dir. Câmiye imam-hatip ataması yapılmıştır. Görevlendirmelerde herhangi bir ücret bilgisi yoktur. İncelediğimiz kayıtlarda Mahmud adlı kimsenin ölümüyle oğlu Hüseyin halife görevlendirilmiştir. Hüseyin halife imam-hatiplik görevini yirmi altı yıl yerine getirdikten sonra beratını kaybetmiştir. Bu kayıttan beratın kaybolması durumunda nasıl bir yol izlendiği de anlaşılmaktadır. Buna göre Hüseyin Halife babasından kalan beratı kaybetmiştir. Hüseyin Halife bunun üzerine “*gir   kaydı mucibince*”³⁸⁴ tekrar berat verilmesi hususunda dilekçe vermiştir. Atîk berat gereğince zayı’iden berat verilmesine karar verilmiştir. Beratın daha önceki kayıtlara bakılarak gerçekliği araştırılıp; yeniden verilebilmektedir.

Tablo 28: Salih/Salihler Köyü Câmi-i şerifi Personeli ve Günlük Vazife  cretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	�cret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	-	Mehmed	Hüseyin ³⁸⁵	4 Cemaziyelâhir 1223/28 Temmuz 1808
2	İmam-Hatip	Hasbî	Mahmud	Hüseyin Halife ³⁸⁶	Safer 1250/AĞustos-Temmuz 1834

3.1.20. Karaviran/Akbaş Köyü Câmi-i şerifi

Karaviran Köyü, bugün Ankara’nın Güdül ilçesine bağlı Akbaş Köyü’d r. Köyün adı, 1107 tarihli Avarız Defteri (1695-1696) kayıtlarında; Ayaş-ı Karaviran, 1167 tarihli şer’iye Sicili (1753-1754) kayıtlarında; Karaviran-ı Ayaş ve 1928 Ayaş köy/nah ye adlarında da Karaviran olarak geçmektedir. 1980 Ayaş ve Güdül köy adlarında ise Akbaş olarak geçmektedir.³⁸⁷ Hurûfât Defterleri’nde, köy ile ilgili kayıtlarda ise köyün adı; 531, 533, 1070 numaralı Hurûfât Defterleri’nde AĞbaşın Karaviran olarak okunmaktadır.

³⁸⁴ VGMA, HD, nr. 536, s. 53, a-21.

³⁸⁵ Salih Köyü Câmii’nde, imam-hatip olan Mahmut’un ölümüyle görev, oğlu Hüseyin’e 4 Cemaziyelâhir 1223/28 Temmuz 1808 tarihinde Nâib Hacı Ali arzıyla tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 530, s. 84, a-10.

³⁸⁶ Salih Köyü Câmi-i şerifi’nde, hasbî imam-hatiplik görevini yürüten Hüseyin Halife’nin Babası Mahmut’un ölümüyle bil-fiil yürüttüğü imam-hatiplik görevinin beratını kaybetmesi üzerine tekrar beratın verilmesi için dilekçe ile başvurduğunu, buna karşılık kaybedilen beratın yerine berat verilmesi için 25 Safer sene 1250/4 Temmuz 1834 tarihli ferman gereğince, Hüseyin Halife’ye berat ile tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 536, s. 53, a-21.

³⁸⁷ Karaman, “XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları”, s. 811.

Karaviran/Akbaş Köyü'nün, 1571-1572 tahririne göre nüfusu; 62 nefer, 56 hanedir³⁸⁸ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defterleri'ndeki kayda göre ise Karaviran/Akbaş Köyü'nde; 62 ev ve 5999 akçe vergi hâsılı vardır.³⁸⁹ Günümüzde ise yüz hanenin ikamet ettiği köyde 166 kişi yaşamaktadır.³⁹⁰ 1960 ve 1990 tarihleri arasında Ankara, İstanbul ve yurtdışına göç vermiştir. Köy halkı, kış aylarında köyde durmamaktadır. Evlerini yazlık olarak kullanmaktadır. Kış aylarında köyde on beş yirmi hane bulunmaktadır.

Karaviran/Akbaş Câmî-i Şerifi ile ilgili bir vakfiye bulunmamaktadır. Câmî-i Şerifi'in kim tarafından hangi tarihte inşa edildiğini bilemiyoruz. Ancak Karaviran/Akbaş Câmî-i Şerifi, 530 numaralı Hurûfât Defteri'ndeki kayıta, Hacı Abdülcélil binası câmî olarak geçmektedir. Diğer kayıtlarda ise Hacı Abdülcélil ismi anılmaz sadece Karaviran Câmîi ismi kullanılmaktadır. Hacı Abdülcélil adlı kimse câminin banisi olabilir. Ancak câmî çok daha eski bir tarihte inşa edilmiş ve Hacı Abdülcélil adlı kimse câmîyi tamir ettirdiği içinde Hurûfât Defterleri'nde câmîye adı verilmiş olabilir. Karaviran/Akbaş Câmî-i Şerifi günümüzde ibadete açık ve câmî fonksiyonu yerine getirmektedir.

Hurûfât Defterleri'nde, Karaviran Câmîi ile ilgili dokuz kayıt vardır. Câmî ile ilgili bu defter serisindeki en eski kayıt, Safer 1117/Mayıs-Haziran 1705 tarihlidir. Câmî ile ilgili günümüze en yakın kayıt ise 5 Zilhicce 1240/21 Temmuz 1825 tarihlidir. Câmîye Safer 1117/Mayıs-Haziran 1705 ve 5 Zilhicce 1240/21 Temmuz 1825 tarihleri arasında yedi imam-hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Cemaziyelâhir 1141/Ocak 1729 ve 2 Zilkade 1204/14 Temmuz 1790 tarihleri arasında ise câmîye iki hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Câmî'deki görevlilerden imam-hatip'e günde bir ve yarım akçe, hatip'e yarım akçe ücret takdir edilmiştir. Safer 1117/Mayıs-Haziran 1705 tarihli kayıta ücret bilgisi yer almamaktadır. Câmî'ye görevlendirilen imam-hatip ve hatip tayinlerinde, üç berat yenilemesi, dört vefat, bir ferağ ve bir mahlûlünden tayin şeklinde görevlendirmeler yapılmıştır. Câmî'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Ancak, bilâ-veled fevt mahlûlünden yani câmîde görevli kimsenin ölümü ve evladının olmaması şartıyla önce aileden biri yoksa aile dışından birinin tayini gerçekleştirilirdi. Safer 1199/Aralık 1784-Ocak 1785 tarihli kayıta, Karaviran/Akbaş Köyü Câmî-i Şerifi'nde imam-hatip olarak

³⁸⁸ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 437.

³⁸⁹ Aldan, *a.g.e.*, Ankara, 1965, s.23.

³⁹⁰ <https://www.nufusune.com/178319-ankara-gudul-akbas-mahallesi-nufusu>, (Erişim: 15.02.2024)

görev yapan, Osman adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine câmiye imam-hatip olarak, kardeşi Hasan görevlendirilmiştir.³⁹¹ 20 Zilhicce 1210/26 Haziran 1796 tarihli kayıta ise câmide imam-hatip olarak görev yapan, İbrahim adlı kimsenin vefatıyla boşalan göreve, kardeşinin oğlu Hasan görevlendirilmiştir.³⁹² 5 Zilhicce 1240/21 Temmuz 1825 tarihli kayıta, görevlendirmelerin müşterek yani ortaklaşada verilebildiğini anlıyoruz. Câmi’de imam-hatip olarak görev yapan Hasan adlı kimsenin vefatıyla boşalan görev, oğulları Mehmed ve Osman kardeşlere; Nâib Seyyid Ahmed Muhtar arzıyla müşterek yani ortaklaşa tevcih buyurulmuştur.³⁹³

Tablo 29: Karaviran/Akbaş Köyü Câmi-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	-	-	Osman ³⁹⁴	Safer 1117/Mayıs-Haziran 1705
2	İmam-Hatip	Yarım	-	Ahmed Halife ³⁹⁵	Rebîülâhîr 1169/Ocak-Şubat 1756
3	İmam-Hatip	Yarım	Ahmed	Osman ³⁹⁶	Muharrem 1181/Mayıs-Haziran 1767
4	İmam-Hatip	Yarım	Osman	Hasan ³⁹⁷	Safer 1199/Aralık 1784-Ocak 1785
5	İmam-Hatip	Yarım	İbrahim	Hasan ³⁹⁸	20 Zilhicce 1210/26 Haziran 1796
6	İmam-Hatip	Bir	-	Hasan ³⁹⁹	4 Safer 1226/28 Şubat 1811

³⁹¹ VGMA, HD, nr. 1060, s. 63, a-1.

³⁹² VGMA, HD, nr. 531, s.72, a-7.

³⁹³ VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-19.

³⁹⁴ Câmi’de, imam-hatip olan Ömer oğlu Osman’ın beratı, yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1138,s.11.a-11.

³⁹⁵ Ağbaşın Karaviran nâm köyde Hacı Mehmed binası câmi’de imam-hatip olarak görev yapan Ahmed Halife’nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s. 64, a-31.

³⁹⁶ Ağbaşın Karaviran nâm köyde, Kara Davud binası Hacı Mehmed Câmi’nde yevmi nim akçe ile imam-hatip olan Ahmed ferağından karındaşı Osman’a, ba-berat tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1070, s.58, a-18.

³⁹⁷ Ayaş Kazâsı, Karaviran Köyü Câmi’-i Şerifi’nde, imam-hatip olarak görev yapan Osman adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, kardeşi Hasan oğlu İbrahim’e inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1060, s. 63, a-1.

³⁹⁸ Ağbaşın Karaviran nâm köyde, câmi’de nim akçe ile imam-hatip olan İbrahim bin Mehmed’in ölümünü Zaim Ahmed Ağa bin Mehmed bin Mustafa Çavuş haber vermiştir. İbrahim bin Mehmed’in mahlûlünden görev, karındaşının oğlu Hasan bin Mahmut’a inâyet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr.531,s.72.a-7.

³⁹⁹ Ağbaşın Karaviran Köyü Câmi’-i Şerifi’nde, bir akçe vazife ile imam-hatip olan Hasan bin Mahmut’un beratını kaybetmesi üzerine, kendi mürâca’atıyla zayiden arzuhal ile Hasan bin Mahmut’un beratı tekrar verilmiştir. VGMA, HD, nr. 533, s.90, b-1.

7	İmam-Hatip	Bir	Hasan	Mehmed ve Osman ⁴⁰⁰	5 Zilhicce 1240/21 Temmuz 1825
8	Hatip	Yarım	Osman	Mehmed ⁴⁰¹	Cemaziyelâhir 1141/Ocak 1729
9	Hatip	Yarım	Seyyid İsmail	Musa ⁴⁰²	2 Zilkade 1204/14 Temmuz 1790

3.1.21. Karacaviran/Karacaören Köyü Câmî-i Şerifi

Karacaviran/Karacaören Köyü, günümüzde Ankara'nın Güdül ilçesine bağlı ilçe merkezine 11 km uzaklıkta bir köydür. Köyün adı, 1523 ve 1571-72 tımar defterlerinde, Karacaviran ve Kayabaşı olarak geçmektedir. 1107 tarihli avarız defteri (1695-1696), 1167 tarihli şer'îye sicili (1753-1754) ve 1928 Ayaş köy/nahiye adlarında da köyün adı, Karacaviran olarak geçmektedir.⁴⁰³ Hurûfât Defterleri'nde, Karacaviran Köyü ile ilgili kayıtlarda köyün adı Karacaviran olarak geçmektedir. Günümüzde ise köyün adı Karacaören olarak geçmektedir. 1523 tahririne göre köyün nüfusu; 123 nefer ve 75 hanedir⁴⁰⁴ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defteri'nde ise köyde 129 ev bulunmakla birlikte köyün, 9240 vergi hâsılı vardır.⁴⁰⁵ 1830 nüfus sayımına göre ise köyde 190 erkek yaşamaktadır.⁴⁰⁶ Köyün nüfusu, günümüzde de 441⁴⁰⁷ kişinin yaşadığı, çevre köylere göre kalabalık diyebileceğimiz köylere dendir.

Karacaviran/Karacaören Köyü Câmîi günümüzde ibadete açık ve câmîi fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmî-i Şerifi'nin hangi tarihte yapıldığını tam olarak bilmesekte, câmîyle alakalı 1571 tarihli Ankara Sancağı Evkâf Defteri'nde, bir para vakfı vardır. Câmî ile ilgili incelediğimiz 1463 tarihli köhne defterde, 1522 tarihli atık defterde

⁴⁰⁰ Ağbaşı Karaviran Köyü Câmîi'nde imam-hatip olarak görev yapan, Mahmut oğlu Hasan'ın vefat etmesi üzerine görev, oğulları Mehmed ve Osman kardeşlere, Nâib Seyyid Ahmed Muhtar arzıyla ortaklaşa tevcih buyuruldu. VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-19.

⁴⁰¹ Ağbaşı Karaviran Köyü'nde Hacı Mehmed Câmîi'nde nim akçe ile imam-hatip Osman mahlûlünden oğlu Mehmed'e Nâib Seyyid Ahmed arzıyla inâyet. VGMA, HD, nr.1144, s.45, a-20.

⁴⁰² Ayaş Kazâsı'nda Karaviran nâm köyde Hacı Abdülcelil binası câmîi'de nim akçe ile hatip olan Seyyid İsmail bilâ-veled fevt mahlûlünden Musa'ya Nâib Mustafa arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 530, s. 84. a-16.

⁴⁰³ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁴⁰⁴ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 436.

⁴⁰⁵ Aldan, a.g.e., Ankara, 1965, s.23.

⁴⁰⁶ Yücekaya, a.g.t., s. 66.

⁴⁰⁷ <https://www.nufusune.com/178339-ankara-gudul-karacaoren-mahallesi-nufusu>, (Erişim: 15.02.2024)

ve 1530 kayıtlarında bilgiye rastlanmamıştır. Câmi muhtemelen 1530 tarihinden sonraki bir tarihte yapılmış olmalıdır.

1571 tarihli Ankara Sancağı Evkâf Defteri'nde, Rüstem Kethüda'nın vakfı ile ilgili şu kayıt yer almaktadır: “*Mezkûr Rüstem Kethüda kendü hâlis malından sekiz bin dört yüz akça vakf idüb onu onbir akça mu'amele ola deyü şart itmeğin defter-i cedîde kayd olundu, Hâric-ez-defter. Hâsıl-ı mal 8400. Baha-yı masraf. Be cihet-i hitâbet, der tasarruf-ı Mehmed Fakîh, bâ berât-ı hümayûn, fî yevm 1, meblağ 300. Cüzhân-ı mezbûr 240. Be cihet-i müezzîn Ali Fakîh, yevm 1, fî sene 360. Ve mütevellî Hendem evlâdına şart itmiş.*”⁴⁰⁸ Karacaviran/Karacaören Köyü Câmi ile ilgili bu kayıta, Rüstem Kethüda câmiye 8400 akçe miktarda para vakfetmiştir. Vakfin şartlarına baktığımızda, %10 karla işletilmesi, hatibe 1 akçe ücret ile toplamda 300 akçe, müezzine günde bir akçe vazife ücreti ile toplamda 360 akçe ve cüzhâna toplamda 240 akçe vazife ücreti verilmesi şart edilmiştir. Mehmet Fakîh, câminin bu tarihte hatibidir. Ali Fakîh ise câminin müezzindir.

Karacaviran/Karacaören Câmi-i Şerifi ile ilgi Hurûfât defterlerinde 16 kayıt vardır. Câmi ile ilgili en eski kayıt Receb 1116/Ekim-Kasım 1704 tarihli olup; bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt, 17 Cemaziyelevvel 1226/9 Haziran 1811 tarihidir. Karacaviran/Karacaören Köyü Câmi-i Şerifi'ne Muharrem 1176/Temmuz-Ağustos 1762 ve 2 Zilkade.1205/3 Temmuz 1791 tarihleri arasında 4 imam; Receb 1116/Ekim-Kasım 1704/12 ve 28 Şaban 1204/13 Mayıs 1790 tarihleri arasında ise 12 hatip görevlendirme kaydı mevcuttur. Câmi'deki görevlilerden imam'a hasbî yani ücretsiz, hatip'e ise günlük yarım akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Câmiye yapılan görevlendirmelerde; altı vefat üzere, beş berat yenilemesi, iki kasr-ı yed, ferağ, bir ibkâ ve bir ref'i üzerine görevlendirmeler yapılmıştır. Muharrem Safer 1155/Nisan-Mayıs 1742 tarihli kayıta, câminin Hacı Halil adlı kimse tarafından yaptırıldığını belirtmektedir.⁴⁰⁹ Ancak câmi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde tespit ettiğimiz Receb 1116/Ekim-Kasım 1704 tarihli kayıta câminin adı Karacaviran Câmii olarak geçmektedir.⁴¹⁰ 1523 yılından sonra kurulan vakfıda düşündüğümüzde, Câmi-i Şerifi'in yapım tarihinin çok daha eski tarihli olduğunu anlıyoruz. 28 Şaban 1204/13 Mayıs 1790 tarihli kayıta câminin, Abdülcelil

⁴⁰⁸ Köse, a.g.t., s. 321.

⁴⁰⁹ VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-11.

⁴¹⁰ VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-29.

binası câmi olarak ifade etmektedir.⁴¹¹ Bu durumda câminin Safer 1155/Nisan-Mayıs 1742 tarihinde Hacı Halil ve 28 Şaban 1204/13 Mayıs 1790 tarihinde de Abdülcélil adlı kimseler tarafından tamir yaptırıldığını anlıyoruz. Zilkade 1175/Mayıs-Haziran 1762 tarihli kayıta, câmide hatip olarak görev yapan Seyyid Mehmed'in vefatıyla göreve oğlu Seyyid Osman geçmesi gerekirken, yaşının küçük olması nedeniyle amcası göreve berat ile atanmıştır. Ahmed adlı kimse, Seyyid Osman'ın görevi hakettiği halde ve görevi Seyyid Osman'a devretmesi gerekirken, bunu sürekli ertelemektedir. Seyyid Osman bu durumu bir dilekçeyle anlatarak, kendisine haksızlık edildiğini ifade etmiştir. Bunun üzerine Ahmed adlı kimse görevden el çektilirip; Seyyid Osman hakkı olan göreve atanmıştır.⁴¹² Görüldüğü gibi görevlendirmeler evladiyet şartına göre yapılmaktadır. Zilkade 1200/Ağustos-Eylül 1786 tarihli kayıta ise câmide kardeşi Seyyid Mehmed'in kasr-ı yedi üzerine hatiplik görevini yürüten Seyyid İsmail adlı kimse, görevle ilgili herhangi bir kusuru yokken, aile dışından Musa adlı kimse Ayaş Kazası naîbi, Kasım Hamid ile görüşüp, göreve tayin edilmiştir. Câmilere yapılan görevlendirmelerde evladiyet şartına aykırı olan bu durum üzerine hatiplik görevine ibkâ berat ile tekrar Seyyid İsmail görevlendirilmiştir.⁴¹³

Tablo 30: Karacaviran Köyü Câmî-i Şerîfî Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Hasbî	-	Ahmed Halife ⁴¹⁴	Muharrem 1176/Temmuz-Ağustos 1762
2	İmam	Hasbî	-	Ahmed ⁴¹⁵	Safer 1188/Nisan-Mayıs 1774
3	İmam	Hasbî	Ahmed	Osman ⁴¹⁶	2 Zilkade.1205/3 Temmuz 1791

⁴¹¹ VGMA, HD, nr. 534, s.88, a-8.

⁴¹² VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-9.

⁴¹³ VGMA, HD, nr. 1060, s.63, a-13.

⁴¹⁴ Karacaviran Köyü'nde, Sahibülhayr Hacı Halil adlı kimsenin yaptırdığı câmîi'de otuz senedir imam olan Ahmed Halife adlı kimsenin beratı, Kâdî Abdullah arzıyla yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-11.

⁴¹⁵ Karacaviran Köyü'nde, Hacı Halil adlı kimsenin yaptırdığı câmîi'de imam olan Ahmed adlı kimsenin beratı, yenilenmiştir. Berat 11 Receb sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-1.

⁴¹⁶ Karacaviran Köyü'nde Hacı Halil adlı kimsenin yaptırdığı câmîi'de imam olan Mustafa oğlu Ahmed ferağından, Nâib Saadeddin arzıyla oğlu Osman'a, tevcih buyurulmuştur. Berat önce 9 Ağustos 1807'de sonra 22 Aralık 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s.85, a-4.

4	İmam	Hasbî	Osman	Mustafa ⁴¹⁷	17 Cemaziyelevvel 1226/9 Haziran 1811
5	Hatip	Yarım	Receb	Mustafa ⁴¹⁸	Receb 1116/Ekim-Kasım 1704
6	Hatip	Yarım	Seyyid Mehmed	Musa Halife ⁴¹⁹	Safer 1155/Nisan-Mayıs 1742
7	Hatip	Yarım	Mustafa	Seyyid Mehmed ⁴²⁰	Safer 1155/Nisan-Mayıs 1742
8	Hatip	Yarım	-	Ahmed ⁴²¹	Receb 1159/Temmuz- Ağustos 1746
9	Hatip	Yarım	Musa	Ahmed Halife ⁴²²	Receb 1159/Temmuz- Ağustos 1746
10	Hatip	Yarım	-	Ahmed Halife ⁴²³	Cemaziyelevvel 1171/Ocak-Şubat 1758
11	Hatip	Yarım	Seyyid Mehmed	Seyyid Osman ⁴²⁴	Zilkade 1175/Mayıs- Haziran 1762
12	Hatip	Yarım	Seyyid Osman Halife	Seyyid İsmail Halife ⁴²⁵	Muharrem 1176/Temmuz-Ağustos 1762
13	Hatip	Yarım	-	Seyyid İsmail ⁴²⁶	Rebiülevvel 1188/Mayıs- Haziran 1774

⁴¹⁷ Karacaviran Köyü'nde, Hacı Halil adlı kimsenin yaptırdığı câmii'de imam olan Ahmed oğlu Osman'ın fevt mahlûlünden, Nâib İbrahim Ethem arzıyla büyük oğlu Mustafa'ya tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 533, s.90, b-4.

⁴¹⁸ Karacaviran Köyü Câmî-i Şerifi'nde, yarım akçe ile hatip olan Recep adlı kimsenin ölümüyle yerine Mustafa adlı kimse görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr.1138, s.10, a-29.

⁴¹⁹ Karacaviran Köyü Câmî-i Şerifi'nde, yarım akçe ile hatip olan Seyyid Mehmed'in ölümüyle Nâib Hafızade Hüseyin arzıyla hatiplik görevi, kardeşi Musa Halifeye tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-6.

⁴²⁰ Karacaviran Köyü, Hacı Halil Câmîi'nde, yarım akçe ile hatiplik görevini yürüten Mustafa adlı kimsenin ölümüyle yerine Nâib Hafızade Hüseyin arzıyla büyük oğlu Seyyid Mehmed berat ile atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-5.

⁴²¹ Karacaviran Köyü'nde, Hacı Halil Câmîi'nde, yarım akçe ile hatiplik görevini yürüten Ahmed adlı kimsenin beratı, yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-11.

⁴²² Karacaviran Köyü'nde Hacı Halil Câmîi'nde yarım akçe ile hatiplik görevini yürüten Musa'nın ölümüyle görev, Kâdi Musa Efendi arzıyla kardeşi Ahmed Halifeye tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1055, s.88, a-13.

⁴²³ Karacaviran Köyü'nde, Hacı Halil Câmîi'nde, yarım akçe ile hatiplik görevini yürüten Ahmed Halife adlı kimsenin beratı, yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-3.

⁴²⁴ Ayaş'ta Karacaviran nâm köyde kâin Hacı Abdülcelil Câmî-i Şerifi'nde nim akçe ile eben-an cedd hatip olan Babam Seyyit Mehmed fevt olup; bu kullarına intikal idüp lakin ol vakitte sağır bulunmamla amucam Ahmed kendi üzerine berat ettirip ber-vech buyruldu. Babanın paresinden senin üzerine kasr-ı yed ederim deyu avk ve te'hîr edip şimdi talep eyledik de vermeyip bu kullarına gadr-ı külli etmesi Babası Seyyit Mehmed mahlûlünden ve mezbur Amcası Ahmed ref'inden merhum Seyyit Mehmed veledi Seyyit Osman'a ba-arzuhal tevcih buyuruldu. VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-9.

⁴²⁵ Karacaviran Köyü'nde, Sahibülhayr Hacı Halil adlı kimsenin yaptırdığı câmii'de hatip olan Seyyid Osman Halife bir dilekçe ile görevden el çekmesiyle göreve, kardeşi Seyyid İsmail Halife berat ile atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-12.

⁴²⁶ Karacaviran Köyü'nde, Hacı Halil adlı kimsenin yaptırdığı câmii'de hatip olarak görev yapan Seyyid İsmail'in beratı, yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-16.

14	Hatip	Yarım	İsmail	Musa ⁴²⁷	Şaban 1200/Mayıs-Haziran 1786
15	Hatip	Yarım	Seyyid Osman	Seyyid İsmail ⁴²⁸	Zilkade 1200/Ağustos-Eylül 1786
16	Hatip	Yarım	Musa	Halil ⁴²⁹	28 Şaban 1204/13 Mayıs 1790

3.1.22. Tahtacıvıran/Tahtacıören Köyü Câmi-i Şerifi

Tahtacıvıran/Tahtacıören Köyü, günümüzde Güdül ilçesine bağlı bir köydür. Köyün adı ilk kez 1107/1695-1696 Tarihli Avarız Defteri'nde Tahtacıvıran olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴³⁰ 1830 nüfus sayımına göre köyde 221 erkek nüfus yaşamaktadır.⁴³¹ 1830 yılına göre baktığımızda nüfusa kalabalık diyebiliriz. Günümüzde ise köyde 216 kişi yaşamaktadır.⁴³²

Tahtacıvıran Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili vakfiye yoktur. Kim tarafından hangi tarihte yapıldığını tespit edemiyoruz. Ancak incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde câminin adı Hacı Mustafa binası câmi olarak yazılmıştır. Hacı Mustafa adlı kimse câminin banisi olabilir. Ya da câmiyi tamir ettirdiği için câmiye adı verilmiş olabilir. Câmi günümüzde ibadete açık olup, câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir. Yaptığımız alan çalışmasında caminin Ayaş ve Güdül'de incelediğimiz diğer eski câmilere benzerliği dikkat çekicidir. Câmi-i Şerifi'in ön tarafının sonradan yapıldığı, kullanılan inşaat malzemesi ve tekniği açısından çok bellidir. Câmi-i Şerifi'in ayakkabılıktan sonra bir girişi daha bulunmaktadır. Bu giriş câminin ilk yapıldığında kullanılan giriş olmalıdır. Câmi diğer tarihi camilerde

⁴²⁷ Karacavıran Köyü'nde, Hacı Halil adlı kimsenin yaptırdığı câmi'i'de hatip olarak görev yapan Mehmed oğlu İsmail'in ref'inden görev, Ahmed oğlu Musa'ya Nâib Hacı Mehmed arzıyla tevcih olmuştur. VGMA, *HD*, nr. 1060, s.63, a-12.

⁴²⁸ Karacavıran Köyü'nde, Hacı Halil adlı kimsenin yaptırdığı câmi'i'de hatiplik görevini, Seyyid İsmail kardeşi Seyyid Mehmed'in kasr-ı yedi üzerine bil-fiil yürütmektedir. Seyyid İsmail görevini yaparken herhangi bir kusuru olmamasına ve azlini gerektirecek bir durum yokken, ecânbiden Ahmed oğlu Musa adlı kimse Ayaş Kazâsı Nâib Kasım Hamid ile görüşüp bir yolla göreve berat ile tayin olmuştur. Seyyid İsmail baba mirasından mahrum olmuştur. Dolayısıyla hatiplik görevi, Seyyid İsmail'e berat ile yeniden verilmiştir. Berat 11 Recep sene 1203'de/7 Nisan 1789 yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr. 1060, s.63, a-13.

⁴²⁹ Karacavıran Köyü'nde Abdülcelil adında kimsenin yaptırdığı ya da tamir ettirdiği câmi'i'de hatiplik görevini yürüten Musa adlı kimsenin fevt mahlûlünden, Nâib Hacı Mustafa arzıyla büyük oğlu Halil'e tevcih buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr. 534, s.88, a-8.

⁴³⁰ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁴³¹ Yücekaya, *a.g.t.*, s.66.

⁴³² <https://www.nufusune.com/178357-ankara-gudul-tahtaciorencik-mahallesi-nufusu>. (Erişim: 15.02.2024)

olduğu gibi yığma taş tekniğine göre örülmüştür. Câmî’de kullanılan bu teknik köydeki diğer yapılarda da görülmektedir.

Tahtacıvıran Köyü Câmî-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri kayıtlarında 22 kayıt vardır. Câmî-i Şerif ile ilgili incelediğimiz Hurûfât defteri kayıtlarında en eski kayıt Muharrem 1118/Nisan-Mayıs 1706 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen, günümüze en yakın kayıt 10 Ramazan 1169/4 Ağustos 1816 tarihlidir. Câmî-i Şerife, Receb 1132/Mayıs-Haziran 1720 tarihinde bir imam-hatip, Muharrem 1118/Nisan-Mayıs 1706 ve 6 Zilhicce 1230/9 Kasım 1815 tarihleri arasında yedi imam, Cemaziyelevvel 1156/Haziran-Temmuz 1743 ve 10 Ramazan 1169/4 Ağustos 1816 tarihleri arasında 12 hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Muharrem 1159/Ocak-Şubat 1746 tarihinde bir cuma müezzini⁴³³ ve Cemaziyelevvel 1179/Ekim-Kasım 1765 tarihinde ise câmîye bir müezzin görevlendirmesi yapılmıştır. Câmideki görevlilerden imam-hatip, hatip ve müezzin’e günde yarım akçe, imam’a bir ve yarım akçe arasında değişen vazife ücreti takdir edilmiştir. Cuma müezzini, hasbî yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kaza kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Câmîye yapılan tayinleri incelediğimizde; 11 vefat, 4 berat yenileme, 3 ilk tayin, 2 ferağ, 1 mahlûlünlen ve 1 ibkâ yani görevde bırakma beratı ile görevlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 31: Tahtacıvıran Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/ Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Yarım	-	Hacı Mustafa ⁴³⁴	Receb 1132/Mayıs-Haziran 1720
2	İmam	Yarım	Mustafa	Süleyman ⁴³⁵	Muharrem 1118/Nisan-Mayıs 1706
3	İmam	Yarım	Mustafa	Seyyid Hacı Ömer ⁴³⁶	Safer 1155/Nisan-Mayıs 1742

⁴³³ Cuma Müezzini: Cuma günü ezan okumakla görevli kişi. Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf İstıslahları Lügatçesi”, *Vakıflar Dergisi*, sy.17 Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay.,1983, s.58.

⁴³⁴ Ayaş Gündül Nahiyesinde, Tahtacıvıran Hacı Mustafa Câmî’nde imamet ve hitabetini yevmi nim akçe ile Hacı Mustafa’ya inayet buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr. 1133, s.5, b-17.

⁴³⁵ Tahtacıvıran Köyü’nde, imam olan Mustafa ferağından boşalan göreve, Mahmut oğlu Süleyman’a arzuhal ile inayet buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr. 1138, s.11, a-15.

⁴³⁶ Tahtacıvıran Câmî-i Şerif’inde, imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefatıyla imamlık görevi, Kâdi Mehmed Efendi arzıyla oğlu Seyyid Hacı Ömer’e tevcih buyruldu. VGMA, *HD*, nr.1055, s.64, a-3.

4	İmam	Yarım	Mustafa	Seyyid Ömer Halife ⁴³⁷	Receb 1159/Temmuz-Ağustos 1746
5	İmam	-	-	Seyyid Ömer ⁴³⁸	Ramazan 1168/Haziran 1755
6	İmam	-	Mehmed	Hüseyin Halife ⁴³⁹	Şevval 1172/Mayıs-Haziran 1759 Şevval 1172/Haziran 1759
7	İmam	Bir	Hüseyin	Seyyid Hasan ⁴⁴⁰	Ramazan 1197 Temmuz-Ağustos 1783
8	İmam	Bir	Seyyid Hasan	Seyyid Hüseyin ⁴⁴¹	6 Zilhicce 1230/9 Kasım 1815
9	Hatip	Yarım	Mustafa	Seyyid Hüseyin ⁴⁴²	Cemaziyelevvel 1156/Haziran-Temmuz 1743
10	Hatip	Yarım	Seyyid Hüseyin	Seyyid Ali Halife ⁴⁴³	Receb 1159/Temmuz-Ağustos 1746
11	Hatip	Yarım	-	Ebubekir ⁴⁴⁴	Şevval 1172/Mayıs-Haziran 1759
12	Hatip	Yarım	-	Seyyid Ali Halife ⁴⁴⁵	Şevval 1175 Nisan-Mayıs 1762
13	Hatip	Yarım	Seyyid Hacı Ali	Seyyid Hasan ⁴⁴⁶	Cemaziyelevvel 1177/Kasım-Aralık 1763
14	Hatip	Yarım	-	Seyyid Hasan ⁴⁴⁷	Safer 1188/Nisan-Mayıs 1774
15	Hatip	Yarım	Hüseyin	Seyyid Hasan	12 Rebülâhir 1188/22

⁴³⁷ Ayaş Kazâsı'na tâbi Tahtacıvirancık nâm köyde vâki' Câmi-i Şerif'te Babası Mustafa mahlûlünden nim akçe ile imam olan Seyyid Ömer Halife'ye ibkâ berat inayet. VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-16.

⁴³⁸ Tahtacıviran Köyü Câmi'-i Şerifi'nde, imam olarak görev yapan Seyyid Mehmed oğlu Seyyid Ömer adlı kimsenin beratı Kâdî arzıyla yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-17.

⁴³⁹ Tahtacıviran Köyü'nde, Hacı Mustafa binası câmii'de imam olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefatıyla göreve, Kâdî Seyyid Mehmed Said arzıyla Hüseyin Halife'ye tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1062, s.66, a-2.

⁴⁴⁰ Tahtacıviran Köyü'nde, Hacı Mustafa binası câmii'de, imam olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin vefatıyla görev, oğlu Hüseyin oğlu Seyyid Hasan'a inâyet buyrulmuştur. Berat 11 Recep sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1066, s.32, a-6.

⁴⁴¹ Tahtacıviran Köyü'nde, Hacı Mustafa binası câmii'de, imam olarak görev yapan Hüseyin oğlu Seyyid Hasan'ın vefatıyla göreve oğlu Seyyid Hüseyin, Safer sene 1197/Ocak 1783 tarihli atık berat gereğince inâyet buyruldu. VGMA, HD, nr. 534, s.88, a-10.

⁴⁴² Tahtacıviran Köyü Câmi'-i Şerifi'nde hatip olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefatıyla görev, sulbi oğlu Seyyid Hüseyin'e Nâib Mehmed Efendi arzıyla buyruldu. VGMA, HD, nr.1055, s.64, a-4.

⁴⁴³ Tahtacıviran Köyü Câmi'-i Şerifi'nde hatip olarak görev yapan Seyyid Hüseyin'in fevt mahlûlünden Seyyid Ali Halife'ye arzuhal ile tevcih olundu. VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-14.

⁴⁴⁴ Tahtacıviran Köyü inde Hacı Mustafa binası câmii'de, hatip olarak görev yapan Ebubekir adlı kimsenin beratı, kaybolmuştur. Berat Kâdî Seyyid Mehmed Said arzıyla yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.66, a-3.

⁴⁴⁵ Tahtacıviran Köyü Câmi'-i Şerifi'nde, hatip olarak görev yapan Seyyid Ali Halife'nin atık beratı, yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, a-4.

⁴⁴⁶ Tahtacıviran Köyü Câmi'-i Şerifi'nde hatip olarak görev yapan Seyyid Hacı Ali mahlûlünden oğlu Seyyid Hasan'a, babasının atık beratı gereğince tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-19.

⁴⁴⁷ Tahtacıviran Köyü Câmi'-i Şerifi'nde, hatip olarak görev yapan Seyyid Hasan'ın beratı, yenilenmiştir. Berat 11 Recep sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde tekrar yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-2.

				Seyyid Mustafa ⁴⁴⁸	Haziran 1774
16	Hatip	Yarım	Seyyid Hasan	Seyyid Ali Seyyid Mustafa Seyyid Osman ⁴⁴⁹	16 Rebiülâhir 1206/13 Aralık 1791
17	Hatip	Yarım	Seyyid Ali Seyyid Mustafa Seyyid Osman	Seyyid Ali ⁴⁵⁰	Şaban 1227/Temmuz- Ağustos 1812
18	Hatip	Yarım	Seyyid Ali	Seyyid Mehmed ⁴⁵¹	27 Ramazan 1229/12 Eylül 1814
19	Hatip	Yarım	Seyyid Mehmed	Ömer ⁴⁵²	4 Şaban 1231/30 Haziran 1816
20	Hatip	Yarım	Seyyid Mehmed	Seyyid Mahmud ⁴⁵³	10 Ramazan 1169/4 Ağustos 1816
21	Cuma Müezzini	Hasbî	-	Mustafa Halife ⁴⁵⁴	Muharrem 1159/Ocak-Şubat 1746
22	Müezzin	Yarım	-	Seyyid Osman ⁴⁵⁵	Cemaziyelevvel 1179/Ekim- Kasım 1765

⁴⁴⁸ Tahtacıvıran Köyü'nde, Hacı Mustafa binası câmiî'de, hasbî imam olarak görev yapan Hüseyin ferağından, oğulları Seyyid Hasan ve Seyyid Mustafa'ya berat ile tevcih buyruldu. VGMA, *HD*, nr. 1059, s.27, a-10.

⁴⁴⁹ Tahtacıvıran Köyü'nde, Hacı Mustafa binası câmiî'de, hatip olarak görev yapan Seyyid Hacı Ali oğlu Seyyid Hasan'ın vefatından sonra boşalan göreve, oğulları Seyyid Ali ve Seyyid Mustafa ve Seyyid Osman'a berat ile tevcih buyruldu. Berat, 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr. 530, s.85, a-7.

⁴⁵⁰ Tahtacıvıran Köyü'nde, Hacı Mustafa binası câmiî'de, Seyyid Ali, Seyyid Mustafa ve Seyyid Osman hatip olarak müşterek görev yapmakta iken, Seyyid Mustafa ve Seyyid Osman vefat etmiştir. Görev, Seyyid Ali'ye berat ile tevcih buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr. 534, s.87, a-1.

⁴⁵¹ Tahtacıvıran Köyü'nde Hacı Mustafa binası câmiî'de, hatip olarak görev yapan Hasan oğlu Seyyid Ali'nin vefatı üzerine boşalan göreve, amcasının oğlu, Ali oğlu Seyyid Mehmed, Nâib Seyyid Abdullah arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, *HD*, nr. 534, s.87, a-13.

⁴⁵² Tahtacıvıran Köyü'nde, Hacı Mustafa binası câmiî'de, hatip olarak görev yapan Ali oğlu Seyyid Mehmed'in vefatıyla boşalan göreve, Ömer adlı kimseye tevcih buyurulmak için dilekçe vermeleri gerekmektedir. Ali oğlu Seyyid Mehmed'in vefatı ve evladının olmaması şartıyla ve ahalinin beyanı üzerine tevcih olmak için Şa'ban sene 1231/Haziran 1816 tarihli murad ve mesâlih sadr olan ferman-ı ali mucibince merkuma tevcih buyruldu. VGMA, *HD*, nr. 534, s.88, a-13.

⁴⁵³ Tahtacıvıran Köyü'nde Hacı Mustafa binası câmiî'de, hatip olarak görev yapan Seyyid Ömer oğlu Seyyid Mehmed'in vefatıyla görev, büyük oğlu Seyyid Mahmut'a kalması gerekirken, ecânbiden Ömer adlı kimse Ayaş Kazâsı'nda, merkum Seyyid Mehmed'in evladının olmadığını beyan ederek ve bir yolla görevi berat ile ele geçirmiştir. Bu durum, Seyyid Mahmut'un babasının mirasından mahrum kalmasına ve haksızlığa uğramasına sebep olmuştur. İlgili ferman gereğince, görevin tekrardan Seyyid Mahmut'a verilmesini, Nâib Hacı Mustafa arzıyla 10 Ramazan sene 12314 Ağustos 1816 tarihinde tevcih buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr. 534, s.88, a-16.

⁴⁵⁴ Tahtacıvıran Köyü'nde, Hacı Mustafa binası câmiî'de, cuma müezzini olmayıp nasb ve tayin olunmak levazım ve mühim olmakla Mehmed oğlu Mustafa halifeye, ber-veçhi hasbî inâyet verildi. VGMA, *HD*, nr. 1062, s.65, a-1.

3.1.23. Kalta/Taşören Köyü Câmî-i Şerifi

Kalta/Taşören Köyü günümüzde Güdül ilçesine bağlı köylerdendir. Kalta/Taşören Köyü'nün adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterleri'nde geçmektedir.⁴⁵⁶ 1523 tahririne göre köyde 16 hane bulunmakla birlikte 22 nefer yaşamaktadır.⁴⁵⁷ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defteri'ne göre ise yine köyde 16 hane bulunmakla birlikte köyün vergi hâsılı 4085 akçedir.⁴⁵⁸ 1830 nüfus sayımına göre 59 erkek nüfus sayılmıştır.⁴⁵⁹ Kalta/Taşören Köyü'nde, günümüzdeki 86 kişi yaşamaktadır.⁴⁶⁰ Kalta/Taşören Köyü, Kirmir çayı vadisini kuzeyinde bir tepede bulunmaktadır. Köy halkı ile görüşmelerimizde köyün tarihinin çok eskilere dayandığını belirtmişlerdir. Köyün yakınında yer alan bir tepe Asarın Kale olarak adlandırılmıştır. Gerçektende tepenin bulunduğu yerde tarihi kalıntılar mevcuttur. Tepenin Kirmir çayı vadisine hâkim bir noktada olması da eski zamanlarda burda bir kale olduğu fikrini güçlendirmektedir.

Câmî günümüzde ibadete açık olup, câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmî-i Şerifi'nin adı incelediğimiz Hurûfât defteri kayıtlarında, Mehmet Bey Câmîi ve Ali Paşa binası câmî olarak geçmektedir. Câmî ile ilgili incelediğimiz vakıf defterlerinde herhangi bir kayıt bulunamamıştır. Yani câminin vakfiyesi bulunmamaktadır. Dolayısıyla câmiyi kimin hangi tarihte yaptırdığını bilemiyoruz. Kalta/Taşören Köyü Câmî-i Şerifi ile ilgili incelediğimiz Hurûfât defteri kayıtlarına en eski kayıt olan Şevval 1115/Şubat-Mart 1704 tarihli kayıta, câminin adı Mehmet Bey Câmîi'dir. Muharrem 1177/Temmuz-Ağustos 1763 tarihli kayıttan sonraki kayıtlarda ise câmî'ye Ali Paşa binası câmî denmiştir. Elimizdeki bilgiler ışığında, câmî'yi muhtemelen Mehmed Bey adlı kimse inşa da tamir ettirmiştir. Ali Paşa adlı kimse ise câmî'yi tamir ettirmiştir.

⁴⁵⁵ Tahtacıviran Köyü'nde, Hacı Mustafa'nın bina eylediği Câmî-i Şerif'te, müezzin olmayıp yarım akçe ile Hasan oğlu Seyyid Osman'a, Kâdî Şeyh Abdülhamit arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, *HD*, nr. 1070, s.58, a-10.

⁴⁵⁶ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁴⁵⁷ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

⁴⁵⁸ Aldan, *a.g.e.*, s. 23.

⁴⁵⁹ Yücekaya, *a.g.t.*, s.66.

⁴⁶⁰ <https://www.nufusune.com/178359-ankara-gudul-tasoren-mahallesi-nufusu>. (Erişim: 16.05.2024).

Kalta Köyü Câmî-i Şerifi ile ilgili Hurûfât kayıtlarında 12 kayıt mevcuttur. Câmî ile ilgili en eski kayıt Şevval 1115/Şubat-Mart 1704 tarihli olup, bu defter serisinde tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt 9 Zilkade 1243/23 Mayıs 1828 tarihlidir. İncelenen dönemde bu câmîye imam ve hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Kalta/Taşören Köyü Câmî-i Şerifine, 13 Cemaziyelevvel 1222/19 Temmuz 1807 ve 9 Zilkade 1243/23 Mayıs 1828 tarihleri arasında üç imam, Şevval 1115/Şubat-Mart 1704 ve 14 Cemaziyelevvel 1238/27 Ocak 1822 tarihleri arasında ise dokuz hatip görevlendirme kaydı mevcuttur. câmideki görevlilerden imam, hasbî yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Şevval 1115/Şubat-Mart 1704 tarihli kayıta, hatip'e altı akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Diğer incelediğimiz kayıtlarda ise hatip günde yarım ve bir akçe arasında değişen vazife ücreti ile câmîye tayin edilmiştir. 14 Cemaziyelevvel 1238/27 Ocak 1822 tarihli kayıta, câmide hatip olarak görev yapan Ömer Halife'nin vefat etmesiyle yerine câmî'ye hatip olarak, oğlu Hüseyin mi yoksa kardeşi Mehmed mi tayin olacak, Nâib Ömer Hulusi'ye sorulmuştur. Nâib Ömer Hulusi "evladının olması gerekir" diyerek göreve, Hüseyin adlı kimse tayin edilmiştir.⁴⁶¹ Zilhicce 1179/Mayıs-Haziran 1766 tarihli kayıta ise câmî'de hatip olarak görev yapan Salih adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine göreve, aile dışından Hüseyin adlı kimse tayin edilmiştir.⁴⁶² Câmî'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine önce evladının sonra kardeşinin tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda, aile dışından biri kazâ kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Diğer kayıtlar incelediğinde, altı kayıta vefat üzerine, beş kayıta berat yenilemesi üzerine ve bir kayıta mahlûlünden câmîye görevlendirmeler yapılmıştır.

⁴⁶¹ VGMA, *HD*, nr. 535, s.49, a-3.

⁴⁶² VGMA, *HD*, nr. 1070, s.58, a-13.

Tablo 32: Kalta/Taşören Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/ Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Hasbî	-	Salih Halife ⁴⁶³	13 Cemaziyelevvel 1222/19 Temmuz 1807
2	İmam	Hasbî	Salih	Mustafa ⁴⁶⁴	4 Rebûlevvel 1229/24 Şubat 1814
3	İmam	Hasbî	Mustafa	Hüseyin ⁴⁶⁵	9 Zilkade 1243/23 Mayıs 1828
4	Hatip	Altı	-	Mehmed ⁴⁶⁶	Şevval 1115/Şubat-Mart 1704
5	Hatip	Bir	Mehmed	İbrahim ⁴⁶⁷	Cemaziyelâhir 1141/Ocak 1729
6	Hatip	Bir	Mehmed	İbrahim ⁴⁶⁸	Rebûlevvel 1143/Eylül-Ekim 1730
7	Hatip	Yarım	İbrahim	Salih Halife ⁴⁶⁹	Muharrem1177/Temmuz-Ağustos 1763
8	Hatip	Yarım	Salih	Hüseyin ⁴⁷⁰	Zilhicce 1179/Mayıs-Haziran 1766
9	Hatip	Yarım	-	Hüseyin ⁴⁷¹	Ramazan1189/Ekim-Kasım 1775
10	Hatip	Yarım	Hüseyin	Molla Ömer ⁴⁷²	4 Receb 1206/27 Şubat 1792

⁴⁶³ Kalta Köyü'nde, Ali Paşa binası câmîi'de, imam olarak görev yapan Salih Halife'nin beratı kaybolduğundan, berat, kayd-ı gereğince inayet buyruldu. VGMA, HD, nr. 532, s.57, a-2.

⁴⁶⁴ Kalta Köyü'nde, Ali Paşa binası câmîi'de, imam olarak görev yapan Salih adlı kimsenin vefatıyla boşalan göreve, kardeşi Mustafa'ya müteveffanın eski berat mucibince arzuhal ile tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 534, s.87, b-8.

⁴⁶⁵ Kalta Köyü'nde, Ali Paşa binası câmîi'de, imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Ahmed arzıyla oğlu Hüseyin'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 535, s.49, b-8.

⁴⁶⁶ Kalta Köyü, Mehmed Bey Câmîi'nde hatip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1138, s.10, a-22.

⁴⁶⁷ Kalta Köyü, Mehmed Bey Câmîi'nde, hatip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin mahlûlünden görevlendirilen, Nâib Seyyid Ahmed arzıyla, İbrahim adlı kimseye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-19.

⁴⁶⁸ Kalta Köyü'nde, Mehmed Bey Câmîi'nde, bir akçe ile hatip olan Mehmed adlı kimsenin mahlûlünden, hatip olarak Câmîi'ye görevlendirilen Halil Halife oğlu İbrahim'in beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1073, s.87, a-2.

⁴⁶⁹ Kalta Köyü'nde, Ali Paşa binası câmîi'de, hatip olarak görev yapan İbrahim adlı kimsenin vefatıyla boşalan görev, Kâdî Ömer arzıyla Salih Halife'ye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-16.

⁴⁷⁰ Kalta Köyü'nde, Ali Paşa binası câmîi'de, hatip olarak görev yapan Salih adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Hüseyin adlı kimseye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-13.

⁴⁷¹ Kalta K Köyü'nde, Ali Paşa binası câmîi'de, hatip olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, b-8.

⁴⁷² Kalta Köyü'nde, Ali Paşa binası câmîi'de, imam olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin vefatıyla görev; oğlu Molla Ömer'e, Nâib Seyyid Mehmed Emin Şeyhzade arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 530, s.85, a-9.

11	Hatip	Yarım	-	Ömer Halife ⁴⁷³	11 Cemaziyelevvel CA.1222/17 Temmuz 1807
12	Hatip	Yarım	Ömer	Hüseyin ⁴⁷⁴	14 Cemaziyelevvel 1238/27 Ocak 1822

3.1.24. Çanılıkebir Köyü Câmî-i Şerifi

Çanılı Köyü, günümüzde Ayaş'a bağlı köyler arasındadır. 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar Defteri'nde köyün adı, Ulu Çanlı olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁷⁵ İncelediğimiz Ayaş Hurûfât Defterleri'nde köyün adı, Çanılıkebir olarak yazılmıştır. 1523 tahririne köyde 37 hane ve 53 nefer bulunmaktadır. 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar Defteri'ne göre ise köyde 54 hane ve 59 nefer bulunmaktadır.⁴⁷⁶ Günümüzde Çanlı nüfusu 864 kişiyle bölgedeki diğer köylere göre bir hayli fazladır.⁴⁷⁷ Ayaş Hurûfât Defterleri'nde Çanılıkebir, Başçanlı ve Çanlı olarak ayrı ayrı üç yer adıyla karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde Ayaş'a bağlı ve tek adla anılan Çanlı'nın Çiğdemci ve Uluyol adlarında iki mahallesi bulunmaktadır.

Çanılıkebir Köyü Câmî-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde üç adet kayıt vardır. Câmî ile ilgili en eski kayıt 23 Ekim 1792 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt 22 Cemaziyelâhir 1248/16 Kasım 1832 tarihlidir. Câmî'ye incelediğimiz dönemde üç imam görevlendirmesi yapılmıştır. Câmî'ye görevlendirilen imam bu göreve hasbi yani ücretsiz tayin edilmiştir. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kazâ kadı ya da Nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. 7 Rebülevvel 1207/23 Ekim 1792 tarihli kayıta, câmide imam olarak görev yapan Hüseyin adlı kimse görevi terk-i hizmet etmiş ve görevin sorumluluklarını yerine getirmemektedir. Köy halkı durumu meclis-i şeri'ye haber

⁴⁷³ Kalta Köyü'nde, Ali Paşa binası câmîi'de, hatip olarak görev yapan Ömer Halife'nin beratı kaybolduğundan, berat kayd-ı gereğince tekrardan inayet buyruldu. Berat 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.57, a-1.

⁴⁷⁴ Kalta Köyü'nde, Ali Paşa binası câmîi'de, hatip olarak görev yapan Ömer Halife'nin vefat etmesi üzerine, görevin oğlu Hüseyin'e mi yoksa kardeşi Mehmed'e mi tevcih olacağı beyanında, Nâib Ömer Hulusi "evladına verilmesi gerekir." demiştir. Bunun üzerine görev, Hüseyin'e tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-3.

⁴⁷⁵ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁴⁷⁶ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

⁴⁷⁷ <https://www.nufusu.com/ayas-ankara-mahalleleri-nufusu>. (Erişim Tarihi: 09.04.2024)

vermişlerdir. Nâib Seyyid Mehmed Emin arzıyla Hüseyin ref'inden oğlu Halil câmiye imam olarak tayin edilmiştir.⁴⁷⁸ 24 Cemaziyelevvel 1229/14 Mayıs 1814 tarihli kayıta ise câmide imam olarak görev yapan Halil adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Seyyid Sadullah'ın arz ve dilekçesi ile Mustafa adlı kimseye tevcih buyrulmuştur.⁴⁷⁹ 22 Cemaziyelâhir 1248/16 Kasım 1832 tarihli kayıta, vefat üzerine câmiye görevlendirme yapılmıştır.

Tablo 33: Çanılıkebir Köyü Câmi-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Hasbî	Hüseyin	Halil ⁴⁸⁰	7 Rebûlevvel 1207/23 Ekim 1792
2	İmam	Hasbî	Halil	Mustafa ⁴⁸¹	24 Cemaziyelevvel 1229/14 Mayıs 1814
3	İmam	Hasbî	Seyyid Mustafa	Seyyid Molla Ali Halife ⁴⁸²	22 Cemaziyelâhir 1248/16 Kasım 1832

3.1.25. Başçanılı Köyü Câmi-i Şerifi

Başçanılı Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde beş kayıt mevcuttur. Câmi ile ilgili en eski kayıt Ramazan 1147/Ocak-Şubat 1735 tarihli dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 27 Zilkade 1207/20 Mayıs 1830 tarihli dir. İncelediğimiz dönemde câmiye imam, hatip ve müezzin tayini yapılmıştır. Câmi görevlilerinden imam ve müezzin, günlük yarım akçe vazife ücreti ile bu göreve tayin edilmiştir. Hatip'e ise günlük bir akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Câmi'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının

⁴⁷⁸ VGMA, HD, nr. 530, s.85, b-1.

⁴⁷⁹ VGMA, HD, nr. 534, s.87, b-10.

⁴⁸⁰ Çanılıkebir Köyü'nde, câmi'de imam olarak görev yapan Hüseyin adlı kimse, görevi terk-i hizmet etmiştir. Hüseyin adlı kimse, görevin gereklerini yerine getirmediğini ve görevi bırakmasını, köy halkı meclis-i şer'ie haber vermeleriyle göreve, Nâib Seyyid Mehmed Emin arzıyla, oğlu olması şartıyla Halil adlı kimseye tevcih buyrulmuştur. Berat önce 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222'de/9 Ağustos 1807 sonra 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s.85, b-1.

⁴⁸¹ Çanılıkebir Köyü Câmi'inde, imam olarak görev yapan, Halil adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine, Nâib Seyyid Sadullah'ın arz ve dilekçesi ile Osman oğlu Mustafa'ya tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 534, s.87, b-10.

⁴⁸² Çanılıkebir Köyü Câmi'inde, imam olarak görev yapan Seyyid Mustafa adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Seyyid Mehmed Kemal arzıyla Müteveffi Seyyid Mustafa oğlu Seyyid Molla Ali Halife'ye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 536, s.53, b-13.

taini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kazâ kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Rebûlevvel 1186/20 Haziran-Temmuz 1772 tarihli kayıta, câmide hatip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine göreve, Nâib Seyyid Osman arzıyla büyük oğlu Mahmud tayin edilmiştir.⁴⁸³ 14 Muharrem 1237/11Ekim 1821 tarihli kayıta ise câmide hatip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Seyyid Mehmed Rıfat arzıyla ecanipten yani aile dışından Mustafa adlı kimseye tevcih buyurulmuştur. İncelediğimiz diğer kayıtlarda ise bir vefat üzere görevlendirme ve bir berat yenilmesi yapılmıştır.

Tablo 34: Başçanıllı Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	-	Mustafa Halife ⁴⁸⁴	Ramazan 1147/Ocak-Şubat 1735
2	Hatip	Bir	Mehmed	Mahmud ⁴⁸⁵	Rebûlevvel 1186/20 Haziran-Temmuz 1772
3	Hatip	Bir	Mehmed	Mustafa ⁴⁸⁶	14 Muharrem 1237/11Ekim 1821
4	Hatip	Bir	Mustafa	Mehmed ⁴⁸⁷	27 Zilkade 1207/20 Mayıs 1830
5	Müezzin	Yarım	-	Molla Veli ⁴⁸⁸	Ramazan 1147/Ocak-Şubat 1735

⁴⁸³ VGMA, HD, nr. 1058, s.36, a-12.

⁴⁸⁴ Başçanıllı Köyü Câmîi'nde imam olmayıp, beş vakit namaz için sürekli görev yapacak imama ihtiyaç vardır. Nâib Mustafa arzıyla Mustafa Halife adlı kimse, yarım akçe ile imamlığa vazifelendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-1.

⁴⁸⁵ Başçanıllı Köyü Câmîi'nde, hatip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesiyle göreve, Nâib Seyyid Osman arzıyla büyük oğlu Mahmut'a tevcih buyurulmuştur. Berat 11 Receb Sene 1203/7 Nisan 1789 yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1058, s.36, a-12.

⁴⁸⁶ Başçanıllı Köyü Câmî-i Şerifi'nde hatip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Ali oğlu Mustafa'ya Nâib Seyyid Mehmed Rıfat arzıyla tevcih buyuruldu. VGMA, HD, nr. 534, s.88, b-12.

⁴⁸⁷ Başçanıllı Köyü Câmîi'nde hatip olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefat etmesiyle göreve, oğlu Mehmed adlı kimse, Nâib Muammerzade Seyyid Hasan Hamid arzıyla tevcih buyuruldu. VGMA, HD, nr. 536, s.53, b-6.

⁴⁸⁸ Başçanıllı Köyü Câmîi'nde müezzin olmayıp Molla Veli adlı kimse, Nâib Mustafa arzıyla görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-2.

3.1.26. Çanılı Köyü Ağa Câmî-i Şerifi

Çanılı Köyü Ağa Câmî-i Şerifi ile ilgili Hurûfât kayıtlarında dört adet kayıt vardır. Câmî-i Şerifi'in vakfiyesi bulunmamaktadır. Hurûfât Defterleri'ndeki kayıtlara göre câmîyi köyde ağa olarak bilinen bir kimse inşa ettirmiş ya da tamir ettirmiştir. Câmî ile ilgili en eski kayıt Şaban 1111/Ocak-Şubat 1700 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen en son tarihli Zilkade 1144/Nisan-Mayıs 1732 tarihlidir. İncelediğimiz dönemde câmîye üç adet hatip tayini yapılmıştır. Hatip görevlendirmesinde günlük bir akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Şaban 1111/Ocak-Şubat 1700 tarihli kayıta hatip hasbi yani ücretsiz bu göreve tayin edilmiştir. Câmî'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Zilkade 1144/Nisan-Mayıs 1732 tarihli kayıta, câlide hatip olarak görev yapan Yusuf Halife ferağından oğlu Mehmet tayin edilmiştir.⁴⁸⁹

Tablo 35: Çanılı Köyü Ağa Câmî-i Şerifi Personeli ve Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	Hatip	Hasbî	Ali	Yusuf ⁴⁹⁰	Şaban 1111/Ocak-Şubat 1700
2	Hatip	Bir	-	Yusuf ⁴⁹¹	Zilhicce 1125/Aralık 1713-Ocak 1714
3	Hatip	Bir	Yusuf Halife	Mehmed ⁴⁹²	Zilkade 1144/Nisan-Mayıs 1732

⁴⁸⁹ VGMA, HD, nr. 1073, s.87, b-12.

⁴⁹⁰ Çanılı Köyü Ağa Câmîi'nde, hatip olarak görev yapan Ali adlı kimsenin ölümüyle göreve, Yusuf adlı kimse tayin edilmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, b-4.

⁴⁹¹ Çanılı Köyü Ağa Câmîi'nde hatip olarak görev yapan Yusuf adlı kimsenin berati, yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-1.

⁴⁹² Çanılı Köyü Ağası'nın bina eylediği câmîi'de, hatip olarak görev yapan Yusuf Halife adlı kimse yenilenmiş berat ile görev yapmaktadır. Yusuf Halife ferağından oğlu Mehmed Halife, babasının berati yenilenecek görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1073, s.87, b-12.

3.1.27. Yüregir/Üregil Köyü Câmî-i Şerifi

Yüregir/Üregil Köyü günümüzde Beypazarı ilçesine bağlıdır. Yüregir/Üregil Köyü'nün adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf -Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterleri'nde geçmektedir.⁴⁹³ 1523 tahririne göre köyde 38 hane ve 55 nefer bulunmaktadır.⁴⁹⁴ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defteri'ne göre yine köyde 69 hane bulunmakla birlikte Köyün vergi hâsılı 2127 akçedir.⁴⁹⁵ 1830 nüfus sayımına göre ise köyde 184 erkek nüfus yaşamaktadır.⁴⁹⁶ Yüregir/Üregil Köyü'nde günümüzde nüfusu ise 353'tür.⁴⁹⁷

Yüregir/Üregil Köyü Câmî-i Şerifi günümüzde ibadete açık olup, câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Receb 1119/Eylül-Ekim 1707 tarihli kayıta. Câmî-i Şerifi'in adı Süleyman Mescidi olarak geçmektedir.⁴⁹⁸ Yani bu tarihte câmî henüz mesciddir. Mescid'in adına Süleyman Mescidi denmesi, Süleyman adlı kimsenin mescidi inşa eden kimse olduğunu akla getirmektedir. Belki de Süleyman adlı kimse mescidi tamir ettirmiştir. Mescid çok daha önce inşa edilmiş olabilir. Câmî-i Şerifi'in vakfiyesinin olmaması, tam olarak kim tarafından, hangi tarihte yapıldığını bilmemizi engellemektedir. Şevval sene 1146/Mart-Nisan 1734 tarihindeki kayıt mescidin câmîye dönüştürülmesi hakkında bilgi veriyor. Kayıta, Yüregir/Üregil Köyü Mescidi'nde Cuma namazı kılınamamaktadır. Çevre köylerden de Cuma namazı kılınabilecek yakın bir câmî bulunmamaktadır. Köyde bulunan mescide minber konularak câmîye dönüştürülmesini, köy halkı ittifakla istemektedir. Nâib Mustafa arzıyla köydeki mescide minber konularak, câmîye dönüştürülmesi emr olunmuştur.⁴⁹⁹ Rebûlâhir 1152/Temmuz-Ağustos 1739 tarihli kayıta, köy halkı mescidi izn-i hümayunla yeniden tamir ettirmiştir. Yapılan tamir sonrasında câmîye bir imam-hatip'in görevlendirilmesi gerekmektedir. Câmî'ye imam-hatip olarak, Ilıca Köyü

⁴⁹³ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁴⁹⁴ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435-437.

⁴⁹⁵ Aldan, *a.g.e.*, s. 23.

⁴⁹⁶ Yücekaya, *a.g.t.*, s.66.

⁴⁹⁷ <https://www.nufusune.com/178101-ankara-beypazarı-uregil-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 15.07.2024)

⁴⁹⁸ VGMA, *HD*, nr. 1133, s.5, a-3.

⁴⁹⁹ Ayaş kurâlarından Üreğir nâm köyde, salât ı cum'a edâ olunamayıp ve etraf ı erba'aya karîb bir câmîi' dahi olmayıp ihtiyaç olmağın derûnu köyde mescidin dahi binası berat-ı atik verile minber etmekle cümle ittifaklarıyla yerine bir Câmîi' vazi' diye olunması için izin verilmesi bina Nâibi Hafız Mustafa arzıyla emr-i inayet. VGMA, *HD*, nr. 1073, s.87, a-24.

Mescidi'nde görevli olan Ahmed adlı kimse, Nâib Hüseyn arzıyla emr ile görevlendirilmiştir.⁵⁰⁰

Yüregir/Üregil Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili Hurûfât defteri kayıtlarında. 13 kayıt vardır. Câmi ile ilgili en eski kayıt Receb 1119/Eylül-Ekim 1707 tarihli olup, bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt, 12 Şevval 1240/30 Mayıs 1825 tarihli'dir. İncelenen dönemde bu câmi'ye imam-hatip, imam ve hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Yüregir/Üregil Köyü Câmi-i Şerifi'nde, Rebîulâhir 1152/Temmuz-Ağustos 1739 ve 18 Rebîulevvel 1233/16 Ocak 1818 tarihleri arasında altı imam-hatip görevlendirme kaydı mevcuttur. Receb 1119/Eylül-Ekim 1707 ve 12 Şevval 1240/30 Mayıs 1825 tarihleri arasında beş imam tayini yapılmıştır. Câmi'ye Cemaziyelâhir 1159/Haziran-Temmuz 1746 ve Receb 1179/Aralık 1765-Ocak 1766 tarihleri arasında ise iki hatip tayini yapılmıştır. Câmidaki görevlendirilen, imam-hatip, imam ve hatip'e günde yarım akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. 8 Rebîulevvel 1233/16 Ocak 1818 tarihili kayıta câminin imam-hatip'i olan Ali adlı kimse, hatiplik görevini kendi isteğiyle kardeşi Ebu bekir'e bırakmıştır. Kendiside imam olarak Câmidaki görevine devam etmiştir.⁵⁰¹ Böylece Câmi'de imam ve hatiplik görevine ayrı ayrı kimseler yürütmeye başlamıştır. Görevlendirmelerde evladiyet şartı aranmakla birlikte oğlunun olmaması durumunda aileden biri görevlendirilmiştir. Aileden birinin olmaması durumunda ecânibden yani aile dışından biri de görevlendirilmektedir. Örneğin; Üregil Köyü Câmi'inde hatip olarak görev yapan, Abdülhamid adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, aile dışından Mehmet adlı kimseye, Nâib Seyyid Muharrem arzıyla tevcih buyrulmuştur.⁵⁰² Yüregir/Üregil Köyü Câmi-i Şerifi'ne incelediğimiz dönemde, sekiz vefat üzere, iki berat yenileme, iki ilk tayin, bir kasr-ı yed üzere ve bir ibkâ berat ile görevlendirmeler yapılmıştır.

⁵⁰⁰ VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-13.

⁵⁰¹ VGMA, HD, nr. 534, s.88, b-4.

⁵⁰² VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-12.

Tablo 36: Yüreğir/Üregil Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Yarım	-	Ahmed ⁵⁰³	Rebûlâhîr 1152/Temmuz-Ağustos 1739
2	İmam-Hatip	Yarım	-	Hüseyin ⁵⁰⁴	Rebûlâhîr 1188/Haziran-Temmuz 1774
3	İmam-Hatip	Yarım	Mehmed	Hüseyin ⁵⁰⁵	Zilhicce 1181/Mart-Nisan 1768
4	İmam-Hatip	Yarım	Hüseyin	Ebubekir ⁵⁰⁶	1 Cemaziyelevvel 1207/18 Aralık 1792
5	İmam-Hatip	Yarım	Ebubekir	Ali ⁵⁰⁷	19 Cemaziyelevvel 1229/9 Mayıs 1814
6	İmam-Hatip	Yarım	Ali	Ebubekir ⁵⁰⁸	8 Rebûlevvel 1233/16 Ocak 1818
7	İmam	Yarım	-	Hasan ⁵⁰⁹	Receb 1119/Eylül-Ekim 1707
8	İmam	Yarım	Hacı Mehmed	Ali Halife ⁵¹⁰	Cemaziyelâhîr 1159/Haziran-Temmuz 1746
9	İmam	Yarım	Ali	Mehmed ⁵¹¹	Receb 1179/Aralık 1765-Ocak 1766

⁵⁰³ Üregil Köyü Câmî-i Şerifi, köy halkı tarafından yeniden tamir edilmiştir. Câmî'de görev yapması için Ilıca Köyü Mescidi'nde görevli Ahmed adlı kimse, Nâib Hüseyin arzıyla emir ile görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-13.

⁵⁰⁴ Üregil Köyü Câmî-i Şerifi'nde, yarım akçe ile imam-hatip olan Mehmed oğlu Hüseyin'in beratı, yenilenmiştir. Berat 11 Recep sene 1203'te/7 Nisan 1789 yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1065, s.17, a-15.

⁵⁰⁵ Ayaş Kazâsı Yüreğir Köyü Câmîi'nde, imam-hatip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Hüseyin'e Kâdî Seyyid Mehmed arzıyla tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, b-7.

⁵⁰⁶ Üregil Köyü Câmîi'nde, yarım akçe ile imam-hatip olan Mehmed oğlu Hüseyin'in vefatı üzerine görev, oğlu Ebubekir'e berat ile tevcih buyruldu. Berat, 4 Cemaziye'l-ahir sene 1223/2 Mart 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s.85, b-2.

⁵⁰⁷ Ayaş Kazâsı Yüreğir Köyü Câmîi'nde, Cemaziye'l-ahir 1207/Ocak 1793 tarihinden itibaren imam-hatip olarak görev yapan, Hüseyin oğlu Ebubekir adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Ali'ye dilekçe ile tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 534, s.87, a-12.

⁵⁰⁸ Üregil Köyü Câmîi'nde, yarım akçe ile imam-hatip görevini yürüten Ebubekir oğlu Ali yalnızca hatiplik görevden kasr- yed ile kardeşi Ebubekir'e Nâib Seyyid Abdülvehab arzı gereğince başka bir berat ile tevcih buyrulmuştur. Câmî-i Şerifi'in imamlığını ise eskiden olduğu Ebubekir oğlu Ali ibkâ berat ile yürütmeye devam etmiştir. VGMA, HD, nr. 534, s.88, b-4.

⁵⁰⁹ Ayaş Kazâsı, Başyüreğir Köyü Süleyman Mescidi'nde, imam olmayıp; görev Nâib Mehmed arzıyla Hasan'a tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-3.

⁵¹⁰ Ayaş Kazâsı, Yüreğir Köyü Câmîi'nde, imam olarak görev yapan Hacı Mehmed'in vefatı üzerine görev, büyük oğlu Ali Halife'ye Kâdî Mustafa Efendi arzıyla tevcih olundu. VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-12.

⁵¹¹ Ayaş Kazâsı, Üregil Köyü Câmîi'nde, imam olarak görev yapan Ali adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Mehmed'e Nâib Seyyid Muharrem arzıyla tevcih buyruldu. Böylece imam-hatiplik görevi birlikte Ali oğlu Mehmed'e verilmişti. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-12.

10	İmam	Yarım	-	Mehmed oğlu Ali ⁵¹²	Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1775
11	İmam	Yarım	Ali	Molla Mustafa ⁵¹³	12 Şevval 1240/30 Mayıs 1825
12	Hatip	Yarım	Hacı Mehmed	Ahmed Halife ⁵¹⁴	Cemaziyelâhir 1159/ Haziran-Temmuz 1746
13	Hatip	Yarım	Abdülhamid	Mehmed ⁵¹⁵	Receb 1179/Aralık 1765- Ocak 1766

3.1.28. Afşar Köyü Câmî-i Şerifi

Afşar Köyü, günümüzde Güdül İlçesine bağlıdır. Afşar Köyü'nün adı, 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf -Tımar Defterleri'nde Yarımcaafşar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵¹⁶ 1571 tarihli Ankara Livası Mufasssal Defteri'ne göre köyde 21 hane bulunmakla birlikte Köyün vergi hâsılı 2064 akçedir.⁵¹⁷ Afşar Köyü'nün, günümüzde nüfusu 83'tür.⁵¹⁸

Afşar Köyü Câmî-i Şerifi, günümüzde ibadete açık olup, câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmî-i Şerifi'in vakfiyesi bulunmamaktadır. Ancak incelediğimiz Hurûfât defteri kayıtlarında câmîyi Mustafa adlı kimsenin tamir ettirdiğini anlıyoruz. Rebûlevvel 1160/Mart-Nisan 1747 ve Muharrem 1169/Ekim-Kasım 1755 tarihli kayıtlarda, Mustafa adlı kimsenin câmî ve minberi yeniden izin ile tamir ettirdiği açıklanmaktadır.⁵¹⁹ Bu durumda câminin kim tarafından hangi tarihte yapıldığını tespit etmemiz çok zordur.

Afşar Köyü Câmî-i Şerifi'yle ilgili Hurûfât Defterleri'nde 12 kayıt vardır. Câmî ile ilgili en eski kayıt Rebûlevvel 1160/Mart-Nisan 1747 tarihli olup, bu defter serisinde tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt, 3 Muharrem 1246/24 Haziran 1830 tarihlidir.

⁵¹² Üreğil Köyü Câmîi'nde, yarım akçe ile imamlık görevini yürüten Mehmed oğlu Ali adlı kimsenin beratının kaybolması üzerine yerine, yeniden berat, Kâdî Seyyid Abdullah arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-7.

⁵¹³ Üreğil Köyü Câmîi'nde, yarım akçe ile imamlık görevini yürüten Ebubekir oğlu Ali'nin vefat etmesi üzerine görev, Ali oğlu Molla Mustafa'ya, babasının isteğiyle tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-16.

⁵¹⁴ Ayaş Kazâsı, Üreğil Köyü Câmîi'nde, hatip olarak görev yapan Hacı Mehmed'in vefatı üzerine görev, oğlu Ahmed Halife'ye Kâdî Mustafa Efendi arzıyla tevcih olundu. VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-11.

⁵¹⁵ Ayaş Kazâsı, Üreğil Köyü Câmîi'nde, hatip olarak görev yapan Abdülhamid adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Ali oğlu Mehmed'e Nâib Seyyid Muharrem arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-12.

⁵¹⁶ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁵¹⁷ Aldan, a.g.e., s. 23.

⁵¹⁸ <https://www.nufusune.com/178323-ankara-gudul-afsar-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 11.08.2024)

⁵¹⁹ VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-18./ VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-26.

Afşar Köyü Câmii ile ilgili Hurûfât Defterleri'ndeki kayıtlarda, câmiye imam-hatip, imam, hatip, müezzin ve mutasarrıf görevlendirmesi yapılmıştır. Câmîye Rebûlevvel 1160/Mart-Nisan 1747 ve 3 Muharrem 1246/24 Haziran 1830 tarihleri arasında beş imam-hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Zilkade 1181/Mart-Nisan 1768 tarihinde bir imam görevlendirilmiştir. Safer 1188/Nisan-Mayıs 1774 ve Ramazan 1188/Kasım-Aralık 1774 tarihleri arasında iki hatip görevlendirilmiştir. Muharrem 1181/Mayıs-Haziran 1767 tarihinde bir müezzin ve Ramazan 1188/Kasım-Aralık 1774 tarihinde bir mutasarrıf görevlendirilmiştir. Câmîye tayin edilen imam-hatip, imam, hatip, müezzin ve mutasarrıf için günde yarım akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine öncelikle evladının sonra aileden birinin tayini şeklinde gerçekleşmiştir. 27 Şevval 1238/26 Nisan 1823 tarihli kayıta, câmide imam-hatip olarak görev yapan Hasan adlı kimsenin vefat etmesi üzerine, göreve oğlu Mustafa tayin edilmiştir.⁵²⁰ 3 Muharrem 1246/24 Haziran 1830 tarihli kayıta ise câmide imam-hatip olarak görev yapan Hacı Mustafa adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine göreve, kardeşi Ali tayin edilmiştir.⁵²¹ İncelediğimiz dönemde câmîye 4 vefat, 4 berat yenileme ve 2 ilk tayin şeklinde görevlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 37: Afşar Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret /Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Yarım	-	Hüseyin ⁵²²	Rebûlevvel 1160/Mart-Nisan 1747
2	İmam-Hatip	Yarım	Hüseyin	Abdullah Halife ⁵²³	-
3	İmam-Hatip	Yarım	-	Hüseyin Halife ⁵²⁴	Muharrem 1169/Ekim-Kasım 1755

⁵²⁰ VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-5.

⁵²¹ VGMA, HD, nr. 536, s.53, a-8.

⁵²² Afşar Köyü'nde, Mustafa adlı kimse binası câmîi'nin minberi müceddeden izin ile tamir ettirmiştir. Câmîi'ye imam-hatip olarak Mustafa oğlu Hüseyin adlı kimse, Kâdî Mustafa arzıyla görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-18.

⁵²³ Afşar Köyü'nde, Mustafa adlı kimsenin bina eylediği câmîi'de, imam-hatip olarak görev yapan, Mustafa oğlu Hüseyin'in vefat etmesi üzerine görev, kardeşi Abdullah Halife'ye atık berat ile tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1062, s.66, a-19.

⁵²⁴ Afşar Köyü'nde, Mustafa adlı kimsenin bina eylediği câmîi'de, Şevval 1160/Ekim-Kasım 1747 tarihinde verilen berat gereğince, imam-hatip olarak görev yapan Hüseyin Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-26.

4	İmam-Hatip	Yarım	Hasan	Mustafa ⁵²⁵	27 Şevval 1238/26 Nisan 1823
5	İmam-Hatip	Yarım	Hacı Mustafa	Ali ⁵²⁶	3 Muharrem 1246/24 Haziran 1830
6	İmam	Yarım	-	Seyyid Mustafa ⁵²⁷	Zilkade 1181/Mart-Nisan 1768
7	Hatip	Yarım	-	Abdullah ⁵²⁸	Safer 1188/Nisan-Mayıs 1774
8	Hatip	Yarım	Abdullah	Hasan ⁵²⁹	Ramazan 1188/Kasım-Aralık 1774
9	Müezzin	Yarım	-	Molla Ahmed ⁵³⁰	Muharrem 1181/Mayıs-Haziran 1767
10	Mutasarrıf	Yarım	-	Ahmed ⁵³¹	Ramazan 1188/Kasım-Aralık 1774

3.1.29. Destarlı/Yağmurdede Köyü Câmî-i Şerifi

Destarlı/Yağmurdede Köyü, günümüzde Ayaş ilçesine bağlıdır. Destarlı Köyü'nün adı, 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterleri'nde geçmektedir. 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defteri'nde Köyün adı, Destalı maa Ören olarak yazılmıştır. H.979/M.1571- 1572 tarih ve 558 numaralı Vakıf-Tımar Defteri'ne göre Destarlı Köyü, Bursa'da Umur Bey Câmîi vakfıdır. Bir muhassıl ve 151 reâya kayıtlıdır. Buğday, arpa, burçak, nohut, pamuk, soğan, bostan ekilmekte; bağcılık

⁵²⁵ Afşar Köyü'nde, Mustafa adlı kimsenin bina eylediği câmîi'de, imam-hatip olarak görev yapan Abdullah oğlu Hasan adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Mustafa adlı kimseye; babasının eski beratı gereğince tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr.535, s.49, a-5.

⁵²⁶ Afşar Köyü'nde, Mustafa adlı kimsenin bina eylediği câmîi'de, imam-hatip olarak görev yapan Hasan oğlu Hacı Mustafa'nın vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, kardeşi Hasan oğlu Ali'ye Nâib Mimarzade Seyyid Hüseyin Hamid arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 536, s.53, a-8.

⁵²⁷ Afşar Köyü Câmîi'nde imam olan Recep oğlu Seyyid Mustafa adlı kimsenin beratı yoktur. Berat Kâdî Seyyid Abdurrahman arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, b- 4.

⁵²⁸ Afşar Köyü'nde, Mustafa adlı kimsenin bina eylediği câmîi'de, Cemaziye'l-evvel sene 1174/Aralık 1760-Ocak 1761 tarihinden beri imam-hatip olarak görev yapan Abdullah adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-24.

⁵²⁹ Afşar Köyü'nde, Mustafa adlı kimsenin bina eylediği câmîi'de, hatip olarak görev yapan Abdullah adlı kimsenin vefat etmesi üzerine göreve, Nâib Mehmed Adil arzıyla, oğlu Hasan adlı kimse tayin edilmiştir. Berat önce 4 Cemaziye'l-ahir sene 1223/2 Mart 1789 tarihinde sonra 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.530,s.85.b- 5.

⁵³⁰ Afşar Köyü Câmîi'nde müezzin olmayıp, Molla Ahmed adlı kimse, Seyyid Abdurrahman arzıyla görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, b- 1.

⁵³¹ Afşar Köyü Câmîi'nde, Safer sene 1181/Haziran - Temmuz 1767 tarihinde mutasarrıf olan Ahmed adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a- 23.

yapılmakta, armut yetiştirilmektedir. Arıcılık ve koyunculuk yapılmaktadır. Biri haraçlı, üç değirmen vardır.⁵³² Günümüz nüfus verilerine göre ise köyde 482 kişi yaşamaktadır.⁵³³

Destarlı/Yağmurdede Köyü Câmî-i Şerifi, günümüzde ibadete açık olup, câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmî-i Şerifi'in vakfiyesi bulunmamaktadır. Câmî-i Şerifi'in kim tarafından hangi tarihte yapıldığını tespit edilememiştir.

Destarlı/Yağmurdede Köyü Câmî-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde 13 kayıt vardır. Câmî ile ilgili en eski kayıt Şevval 1126/Ekim-Kasım 1714 tarihli olup, bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt 5 Zilhicce 1223/Ocak 1809 tarihli'dir. İncelenen dönemde bu câmîye imam ve hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Destarlı/Yağmurdede Köyü Câmî-i'nde, 2 Zilkade 1207/11 Haziran 1793 ve 20 Zilhicce 1212/5 Haziran 1798 tarihleri arasında, dört imam görevlendirme kaydı mevcuttur. Şevval 1126/Ekim-Kasım 1714 ve 5 Zilhicce 1223/Ocak 1809 tarihleri arasında ise câmîye dokuz hatip tayini yapılmıştır. Câmî'deki görevlilerden imam, hasbî yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Hatip ise günde yarım ve bir akçe arasında değişen vazife ücreti ile câmîye görevlendirilmiştir. Câmî'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kazâ kâdı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. 5 Rebûlâhîr 1218/25 Temmuz 1803 tarihli kayıta, Destarlı Köyü Câmî-i'nde hatip olarak görev yapan, Seyyid Mehmed adlı kimse vefat etmiş ve görevi bırakacak evladı yoktur. Hafız İbrahim adlı kimse bir dilekçe yazarak göreve talib olmuştur. Hafız İbrahim adlı kimse dilekçesinde Seyyid Mehmet'in ölmesi ve evladının olamaması nedeniyle görevver kendisinin tayin edilmesi gerektiğini belirtmiştir. 3 Rebûlâhîr sene 1218/23 Temmuz 1803 tarihli murad ve mesalih, ilgili ferman'a uygun olduğundan ve ferman gereğince görev, Hafız İbrahim'e tevcih buyurulmuştur.⁵³⁴ Câmî'ye incelediğimiz dönemde 5 berat yenilemesi, 5 vefat üzere, 1 ilk tayin, 1 ferağ üzere ve 1 ibkâ beratla görevlendirmeler yapılmıştır.

⁵³² Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807-808-812.

⁵³³ <https://www.nufusune.com/177883-ankara-ayas-yagmurdede-mahallesi-nufusu> (Erişim: 12/07/2024.)

⁵³⁴ VGMA, *HD*, nr. 532, s.56, a-2.

Tablo 38: Destarlı/Yağmurdede Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Hasbî	-	Hüseyin ⁵³⁵	2 Zilkade 1207/11 Haziran 1793
2	İmam	Hasbî	-	Hüseyin ⁵³⁶	24 Safer 1210/9 Eylül 1795
3	İmam	Hasbî	-	Seyyid Hasan ⁵³⁷	24 Şevval 1210/2 Mayıs 1796
4	İmam	Hasbî	Hasan	Seyyid İbrahim ⁵³⁸	20 Zilhicce 1212/5 Haziran 1798
5	Hatip	Bir	Ahmed	Hacı İbrahim ⁵³⁹	Şevval 1126/Ekim-Kasım 1714
6	Hatip	-	-	Mehmed ⁵⁴⁰	Ramazan 1168/Haziran-Temmuz 1755
7	Hatip	Bir	-	Mehmed Halife ⁵⁴¹	Şaban 1171/Nisan-Mayıs 1758
8	Hatip	Bir	-	Mehmed ⁵⁴²	Rebûlevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774
9	Hatip	Bir	Mehmed	Hasan ⁵⁴³	Receb 1200/Nisan-Mayıs 1786
10	Hatip	Bir	Hasan	Seyyid Mehmed ⁵⁴⁴	20 Zilhicce 1212/5 Haziran 1798

⁵³⁵ Destarlı Köyü Câmîi'nde, imam olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin beratı kaybolmuştur. Berat, yeniden Hüseyin adlı kimseye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 530, s.85, b-6.

⁵³⁶ Destarlı Köyü Câmîi'nde, imam olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin beratı kaybolmuştur. Berat, yeniden Hüseyin adlı kimseye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 531, s.72, a-2.

⁵³⁷ Destarlı Köyü Câmîi'nde, imamlık görevinin münhal olduğunu, Süleyman oğlu Osman ve Hüseyin oğlu Seyyid İsmail'in ihbarlarıyla ve Seyyid İbrahim oğlu Seyyid Hasan'ın şahitliğiyle Mahmut Paşa Mahkemesi Nâibi Mehmed Emin arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 531, s.72, a-6.

⁵³⁸ Destarlı Köyü Câmîi'nde, imam-hatip olarak görev yapan Hasan adlı kimsenin vefatı üzerine, Nâib Seyyid Gazzazzade Abdulvehab arzıyla imamlık görevi oğlu Seyyid İbrahim'e tevcih buyrulmuştur. Berat 4 Cemaziyelahir sene 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 531, s.72, a-12.

⁵³⁹ Destarlı Köyü Câmîi'nde, hatip olarak görev yapan Ahmed adı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Hacı İbrahim'e Nâib Abdurrahman arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-3.

⁵⁴⁰ Destarlı Köyü Câmîi'nde, Safer 1162/Ocak 1749 tarihinden itibaren görev yapan Mehmed adlı kimsenin beraatı, yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-11.

⁵⁴¹ Destarlı Köyü Câmîi'nde, hatip olarak görev yapan Mehmed Halifenin beratı, yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1060, s.63, a-10.

⁵⁴² Destarlı Köyü Câmîi'nde, Şa'ban 1171/Nisan-Mayıs 1758 tarihinden beri hatip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1065, s.17, s-7.

⁵⁴³ Destarlı Köyü Câmîi'nde, hatip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev Hasan adlı kimseye berat ile tevcih buyrulmuştur. Berat 11 Recep sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1060, s.63, a-10.

⁵⁴⁴ Destarlı Köyü Câmîi'nde, imam-hatip olarak görev yapan Hasan adlı kimsenin vefatı üzerine, Nâib Seyyid Gazzazzade Abdulvehab arzıyla hatiplik görevi oğlu Seyyid Mehmed'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 531, s.72, a-13.

11	Hatip	Bir	Seyyid Mehmed	Hafız İbrahim ⁵⁴⁵	5 Rebîülâhir 1218/25 Temmuz 1803
12	Hatip	Bir	İbrahim	Hasan ⁵⁴⁶	5 Rebîülâhir 1219/18 Temmuz 1804
13	Hatip	Yarım	-	Hüseyin ⁵⁴⁷	4 Zilhicce 1223/Ocak 1809

3.1.30. Başayaş Köyü Câmi-i Şerifi

Başayaş Köyü, günümüzde Ayaş ilçesine bağlıdır. Başayaş Köyü'nün adı, 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterleri'nde geçmektedir.⁵⁴⁸ Köyün adı geçmişten günümüze değiştirilmemiş aynı ad kullanılmıştır. H.979/M.1571- 1572 tarih ve 558 numaralı Vakıf-Tımar Defteri'ne göre Başayaş Köyü'nde üçü yörük, 149 reâyadan ikisi kategorize edilmemiştir. Üç zemin tasarruf edilmektedir. Buğday, arpa, burçak, nohut, mercimek, bağ, bostan, arı, koyun yetiştirilmekte, Kayalu adlı bir mezrası bulunmaktadır.⁵⁴⁹ Günümüz nüfus verilerine göre ise köyde 264 kişi yaşamaktadır.⁵⁵⁰

Başayaş Köyü Câmi-i Şerifi'nin adı, Hurûfât kayıtlarında farklı adlarla karşımıza çıkmaktadır. İncelediğimiz Hurûfât defteri kayıtlarında, Câmi-i Şerifi'in adı Başayaş Köyü Câmii, Ramazan Fakîh Câmii ve Siyami Câmii olarak geçmektedir. 867/1463 tarihli Maliyeden Müdevver 9 numaralı Ankara Mufassal Defteri'ndeki kayıta, *“Başayaş'da Ramazan Fakîh imâm imiş, elinde duta durduğu yerlerine ve bağlarına ve değirmenine vakfiyyet üzere mutasarrıfmış. Ramazan Fakîh müteveffâ olub oğlu Yusuf Fakîh imâm oldu. Evkâf-ı mezbûre an ber-vech-i mastûr kardındaşı Muhammedî ile mutasarrıflardır, bu*

⁵⁴⁵ Destarlı Köyü Câmii'nde, hatip olarak görev yapan, Seyyid Mehmed adlı kimse vefat etmiş ve görevi bırakacak evladı yoktur. Hafız İbrahim adlı kimse bir dilekçe yazarak göreve talib olmuştur. Hafız İbrahim adlı kimse dilekçesinde Seyyid Mehmed'in ölmesi ve evladının olamaması nedeniyle göreve kendisinin tayin edilmesi gerektiğini belirtmiştir. 3 Rebî'ülâhir sene 1218/23 Temmuz 1803 tarihli murad ve mesalih ilgili ferman'a uygun olduğundan ve ferman mucibince görev, Hafız İbrahim'e tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-2.

⁵⁴⁶ Destarlı Köyü Câmii'nde, hatip olarak görev yapan Halil oğlu Hafız İbrahim ferağından görev, Mustafa oğlu Hasan'a berat ile tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-16.

⁵⁴⁷ Destarlı Köyü Câmii'nde, hatip olarak Rabiu'l-ahir sene 1219/Temmuz 1804 tarihinde görevlendirilen Mustafa oğlu Hüseyin'in ismi yanlış yazılmış olup Kâdi Hacı Halil arzıyla ibkâ ve mukarrer kılındı. VGMA, HD, nr. 533, s.90, a-1.

⁵⁴⁸ Karaman, “XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları”, s. 807- 812.

⁵⁴⁹ Karaman, “XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları”, s. 808.

⁵⁵⁰ <https://www.nufusune.com/1945-ankara-ayas-basayas-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 12/07/2024.)

üzere ellerinde Pâdişâhımız hazretleri hükmü vardır. Mahsûl 700".⁵⁵¹ Başayaş Köyü Câmiî ile ilgili bu kayıta, Câmi-i Şerifi'nin ilk imamının Ramazan Fakîh olduğu belirtilmekte, imam olan bu kişi aynı zamanda tasarrufunda olan arazileri, bağları ve değirmeni bu câmi için vakfetmiş, muhtemelen bu câmiyi de o yaptırmıştır. 1463 tarihli defter kayıt altına alındığında hayatta olmayan Ramazan Fakîh'in yerine oğlu Yusuf imam olmuş, diğer kardeşi Muhammedî ile de ortak olarak babasının vakfettiği yerlere tasarruf etmektedir.

1522 tarihli Ankara Sancağı Evkâf Defteri'nde, Ramazan Fakîh'in vakfı ile ilgili şu kayıt yer almaktadır: *"Mezre'a. Başayaş'da Ramazan Fakîh imâm imiş elinde duta durduğu yerlerini, bağlarını ve değirmenini vakfiyyet üzere mutasarrıflarmış. Ramazan Fakîh müteveffâ olub oğlu Yusuf Fakîh imâm olub evkâf-ı mezkûre karındaşı Mehmed (Muhammed) ile mutasarrıflardır. Merhum sultan Mehmed nişanıyla deyu kayd olmuştur. Defter-i köhne andan sonra mezkûr Yusuf Fakîh pâdişâhımız mukarrernâmesiyle imâm olub mutasarrıf imiş. El-Hâletü hazihi mezkûr Yusuf Fakîh müteveffâ olub karındaşı Mustafa Fakîh mutasarrıftır. Elinde pâdişâhımız berâtı var deyu defter-i köhnede mastûrdur. Hâliyâ imâm-ı mezbûre pâdişâhımız beratıyla Mustafa bin Abdurrahîm mutasarrıftır"*. Burada, 1522 yılında 10 nefer (hane) kayıtlı, bunlar içinde vakıf görevlileri de var. Câmi-i Şerifi'nin hatibi olarak da Kâsım Fakîh oğlu Mevlânâ Siyâmi'nin ismi yer alıyor. Vakfın bu yıldaki geliri yıllık 800 akçedir.⁵⁵² Bu kayıta, 1463'teki bilgiler tekrarlanmış, sonrasındaki tayinler mutasarrıflar ilave edilmiştir. Babasından sonra imam olan Yusuf vefat edince kardeşi Mustafa Fakîh imam olmuş, 1522'de imam bu kez Abdürrahîm oğlu Mustafa'dır. Siyâm Fakîh de bu yılda câminin hatibi olarak kaydedilmiştir. İncelediğimiz Hurûfât kayıtlarında geçen Seyyid Siyami adlı kimse aynı kişi olmalıdır. Seyyid Siyami binası câmi denmesinin muhtemel nedeni ise Seyyid Siyami'nin câmiyi tamir ettirmesinden dolayı câmiye adının verilmesidir. 1530 ve 1571 yıllarındaki kayıtlar da bir önceki bilgiler özet olarak tekrarlanmış: *"Vakf-ı İmâm-ı*

⁵⁵¹ BOA, MAD, 9, v. 230a.

⁵⁵² 928/1522 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları 116/5, v. 116a.

Mescid-i Başayaş. Zeminhâ (yerler), bağ ve 1 asiyâb (değirmen). Mezrea-i Başayaş, nefer 10, Hâsıl 800.”⁵⁵³

Başayaş Köyü Câmi-i Şerifi vakfı ile ilgili Hurûfât Defterleri’nde bir kayıt vardır. Rabiul-evvel 1130/Şubat-Mart 1718 tarihli kayıta, “*Ayaş’ta Başayaş nam karyede Ramazan Fakîh Câmi’i evkafında mütevellî olmayıb, levazım olmakla yevmi nim akçe ile Hayati’ye inayet buyrulub.*”⁵⁵⁴ Kayıta câminin adı Ramazan Fakîh Câmiî olarak yazılmıştır. Vakfa mütevellî tayini yapılmıştır.

Başayaş Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili Hurûfât kayıtlarında on iki kayıt vardır. Câmi ile ilgili en eski kayıt Safer 1104/Ekim-Kasım 1692 tarihli olup; bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt, 8 Şevval 1239/6 Haziran 1814 tarihli dir. Başayaş Köyü Câmi-i Şerifi’ne incelediğimiz Hurûfât Defterleri kayıtlarında, câmiye imam-hatip ve kayyım görevlendirmesi yapılmıştır. Câmiye, Safer 1104/Ekim-Kasım 1692 ve 8 Şevval 1239/6 Haziran 1814 tarihleri arasında 10 imam-hatip tayini, Şevval 1133/Temmuz-Ağustos 1733 ve Muharrem 1147/Haziran-Temmuz 1734 tarihlerinde ise 2 kayyım tayini yapılmıştır. Câmiye tayin edilen imam-hatipler yarım, bir ve iki akçe arasında değişen, günde bir buçuk akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Kayyım için ise günde yarım akçe vazife ücreti ödenmiştir. Câmidaki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kazâ kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. 2 Zilkade 1207/11 Haziran 1793 tarihli kayıta, câmide imam-hatip olarak görev yapan, Seyyid Hüseyin adlı kimsenin vefat etmesi üzerine göreve, evladiyet şartına göre oğlu Seyyid Hasan tayin edilmesi gerekirken; aile dışından Hafız Seyyid Ali adlı kimse bir yolla göreve berat ile kendinî tayin ettirmiştir. Köy halkı Seyyid Hüseyin’e haksızlık yapıldığını meclis-i şer’iye ihbar etmiştir. Bunun üzerine göreve, evladiyet şartına uygun olarak Seyyid Hüseyin Nâib Mehmed Adil arzıyla tayin edilmiştir.⁵⁵⁵ 8 Şevval 1239/6 Haziran 1814 tarihli câmiye imam-hatip olarak görevlendirilecek Seyyid Mustafa adlı kimse sınav ile görevlendirilmiştir.⁵⁵⁶ İncelediğimiz Hurûfât defteri kayıtlarında, görevlendirilecek kimselerin görevin liyakatına saHîp olması, tayinin gerçekleşmesinde çok önemli bir

⁵⁵³ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay. Ankara 1993, s.396.

⁵⁵⁴ VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-7.

⁵⁵⁵ VGMA, HD, nr. 530, s.85, b-7.

⁵⁵⁶ VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-18.

şarttır. Câmî-i Şerif ile ilgili diğer kayıtlarda, 4 berat yenilemesi, 4 vefat, 2 ilk tayin, bir görevden alma üzerine ve bir ferağ üzerine görevlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 39: Başayaş Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	İki	İbrahim	İsmail ⁵⁵⁷	Safer 1104/Ekim-Kasım 1692
2	İmam-Hatip	İki	-	İsmail ⁵⁵⁸	Rebîülevvel 1110/Eylül-Ekim 1698
3	İmam-Hatip	Üç	İsmail	Molla Mehmed ⁵⁵⁹	Cemaziyelâhîr 1129/Mayıs-Haziran 1717
4	İmam-Hatip	-	Mehmed	İsmail ⁵⁶⁰	Rebîülevvel 1130/Şubat-Mart 1718
5	İmam-Hatip	İki	-	İsmail Halife ⁵⁶¹	Şaban 1147/Aralık 1734-Ocak 1735
6	İmam-Hatip	İki	-	Seyyid Hüseyin ⁵⁶²	-
7	İmam-Hatip	Yarım	Seyyid Hüseyin	Seyyid Hafız Ali ⁵⁶³	Rebîülevvel 1186/Temmuz 1772
8	İmam-Hatip	İki	-	Seyyid Hafız Ali ⁵⁶⁴	Rebîülevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774

⁵⁵⁷ Başayaş Köyü'nde Siyâmi Câmîi'nde imam-hatip olarak görev yapan İbrahim adlı kimse on sene hizmetten sonra, Kâdî Seyyid Mehmed arzıyla İsmail adlı kimse görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, b-2.

⁵⁵⁸ Başayaş Köyü Câmî-i Şerif'inde imam-hatip olarak görev yapan İsmail adlı kimsenin beratı, yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1140, s.58, a-9.

⁵⁵⁹ Başayaş Köyü Câmî-i Şerif'inde imam-hatip olarak görev yapan İsmail adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Kâdî İbrahim arzıyla Molla Mehmed'e tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.4, b-5.

⁵⁶⁰ Başayaş Köy'ünde Ramazan Fakih binası câmîi'de, imam-hatip olan Mehmed ferağından görev, Nâib Mustafa arzıyla da önceden câmîi'de görevli İsmail adlı kimseye tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-8.

⁵⁶¹ Başayaş Köy'ünde Ramazan Fakih binası câmîi'de imam-hatip olan İsmail Halifenin beratı, yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-4.

⁵⁶² Başayaş Köy'ünde Ramazan Fakih binası câmîi'de, imam-hatip olan Seyyid Hüseyin'in beratı kaybolmuştur. Berat, yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.6, a-7.

⁵⁶³ Başayaş Köy'ü Câmî-i Şerifi'nde imam-hatip olan İsmail oğlu Seyyid Hüseyin adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Seyyid Ömer oğlu Seyyid Hafız Ali adlı kimseye, Nâib Seyyid Osman arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1058, s.36, a-11.

⁵⁶⁴ Başayaş Köy'ünde Ramazan Fakih binası câmîi'de Şevval sene 1186/Aralık 1772-Ocak 1773 tarihinden itibaren imam-hatip olarak görev yapan Seyyid Ömer oğlu Seyyid Hafız Ali adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. Berat 11 Receb sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde tekrar yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-10.

9	İmam-Hatip	İki	Seyyid Hüseyin	Seyyid Hasan ⁵⁶⁵	2 Zilkade 1207/11 Haziran 1793
10	İmam-Hatip	İki	Seyyid Hasan	Seyyid Mustafa ⁵⁶⁶	8 Şevval 1239/6 Haziran 1814
11	Kayyım	Yarım	-	Şeyhoğlu Ali ⁵⁶⁷	Şevval 1133/Temmuz-Ağustos 1733
12	Kayyım	Yarım	-	Yusuf ⁵⁶⁸	Muharrem 1147/Haziran-Temmuz 1734

Tablo 40: Başayaş Köyü Câmi-i Şerifi Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Mütevelli	Yarım	-	Hayati ⁵⁶⁹	Rebûlevvel 1130/Şubat-Mart 1718

3.1.31. Karacakaya Köyü Câmi-i Şerifi

Karakakaya Köyü'nün adı, 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf -Tımar ve Ayaş Hurûfât Defterleri'nde geçmektedir. 1928 Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları adlı çalışmayı incelediğimizde köyün adı yer alamamaktadır. Karacakaya Köyü'nün günümüzde tam olarak neresi olduğunu bilemiyoruz. H.979/M.1571- 1572 tarih ve 558 numaralı Vakıf-Tımar Defteri'ne göre Karacakaya Köyü, Sultan Bayezid vakfıdır. Bir imam (aynı zamanda hâtib), bir müezzin dışında kayıtlı 328 raiyyetin dördü mutak, dördü yörüktür. Dokuz kişinin babalarının "tımara yediği" belirtilmekte, çift veya nim gibi kategori belirtilmemekle beraber sipâhizade veya benzer bir kayıt da bulunmamaktadır.

⁵⁶⁵ Başayaş Köyü Câmi-i Şerifi'nde imam-hatip olarak görev yapan Seyyid Hüseyin adlı kimsenin ölümüyle görev, oğlu Seyyid Hasan'a verilmesi gerekirken Hafız Seyyid Ali adlı kimse bir yolla görevi üzerine berat ettirerek almıştır. Bu durumu bilen ahaliden kimseler durumu meclis-i şer'îye haber vermeleri üzerine göreve Seyyid Hasan, Nâib Mehmed Adil arzıyla tevcih buyrulmuştur. Berat önce 4 Cemaziye'l-ahir sene 1223/2 Mart 1789 tarihinde sonra 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s.85, b-7.

⁵⁶⁶ Başayaş köyü Ramazan Fakih binası câmiî'de imam-hatip olarak görev yapan Seyyid Hüseyin oğlu Seyyid Hasan adlı kimsenin vefatıyla boşalan göreve, yapılan imtihanı kazanan İsmail oğlu Seyyid Mustafa adlı kimse Nâib Şeyhizade Seyyid Abdülcelil arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-18.

⁵⁶⁷ Başayaş Köyü Câmi-i Şerifi'nde kayyım olmayıp; Nâib Seyyid Hasan arzıyla Şeyhoğlu Ali adlı kimseye tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.7, a-17.

⁵⁶⁸ Başayaş Köyü'nde Seyyid Siyâmi'nin bina eylediği câmiî'de kayyım olmayıp, Yusuf adlı kimse, Nâib Mustafa arzıyla görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1073, s.87, b-25.

⁵⁶⁹ Ayaş'ta Başayaş nâm köyde Ramazan Fakih Câmi-i evkafında mütevelli olmayıp levazım olmakla yevmi nim akçe ile Hayati'ye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-7.

Buğday, arpa, burçak, nohut, mercimek, bostan, pamuk yanı sıra bağcılığın önemli olduğu anlaşılmaktadır. Arıcılık ve küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır.⁵⁷⁰

Karacakaya Köyü Câmî-i Şerifi'yle alakalı Hurûfât Defterleri'nde 11 kayıt vardır. Câmî ile ilgili en eski kayıt Zilkade 1115/Mart-Nisan 1704 tarihli olup; Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt, Safer 1238/30 Ekim-Kasım 1822 tarihli'dir. Karacakaya Köyü Câmî-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'ndeki kayıtlarda, câmîye imam-hatip, imam ve hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Câmîye, Zilkade 1115/Mart-Nisan 1704 ve Rebûlevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774 tarihleri arasında 7 imam-hatip tayini, Safer 1199/Aralık 1784 ve Safer 1238/30 Ekim-Kasım 1822 tarihleri arasında 2 imam tayini ve 1199/Aralık 1784-Ocak 1785 tarihleri arasında 2 hatip tayini yapılmıştır. Câmîye tayin edilen imam-hatip, imam ve hatip için günde bir akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Ramazan 1168/Haziran-Temmuz 1755 tarihli kayıta imam-hatip görevlendirmesinde ücret bilgisi yoktur. Câmîye yapılan görevlendirmelerde, 4 berat yenileme, 4 vefat ve 3 ferağ üzerine tayinler yapılmıştır.

Tablo 41: Karacakaya Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Bir	-	Şaban ⁵⁷¹	Zilkade 1115/Mart-Nisan 1704
2	İmam-Hatip	Bir	Şaban	Hüseyin ⁵⁷²	Cemaziyelâhir 1129/ Mayıs-Haziran 1717
3	İmam-Hatip	Bir	Şaban	Hüseyin ⁵⁷³	Zilkade 1143/Mayıs-Haziran 1731
4	İmam-Hatip	Bir	Hüseyin Halife	Seyyid Mustafa ⁵⁷⁴	Rebûlevvel 1154/Mayıs-Haziran 1754

⁵⁷⁰ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807-809-812.

⁵⁷¹ Karacakaya Köyü Hacı Veli binası câmîi'de, imam-hatip olarak görev yapan, Şaban adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-24.

⁵⁷² Karacakaya Köyü Hacı Veli binası câmîi'de imam-hatip olarak görev yapan Şaban ferağından görev, oğlu Hüseyin'e berat ile tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.4, b-3.

⁵⁷³ Karacakaya Köyü Hacı Veli binası câmîi'de, imam-hatip olarak görev yapan, Şaban adlı kimsenin ferağından görev, Hüseyin adlı kimseye tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1073, s.87, b-7.

⁵⁷⁴ Karacakaya Köyü Hacı Veli binası câmîi'de, imam-hatip olarak görev yapan Hüseyin Halife'nin ferağından görev, Kâdî Mustafa arzıyla görev, büyük oğlu Seyyid Mustafa'ya tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1073, s.88, b-1.

5	İmam-Hatip	-	-	Seyyid Mustafa ⁵⁷⁵	Ramazan 1168/Haziran-Temmuz 1755
6	İmam-Hatip	Bir	-	Seyyid Mustafa ⁵⁷⁶	Şaban 1171/Nisan-Mayıs 1758
7	İmam-Hatip	Bir	-	Mustafa ⁵⁷⁷	Rebûlevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774
8	İmam	Bir	Seyyid Mustafa	Seyyid İbrahim ⁵⁷⁸	Safer 1199/Aralık 1784
9	İmam	Bir	Seyyid İbrahim	Seyyid Mustafa ⁵⁷⁹	Safer 1238/30 Ekim-Kasım 1822
10	Hatip	Bir	Seyyid Mustafa	Hafız Hüseyin ⁵⁸⁰	Muharrem 1199/Kasım 1784-Aralık 1784
11	Hatip	Bir	Seyyid Hafız Hüseyin	Seyyid Mustafa ⁵⁸¹	23 Receb 1211/22 Ocak 1797

3.1.32. Cimder/Kavaközü Köyü Câmî-i Şerifi

Cimder/Kavaközü Köyü günümüzde, Gündül ilçesine bağlı bir köydür. Köyün adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar Defterleri'nde Cimder olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁸² Günümüzde bu ad kullanılmamaktadır. Köyün adı Kavaközü olarak değiştirilmiştir. Köy halkından kimselerle yaptığımız görüşmelerde, köy halkının, Köyün adının değiştirilmesi hususunda bir talebi olmamıştır. Köy halkının anlatılarına bakılırsa Köyün adı aslında Cinder'dir. Köyde meftun bulunan Samud Bâlî hazretleri köye ilahi işaretlerle gelmiştir. Samud Bâlî, Hazreti Ömer'in soyundan gelmektedir. Samud Bâlî gündüz köyün hayvanlarını otlatırken geceleri ise köyün ekinlerini biçmektedir. Köylü

⁵⁷⁵ Karacakaya Köyü Hacı Veli binası câmîi'de, Rabi'u'l-evvel sene 1154/Mayıs-Haziran 1741 tarihinden beri babası Hüseyin ferağından imam-hatip olarak görev yapan Seyyid Mustafa'nın beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-18.

⁵⁷⁶ Karacakaya Köyü Hacı Veli binası câmîi'de, babası Hüseyin ferağından imam-hatip olarak görev yapan Seyyid Mustafa'nın beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-10.

⁵⁷⁷ Karacakaya Köyü Hacı Veli binası câmîi'de, Şaban sene 1171/Nisan-Mayıs 1758 tarihinden beri imam-hatip olarak görev yapan Hüseyin oğlu Mustafa'nın beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-13.

⁵⁷⁸ Karacakaya Köyü Hacı Veli binası câmîi'de imam olan Seyyid Mustafa'nın vefat etmesi üzerine, Nâib Mehmed arziyla görev, oğlu Seyyid İbrahim'e tevcih buyrulmuştur. Berat 11 Recep sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1060, s.63, a-6.

⁵⁷⁹ Karacakaya Köyü Hacı Veli binası câmîi'de imam olan Seyyid İbrahim'in vefat etmesi üzerine görev, oğlu Seyyid Mustafa'ya Nâib Ömer Hulusi arziyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-1.

⁵⁸⁰ Karacakaya Köyü Hacı Veli Câmîi'nde hatip olarak görev yapan, Seyyid Mustafa adlı kimsenin vefatı üzerine görev, Nâib Hacı Ali arziyla oğlu Hafız Hüseyin'e tevcih buyrulmuştur. Berat 11 Recep sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1060, s.63, a-5.

⁵⁸¹ Karacakaya Köyü Hacı Veli Câmîi'nde hatip olarak görev yapan Seyyid Hafız Hüseyin'in vefatı üzerine görev, Nâib Yakup arziyla oğlu Seyyid Mustafa'ya tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 531, s.72, a-8.

⁵⁸² Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

yorulmadan, gündüz hayvanları otlatıp gece ekinleri biçmesini hayretle karşılamakta ve bu durumun sırrını merak etmektedir. Bir gece Samud Bâlî hazretlerini takip edip, gizlice ne yaptığını izlemişlerdir. Gördükleri, Samud Bâlî ekinleri yanında hiç tanımadıkları kimselerle biçmektedir. Köylü Samud Bâlî'nin cinleri çalıştırdığını düşünmüştür. Köylünün kendisini takip ettiğini anlayan Samud Bâlî hazretleri ise sırrı açığa verdiğini söyleyerek köyü terketmiştir. Köylü, Samud Bâlî hazretlerinin peşinden giderek hatalarını anladıkları ve köye geri dönmesi istemişlerdir. Ancak Samud Bâlî hazretleri köye dönmeyi reddetmiştir. Uzunca bir zamandan sonra köye geri dönmüştür. Köye bundan dolayı Cinder/Cimder ismi verilmiştir. Hikâyenin gerçeklik payı ne kadar doğrudur bilinmez ancak Samud Bâlî hazretlerinin türbesi köyde bulunmaktadır. 1523 tahririne göre köyde 32 hane bulunmakta ve 35 nefer yaşamaktadır. 1571 tahririne göre köyde 27 hane bulunmakta ve 28 nefer yaşamaktadır.⁵⁸³ 1830 nüfus sayımına göre köyde 126 erkek nüfus yaşamakla birlikte köyde 28 hane bulunmaktadır.⁵⁸⁴ Günümüz nüfus verilerine göre ise köyde 250 kişi yaşamaktadır.⁵⁸⁵

Cimder/Kavaközü Köyü Câmi-i Şerifi, günümüzde ibadete açık ve câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmi-i Şerifi'in vakfiyesi olmadığı için tam olarak hangi tarihte yapıldığını bilemiyoruz. Ancak incelediğimiz Hurûfât defteri kayıtlarında, câminin adı "*Veys Paşa binası câmi*" olarak geçmektedir. Cemaziyelevvel 1118/Ağustos-Eylül 1706 tarihli kayıta câmi mescid olarak kullanılmaktadır.⁵⁸⁶ Rebûlevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774 tarihli kayıta, ilk kez mescidden, Veys Paşa binası câmi olarak bahsedilmektedir.⁵⁸⁷ Yani mescid, Cemaziyelevvel 1118/Ağustos-Eylül 1706 tarihinden sonraki bir tarihte minber konularak câmiye dönüştürülmüştür. 8 Şevval 1175/Nisan 1775 tarihli kayıta ise "*Veys Paşa nam sahîb'ül-hayr müceddeden bina eyledi câmi'-i şerif*" ifadesi kullanılmaktadır.⁵⁸⁸ Veys Paşa adlı kimse mescidi kapsamlı bir şekilde tamir ettirmiş ve mescide minber koydurarak, mescidi, câmiye dönüştürmüştür. Mescidi Veys Paşanın tamir ettirdiğine gere, mescid çok daha eski bir tarihte inşa edilmiş olmalıdır.

⁵⁸³ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

⁵⁸⁴ Yücekaya, *a.g.t.*, s.66.

⁵⁸⁵ <https://www.nufusune.com/178341-ankara-gudul-kavakozu-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 15/07/2024.)

⁵⁸⁶ VGMA, *HD*, nr. 1138, s.11, a-16.

⁵⁸⁷ VGMA, *HD*, nr. 1065, s.17, a-17.

⁵⁸⁸ VGMA, *HD*, nr. 1070, s.57, a-8.

Cimder/Kavaközü Köyü Câmî-i Şerifi ile ilgili incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde 10 kayıt vardır. Câmî ile ilgili en eski kayıt Cemaziyelevvel 1118/Ağustos-Eylül 1706 tarihli olup, bu defter serisinde tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt 17 Cemaziyelevvel 1240/7 Ocak 1825 tarihli'dir. İncelenen dönemde bu câmîye imam ve hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Cimder/Kavaközü Köyü Câmî-i Şerifi'ne, Cemaziyelevvel 1118/Ağustos-Eylül 1706 ve 8 Ramazan 1211/7 Mart 1797 tarihleri arasında 4 imam tayin edilmiştir. Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762 ve 17 Cemaziyelevvel 1240/7 Ocak 1825 tarihleri arasında ise câmîye 6 hatip tayini yapılmıştır. Câmideki görevlilerden imam'a câmî mescid olarak kullanılırken, Cemaziyelevvel 1118/Ağustos-Eylül 1706 tarihli kayıta, yarım akçe vazife ücreti takdir edilmiş olup, diğer üç kayıta imam hasbî yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Câmîye hatip tayininde ise bir ve yarım akçe arasında değişen vazife ücreti takdir edilmiştir. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kazâ kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. 21 Safer 1230/3 Mart 1815 tarihli kayıta câmide hatip olarak görev yapan Seyyid Ömer'in vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Hacı Mustafa arzıyla aile dışında Halil adlı kimseye tevcih buyrulmuştur.⁵⁸⁹ 17 Cemaziyelevvel 1240/7 Ocak 1825 tarihli kayıta ise daha önce aile dışından câmîye hatip olarak görevlendirilen Halil adlı kimsenin vefatı ve evladının olmaması üzerine görev, yine aile dışından Ahmet adlı kimseye Nâib Seyyid Ahmet Muhtar buyruldu tevcih buyurulmuştur.⁵⁹⁰ 8 Şevval 1175/Nisan 1775 ve 8 Ramazan 1211/7 Mart 1797 tarihli kayıtlarda ise “*evkat-ı hamse ve ikamet-i salâvat-i hamse*” ifadeleri kullanılmaktadır. Câmî'ye görevlendirilecek imam ve hatiplerin görev şartları arasında câmide beş namaz vakti bulunma şartı vardır. Câmîye yapılan görevlendirmelerde, 4 vefat, 2 berat yenileme 2 ferağ, 1 ilk tayin ve 1 kasr- yed üzere görevlendirmeler yapılmıştır.

⁵⁸⁹ VGMA, HD, nr. 534, s.88, a-6.

⁵⁹⁰ . VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-14.

Tablo 42: Cimder/Kavaközü Köyü Câmî-i Şerîfî Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	Osman	Ahmed ⁵⁹¹	Cemaziyelevvel 1118/Ağustos-Eylül 1706
2	İmam	Hasbî	-	Seyyid Ahmed ⁵⁹²	Rebûlevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774
3	İmam	Hasbî	-	Seyyid Ahmed Halife ⁵⁹³	8 Şevval 1175/Nisan 1775
4	İmam	Hasbî	Seyyid Ahmed	Seyyid Mehmed ⁵⁹⁴	8 Ramazan 1211/7 Mart 1797
5	Hatip	Yarım	İbrahim Halife	Ebubekir Halife ⁵⁹⁵	Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762
6	Hatip	Bir	Ebubekir Halife	İbrahim Halife ⁵⁹⁶	Cemaziyelevvel 1178/Ekim-Kasım 1764
7	Hatip	Bir	-	İbrahim ⁵⁹⁷	Cemaziyelevvel 1188/Temmuz-Ağustos 1774
8	Hatip	Bir	İbrahim	Seyyid Ömer ⁵⁹⁸	5 Safer 1219/16 Mayıs 1804
9	Hatip	Bir	Seyyid Ömer	Halil ⁵⁹⁹	21 Safer 1230/3 Mart 1815
10	Hatip	Bir	Halil	Ahmed ⁶⁰⁰	17 Cemaziyelevvel 1240/7 Ocak 1825

⁵⁹¹ Cimder Köyü Mescidi'nde, imam olarak görev yapan, Osman adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Ahmed adlı kimse inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-16.

⁵⁹² Cimder Köy'ünde, Veys Paşa binası câmîi'de, Şevval sene 1175/Nisan-Mayıs 1762 tarihinden beri imam olan, Seyyid Ahmed adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1065, s.17, a-17.

⁵⁹³ Ayaş'ta Cimder nâm köyde Veys Paşa nâm sahib'ül-hayr müceddeden bina eyledi câmî-i şerîf'te ber-vechi hasbî ikamet-i salâvat-i hamse için imam nasb ve tayin olmak Seyyid Ahmed Halifeye ba-arzuhal beyanı tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-8.

⁵⁹⁴ Ayaş Kazâsı'na tâbi Cimder nâm köyde, Veys Paşa binası Câmî'de, evkad-ı hamsede hasbî imam olan es-Seyyid Ahmed ferağından es-Seyyid Mehmed'e ba-berat inayet. Berat Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.531, s.72, a-11.

⁵⁹⁵ Cimder Köy'ünde, Veys Paşa binası câmîi'de, hatip olan İbrahim Halife rızasıyla görevi oğlu Ebubekir Halife lehine feragatı, beratla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, a-17.

⁵⁹⁶ Cimder Köy'ünde, Veys Paşa binası câmîi'de, hatip olan Ebubekir Halife dilekçe ve kasr-ı yedinden görevi, kardeşi İbrahim Halife'ye berat ile ferağ tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-15.

⁵⁹⁷ Cimder Köy'ünde Veys Paşa binası câmîi'de, hatip olarak görev yapan İbrahim adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1065, s.17. a-22.

⁵⁹⁸ Cimder Köy'ünde, Veys Paşa binası câmîi'de, hatip olan, İbrahim adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Seyyid Ömer 'e berat tevcih buyrulmuştur. Berat Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56. a-12.

⁵⁹⁹ Cimder Köy'ünde, Veys Paşa binası câmîi'de hatip olan, Seyyid Ömer'in vefatı ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Hacı Mustafa arzıyla Hasan oğlu Halil'e tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 534, s.88, a-6.

⁶⁰⁰ Cimder Köy'ünde, Veys Paşa binası câmîi'de, hatip olan, Hasan oğlu Halil adlı kimsenin vefatı ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Seyyid Ahmed Muhtar arzıyla Memiş oğlu Ahmed'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-14.

3.1.33. Cimderkayası/Cimderkapısı Köyü Câmi-i Şerifi

Cimderkayası Köyü'nün günümüzde neresi olduğunu tespit edemiyoruz. H.1107/M.1695 tarihli Avarız Defteri'nde, H.1167 tarihli şer'îye sicili'nde⁶⁰¹ H.1200-1241/M.1786-1825 Hurûfât Defterleri'nde ve 1830 nüfus sayımında⁶⁰² Köyün adı Cimderkapısı ve Cimderkayası olarak geçmektedir. Ancak 1928 Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları adlı çalışmayı incelediğimizde Köyün adı yer alamamaktadır. Günümüzde de Ayaş, Beypazarı, Kızılcahamam ve Güdül ilçelerine bağlı böyle bir köy yoktur. Câmi-i Şerifi'nin vakfiyesi bulunmadığından kim tarafından hangi tarihte yapıldığını tespit edemiyoruz. Ancak incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde, mescidin adı Hacı Hüseyin binası mescid olarak geçmektedir. Muhtemelen mescidi Hacı Hüseyin adlı kimse inşa ya da tamir ettirmiştir. Ramazan 1200/Haziran-Temmuz 1786 tarihli kayıta, mescide cemaatin kalabalık olmasından dolayı izn-i hümayunla minber konulup, câmiye dönüştürülmüştür.⁶⁰³

Cimderkayası Hacı Hüseyin Câmi-i Şerifi ilgili Hurûfât Defterleri'nde yedi kayıt mevcuttur. Mescid ile ilgili en eski kayıt Ramazan.1200/Haziran-Temmuz 1786 tarihlidir. Bu defter serisinde tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt Muharrem 1241/Ağustos-Eylül 1825 tarihlidir. Ramazan 1200/Haziran-Temmuz 1786 ve 20 Cemaziyelâhir 1239/21 Şubat 1824 tarihleri arasında câmiye beş imam görevlendirilmiştir. Ramazan 1200/Haziran-Temmuz 1786 ve Muharrem 1241/Ağustos- Eylül 1825 tarihleri arasında iki hatip görevlendirmesi yapılmıştır. İncelediğimiz dönemde câmiye imam ve hatip tayini yapılmıştır. Câmi'ye görevlendirilen imam ve hatip, hasbi yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladı veya aileden birinin tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Ramazan 1200/Haziran-Temmuz 1786 tarihli kayıta, mescid de imam olarak görev yapan Seyyid Ahmet adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Seyyid Mustafa'ya tevcih buyurulmuştur.⁶⁰⁴ Rebîülevvel 1222/23 Mayıs-Haziran 1807 tarihli kayıta ise mescid de, imam olarak görev yapan Seyyid İbrahim'in ölümüyle göreve, kardeşi Seyyid Osman, berat ile görevlendirilmiştir.⁶⁰⁵ Muharrem 1241/ Ağustos- Eylül 1825 tarihli kayıta ise

⁶⁰¹ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 811.

⁶⁰² Yücekaya, *a.g.t.*, s.66.

⁶⁰³ VGMA, *HD*, nr. 1060, s.63, a-15.

⁶⁰⁴ VGMA, *HD*, nr. 1060, s.63. a-14.

⁶⁰⁵ VGMA, *HD*, nr. 530, s.84. a-8.

câmiye hatip olarak görev yapan Seyyid Osman adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Musa Halife adlı kimsenin dilekçe ile göreve talip olmuştur. Musa Halife câmiye hatip olarak tayin edilmiştir.⁶⁰⁶ Diğer kayıtlarda câmi'ye üç vefat üzere tayinler yapılmıştır.

Tablo 43: Cimlerkayası/Cimderkapısı Köyü Câmi-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Hasbî	Seyyid Ahmed	Seyyid Mustafa ⁶⁰⁷	Ramazan 1200/Haziran-Temmuz 1786
2	İmam	-	Seyyid İbrahim	Seyyid Osman ⁶⁰⁸	Receb 1203/Mart-Nisan 1789
3	İmam	Hasbî	Seyyid Hasan	Hüseyin ⁶⁰⁹	Rebûlevvel 1222/23 Mayıs-Haziran 1807
4	İmam	-	Seyyid Mustafa	Seyyid Hasan ⁶¹⁰	Cemaziyelâhir 1223/28 Temmuz-Ağustos 1808
5	İmam	Hasbî	Hüseyin	Molla Abdülaziz ⁶¹¹	20 Cemaziyelâhir 1239/21 Şubat 1824
6	Hatip	Hasbî	-	Seyyid İbrahim ⁶¹²	Ramazan 1200/Haziran-Temmuz 1786
7	Hatip	Hasbî	Seyyid Osman	Musa Halife ⁶¹³	Muharrem 1241/ Ağustos-Eylül 1825

⁶⁰⁶ VGMA, HD, nr. 535, s.49, b-2.

⁶⁰⁷ Ayaş Kazâsı'nda, Cimderkapısı Köyü'nde, Hacı Hüseyin binası mescid de Seyyid Ahmed'in ölümüyle oğlu Seyyid Mustafa'ya, Haziran 1786'da berat ile imamlık görevi tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1060, s.63, a-14.

⁶⁰⁸ Ayaş Kazâsı'nda, Cimderkapısı Köyü'nde, Hacı Hüseyin Mescidi'ne, izin ile minber konulup, mescid câmi'ye dönüştürülmüştür. İmamlığına da Seyyid Ahmed oğlu Seyyid İbrahim ölümüyle kardeşi Seyyid Osman, berat ile görevlendirilmiştir. Ayrıca berat, 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s.84, a-8.

⁶⁰⁹ Ayaş Kazâsı'nda, Cimderkapısı Köyü'nde, Hacı Hüseyin Mescidi'ne hasbî imamlık görevini yürüten, Seyyid Hasan'dan boşalan hasbî imamlık görevi, kardeşi İbrahim oğlu Hüseyin'e, berat ile tevcih edilmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56, b-14.

⁶¹⁰ Ayaş Kazâsı'nda Cimderkapısı Köyü'nde, Hacı Hüseyin binası mescid de hasbî İmam olan Seyyid Mustafa ölümüyle boşalan göreve, kardeşi Seyyid Hasan berat ile görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s.84, a-9.

⁶¹¹ Ayaş Kazâsı'nda, Cimlerkayası Köyü'nde, el-Hac Hüseyin'in bina eylediği mescid'de İbrahim oğlu Hüseyin ölümüyle boşalan imamlık görevine, Nâib Seyyid Abdülcelil arziyla Molla Osman oğlu Molla Abdülaziz'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-11.

⁶¹² Ayaş Kazâsı'nda, Cimlerkayası Köyü'nde, Hacı Hüseyin Mescidi'ne cemaatin kalabalık olmasından dolayı izn-i hümayunla minber konulup, mescid câmi'ye dönüştürülmüştür. Hatipliği Seyyid Ahmed oğlu Seyyid İbrahim'e inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1060, s.63, a-15.

⁶¹³ Ayaş Kazâsı'nda, Cimlerkayası Köyü'nde, Hacı Hüseyin Mescidi'ne köy halkı, daha önce izn-i hümayunla mescide minber koyarak câmi'ye dönüştürmüştür. Yine bu câmi'de hasbî hatip olarak görev yapan, Seyyid İbrahim oğlu Seyyid Osman'ın evladının olmaması nedeniyle göreve ecanipten atama yapılması gerekmektedir. Buna binâen; Osman oğlu Musa Halife'nin dilekçeyle başvurmuştur. Dilekçesinde

3.1.34. Oltan Köyü Câmi-i Şerifi

Oltan Köyü, günümüzde Ayaş ilçesine bağlı köylerdendir. Oltan Köyü'nün adı, 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterleri'nde geçmektedir.⁶¹⁴ Köyün adı geçmişten günümüze herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. 1523 tahririne göre köyde 50 hane bulunmakta ve 81 nefer yaşamaktadır.⁶¹⁵ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defteri'ne göre ise yine köyde 109 hane bulunmakla birlikte Köyün vergi hâsılı 7582 akçedir.⁶¹⁶ Günümüz nüfus verilerine göre ise köyde 1589 kişi yaşamaktadır.⁶¹⁷ Bölgedeki diğer köylerle karşılaştırıldığında köy nüfus olarak bir hayli fazladır.

Oltan Köyü Câmi-i Şerifi günümüzde ibadete açık olup, câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir. 867/1463 tarihli Maliyeden Müdevver 9 numaralı Ankara Mufassal Defteri'ndeki kayıta, *“Oltan'da kadîmî mülk issi Kuman Beg Kasım Fakîh birâder-i İbrahim Fakîh, elinde duta durduğu bir çiftlik yeri imâma vakfetmiş, elinde Merhûm Sultân Mehmed mektûbı vardır. Ve üç bâğı vardır: 300, Mustafa Fakîh veled-i Kasım Fakîh mezkûr, Hinta: 15 mud, Şa'tr: 3 mud.”*⁶¹⁸ Oltan Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili bu kayıta, Kuman Beg Kasım Fakîh ve kardeşi İbrahim Fakîh, tasarruf ettiği bir çiftlik yeri ve üç bağı vakfetmiştir. Vakfedilen yerler eskiden beri köyün câmisine imam olanların tasarrufuna bırakmıştır. Kayda göre câminin imamı Mustafa Fakîhtir.

1522 tarihli Ankara Sancağı Evkâf Defteri'nde, Kasım Fakîh ve kardeşi İbrahim Fakîh'in vakfı ile ilgili şu kayıt yer almaktadır: *“Der karye-i Oltan, mezra'a-i mezbûrede Kasım Fakîh tasarruf ider imiş. Bir çiftlik yerdir ve bir pâre bağıdır. Kadîmden mezbûr karyeye imâm olan kimesneler tasarruf iderlermiş. El-'ân imâm Mustafa Fakîh tasarrufunda deyü kayd olunmuş der defter-i köhne. El-hâletü hâzihî mezkûr Mustafa Fakîh karye-i mezbûreye imâm olub mezra'a-i mezbûre vakfiyet üzere tasarruf ider. Elinde Pâdişâhımız berâtı var deyü. Hâliyâ imâmet-i mezbûre Mustafa Fakîh oğullan Bayezid*

“bila-veled fevt vâki” ise tevcih olunmak deyü” durumu ifade etmiştir. Bunun üzerine, 29 Muharrem sene 1241/13 Eylül 1825 tarihli murad ve mesalih-i ferman ile görev Osman oğlu Musa Halife'ye tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 535, s.49, b-2.

⁶¹⁴ Karaman, “XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları”, s. 807- 812.

⁶¹⁵ Karaman, “XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi”, s. 435.

⁶¹⁶ Aldan, a.g.e., s. 23.

⁶¹⁷ <https://www.nufusune.com/177869-ankara-ayas-oltan-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 15/07/2024.)

⁶¹⁸ BOA, MAD, 9, v. 229b.

Fakîh ve Evce Fakîh elindedir. Pâdişâhımız berâtıyla deyü mukayyed der defter-i atîk. Yusuf Bayezid, Mu'tak (azat edilmiş köle,) Müezzîn-i Mescid-i karye-i mezbûr. Hâsıl Ani'l-galle ve gayruhu 500" 1522 tarihli derfterde (Atîk defter), 1463 tarihli defterlerdeki (köhne defter) bilgiler tekarlanmış, sonrasındaki tayinler mutasarrıflar ilave edilmiştir. Vakfın yıllık geliri 500 akçedir. Câmi-i Şerifi'nin imamlığını, Mustafa Fakîh'in oğulları Bayezid Fakîh ve Evce Fakîh yürütmektedir. Yusuf Fakîh de bu yılda câminin müezzini olarak kaydedilmiştir.⁶¹⁹ 1530'da kayıta da bir önceki bilgiler özet olarak tekarlanmışır: "*Vakf-ı İmâm. mescid-i der karye-i Oltan, Çiftlik. der karye-i mezbûr. Hâsıl 500.*"⁶²⁰

1571 tarihli Ankara Sancağı Evkâf Defteri'nde ise Kasım Fakîh ve kardeşi İbrahim Fakîh'in vakfı ile ilgili şu kayıt yer almaktadır: "*Mezra'a-i mezbûreye Kasım Fakîh tasarruf ider imiş. Bir çiftlik yerdir ve bir pâre bağıdır. Kadîmden mezbûr karyeye imâm olan kimesneler tasarruf iderlermiş. El-'ân imâm Mustafa Fakîh tasarrufunda deyü kayd olunmuş der defter-i köhne. El-hâletü hâzihî mezkûr Mustafa Fakîh karye-i mezbûreye imâm olub mezra'a-i mezbûre vakfiyet üzere tasarruf ider. Elinde Pâdişâhımız berâtı var deyü. Hâliyâ imâmet-i mezbûre Mustafa Fakîh oğullan Bayezid Fakîh ve Evce Fakîh elindedir. Pâdişâhımız berâtıyla deyü mukayyed der defter-i atîk. Bi'l-fîl imâm olan Resul Fakîh mutasamf olmağın defter-i cedîde kayd olundu.*"⁶²¹ Daha önceki 1522 tarihli defterde (atîk defter) olduğu gibi aynı ifadelerle yer verilmiş, 1571 tarihli defterde (Cedîd defter) sadece şu farklılık kaydedilmiştir. Oltan Köyü Câmi-i Şerifi'nin 1571'deki (Cedîd defter) kayda göre imamı Resul Fakîh olmuştur. Dolayısıyla câminin imamlarının giderlerine vakfedilen bir çiftlik yerin ve bir bağın tasarrufu Resul Fakîh'in elindedir. 1463 tarihli defterde (köhne defter) vakfedilen yer olarak bir çiftlik ve üç bağdan bahsedilmektedir. Ancak 1522 tarihli defter (atîk defter) ve 1571 tarihli defterde (cedîd defter) vakfedilen yerler sayılırken bir çiftlik yer ve bir pare bağdan bahsedilmektedir.

Oltan Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili Hurûfât kayıtlarında sekiz kayıt vardır. Câmi ile ilgili en eski kayıt Zilkade 1104/Temmuz 1693 tarihli olup; bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt 28 Zilkade 1249/8 Nisan 1834 tarihlidir. İncelenen dönemde bu câmiye imam ve hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Câmiye, Zilkade

⁶¹⁹ 928/1522 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları 111/5, v. 111a.

⁶²⁰ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay. Ankara 1993, s. 396.

⁶²¹ Köse, a.g.t., s. 321.

1104/Temmuz 1693 ve 28 Zilkade 1249/8 Nisan 1834 tarihleri arasında dört imam, 20 Receb 1190/4 Eylül 1776 ve 28 Zilkade 1249/8 Nisan 1834 tarihleri arasında dört hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Zilkade 1104/Temmuz 1693 tarihinde câminin imamı yarım akçe günlük vazife ücreti ile görevlendirilmiştir. Câmiye yapılan incelediğimiz diğer kayıtlarda, imam ve hatip görevlendirmesi, hasbî yani ücretsiz görevlendirme yapılmıştır. Câmi'ye yapılan görevlendirmeler, 4 vefat, 2 ferağ üzerine, 1 mahlûlünden ve 1 ilk tayin şeklinde görevlendirmeler yapılmıştır. Câmiddeki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir.

Tablo 44: Oltan Köyü Câmi-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atananlar	Tarih
1	İmam	Yarım	Yusuf	Mehmed ⁶²²	Zilkade 1104/Temmuz 1693
2	İmam	Hasbî	Hacı Hüseyin	Hasan ⁶²³	20 Zilhicce 1212/5 Haziran 1798
3	İmam	Hasbî	Hasan	Abdurrahman ⁶²⁴	3 Zilkade 1226/19 Kasım 1811
4	İmam	Hasbî	Abdurrahman	Osman ⁶²⁵	28 Zilkade 1249/8 Nisan 1834
5	Hatip	Hasbî	-	Hüseyin ⁶²⁶	20 Receb 1190/4 Eylül 1776
6	Hatip	Hasbî	Hacı Hüseyin	Mustafa ⁶²⁷	20 Zilhicce 1212/5 Haziran 1798

⁶²² Oltan Köyü Câmi-i Şerifi'nde imam olan Mehmed'in mahlûlünden görev, Yusuf'a Nâib Hasan arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1133, s.7, a-6.

⁶²³ Oltan Köyü Câmi-i Şerifi'nde imam-hatip olan Hacı Hüseyin adlı kimsenin vefatı üzerine imamlık görevi, oğlu Hasan adlı kimseye Nâib Gazzazzade Abdülvehhab arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.531, s.72, a-15.

⁶²⁴ Oltan Köyü Câmi-i Şerifi'nde, imam olarak görev yapan Hacı Hüseyin oğlu Hasan adlı kimsenin ferağından görev, Kâdî Mustafa arzıyla Ali oğlu Abdurrahman'a tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.533, s.90, b-7.

⁶²⁵ Oltan Köyü Câmi-i Şerifi'nde, imam olarak görev yapan Ali oğlu Abdurrahman adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Seyyid Ahmed arzıyla oğlu Osman'a tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.536, s.53, b-19.

⁶²⁶ Oltan Köyü'nde Şeyh Osman binası mescide minber konularak câmi'ye dönüştürülmüş olup; hatiplik görevine, İmam Abdülcilil oğlu Hacı Hüseyin adlı kimseye, Nâib İbrahim arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1066, s.35, a-11.

⁶²⁷ Oltan Köyü Câmi-i Şerifi'nde, imam-hatip olan Hacı Hüseyin adlı kimsenin vefatı üzerine yalnız hatiplik görevi, oğlu Mustafa adlı kimseye Nâib Gazzazzade Abdülvehhab arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.531, s.72, a-14.

7	Hatip	Hasbî	Mustafa	Abdurrahman ⁶²⁸	3 Zilkade 1226/19 Kasım 1811
8	Hatip	Hasbî	Abdurrahman	Osman ⁶²⁹	28 Zilkade 1249/8 Nisan 1834

3.1.35. Saray Köyü Câmi-i Şerifi

Saray Köyü, günümüzde Beypazarı ilçesine bağlı köylere aittir. Saray Köyü'nün adı, 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf -Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterleri'nde geçmektedir. Köyün adı 1522-23 tarihli Vakıf-Tımar Defteri'nde, Yukarıdereli olarak yazılmıştır.⁶³⁰ 1523 tahririne göre köyde 13 hane bulunmakla birlikte 28 nefer yaşamaktadır.⁶³¹ 1571 tarihli Ankara Livası Mufasssal Defteri'ne göre ise yine köyde 34 hane bulunmakla birlikte Köyün vergi hâsılı 2752 akçedir.⁶³² 1830 nüfus sayımına göre köyde 231 erkek nüfus sayılmıştır.⁶³³ Saray Köyü'nde günümüz nüfus verilerine göre 145 kişi yaşamaktadır.⁶³⁴

Saray Köyü Câmi-i Şerifi, günümüzde ibadete açık olup, câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmi-i Şerifi'in vakfiyesi bulunmamaktadır. Câmi-i Şerifi'in kim tarafından ne zaman yapıldığını tespit edemiyoruz. Şaban 1175/Şubat-Mart 1762 tarihinde izn-i hümayunla Mütevelli Hasan adlı kimsenin bina eylediği mescide, minber konularak câmiye dönüştürülmüştür.⁶³⁵ Câmi'yi Mütevelli Hasan adlı kimse inşa etmiş ya da tamir ettirmiştir.

Saray Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde yedi kayıt vardır. Câmi ile ilgili en eski kayıt Şaban 1175/Şubat-Mart 1762 tarihli olup, bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt 10 Muharrem 1246/1 Temmuz 1830 tarihlidir. İncelenen dönemde bu câmiye imam-hatip, imam ve hatip ataması yapılmıştır. Saray Köyü

⁶²⁸ Oltan Köyü Câmi-i Şerifi'nde, Hatip olarak görev yapan Hacı Hüseyin oğlu Mustafa adlı kimsenin ferağından görev, Kâdî Mustafa arzıyla Ali oğlu Abdurrahman'a tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.533, s.90. b-8.

⁶²⁹ Oltan Köyü Câmi-i Şerifi'nde, hatip olarak görev yapan Ali oğlu Abdurrahman adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Seyyid Ahmed arzıyla oğlu Osman'a tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.536, s.53. b-20.

⁶³⁰ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁶³¹ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

⁶³² Aldan, a.g.e., s. 23.

⁶³³ Yücekaya, a.g.t., s.66.

⁶³⁴ <https://www.nufusune.com/178079-ankara-beypazarı-saray-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 15.08.2024)

⁶³⁵ VGMA, HD, nr. 1070, s. 57, a-4.

Câmi-i Şerifi'ne, 12 Şaban 1233/17 Haziran 1818 tarihinde imam-hatip tayini yapılmıştır. 3 Zilkade 1170/20 Temmuz 1757 ve 10 Muharrem 1246/1 Temmuz 1830 tarihleri arasında câmiye beş imam görevlendirmesi yapılmıştır. Şaban 1175/Şubat-Mart 1762 ve 10 Muharrem 1246/1 Temmuz 1830 tarihleri arasında ise dört hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Câmi'ye görevlendirilen imam-hatip, imam ve hatip, hasbî yani ücret almadan tayin edilmiştir. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kazâ kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. 20 Safer 1214/24 Temmuz 1799 tarihli kayıta, câmide imam olarak görev yapan Ömer adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Mehmed adlı kimseye tevcih buyrulmuştur.⁶³⁶ 12 Şaban 1233/17 Haziran 1818 tarihli kayıta ise câmide imam-hatip olarak görev yapan Ali adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine göreve, ecanipten yani aile dışından Hüseyin adlı kimse tayin edilmiştir.⁶³⁷ Câmiye yapılan görevli değişikinde, 7 vefat, 1 kasr-ı yed üzere, 1 berat yenileme ve bir ilk tayin şeklinde görevlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 45: Saray Köyü Câmi-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Hasbî	Ali	Hüseyin ⁶³⁸	12 Şaban 1233/17 Haziran 1818
2	İmam	Hasbî	Hasan Molla	Ömer Halife ⁶³⁹	3 Zilkade 1170/20 Temmuz 1757
3	İmam	Hasbî	-	Ömer Halife ⁶⁴⁰	Cemaziyelevvel 1178/Ekim 1764
4	İmam	Hasbî	Ömer	Mehmed ⁶⁴¹	20 Safer 1214/24 Temmuz 1799

⁶³⁶ VGMA, HD, nr. 531, s. 64, a-19.

⁶³⁷ VGMA, HD, nr. 534, s. 88, b-7.

⁶³⁸ Saray Köyü Câmi-i Şerifi'nde, imam olarak görev yapan Hüseyin oğlu Ali adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Seyyid Hasan Rüştü arzıyla Hüseyin'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 534, s. 88, b-7.

⁶³⁹ Saray Köyü Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Hasan Molla adlı kimsenin kasr- yed etmekle görev, büyük kardeşi Ömer Halife'ye berat ile tevcih olunmuştur. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, a-13.

⁶⁴⁰ Saray Köyü Mescidi'nde imam olarak görev yapan Ömer Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-14.

⁶⁴¹ Saray Köyü Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Ömer adlı kimsenin vefatıyla görev, Nâib Seyyid Abdülvehab arzıyla oğlu Mehmed'e tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziyelahir sene 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 531, s. 64, a-19.

5	İmam	Hasbî	Mehmed	Ali ⁶⁴²	Safer 1230/Ocak 1815
6	İmam	Hasbî	Hüseyin	Ali ⁶⁴³	10 Muharrem 1246/1 Temmuz 1830
7	Hatip	Hasbî	-	Hasan ⁶⁴⁴	Şaban 1175/Şubat-Mart 1762
8	Hatip	Hasbî	Ömer	Ömer ⁶⁴⁵	20 Safer 1214/24 Temmuz 1799
9	Hatip	Hasbî	Ömer	Ali ⁶⁴⁶	Safer 1230/Ocak 1815
10	Hatip	Hasbî	Hüseyin	Hüseyin ⁶⁴⁷	10 Muharrem 1246/1 Temmuz 1830

3.1.36. Keçiler (Kiçiler)/Kayı Köyü Câmi-i Şerifi

Keçiler (Kiçiler)/Kayı Köyü, günümüzde Gündül ilçesine bağlı köylere aittir. Keçiler (Kiçiler)/Kayı Köyü'nün adı, 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar Defterleri'nde geçmektedir. Köyün adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar Defterleri'nde Keçülü ve Yusufşeyh olarak yazılmıştır.⁶⁴⁸ Ayaş Hurûfât defteri kayıtlarında ise Köyün adı Keçiler olarak karşımıza çıkmaktadır. 1928 Son teşkilatı mülkiyede köylerimizin adları adlı çalışmada, köyün adı Kayı olarak karşımıza çıkmaktadır. 1523 tahririne göre köyde 25 hane bulunmakla birlikte 41 nefer yaşamaktadır.⁶⁴⁹ 1571 tarihli Ankara Livası Mufasssal Defteri'ne göre ise yine köyde 24 hane bulunmakla birlikte köyün vergi hâsılı 570

⁶⁴² Saray Köyü Câmi-i Şerifinde, imam olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Hacı Mustafa arzıyla Hüseyin oğlu Ali'ye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 534, s. 88, a-4.

⁶⁴³ Saray Köyü Câmi-i Şerifinde, imam olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Mimarzade Seyyid Hüseyin Hamit arzıyla oğlu Ali'ye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 536, s. 53, b-9.

⁶⁴⁴ Saray Köyü'nde, Müteveli Hasan'ın bina eylediği mescide minber konulmuştur. Hatip olarak Mehmed oğlu Hasan, Kâdî Abdullah arzıyla görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1070, s. 57, a-4.

⁶⁴⁵ Saray Köyü Câmi-i Şerifinde, hatip olarak görev yapan Ömer adlı kimsenin ölümüyle görev, Nâib Seyyid Abdülvehab arzıyla oğlu Ömer'e tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziyelahir sene 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 531, s. 64, a-20.

⁶⁴⁶ Saray Köyü Câmi-i Şerifinde, hatip olarak görev yapan Ömer adlı kimsenin ölümü ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Hacı Mustafa arzıyla Hüseyin oğlu Ali'ye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 534, s. 88, a-3.

⁶⁴⁷ Saray Köyü Câmi-i Şerifinde, hatip olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Mimarzade Seyyid Hüseyin Hamit arzıyla oğlu Hüseyin'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 536, s. 53, b-10.

⁶⁴⁸ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁶⁴⁹ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

akçedir.⁶⁵⁰ Keçiler (Kiçiler)/Kayı Köyü'nde günümüz nüfus verilerine göre 122 kişi yaşamaktadır.⁶⁵¹

Keçiler (Kiçiler)/Kayı Köyü Mescidi, incelediğimiz Hurûfât defteri kayıtlarında Ramazan 1174/Nisan-Mayıs 1761 tarihli kayıttan itibaren câmi olarak adlandırılmaktadır. Kayıtlarda mescidin câmiye dönüştürülmesiyle ilgili bir bilgi yer almamaktadır.⁶⁵² 867/1463 tarihli Maliyeden Müdevver 9 numaralı Ankara Mufassal Defteri'ndeki kayıta, *“Karye-i Kiçiler'de, imam Emin Hacı elinde dutadurduğu bir çiftlik yeri kadîmü'z-zamandan vakf imiş, elinde Bâyezid Hüdâvendigâr ve Gazi Hüdâvendigâr bitileri vardır. Mezkûr müteveffâ olub vakf-ı mezkûre imamet üzere Mustafa Fakîh Bu vech üzere, elinde padişahımız hazretlerinin hükmi vardır.”*⁶⁵³ Keçiler (Kiçiler)/Kayı Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili bu kayıta, mescidin ilk imamı İmam Emin Hacı olması muhtemeldir. Defterin yazıldığı 1463 tarihinde mescidin imamı Mustafa Fakîh'tir. Mustafa Fakîh aynı zamanda Emin Hacı adlı kimsenin mescid için vakfettiği bir çiftlik yerin de tasarruf hakkına sahiptir. Emin Hacı bir çiftlik yeri çok eskiden vakfetmiş ve elinde Beyazıd Hüdevendigâr ve Gazi Hüdevendigâr mektubu vardır. Kayıta bahsedilen Bayezıd Hüdevendigâr, Yıldırım Bayezıd olmalıdır. İkinci sırada bahsedilen Gazi Hüdevendigâr ise II. Murad olmalıdır. Mescidi İmam Emin Hacı'nın, Yıldırım Bayezıd döneminde yaptırmış olması muhtemeldir.

1522 tarihli Ankara Sancağı Evkâf Defteri'nde İmam Emin Hacı vakfı ile ilgili şu kayıt yer almaktadır: *“Der karye-i Kiçiler, imam Emin Hacı elinde dutadurduğu bir çiftlik yeri kadîmü'z-zamandan vakf imiş, elinde Bâyezid Hüdâvendigâr ve Gazi Hüdâvendigâr berâtları vardır. Andan sonra imametlik üzere Mustafa Fakîh mutasarrıfıdır elinde Sultan Mehmed ve Pâdişahımız berâtı vardır deyü defter-i kohnede mastur. Hâliya Ömer Fakîh fevt olub Pâdişahımız berâtıyla oğlu Mehmed Fakîh'e virilmiş tasarruf ider. Hâsılı 200.”*⁶⁵⁴ Câmi ile ilgili bu kayıta, 1522 yılında câminin imamı Ömer Fakîh vefat etmiştir. Câmi-i Şerifi'in imamlığına Ömer Fakîh'in oğlu Mehmet Fakîh görevlendirilmiştir.

⁶⁵⁰ Aldan, *a.g.e.*, s. 23.

⁶⁵¹ <https://www.nufusune.com/2167-ankara-kahramankazan-kayi-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 22.08.2024)

⁶⁵² VGMA, *HD*, nr.1062, s.66, a-5.

⁶⁵³ BOA, *MAD*, 9, v. 222b.

⁶⁵⁴ 928/1522 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları 116/5, v. 116a.

1530'da kayıta da bir önceki bilgiler özet olarak tekrarlanmıştır: “*Vakf-ı İmâm-ı Karye-i Kiçülü. 1 Çiftlik. Hâsıl 200.*”⁶⁵⁵

1571 tarihli Ankara Sancağı Evkâf Defteri'nde İmam Emin Hacı vakfı ile ilgili” *Mezra'a Der Karye-i Kiçiler İmam Emin Hacı, elinde duta durduğu bir çiftlik yer kadîmü'z-zamandan vakf itmiş. Elinde Bayezid Hüdâvendigâr ve Gazi Hüdâvendigâr berâtları vardır. Andan sonra imamlık üzere Mustafa Fakîh mutasarrıfıdır. Elinde Sultan Mehmed Padişahımız berâtı var deyü defter-i köhnede mastûrdur. Hâliyâ Ömer Fakîh fevt olub Pâdişâhımız berâtıyla oğlu Muhammed Fakîh'e virilmiş tasarruf.*”⁶⁵⁶ 1571 tarihli defter aynı şekilde 1522'deki defterdeki bilgileri tekrar etmiştir. Yani 1522 ile 1571 tarihleri arasında geçen zamanda herhangi bir değişiklik olmamıştır. Muhammed Fakîh uzunca bir süredir mescidin imamlığını ve vakfın tasarruf hakkını elinde turmaktadır.

Keçiler (Kiçiler)/Kayı Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde sekiz adet kayıt vardır. Câmi-i Şerif ile ilgili en eski kayıt Safer 1109/Şubat-Mart 1697 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Ramazan 1174/Nisan-Mayıs 1761 tarihlidir. İncelenen dönemde câmiye imam-hatip, imam ve hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Keçiler (Kiçiler)/Kayı Köyü Câmi-i Şerifi'ne Ramazan 1174/Nisan-Mayıs 1761 tarihinde bir imam-hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Safer 1109/Ağustos-Eylül 1697 ve Zilhicce 1171/Ağustos-Eylül 1758 tarihleri arasında ise beş imam görevlendirilmiştir. 1062 numaralı Hurûfât defterinde, câmi ile ilgili kayıtlarda tarihini okuyamadığımız bir imam ve bir hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Câmiddeki görevlilerden imam-hatip'e günde yarım akçe, vazife ücreti takdir edilmiştir. Safer 1109/Ağustos-Eylül 1697 tarihli kayıta, câmiye yapılan imam görevlendirmesinde, imam'a öşür bedeli ile vazife ücreti ödenmiştir. Kayıta, mescide yapılan daha önceki görevlendirmelerde de imam'a üşür bedeli ile vazife ücretinin ödendiğinden baksedilmektedir.⁶⁵⁷ Diğer kayıtlarda ise imam, yarım akçe günlük vazife ücreti ile tayin edilmiştir. Muharrem 1119/Nisan-Mayıs 1707 ve Zilhicce 1171/Ağustos-Eylül 1758 tarihlerinde câmiye yapılan imam görevlendirmelerinde ücret bilgisi yer almamaktadır. Câmide görevlendirilen hatip ise günlük bir akçe vazife ücreti ile tayin edilmiştir. Câmiye

⁶⁵⁵ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay. Ankara 1993, s. 396.

⁶⁵⁶ Köse, a.g.t., s. 330.

⁶⁵⁷ VGMA, HD, nr. 1140, s.58, a-8.

yapılan görevli değişikliklerinde, 3 berat yenilemesi, 2 vefat üzere, 1 mahlûlünden ve 1 ilk tayin şeklinde tayinler yapılmıştır.

Tablo 46: Keçiler (Kiçiler)/Kayı Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Yarım	-	Mustafa ⁶⁵⁸	Ramazan 1174/Nisan-Mayıs 1761
2	İmam	Öşür Bedeli	-	Veli ⁶⁵⁹	Safer 1109/Ağustos-Eylül 1697
3	İmam	-	Halil	Şeyh İbrahim ⁶⁶⁰	Muharrem 1119/Nisan-Mayıs 1707
4	İmam	Yarım	İbrahim	Mehmed ⁶⁶¹	Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722
5	İmam	Yarım	Hacı Mehmed	Mahmud ⁶⁶²	Rebûlevvel 1140/Ekim-Kasım 1727
6	İmam	-	-	Mahmud ⁶⁶³	Zilhicce 1171/Ağustos-Eylül 1758
7	İmam	Yarım	Hacı Mahmud	Ömer ⁶⁶⁴	-
8	Hatip	Bir	-	Mehmed ⁶⁶⁵	-

⁶⁵⁸ Keçiler Köyü Câmî-i Atik'te, imam-hatip olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin beratı kaybolmuş olup, Nâib Seyyid İbrahim arzıyla berat yeniden tevcih olmuştur. VGMA, HD, nr.1062, s.66, b-3.

⁶⁵⁹ Keçiler Köyü Mescid-i Şerifi'nde, imam olanlar öşür bedeli ile görev yapmaktadırlar. Mescid de imam olarak Veli adlı kimse görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1140, s.58, a-8.

⁶⁶⁰ Keçiler Köyü Emin Hacı Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Halil adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Şeyh İbrahim'e Kâdî Hacı Mehmed arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1133, s.5 a-2.

⁶⁶¹ Keçiler Köyü Mescid-i Şerifi'nde, imam olarak görev yapan İbrahim adlı kimsenin mahlûlünden görev, Kâdî Seyyid Ali arzıyla Mehmed'e tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.7 b-7.

⁶⁶² Keçiler Köyü Mescid-i Şerifi'nde, imam olarak görev yapan Hacı Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Kâdî Nâibi Halil arzıyla Mahmut'a tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1143, s.79, a-12.

⁶⁶³ Keçiler Emin Hacı Mehmed Mescidi'nde imam olarak görev Mahmut adlı kimsenin atik berat gereğince, beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-23.

⁶⁶⁴ Keçiler Köyü Mescid-i Şerifi'nde, imam olarak görev yapan Hacı Mahmut adlı kimsenin mahlûlünden görev, Kâdî Seyyid Ali arzıyla Ömer'e tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1062, s.66 b-17.

⁶⁶⁵ Keçiler Köyü Câmî-i Şerifi'nde, hatip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1062, s.66. a-5.

3.1.37. Öz Köyü Câmi-i Şerifi

Öz Köyü, günümüzde Gündül ilçesine bağlı köylerdendir. Öz adı, 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterler’inde geçmektedir. Köyün adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf -Tımar Defterleri’nde, Özler ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defteri’nde ilk kez Öz olarak yazılmıştır.⁶⁶⁶ Ayaş Hurûfât defteri kayıtlarında ise Köyün adı, Öz olarak karşımıza çıkmaktadır. 1523 tahririne göre köyde 31 hane bulunmakla birlikte 36 nefer yaşamaktadır.⁶⁶⁷ 1571 tarihli Ankara Livası Mufasssal Defteri’ne göre ise yine köyde 46 hane bulunmakla birlikte Köyün vergi hâsılı 6178 akçedir.⁶⁶⁸ Öz Köyü’nde, günümüz nüfus verilerine göre 62 kişi yaşamaktadır.⁶⁶⁹

Öz Köyü Câmi-i Şerifi günümüzde ibadedete açık olup, câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmi-i Şerifi’in vakfiyesi olmadığı için hang tarihte kim tarafından yapıldığını tespit edmiyoruz. Öz Köyü Mescidi’ne, Şevval 1186/Aralık 1772-Ocak 1773 kayıta, minber konularak câmiye dönüştürülmüştür.⁶⁷⁰ Şevval 1186/Aralık 1772-Ocak 1773 kayıttan sonraki tarihli kayıtlarda, câmiyi Hüseyin adlı kimsenin bina ettiğinden bahsetmektedir. Muhtemelen mescidin câmiye dönüştürülmesi ve tamiri Hüseyin adlı kimse tarafından yapılmıştır.

Öz Köyü Câmi ile ilgili Hurûfât Defterleri’nde yedi kayıt mevcuttur. Câmi ile ilgili en eski kayıt Şevval 1186/Aralık 1772-Ocak 1773 tarihli olup, bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt 6 Temmuz 1808 tarihlidir. İncelenen dönemde bu câmiye imam ve hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Öz Köyü Câmisi’ne Rebûlevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774 ve 17 Şevval 1215/1 Mart 1215 tarihleri arasında iki imam görevlendirmesi yapılmıştır. Şevval 1186/Aralık 1772-Ocak 1773 ve 12 Cemaziyelevvel 1223/6 Temmuz 1808 tarihleri arasında ise câmiye dört hatip tayini yapılmıştır. Câmideki görevlileri imam ve hatip hasbî yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kazâ kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Câmiye yapılan

⁶⁶⁶ Karaman, “XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları”, s. 807- 812.

⁶⁶⁷ Karaman, “XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi”, s. 435.

⁶⁶⁸ Aldan, *a.g.e.*, s. 23.

⁶⁶⁹ <https://www.nufusune.com/178351-ankara-gudul-ozkoy-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 19.08.2024)

⁶⁷⁰ VGMA, *HD*, nr. 1059, s. 27, a-4.

görevlendirmelerde müşterek yani ortaklaşa tayinler de yapılabilmektedir. 17 Şevval 1215/1 Mart 1215 tarihli kayıta, câmide imam olarak görev yapan İbrahim adlı kimsenin vefat etmesi üzerine göreve, oğulları Mahmud ve Hüseyin müşterek tayin edilmiştir.⁶⁷¹ İncelediğimiz diğer kayıtlarda da benzer tayinler vardır. Câmî'ye incelendiğimiz dönemde 3 vefat, bir berat yenileme ve 1 ilk tayin şeklinde görevlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 47: Öz Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Hasbî	-	Hacı İbrahim ⁶⁷²	Rebûlevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774
2	İmam	Hasbî	İbrahim	Mahmud Hüseyin ⁶⁷³	17 Şevval 1215/1 Mart 1215
3	Hatip	Hasbî	-	Mehmed ⁶⁷⁴	Şevval 1186/Aralık 1772-Ocak 1773
4	Hatip	Hasbî	-	Mehmed ⁶⁷⁵	Rebûlevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774
5	Hatip	Hasbî	Mehmed	İbrahim Mehmed Hasan ⁶⁷⁶	27 Muharrem 1220/27 Nisan 1805
6	Hatip	Hasbî	İbrahim Mehmed Hasan Mehmed	Salih İbrahim Hasan Mehmed ⁶⁷⁷	12 Cemaziyevvel 1223/6 Temmuz 1808

⁶⁷¹ VGMA, HD, nr. 533, s. 73, a-12.

⁶⁷² Öz Köyü'nde, Hüseyin adlı kimsenin bina eylediği câmîi'de imam olmayıp, Nâib Şeyhzade Ahmed arzıyla göreve, Mehmed oğlu Hacı İbrahim atanmıştır. Berat 11 Receb sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1059, s. 27, a-8.

⁶⁷³ Öz Köyü'nde, Hüseyin adlı kimsenin bina eylediği câmîi'de hasbî imam olan İbrahim adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğulları Mahmut ve Hüseyin'e müştereken eski berat gereğince tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziyelahir 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 533, s. 73, a-12.

⁶⁷⁴ Öz Köyü'nde, mescide minber konularak câmîi'ye dönüştürülmüş olup, hatipliğine Nâib Seyyid Osman arzıyla Mehmed'e tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1059, s. 27, a-4.

⁶⁷⁵ Öz Köyü Câmîi'nde Şevval sene 1176/Nisan-Mayıs 1763 tarihinde hasbî hatip olarak atanan Mehmed adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. Berat tekrar 11 Receb sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s. 17, a-14.

⁶⁷⁶ Öz Köyü Câmîi'nde hasbî hatip olarak görev yapan, Mehmed adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğulları İbrahim, Mehmed ve Hasan adlı kimselere berat ile tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 532, s. 56, b-3.

⁶⁷⁷ Öz Köyü'nde, hasbî hatip olarak görev yapan İbrahim, Mehmed, Hasan, Mehmed adlı kardeşler müştereken mutasarrıf iken, İbrahim'in vefat etmesi, Hasan'ın vefatı ve evladının olmaması üzerine görev, İbrahim'in oğulları Salih, İbrahim ve Hasan adlı kardeşlere ve daha önceki ortaklardan Mehmed'e Nâib Hacı Mustafa arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 534, s. 88, a-12.

3.1.38. Bayram Köyü Câmi-i Şerifi

Bayram Köyü, günümüzde Ayaş ilçesine bağlı köylerdendir. Bayram adı, 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterleri'nde geçmektedir. Köyün adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf -Tımar Defterleri'nde Bayram ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defteri'nde ilk kez Bayramköy olarak yazılmıştır.⁶⁷⁸ Ayaş Hurûfât defteri kayıtlarında ise Köyün adı Bayram olarak karşımıza çıkmaktadır. 1523 tahririne göre köyde 44 hane bulunmakla birlikte 60 nefer yaşamaktadır.⁶⁷⁹ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defteri'ne göre ise yine köyde 68 hane bulunmakla birlikte Köyün vergi hâsılı 5550 akçedir.⁶⁸⁰ Bayram Köyü'nde günümüz nüfus verilerine göre 393 kişi yaşamaktadır.⁶⁸¹

Bayram Köyü Câmi-i Şerifi günümüzde ibadete açık olup, câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmi ile ilgili bir vakfiye bulunmamaktadır. Dolayısıyla câminin hangi tarihte kim tarafından yapıldığını bilemiyoruz.

Bayram Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde 12 kayıt mevcuttur. Câmi ile ilgili en eski kayıt Ramazan 1113/Ocak-Şubat 1702 tarihli olup, bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt 2 Şaban 1236/9 Mayıs 1821 tarihli'dir. İncelenen dönemde bu câmiye imam-hatip, imam, hatip ve kayyım ataması yapılmıştır. Bayram Köyü Câmi-i Şerifi'ne Ramazan 1113/Ocak-Şubat 1702 ve Cemaziyelâhir 1147/Ekim-Kasım 1734 tarihleri arasında iki imam-hatip tayini yapılmıştır. 7 Receb 1192/1 Ağustos 1778 ve 2 Şaban 1236/9 Mayıs 1821 tarihleri arasında 2 imam görevlendirmesi yapılmıştır. Şevval 1172/Mayıs-Haziran 1759 ve 2 Şaban 1222/5 Ekim 1807 tarihleri arasında yedi hatip tayini, Muharrem 1133/Kasım-Aralık 1720 tarihinde bir kayyım tayini yapılmıştır. Câmi'deki görevlilerden imam-hatip'e Ramazan 1113/Ocak-Şubat 1702 tarihli kayıta günde yarım akçe vazife ücreti takdir edilirken, Cemaziyelâhir 1147/Ekim-Kasım 1734 tarihli kayıta göreve hasbî yani ücretsiz tayin edilmiştir. İmam da hasbî yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Hatip ise sadece Şevval 1172/Mayıs-Haziran 1759 tarihli kayıta günlük yarım akçe vazife ücreti ile tayin edilirken, diğer

⁶⁷⁸ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁶⁷⁹ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

⁶⁸⁰ Aldan, *a.g.e.*, s. 23.

⁶⁸¹ <https://www.nufusune.com/177887-ankara-ay-as-bayram-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 20.08.2024)

kayıtlarda hasbî yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Kayyım günlük yarım akçe vazife ücreti ile bu göreve tayin edilmiştir. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Câmiye yapılan görevlendirmelerde 8 vefat, 3 berat yenileme ve 1 ilk tayin şeklinde tayinler yapılmıştır.

Tablo 48. Bayram Köyü Câmî‘-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Yarım	Mustafa	Abdülğani ⁶⁸²	Ramazan 1113/Ocak-Şubat 1702
2	İmam-Hatip	Hasbî	Abdülğani	Molla Mehmed ⁶⁸³	Cemaziyelâhir 1147/Ekim-Kasım 1734
3	İmam	Hasbî	Mehmed	Hacı İbrahim ⁶⁸⁴	7 Receb 1192/1 Ağustos 1778
4	İmam	Hasbî	Ömer	Mehmed ⁶⁸⁵	2 Şaban 1236/9 Mayıs 1821
5	Hatip	Yarım	Ahmed	Abdurrahman ⁶⁸⁶	Şevval 1172/Mayıs-Haziran 1759
6	Hatip	Hasbî	-	Süleyman ⁶⁸⁷	Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762
7	Hatip	Hasbî	-	Süleyman ⁶⁸⁸	Rebîülevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774
8	Hatip	Hasbî	-	Süleyman ⁶⁸⁹	Rebîülevvel 1175/Eylül-Ekim 1761
9	Hatip	Hasbî	İshak	Hasan ⁶⁹⁰	15 Cemaziyelevvel 1191/21 Haziran 1777

⁶⁸² Ayaş Bayram Köyü Câmî‘-i Atikte imam-hatip olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, berat ile Abdülğani’ye inayet buyruldu. VGMA, *HD*, nr.1138, s.10, a-11.

⁶⁸³ Bayram Köyü Câmîi’nde, imam olarak görev yapan Abdülğani adlı kimsenin vafat etmesi üzerine görev, oğlu Molla Mehmed’e Nâib Mustafa arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, *HD*, nr.1073,s.88, a-3.

⁶⁸⁴ Bayram nâm köyde imam olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefatı üzerine görev, Kâdî Seyyid Ahmed arzıyla Hacı İbrahim’e tevcih buyruldu. VGMA, *HD*, nr.1066, s.35, a-16.

⁶⁸⁵ Bayram Köyü Câmîi’nde, imam olarak görev yapan Ömer adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Mehmed’e Nâib Hacı Mustafa arzıyla tevcih buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr.534, s.88, a-15.

⁶⁸⁶ Bayram Köyü Câmîi’nde, hatip olarak görev yapan Hacı Mehmed oğlu Ahmed adlı kimsenin vefatı üzerine görev, Kâdî Hacı Mustafa arzıyla Hacı Mustafa Halife oğlu Abdurrahman’a tevcih buyruldu. VGMA, *HD*, nr.1062, s.66, a-4.

⁶⁸⁷ Bayram Köyü Câmîi’nde, hatip olarak görev yapan Süleyman adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr.1062, s.65, a-8.

⁶⁸⁸ Bayram Köyü Câmîi’nde, Şevval sene 1175/Nisan-Mayıs 1762 tarihinden beri hatip olarak görev yapan Süleyman adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr.1065,s.65. a-12.

⁶⁸⁹ Bayram Köyü Câmîi’nde, imam olarak görev yapan Süleyman adlı kimsenin beratı, eski berat gereğince yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr.1070, s.57, a-1.

⁶⁹⁰ Bayram nâm köyde hatip olarak görev yapan İshak adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Hasan’a berat ile tevcih buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr.1066, s.35, a-12.

10	Hatip	Hasbî	İbrahim	Süleyman ⁶⁹¹	2 Şaban 1222/5 Ekim 1807
11	Hatip	Hasbî	Süleyman	İbrahim ⁶⁹²	2 Şaban 1222/5 Ekim 1807
12	Kayyım	Yarım	-	Ramazan ⁶⁹³	Muharrem 1133/Kasım-Aralık 1720

3.1.39. Yoğunpelid Köyü Câmî-i Şerifi

Yoğunpelid Köyü günümüzde Beypazarı ilçesine bağlı köylerdendir. Yoğunpelid adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterleri'nde geçmektedir.⁶⁹⁴ Köyün adı geçmişten günümüze değişmemiştir. 1523 tahririne göre köyde 55 hane bulunmakla birlikte 64 nefer yaşamaktadır.⁶⁹⁵ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defteri'ne göre ise yine köyde 121 hane bulunmakla birlikte Köyün vergi hâsılı 14759 akçedir.⁶⁹⁶ 1830 nüfus sayımına göre köyde 217 erkek nüfus sayılmıştır.⁶⁹⁷ Yoğunpelid Köyü'nde günümüz nüfus verilerine göre 348 kişi yaşamaktadır.⁶⁹⁸

Yoğunpelit Köyü Câmî-i Şerifi günümüzde ibadete açık olup, câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmî-i Şerifi'in vakfiyesi bulunmadığından hangi tarihte kim tarafından yapıldığını bilemiyoruz. İncelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde câmiyi Hacı Hüseyin adlı bir kimsenin yaptırdığından bahsetmektedir. Câmî Hacı Hüseyin tarafından inşa ettirilmiş olabilir. Ya da Hacı Hüseyin câmiyi tamir ettirmiş olabilir.

Yoğunpelit Köyü Câmî-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde altı kayıt mevcuttur. Câmî ile ilgili en eski kayıt Cemaziyelevvel Cemaziyelevvel 1171/Ocak-Şubat 1758 tarihli olup, bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt 15 Safer 1238/1 Kasım 1822 tarihlidir. İncelenen dönemde bu câmiye imam-hatip ve hatip tayini

⁶⁹¹ Bayram Köyü Câmîi'nde, hatip olarak görev yapan İbrahim oğlu Süleyman adlı kimsenin vefatı üzerine görev, Nâib Seyyid Ahmed arzıyla oğlu İbrahim'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.536, s.53, b-16.

⁶⁹² Bayram Köyü Câmîi'nde, hatip olarak görev yapan İbrahim adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Süleyman'a Nâib Seyyid Abdullah arzıyla tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.532, s.57, a-3.

⁶⁹³ Bayram Köyü Câmîi'nin, kayyım ihtiyacı vardır. Nâib Hüseyin arzıyla Ramazan adlı kimse görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr.1133, s.7, a-9.

⁶⁹⁴ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁶⁹⁵ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

⁶⁹⁶ Aldan, a.g.e., s. 23.

⁶⁹⁷ Yücekaya, a.g.t., s.66.

⁶⁹⁸ <https://www.nufusune.com/9143-corum-merkez-yogunpelit-koy-nufusu>.(Erişim: 20.08.2024)

yapılmıştır. Câmî görevlendirilen imam-hatip ve hatip'e günlük yarım akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Yapılan görevlendirmelerde, 4 vefat üzere ve 2 berat yenileme şeklinde tayinler yapılmıştır.

Tablo 49: Yoğunpelit Köyü Câmî-i Şerîfi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Yarım	-	Hacı Mehmed Halife ⁶⁹⁹	Cemaziyelevvel 1171/Ocak-Şubat 1758
2	Hatip	Yarım	Mehmed	Seyyid İbrahim ⁷⁰⁰	Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762
3	Hatip	Yarım	-	Seyyid İbrahim ⁷⁰¹	Receb 1189/Ağustos-Eylül 1775
4	Hatip	Yarım	Seyyid İbrahim	Seyyid Hasan ⁷⁰²	26 Şevval 1218/8 Şubat 1804
5	Hatip	Yarım	Seyyid Hasan	Seyyid Osman ⁷⁰³	3 Cemaziyelevvel 1223/27 Haziran 1808
6	Hatip	Yarım	Seyyid Osman	Seyyid Ahmed ⁷⁰⁴	15 Safer 1238/1 Kasım 1822

⁶⁹⁹ Yoğunpelit Köyü, Hacı Hüseyin binası câmîi'de, imam-hatip olarak görev yapan Hacı Mehmed Halife'nin atık berat gereğince beratı yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr.1062, s.65, b-5.

⁷⁰⁰ Yoğunpelit Köyü Hacı Hüseyin binası câmîi'de hatip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefatı üzerine görev, Seyyid Ahmed oğlu Seyit İbrahim'e Kâdî Seyyid Abdullah arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, *HD*, nr.1070, s.57, a-5.

⁷⁰¹ Yoğunpelit Köyü, Hacı Hüseyin binası câmîi'de, Şevval sene 1175/Nisan-Mayıs 1762 tarihinden beri hatip olarak görev yapan Seyyid İbrahim beratı yenilenmiştir. Berat 11 Receb sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde tekrar yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr.1065, s.17, b-6.

⁷⁰² Yoğunpelit Köyü, Hacı Hüseyin binası câmîi'de, hatip olarak görev yapan Seyyid İbrahim'in vefatı üzerine görev, oğlu Seyyid Hasan'a dilekçe ile tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval Sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr.532, s.56, a-10.

⁷⁰³ Yoğunpelit Köyü, Hacı Hüseyin binası câmîi'de, hatip olarak görev yapan Seyyid Hasan'ın vefatı üzerine görev, kardeşi Seyyid Osman'a Nâib Hacı Mustafa arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, *HD*, nr.534, s.88, a-11.

⁷⁰⁴ Yoğunpelit Köyü, Hacı Hüseyin binası câmîi'de, hatip olarak görev yapan Seyyid Hasan'ın vefat etmesi üzerine görev, Nâib Ömer Hulusi arzıyla oğlu Seyyid Ahmed'e tevcih buyruldu. VGMA, *HD*, nr.535, s.49, a-2.

3.1.40. Ortabereket Köyü Câmi-i Şerifi

Ortabereket Köyü, günümüzde Ayaş ilçesine bağlı köylerdendir. Ortabereket adı, 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterleri'nde geçmektedir. 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterinde köyün adı Bereket-i Evsat olarak yazılmıştır.⁷⁰⁵ 1523 tahririne göre köyde 28 hane bulunmakla birlikte 40 nefer yaşamaktadır.⁷⁰⁶ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defteri'ne göre ise yine köyde 43 hane bulunmakla birlikte köyün vergi hâsılı 6560 akçedir.⁷⁰⁷ Ortabereket Köyü'nde günümüz nüfus verilerine göre 564 kişi yaşamaktadır.⁷⁰⁸

Ortabereket Köyü Câmi-i Şerifi günümüzde ibadete açık olup, câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmi-i Şerifi'nin vakfiyesi bulunmadığından, kim tarafından hangi tarihte yapıldığını bilemiyoruz. Ancak incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde, Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762 tarihli kayıt ve sonraki tarihli kayıtlarda, câmiye Yazıcızade Hacı Mehmet binası câmi denmektedir. Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762 tarihli kayıttan önceki kayıtlarda Ortabereket Köyü Câmi denilmektedir. Yazıcızade Hacı Mehmet adlı kimse câmiyi tamir ettirdiği için câmiye adı verilmiş olabilir. Câmi-i Şerifi'nin inşası çok daha erken bir tarihte olmalıdır.

Ortabereket Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde 13 kayıt vardır. Câmi ile ilgili en eski kayıt Rebûlevvel 1117/Haziran-Temmuz 1705 tarihli olup, bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt 5 Receb 1240/23 Şubat 1825 tarihli'dir. İncelenen dönemde bu câmiye imam-hatip, imam ve hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Ortabereket Köyü Câmi-i Şerifi'ne Rebûlevvel 1117/Haziran-Temmuz 1705 ve Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762 tarihleri arasında dört imam-hatip tayini yapılmıştır. 1138 numaralı Hurûfât Defteri'ndeki imam tayininin tarihi okunamamıştır. Bununla birlikte, câmiye Cemaziyelâhir 1185/Eylül-Ekim 1771 ve 5 Receb 1240/23 Şubat 1825 tarihleri arasında beş imam görevlendirmesi yapılmıştır. Şaban 1134/Mayıs-Haziran 1722 ve 7 Zilkade 1218/18 Şubat 1804 tarihleri arasında ise câmiye dört hatip tayin edilmiştir. Câmi'ye görevlendirilen imam-hatip'e günde yarım ve bir akçe arasında değişen vazife

⁷⁰⁵ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁷⁰⁶ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

⁷⁰⁷ Aldan, *a.g.e.*, s. 23.

⁷⁰⁸ <https://www.nufusune.com/177889-ankara-ayas-ortabereket-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 20.08.2024)

ücreti takdir edilmiştir. İmam-hatip görevlendirmelerinde iki kayıta ücret bilgisi yoktur. İmam, yarım ve bir akçe arasında değişen günlük vazife ücreti ile hasbi yani ücret almadan câmiye görevlendirilmiştir. Hatip ise bir ya da iki akçe günlük vazife ücreti ile hasbi yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Câmi'ye yapılan görevlendirmelerde 7 vefat üzere, 3 berat yenileme, bir ferağından, 1 ilk tayin şeklinde, 1 mahlûlünden tayinler yapılmıştır.

Tablo 50: Ortabereket Köyü Câmi-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret /Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Yarım	Halil	Mehmed ⁷⁰⁹	Rebûlevvel 1117/Haziran-Temmuz 1705
2	İmam-Hatip	-	-	Ahmed ⁷¹⁰	Rebûlevvel 1117/Haziran-Temmuz 1705
3	İmam-Hatip	-	Halil	Ahmed ⁷¹¹	-
4	İmam-Hatip	Bir		Halil Halife ⁷¹²	Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762
5	İmam	Hasbî	-	Salih ⁷¹³	-
6	İmam	Bir	Halil	Mustafa ⁷¹⁴	Cemaziyelâhir 1185/Eylül-Ekim 1771
7	İmam	Bir	-	Mustafa ⁷¹⁵	Safer 1192/Mart 1778
8	İmam	Bir	Mustafa	Halil ⁷¹⁶	13 Rebûlevvel 1225/18 Nisan 1810

⁷⁰⁹ Ortabereket Köyü, Câmi-i Şerifi'nde, imam-hatip olarak görev yapan Halil adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Mehmed var iken Ahmed adlı kimseye tevcih buyrulmuştur. Ahmed adlı kimse görevden alınıp; Mehmed görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr.1138, s.10, a-37.

⁷¹⁰ Ortabereket Köyü, Câmi-i Şerifi'nde, imam-hatip olan Ahmed adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1138, s.63, a-34.

⁷¹¹ Ortabereket Köyü, Câmi-i Şerifi'nde, imam-hatip olarak görev yapan Halil adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Mehmed arzıyla Ahmed adlı kimseye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1138, s.10, a-14.

⁷¹² Ortabereket Köyü'nde, Yazıcızade Hacı Mehmed binası câmi'inde, imam-hatip olarak görev yapan Halil Halife'nin beratı yenilenmiştir VGMA, HD, nr.1062, s.65, a-3.

⁷¹³ Ortabereket Köyü, Yazıcızade Hacı Mehmed binası câmi'inde, imam olarak görev yapan Salih adlı kimseye görev, berat ile inayet. VGMA, HD, nr.1138, s.10, a-17.

⁷¹⁴ Ortabereket Köyü'nde, Yazıcızade Hacı Mehmed binası câmi'inde, imam olarak görev yapan Halil adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, büyük oğlu Mustafa'ya Nâib Seyyid Osman arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1058, s.36, a-6.

⁷¹⁵ Ortabereket Köyü, Yazıcızade Hacı Mehmed binası câmi'inde, Cemaziye'l-ahir sene 1185/Ekim 1771 tarihinden beri imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1065, s.17, b-12.

⁷¹⁶ Ortabereket Köyü, Yazıcızade Hacı Mehmed binası câmi'inde, imam olarak görev yapan Mustafa ferağından görev, büyük oğlu Halil'e eski berat gereğince Nâib Süleyman arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.533, s.90, a-7.

9	İmam	Yarım	Halil	Mustafa ⁷¹⁷	5 Receb 1240/23 Şubat 1825
10	Hatip	İki	Abdülmecid	Yusuf ⁷¹⁸	Şaban 1134/Mayıs-Haziran 1722
11	Hatip	Bir	Halil	Mehmed ⁷¹⁹	Cemaziyelâhir 1185/Eylül-Ekim 1771
12	Hatip	Hasbî	Mehmed	Abdülkadir ⁷²⁰	Receb 1200/Nisan-Mayıs 1786
13	Hatip	Hasbî	Molla Abdülkadir	Monla Mehmed ⁷²¹	7 Zilkade 1218/18 Şubat 1804

3.1.41. Başbereket Köyü Câmî-i Atfık

Başbereket Köyü, günümüzde Ayaş ilçesine bağlı köylerdendir. Başbereket adı, 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterleri'nde geçmektedir. 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar Defterleri'nde köyün adı Başbereket/Demürcü olarak yazılmıştır. 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defteri'nde ise köyün adı Bereket-i Bâlâ olarak yazılmıştır.⁷²² Ayaş Hurûfât Defterleri'nde köyün adı ilk kez Başbereket olarak yazılmıştır. 1523 tahririne göre köyde 52 hane bulunmakla birlikte 81 nefer yaşamaktadır.⁷²³ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defteri'ne göre ise yine köyde 95 hane bulunmakla birlikte köyün vergi hâsılı 5200 akçedir.⁷²⁴ Başbereket Köyü'nde günümüz nüfus verilerine göre 165 kişi yaşamaktadır.⁷²⁵

⁷¹⁷ Ortabereket Köyü'nde, Yazıcızade Hacı Mehmed binası câmîi'de, imam olarak görev yapan Mustafa oğlu Halil'in vefat etmesi üzerine görev, Nâib Seyyid Ahmed Muhtar arzıyla oğlu Mustafa'ya tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.535, s.49, a-15.

⁷¹⁸ Ayaş'ta, Yazıcızade Câmî-i Şerifi'nde, hatip olarak görev yapan Abdülmecid adlı kimsenin mahlûlünden görev, Yusuf'a berat ile tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.1133, s.7, b-4.

⁷¹⁹ Ortabereket Köyü'nde, Yazıcızade Hacı Mehmed binası câmîi'de, hatip olarak görev yapan Halil adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, büyük oğlu Mehmed'e Nâib Seyyid Osman arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1058, s.36, a-7.

⁷²⁰ Ortabereket Köyü Câmî-i Şerifi'nde 11 Receb 1203/7 Nisan 1789 tarihinden itibaren hatip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Abdülkadir'e Nâib Hacı Mehmed Adil arzıyla tevcih buyuruldu. VGMA, HD, nr.1060, s.63, a-8.

⁷²¹ Ortabereket Köyü'nde, Yazıcızade Hacı Mehmed binası câmîi'de, hatip olarak görev yapan Monla Abdülkadir adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev oğlu Monla Mehmed'e dilekçe ile tevcih buyruldu. Berat 1222/9 Ağustos 1807 tarihinde yenlenmiştir. VGMA, HD, nr.532, s.56, a-11.

⁷²² Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁷²³ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

⁷²⁴ Aldan, a.g.e., s. 23.

⁷²⁵ <https://www.nufusune.com/1946-ankara-ayas-basbereket-mahalles-i-nufusu>. (Erişim: 20.08.2024)

Başbereket Köyü Câmî-i Atîk günümüzde ibadete açık olup, câmî fonksiyonu yerine getirmektedir. Câmî'inin vakfiyesi bulunmamaktadır. 1062 numaralı Hurûfât Defterleri'nde, Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762 tarihli kayıta câmî'ye Hafız Sinan'ın bina eylediği câmî denilmektedir. Câmî'yi Hafız Sinan adlı kimse inşa ya da tamir ettirmiş olmalıdır.

Başbereket Köyü Câmî-i Atîk ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt vardır. Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762 kayıta câmîye imam-hatip tayini yapılmış olup, kayıta ücret bilgisi yoktur. Câmî'ye yapılan imam-hatip Mustafa Halife'nin beratı yenilenmiştir. Demekki Mustafa Halife daha önceki bir tarihte câmîye imam-hatip olarak görevlendirilmiştir. Ancak incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde daha önceki tarihli bir kayıt yoktur.

Tablo 51: Başbereket Köyü Câmî-i Atîk Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	-	-	Mustafa Halife ⁷²⁶	Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762

3.1.42. Ilıca Köyü Câmî-i Şerifi

Ilıca Köyü günümüzde Ayaş ilçesine bağlı köylere dendir. Ilıca adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterleri'nde geçmektedir.⁷²⁷ Köyün adı geçmişten günümüze değişmemiştir. 1523 tahririne göre köyde 26 hane bulunmakla birlikte 37 nefer yaşamaktadır.⁷²⁸ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal defterine göre ise yine köyde 53 hane bulunmakla birlikte köyün vergi hâsılı 3700 akçedir.⁷²⁹ Ilıca Köyü'nde günümüz nüfus verilerine göre 426 kişi yaşamaktadır.⁷³⁰

⁷²⁶ Başbereket Köyü'nde, Hafız Sinan'ın bina eylediği câmî-i atikte, imam-hatip olarak görev yapan Mustafa Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr.1062, s.65, a-6.

⁷²⁷ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁷²⁸ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

⁷²⁹ Aldan, *a.g.e.*, s. 23.

⁷³⁰ <https://www.nufusune.com/24640-mus-merkez-ilica-koy-nufusu>.(Erişim: 20.08.2024)

Ilıca Köyü Câmî-i Şerifi günümüzde ibadete açık olup, câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmî-i Şerifi'nin vakfiyesi bulunmamaktadır. 28 Receb 1220/22 Ekim 1805 tarihinde mescide, köy halkın talebi ve izn-i hümayunla minber konularak câmîye dönüştürülmüştür.⁷³¹ Ilıca Köyü Câmî-i Şerifi ile ilgili incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde iki kayıt vardır. Câmî ile ilgili en eski kayıt 28 Receb 1220/22 Ekim 1805 tarihli olup, bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt 14 Şaban 1221/27 Ekim 1806 tarihli'dir. İncelediğimiz dönemde câmî'ye imam-hatip tayini yapılmıştır. İmam-hatip hasbî yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının, evladı yoksa aileden birinin tayini şeklinde gerçekleşmiştir. 14 Şaban 1221/27 Ekim 1806 tarihli kayıta, câmide imam-hatip olarak görev yapan Ali adlı kimsenin vefatı ve evladının olmaması üzerine görev kardeşi Hasan'a tevcih buyurulmuştur.⁷³² Câmî'ye yapılan görevlendirmelerde 1 ilk tayin şeklinde ve 1 vefat üzere tayinler yapılmıştır.

Tablo 52: Ilıca Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Hasbî	-	Ali ⁷³³	28 Receb 1220/22 Ekim 1805
2	İmam-Hatip	Hasbî	Ali	Hasan ⁷³⁴	14 Şaban 1221/27 Ekim 1806

3.1.43. Dildere Tekkesi/Tekke Köyü Câmî-i Şerifi

Dildere Tekkesi/Tekke Köyü Câmî-i Şerifi incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde *"Dildere Tekkesi olarak bilinen karye"* ifadesi yer almaktadır. Dildere Tekkesi Câmî-i Şerifi günümüzde Ayaş'a bağlı Tekke Köyü'nde bulunmaktadır. Köye yaptığımız ziyarette, câmî ibadete açık ve câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Veli Dede

⁷³¹ VGMA, HD, nr.532, s.56, b-5.

⁷³² VGMA, HD, nr.532, s.56, b-10.

⁷³³ Ilıca Köyü'nde, bulunan mescid, köy halkının girişimiyle ve izn-i hümayunla minber konularak câmî'ye dönüştürülmüştür. Câmî-i Şerif'te imam-hatip görevlendirilmek gerektiğinden görev, Hüseyin oğlu Ali adlı kimseye Nâib Yakup arzıyla tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.532, s.56, b-5.

⁷³⁴ Ilıca Köyü Câmî'inde, imam-hatip olarak görev yapan Hüseyin oğlu Ali adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, kardeşi Hasan'a Nâib Yakup arzıyla tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval Sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.532, s.56, b-10.

Tekkesi' ve câminin bugün bulunduğu yerde H.1282/M.1865 tarihli onarım kitabesi bulunmaktadır. Kitabede; *"Harab olmuşdu bir Câmi ile dergâh-ı veli dede. Yeniden yaptı Hacı Rüstem Ağa sıdk-ı niyetle. Muvaffak oldu rah-ı hakda hakka böyle hayrata. Eyler Tekke ahalisi sua ol zata dikkatl. Dedim i'marına tarih-i hayrı harf-i mü'cemle. Ne a'la türbe ta'mir oldu ve illa sa'y u himmetle."* yazmaktadır. Anlamı şu şekilde tercüme edilebilir. Câmi ve Veli Dede dergâhı harap olmuştu. İçten samimi bir istekle Hacı Rüstem Ağa Câmi ve Veli Dede dergâhını yeniden yaptırdı. Böylelikle Hacı Rüstem Ağa gerçekten hak yolunda hayırlara muvaffak oldu. Köy halkı daima Hacı Rüstem Ağa'ya daima dua eder. Hayrı imarına noktalı harfle tarih dedim. Hacı Rüstem Ağa'nın yüksek gayret ve çalışmasıyla türbe ne güzel oldu. Kitabeden anladığımız kadarıyla 1865 tarihinde Rüstem Ağa adlı kimse dergâhın yanında câminin tamirini de yaptırmıştır. İncelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde câmiyi Veli Dede yaptırmıştır. Hurûfât Defterleri'nde Rüstem Ağa'nın ismi geçmemektedir. Ancak Zilhicce 1181/Nisan-Mayıs 1768 tarihli kayıta, câmiyi Seyyid İsmail adlı kimsenin bina eylediğinden bahsetmektedir.⁷³⁵ Câmi'yi Veli Dede'nin yaptırdığına göre Seyyid İsmail adlı kimse câmiyi sadece tamir ettirmiş olmalıdır.

Dildere Tekkesi/Tekke Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde altı kayıt vardır. Câmi ile ilgili en eski kayıt Rebûlevvel 1108/Eylül-Ekim 1696 tarihli olup, bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt 22 Rebûlevvel 1233/2 Şubat 1818 tarihlidir. İncelediğimiz dönemde câmi'ye dört hatip tayini yapılmıştır. Hatip'e yarım ve bir akçe arasında değişen günlük vazife ücreti takdir edilmiştir. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aileden ya da aile dışından biri kazâ kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Safer 1185/Mayıs-Haziran 1771 tarihli kayıta, câmide hatip olarak görev yapan Hacı Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olamaması üzerine görev, Nâib Seyyid Osman arzıyla Seyyid Mehmed adlı kimseye tevcih buyurulmuştur.⁷³⁶ Kayıta Seyyid Mehmed'in aileden mi yoksa ahardan mı olduğu belirtilmemiştir. Muhtemelen ahardan yani aile dışından biridir. 24 Zilhicce 1220/15 Mart 1806 tarihli kayıta, câmide hatip olarak görev yapan Seyyid Mehmet'in vefatı üzerine görev, Nâib Yakub arzıyla büyük oğlu Seyyid İsmail'e tevcih

⁷³⁵ VGMA, HD, nr.1070, s.58, b-6.

⁷³⁶ VGMA, HD, nr.1058, s.36, a-5.

buyurulmuştur.⁷³⁷ 22 Rebûlevvel 1233/2 Şubat 1818 tarihli kayıta ise Seyyid İsmail'in vefatı üzerine görev, Nâib Seyyid Hafız İbrahim arzıyla amcası Seyyid Musa'ya tevcih buyrulmuştur.⁷³⁸ Diğer kayıtları incelediğimizde câmiye yapılan görevlendirmelerde iki berat yenilemesi ve bir ilk tayin şeklinde görevlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 53: Dildere Tekkesi Câmi-i Şerif Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	-	-	Hüseyin ⁷³⁹	Rebûlevvel 1108/Eylül-Ekim 1696
2	İmam-Hatip	Hasbî	-	Seyyid Mustafa ⁷⁴⁰	Zilhicce 1181/Nisan-Mayıs 1768
3	Hatip	-	Hacı Mehmed	Seyyid Mehmed ⁷⁴¹	Safer 1185/Mayıs-Haziran 1771
4	Hatip	Bir	-	Seyyid Mehmed ⁷⁴²	Rebûlevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774
5	Hatip	Bir	Seyyid Mehmed	Seyyid İsmail ⁷⁴³	24 Zilhicce 1220/15 Mart 1806
6	Hatip	Yarım	Seyyid İsmail	Seyyid Musa ⁷⁴⁴	22 Rebûlevvel 1233/2 Şubat 1818

⁷³⁷ VGMA, HD, nr.532, s.56, b-7.

⁷³⁸ VGMA, HD, nr.534, s.88, b-9.

⁷³⁹ Tekye Köyü Câmi'-i Şerifi'nde, imam-hatip olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1140, s.58, a-1.

⁷⁴⁰ Tekye Köyü Seyyid İsmail binası câmi'-i Şerifi'nde imam-hatip yoktur. İmam-hatip olarak Seyyid Mustafa görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr.1070, s.58, b-6.

⁷⁴¹ Ayaş Kazâsı Dildere Tekkesi olarak bilinen köyde, Veli Dede binası câmi'i'de hatip olarak görev yapan Hacı Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Nâib Seyyid Osman arzıyla Seyyid Mehmed'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1058, s.36, a-5.

⁷⁴² Ayaş Kazâsı Dildere Tekkesi olarak bilinen köyde, Veli Dede binası câmi'i'sinde Safer sene 1175/Eylül 1761 tarihinden beri hatip olarak görev yapan Seyyid Mehmed adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. Berat 11 Receb sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde tekrar yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1065, s.17, a-11.

⁷⁴³ Ayaş Kazâsı Dildere Tekkesi olarak bilinen yerde, Veli Dede binası câmi'i'sinde hatip olarak görev yapan Seyyid Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Yakup arzıyla büyük oğlu Seyyid İsmail'e tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval Sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.532, s.56, b-7.

⁷⁴⁴ Ayaş Kazâsı Dildere Tekkesi olarak bilinen köyde, Veli Dede binası câmi'i'de hatip olarak görev yapan Seyyid Mehmed oğlu Seyyid İsmail adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Seyyid Hafız İbrahim arzıyla amcası İbrahim oğlu Seyyid Musa'ya tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.534, s.88, b-9.

3.1.44. Dereli/Aşağıdereli Köyü Câmî-i Şerifi

Dereli/Aşağıdereli Köyü günümüzde Beypazarı ilçesine bağlı köylerdendir. Dereli/Aşağıdereli adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Aavarız Defterleri'nde geçmektedir.⁷⁴⁵ Köyün adı geçmişten günümüze değişmemiştir. 1523 tahririne göre köyde 8 hane bulunmakla birlikte 8 nefer yaşamaktadır.⁷⁴⁶ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defteri'ne göre ise yine köyde 11 hane bulunmakla birlikte köyün vergi hâsılı 1230 akçedir.⁷⁴⁷ 1830 nüfus sayımına göre köyde 187 erkek nüfus sayılmıştır.⁷⁴⁸ Dereli/Aşağıdereli Köyü'nde günümüz nüfus verilerine göre 114 kişi yaşamaktadır.⁷⁴⁹

Dereli Köyü Câmî-i Şerifi günümüzde ibadete açık olup, câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmî-i Şerifi'in vakfiyesi bulunmadığından kim tarafından hangi tarihte yapıldığını bilemiyoruz. 8 Cemaziyelâhîr 1222/14 Temmuz 1807 tarihli kayıta köyün mescidine köy halkının talebi ve izn-i hümayunla minber konularak câmîye dönüştürülmüştür.⁷⁵⁰ Dereli Köyü Câmî-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde yedi kayıt mevcuttur. Câmî ile ilgili en eski kayıt 1143 numaralı Hurûfât Defteri'ndeki kayıttır. Ancak tarihi okunamamıştır. 1073 numaralı Hurûfât Defteri'ndeki okuyabildiğimiz en eski kayıt kayıt Şevval 1147/Şubat-Mart 1735 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 20 Cemaziyelâhîr 1239/21 Şubat 1824 tarihidir. İncelenen dönemde bu câmîye imam ve hatip tayini yapılmıştır. 1143 numaralı Hurûfât Defteri'ndeki tarihini okuyamadığımız kayıtle birlikte câmîye 20 Cemaziyelâhîr 1239/21 Şubat 1824 tarihine kadar beş imam görevlendirilmiştir. 8 Cemaziyelâhîr 1222/14 Temmuz 1807 ve 20 Cemaziyelâhîr 1239/21 Şubat 1824 tarihleri arasında ise câmîye iki hatip tayini yapılmıştır. Câmî görevlilerinden imam yarım akçe günlük vazife ücreti ile hasbi yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Hatip'te ücret almadan câmîye görevlendirilmiştir. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. 20 Cemaziyelâhîr

⁷⁴⁵ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁷⁴⁶ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

⁷⁴⁷ Aldan, *a.g.e.*, s. 23.

⁷⁴⁸ Yücekaya, *a.g.t.*, s.66.

⁷⁴⁹ <https://www.nufusune.com/178095-ankara-beypazarı-dereli-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 08.04.2024)

⁷⁵⁰ VGMA, *HD*, nr.532, s.56, b-16.

1239/21 Şubat 1824 tarihli kayıta, câmide imam olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Hasan’a tevcih buyurulmuştur.⁷⁵¹

Tablo 54: Dereli Köyü Câmi-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Hasbî	-	Mustafa ⁷⁵²	-
2	İmam	Hasbî	-	Mustafa ⁷⁵³	Şevval 1147/Şubat-Mart 1735
3	İmam	Yarım	Mehmed	İbrahim ⁷⁵⁴	Receb 1181/Kasım-Aralık 1767
4	İmam	Yarım	İbrahim	Mehmed ⁷⁵⁵	8 Cemaziyelevvel 1222/14 Temmuz 1807
5	İmam	Bir	Mehmed	Hasan ⁷⁵⁶	20 Cemaziyelâhir 1239/21 Şubat 1824
6	Hatip	Hasbî	Hafız İbrahim	Ebubekir ⁷⁵⁷	8 Cemaziyelevvel 1222/14 Temmuz 1807
7	Hatip	Hasbî	Ebubekir	İbrahim ⁷⁵⁸	20 Cemaziyelâhir 1239/21 Şubat 1824

⁷⁵¹ VGMA, HD, nr.535, s.49, a-7.

⁷⁵² Ayaş Kazâsı, Dereli Köyü Mescidi’nde, imam olmayıp, Mustafa adlı kimse görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr.1143,s.79.a-1.

⁷⁵³ Ayaş Kazâsı, Dereli Köyü Mescidi’nde, imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1073, s.88, a57.

⁷⁵⁴ Ayaş Kazâsı, Dereli Köyü eski mescid de imam olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu İbrahim’e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1070, s.58, b-5.

⁷⁵⁵ Ayaş Kazâsı, Dereli Köyü Mescidi’ne, köy halkının girişimiyle minber konularak câmiî’ye dönüştürülmüştür. Câmiî’de imam olarak görev yapan Hafız İbrahim adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, berat ile oğlu Mehmed’e tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziye’l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.532, s.56, b-16.

⁷⁵⁶ Ayaş Kazâsı, Dereli Köyü Câmiî’nde, imam olarak görev yapan İbrahim oğlu Mehmed adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Hasan’a Nâib Seyyid Abdülcélil arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.535, s.49, a-7.

⁷⁵⁷ Ayaş Kazâsı, Dereli Köyü Mescid’ine, köy halkının girişimiyle minber konularak câmiî’ye dönüştürülmüştür. Câmiî’de hatip olarak görev yapan Hafız İbrahim adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, berat ile oğlu Ebubekir’e tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziye’l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.532, s.56, b-15.

⁷⁵⁸ Ayaş Kazâsı, Dereli Köyü Câmiî’nde, Cemaziye’l-evvel sene 1223/Haziran 1808 tarihinden beri hatip olarak görev yapan Ebubekir adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev oğlu İbrahim’e Nâib Seyyid Abdülcélil arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.535, s.49, a-8

3.1.45. Çukur/Çukurören Köyü Câmî-i Şerifi

Çukur/Çukurören Köyü günümüzde Güdül ilçesine bağlı köylerdendir. Çukur/Çukurören adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterleri'nde geçmektedir. 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf -Tımar Defterleri'nde Köyün adı Çukurvıran olarak karşımıza çıkmaktadır. 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defteri'nde ise köyün adı ilk kez Çukur olarak yazılmıştır.⁷⁵⁹ Ayaş Hurûfât Defterleri'nde de köyün adı Çukur olarak yazılmıştır. 1523 tahririne göre köyde 22 hane bulunmakla birlikte 37 nefer yaşamaktadır.⁷⁶⁰ 1571 tarihli Ankara Livası Mufasssal Defteri'ne göre ise yine köyde 38 hane bulunmakla birlikte köyün vergi hâsılı 6760 akçedir.⁷⁶¹ 1830 nüfus sayımına göre köyde 17 erkek nüfus sayılmıştır.⁷⁶² Çukurören Köyü'nde günümüz nüfus verilerine göre 192 kişi yaşamaktadır.⁷⁶³

Çukur/Çukurören Köyü Câmî-i Şerifi günümüzde ibadete açık olup, câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmî-i Şerifi'in vakfiyesi bulunmadığından kim tarafından hangi tarihte yapıldığını bilemiyoruz. 13 Ramazan 1203/7 Haziran 1789 tarihli kayıta câminin köy halkı tarafından yeniden inşa edildiğini anlıyoruz. Câmî-i Şerifi'in yeniden inşa edilmiş olması çok önceden inşa edildiğini göstermektedir. Çukur/Çukurören Köyü Câmî-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt vardır. 13 Ramazan 1203/7 Haziran 1789 tarihli kayıta, câmiye ilk tayin şeklinde imam-hatip görevlendirmesi yapılmıştır. İmam-hatip görevini hasbi yani ücret almadan yürütmektedir.

Tablo 55. Çukur/Çukurören Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Hasbî	-	Ali ⁷⁶⁴	13 Ramazan 1203/7 Haziran 1789

⁷⁵⁹ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁷⁶⁰ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

⁷⁶¹ Aldan, *a.g.e.*, s. 23.

⁷⁶² Yücekaya, *a.g.t.*, s.66.

⁷⁶³ <https://www.nufusune.com/178327-ankara-gudul-cukuroren-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 08.04.2024)

⁷⁶⁴ Çukurören Köyü, halkının yeniden bina eyledikleri câmî'ye imam-hatip olarak Mustafa oğlu Ali görevlendirilmiştir. Berat 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr.532, s.57, a-6.

3.1.46. Sagir(Sağırköy) Köyü Câmi-i Şerifi

Köyün adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar Defterleri'nde yer almamaktadır. Köyün adı ilk kez 107/1695-1696 tarihli Avarız Defterleri'nde Sagir olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayaş Hurûfât Defterleri'nde de köy, Sagir olarak yazılmıştır. 1928 Son teşkilatı mülkiyede köylerimizin adları” adlı çalışmada da köyün adı Sağır olarak yazılmıştır. Günümüzde Sagir(Sağırköy) tam olarak hangi ilçeye bağlı tespit edemiyoruz.

Ayaş Hurûfât Defterleri'nde, 6 Muharrem 1203/7 Ekim 1788 tarihli kayıta, köy mescidini Hacı Mehmet adlı kimse ve köy halkı birlikte yeniden bina ve tamir ettiklerini, İsmail adında kimsenin de mescide izn-i hümayunla minber koyarak câmiye dönüştürdüğünden bahsetmektedir.⁷⁶⁵ Yani mescid çok önceki bir tarihte inşa edilmiştir. Hacı Mehmet ve köy halkı birlikte sadece mescidi tamir ettirmiştir. Câmi-i Şerifi'in vakfiyesi olmadığından kim tarafından hangi tarihte yapıldığını bilemiyoruz. Sagir(Sağırköy) Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde dört adet kayıt vardır. Câmi ile ilgili en eski kayıt Ramazan 1115/Ocak-Şubat 1704 tarihli dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 10 Şaban 1233/15 Haziran 1818 tarihli dir. İncelediğimiz dönemde câmiye imam-hatip ve hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Câmi'ye Ramazan 1115/Ocak-Şubat 1704 tarihinde bir imam-hatip tayini, 6 Muharrem 1203/7 Ekim 1788 ve 10 Şaban 1233/15 Haziran 1818 tarihleri arasında ise üç hatip tayini yapılmıştır. Câmi görevlilerinden imam-hatip'e günlük bir akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Hatip ise hasbi yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. 12 Safer 1227/26 Şubat 1812 tarihli kayıta câmide hatip olarak görev yapan İsmail adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Seyyid Yusuf'a tevcih buyurulmuştur.⁷⁶⁶ Görevlendirmelerde vefat eden kişinin evladının olmaması durumunda aile dışından biri kazâ kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. 10 Şaban 1233/15 Haziran 1818 tarihli kayıta câmînin hatib'i Seyyid Yusuf'un vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, aile dışından Salih adlı kimseye Nâib Hafız İbrahim arzıyla tevcih

⁷⁶⁵ VGMA, HD, nr.1060, s.64, a-6.

⁷⁶⁶ VGMA, HD, nr.533, s.90, b-10.

buyurulmuştur.⁷⁶⁷ Câmî'ye yapılan görevlendirmelerde, 2 vefat üzere, bir ilk tayin şeklinde ve 1 berat yenileme şeklinde tayinler yapılmıştır.

Tablo 56: Sagır(Sağırköy) Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Bir	-	Mustafa ⁷⁶⁸	Ramazan 1115/Ocak-Şubat 1704
2	Hatip	Hasbî	-	İsmail ⁷⁶⁹	6 Muharrem 1203/7 Ekim 1788
3	Hatip	Hasbî	İsmail	Seyyid Yusuf ⁷⁷⁰	12 Safer 1227/26 Şubat 1812
4	Hatip	Hasbî	Seyyid Yusuf	Salih ⁷⁷¹	10 Şaban 1233/15 Haziran 1818

3.1.47. Boyalı Köyü Câmî-i Şerifi

Boyalı Köyü günümüzde Gündül ilçesine bağlıdır. Boyalı Köyü'nün adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf -Tımar Defterleri'nde Boyalhafşar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁷² 1523 tahririne göre köyde 48 hane ve 71 nefer bulunmaktadır.⁷⁷³ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defteri'ne göre yine köyde 50 hane ve 46 nefer bulunmakla birlikte köyün

⁷⁶⁷ VGMA, HD, nr.534, s.88, b-6.

⁷⁶⁸ Sağır Köyü Câmîi'nde, imam-hatip olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1138, s.10, a-22.

⁷⁶⁹ Sağır Köyü'nde, Hacı Mehmed ve köy halkının bina ve tamir eyledikleri mescid-i şerife İsmail adındaki kimse izn-i hümayunla minber koyarak câmîi'ye dönüştürmüştür. Câmî-i Şerifi'te hatiplik görevi, İsmail adlı kimseye inayet buyurulmuştur. Berat, 6 Recep 1203/2 Nisan 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1060, s.64, a-6.

⁷⁷⁰ Sağır Köyü'nde, Hacı Mehmed ve köy halkının bina ve tamir eyledikleri mescid-i şerife, İsmail adındaki kimse minber koyarak câmîi'ye dönüştürmüştür. Câmî-i Şerifte hatip olarak görev yapan İsmail adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Seyyid Yusuf'a berat ile tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.533, s.90, b-10.

⁷⁷¹ Sağır Köyü'nde, Hacı Mehmed ve köy halkının bina ve tamir eyledikleri mescid-i şerife İsmail adındaki kimse minber koyarak câmîi'ye dönüştürmüştür. Câmî-i Şerifte hatip olarak görev yapan İsmail oğlu Seyyid Yusuf adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Mustafa oğlu Salih'e Nâib Hafız İbrahim arzıyla tevcih buyuruldu. VGMA, HD, nr.534, s.88, b-6.

⁷⁷² Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁷⁷³ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435-437.

vergi hâsılı 4830 akçedir. ⁷⁷⁴ 1830 nüfus sayımına göre ise köyde 66 erkek nüfus yaşamaktadır. ⁷⁷⁵ Boyalı Köyü'nün günümüzdeki nüfusu 388'dir. ⁷⁷⁶

Boyalı Köyü Câmi'-i Şerifi, günümüzde ibadete açık olup, câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmi-i Şerifi'nin vakfiyesi bulunmadığından kim tarafından hangi tarihte inşa edildiliğini bilemiyoruz. Ancak incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde, 19 Cemaziyelevvel 1237/31 Mayıs 1812 tarihli kayıta câmiyi Hacı İbrahim adında kimsenin yeniden tamir ettirdiğinden bahsetmektedir. ⁷⁷⁷

Boyalı Köyü Câmi'-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece iki kayıt mevcuttur. Câmi ile ilgili en eski kayıt, 19 Cemaziyelevvel 1237/31 Mayıs 1812 tarihlidir. Günümüze en yakın kayıt ise 14 Muharrem 1230/27 Aralık 1815 tarihlidir. İncelediğimiz dönemde câmiye imam-hatip ve hatip tayini yapılmıştır. Görevlendirmeler 1 ilk tayin şeklinde ve bir farağından tayin şeklinde yapılmıştır.

Tablo 57: Boyalı Köyü Câmi-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Hasbî	-	Seyyid Ali ⁷⁷⁸	19 Cemaziyelevvel 1237/31 Mayıs 1812
2	Hatip	Hasbî	Seyyid Ali	Mustafa ⁷⁷⁹	14 Muharrem 1230/27 Aralık 1815

3.1.48. Yelli Köyü Câmi-i Şerifi

Yelli Köyü, günümüzde Güdül ilçesine bağlı köylerdendir. Yelli adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli avarız defterlerinde geçmektedir. 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar Defterleri'nde köyün adı Yellikızık olarak karşımıza çıkmaktadır. 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defteri'nde ise köyün adı ilk kez

⁷⁷⁴ Aldan, *a.g.e.*, s. 23.

⁷⁷⁵ Yücekaya, *a.g.t.*, s.66.

⁷⁷⁶ <https://www.nufusune.com/178325-ankara-gudul-boyali-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 19.08.2024)

⁷⁷⁷ VGMA, *HD*, nr.533,s.90.b-11.

⁷⁷⁸ Boyalı Köyü'nde, Hacı İbrahim'in yeniden bina eylediği câmi'de imam-hatip tayin olması gerekmektedir. Görev, Hasan oğlu Seyyid Ali'ye dilekçe ile tevcih buyruldu. VGMA, *HD*, nr.533, s.90, b-11.

⁷⁷⁹ Boyalı Köyü'nde, Hacı İbrahim'in yeniden bina eylediği câmi'de imam-hatip olan Hasan oğlu Seyyid Ali ferağından Osman oğlu Mustafa'ya tevcih buyruldu VGMA, *HD*, nr.534, s.88, a-1.

Yelli olarak yazılmıştır.⁷⁸⁰ Ayaş Hurûfât Defterleri'nde de köyün adı Yelli olarak yazılmıştır. 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defteri'ne göre ise yine köyde 73 hane bulunmakla birlikte köyün vergi hâsılı 4376 akçedir.⁷⁸¹ 1830 nüfus sayımına göre köyde 91 erkek nüfus sayılmıştır.⁷⁸² Yelli Köyü'nde günümüz nüfus verilerine göre 136 kişi yaşamaktadır.⁷⁸³

Yelli Köyü Câmi'-i Şerifi günümüzde ibadete açık olup, câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmi-i Şerifi'in vakfiyesi bulunmadığından kim tarafından hangi tarihte inşa edildiğini bilemiyoruz. Ramazan 1225/12 Şubat 1810 tarihli kayıta, Yelli Köyü Mescidi cemaatin kalabalık olmasından dolayı yetersiz gelmektedir. Köy halkını talebi ve izn-i hümayunla mescide minber konularak câmiye dönüştürülmüştür.⁷⁸⁴

Yelli Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sekiz adet kayıt vardır. Câmi ile ilgili en eski kayıt 13 Ramazan 1203/7 Haziran 1789 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 3 Cemaziyelevvel 1243/22 Kasım 1827 tarihlidir. İncelediğimiz dönemde câmiye imam-hatip imam ve hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Yelli Köyü Câmi-i Şerifi'ne 20 Receb 1223/11 Eylül 1808 ve 3 Cemaziyelevvel 1243/22 Kasım 1827 tarihleri arasında câmiye üç imam-hatip görevlendirme kaydı mevcuttur. Zilkade 1177/Mayıs 1764 ve Ramazan 1225/12 Şubat 1810 tarihleri arasında dört imam, 29 Muharrem 1210/15 Ağustos 1795 tarihinde ise bir hatip tayini yapılmıştır. Câmiddeki görevlileri imam-hatip, imam ve hatip hasbi yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Câmiddeki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. 13 Ramazan 1203/7 Haziran 1789 tarihli kayıta, câmide imam olarak görev yapan İsmail adlı kimsenin vefatıyla görev oğlu Hasan'a tevcih buyurulmuştur.⁷⁸⁵ İncelediğimiz dönemde câmi görevlendirmelerinden, görevin liyakatını taşımayan ya da görevi izinsiz bırakan kimseler görevden alınarak başka biri görevlendirilmiştir. 20 Receb 1223/11 Eylül 1808 tarihli kayıta, câmide imam-hatip olarak görev yapan Hasan adlı kimse görevi izinsiz bırakmıştır. Köy halkı durumdan şikâyetçi olmuş ve Halil, Ali ve Mehmed adlı kimselerde

⁷⁸⁰ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁷⁸¹ Aldan, *a.g.e.*, s. 23.

⁷⁸² Yücekaya, *a.g.t.*, s.66.

⁷⁸³ <https://www.nufusune.com/178327-ankara-gudul-cukuroren-mahallesi-nufusu>. (Erişim: 08.04.2024)

⁷⁸⁴ VGMA, *HD*, nr.533, s.90, a-3.

⁷⁸⁵ VGMA, *HD*, nr.530, s.84, a-5.

şahitlik etmiştir. Bunun üzerine Hasan adlı kimse görevden alınarak, yerine Seyyid Hafız Ali göreve tayin edilmiştir.⁷⁸⁶ Diğer kayıtları incelediğimizde câmiye, 3 berat yenileme, 2 ilk tayin ve 1 ferağ üzerine görevlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 58: Yelli Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Hasbî	Hasan	Seyyid Hafız Ali ⁷⁸⁷	20 Receb 1223/11 Eylül 1808
2	İmam-Hatip	Hasbî	-	Seyyid Hafız Ali ⁷⁸⁸	5 Safer 1241/19 Eylül 1825
3	İmam-Hatip	Hasbî	Seyyid Hafız Ali	Hasan Halife ⁷⁸⁹	3 Cemaziyevvel 1243/22 Kasım 1827
4	İmam	-	-	Hasan ⁷⁹⁰	Zilkade 1177/Mayıs 1764
5	İmam	Hasbî	İsmail	Hasan ⁷⁹¹	13 Ramazan 1203/7 Haziran 1789
6	İmam	Hasbî	-	İsmail ⁷⁹²	7 Muharrem 1225/12 Şubat 1810
7	İmam	Hasbî	-	Hasan Halife ⁷⁹³	Ramazan 1225/12 Şubat 1810
8	Hatip	Hasbî	-	Hasan ⁷⁹⁴	29 Muharrem 1210/15 Ağustos 1795

⁷⁸⁶ VGMA, HD, nr.534, s.88, a-7.

⁷⁸⁷ Yelli Köyü Câmî-i Şerifi'nde, imam-hatip olarak görev yapan İsmail oğlu Hasan adlı kimse Yelli Köy'ünde oturmayıp, yerine vekilde bırakmamıştır. Bunun üzerine köy halkı dilekçe ile Mehmed oğlu Seyyid Hafız Ali adlı kimsenin göreve getirilmesini istemişlerdir. İsmail oğlu Hasan'ın görevi terk ettiğine Mehmed oğlu Hüseyin Efendi, Osman oğlu Halil ve Mustafa Ali oğlu Mehmed adlı kimseler şahitlik etmişlerdir. Bunun üzerine görev, Mehmed oğlu Seyyid Hafız Ali adlı kimseye Anadolu Kazâskeri Mevlana Saffazade Mehmed Emin Efendi'nin bilgisiyle yeniden berat verilerek, 11 Receb sene 1223/2 Eylül 1808 tarihli istek ile ferman gereğince tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.534, s.88, a-7.

⁷⁸⁸ Yelli Köyü Câmî-i Şerifi'nde, imam-hatip olarak görev yapan Seyyid Hafız Ali adlı kimsenin beratı kaybolmuştur. Kaybolan berat 4 Safer sene 1241/18 Eylül 1825 tarihli istekle, Seyyid Hafız Ali'ye tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.535, s.49, b-1.

⁷⁸⁹ Yelli Köyü Câmî-i Şerifi'nde, imam-hatip olarak görev yapan Seyyid Hafız Ali kimsenin feragad ve kasr-ı yedinden görev, Hasan Halife adlı kimseye Nâib Seyyid Ahmed Efendi arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.535, s.49, b-7.

⁷⁹⁰ Yelli Köyü Mescidi'nde, imam yoktur. İmamlık görevi, İsmail oğlu Hasan halifeye arzuhal ile verilmiştir. VGMA, HD, nr.1070, s.57, a-21.

⁷⁹¹ Yelli Köyü Mescidi'nde, hasbî imam olan İsmail'in ölümüyle boşalan göreve oğlu Hasan tayin edilmiştir. VGMA, HD, nr.530, s.84, a-5.

⁷⁹² İsmail oğlu Hasanın beratının kaybolmuştur. Arzuhal ile berat verilmiştir. VGMA, HD, nr.533, s.90, a-4.

⁷⁹³ Yelli Köyü Mescidi'nde cemaatin kalabalık olmasından dolayı, köy ahalisinin girişimiyle mescide minber konulmuştur. Câmî-i Şerifi'n imamı Hasan halife, önceden beri yaptığı görevinin beratını kaybetmiştir. Berat arzuhal ile yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.533, s.90, a-3.

⁷⁹⁴ Yelli Köyü Mescidi, köy halkının talebi ve izn-i hümayunla minber konularak câmî-i Şerifi'ne dönüştürülmüştür. Câmî-i Şerifi'nin, hatiplik görevi, Hasan adlı kimseye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr.531, s.72, a-1.

3.1.49. Teske/Gökçebağ Köyü Câmî-i Şerifi

Teske/Gökçebağ Köyü, günümüzde Ayaş ilçesine bağlı köylerdendir. Teske/Gökçebağ adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli avarız defterlerinde geçmektedir.⁷⁹⁵ Köyün adı günümüzde Gökçebağ olarak kullanılmaktadır. 1523 tahririne göre köyde 51 hane bulunmakla birlikte 75 nefer yaşamaktadır.⁷⁹⁶ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defteri'ne göre ise yine köyde 61 hane bulunmakla birlikte köyün vergi hâsılı 9099 akçedir.⁷⁹⁷ Teske/Gökçebağ Köyü'nde günümüz nüfus verilerine göre 352 kişi yaşamaktadır.⁷⁹⁸

Teske/Gökçebağ Köyü Câmî-i Şerifi, günümüzde ibadete açık olup, câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmî-i Şerifi'nin vakfiyesi bulunmadığından kim tarafından hangi tarihte inşa edildiğini bilemiyoruz. İncelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde câminin adlı Hacı Mevlüd Câmîi olarak geçmektedir. Hacı Mevlüd adlı kimse câmiyi inşa ettirmişte olabilir, tamir ettirmişte olabilir.

Teske/Gökçebağ Köyü Câmî-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde beş kayıt vardır. Câmî ile ilgili en eski tarihli kayıt Şevval 1187/Aralık 1773-Ocak 1774 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 28 Rebûlevvel 1212/20 Eylül 1797 tarihlidir. İncelenen dönemde bu câmiye imam-hatip ve hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Şevval 1187/Aralık 1773-Ocak 1774 ve 28 Rebûlevvel 1212/20 Eylül 1797 tarihleri arasında câmiye üç imam-hatip tayin edilmiştir. Şevval 1187/Aralık 1773-Ocak 1774 ve Rebûlevvel 1189/Mayıs-Haziran 1775 tarihleri arasında ise iki hatip görevlendirilmiştir. Câmiye görevlendirilen imam-hatip ve hatip'e günlük bir akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Câmiye yapılan görevlendirmelerde üç vefat üzere, 1 ferağ üzere ve bir berat yenileme şeklinde tayinler yapılmıştır.

⁷⁹⁵ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁷⁹⁶ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

⁷⁹⁷ Aldan, *a.g.e.*, s. 23.

⁷⁹⁸ <https://www.nufusune.com/177885-ankara-ayash-gokcebag-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 05.03.2024)

Tablo 59: Teske/Gökçebağ Köyü Câmi-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	Bir	Hasan	Osman ⁷⁹⁹	Şevval 1187/Aralık 1773-Ocak 1774
2	İmam-Hatip	Bir	Osman	Ali ⁸⁰⁰	10 Muharrem 1202/11 Ekim 1788
3	İmam-Hatip	Bir	Ali	Mehmed ⁸⁰¹	28 Rebülevvel 1212/20 Eylül 1797
4	Hatip	-	Hüseyin	Musa ⁸⁰²	Şevval 1187/Aralık 1773-Ocak 1774
5	Hatip	Bir	-	Osman ⁸⁰³	Rebûlevvel 1189/Mayıs-Haziran 1775

3.1.50. İlhan Köyü Câmi-i Şerifi

İlhan Köyü, günümüzde Ayaş ilçesine bağlı köylerdendir. İlhan adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterleri'nde geçmektedir.⁸⁰⁴ Köyün adı geçmişten günümüze değişmemiştir. 1523 tahririne göre köyde 65 hane bulunmakla birlikte 103 nefer yaşamaktadır.⁸⁰⁵ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal Defteri'ne göre ise yine köyde 135 hane bulunmakla birlikte köyün vergi hâsılı 6000 akçedir.⁸⁰⁶ İlhan Köyü'nde, günümüz nüfus verilerine göre 348 kişi yaşamaktadır.⁸⁰⁷

⁷⁹⁹ Teske Köyü, Hacı Mevlüd binası câmiî'de, imam-hatip olarak görev yapan Musa oğlu Hasan ferağından görev, Osman'a berat ile tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.1059, s.27, a-6.

⁸⁰⁰ Teske Köyü, Hacı Mevlüd Câmîi'nde, imam hatip olarak görev yapan Osman adlı kimsenin ölümünden sonra görev Ali'ye berat ile tevcih buyruldu. Berat 21 Şa'ban 1222/22 Aralık 1807 ve 4 Cemaziye'l-ahir 1223/28 Temmuz 1808 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1060, s.64, a-5.

⁸⁰¹ Teske Köyü, Hacı Mevlüd binası câmiî'de Safer 1202/Kasım-Aralık 1787 tarihinden beri imam-hatip olarak görev yapan Ali adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Mehmed'e Nâib Hacı Mustafa arzıyla tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.534, s.88, b-1.

⁸⁰² Teske Köyü, Hacı Mevlüd binası câmiî'de, hatip olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Musa adlı kimseye inayet buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.1138, s.11, a-25.

⁸⁰³ Teske Köyü, Hacı Mevlüd Câmîi'nde, Şevval 1187/Aralık 1773-Ocak 1774 tarihinden itibaren hatip olarak görev yapan Osman adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1065, s.17, a-29.

⁸⁰⁴ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁸⁰⁵ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

⁸⁰⁶ Aldan, a.g.e., s. 23.

⁸⁰⁷ <https://www.nufusune.com/177879-ankara-ayas-ilhankoy-mahallesi-nufusu> (Erişim: 22.07.2024)

İlhan Köyü Câmî-i Şerifi günümüzde ibadete açık olup, câmî fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmî-i Şerifi'nin vakfıyesi bulunmadığından kim tarafından hangi tarihte inşa edildiğini bilemiyoruz. Muharrem 1177/Temmuz-Ağustos 1763 tarihli kayıta câminin adı Hacı Muharrem Mescidi olarak yazılmıştır.⁸⁰⁸ Hacı Muharrem adlı kimse, mescidin banisi ya da mescidi tamir ettiren kişi olabilir. 13 Cemaziyelâhir 1192/9 Temmuz 1778 tarihli kayıta ise köy halkı câmîyi sultan vakfı gelirleriyle tamir ettirmiştir.⁸⁰⁹ Bu tamiratta köyün mescidine izn-i hümayunla minber konularak câmîye dönüştürülmüştür. Çünkü 13 Cemaziyelâhir 1192/9 Temmuz 1778 tarihinde mescide ilk tayin şeklinde hatip görevlendirmesi yapılmıştır. Ayrıca anılan tarihten sonraki kayıtlarda artık mescide, câmî denmeye başlanmıştır.

İlhan Köyü Câmî-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde dört kayıt vardır. Câmî ile ilgili en eski tarihli kayıt Muharrem 1177/Temmuz-Ağustos 1763 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 28 Rebûlevvel 1212/20 Eylül 1797 tarihli'dir. İncelediğimiz dönemde câmîye imam ve hatip tayini yapılmıştır. İmam ve hatip bu göreve hasbi yani ücretsiz tayin edilmiştir. Câmî'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. 28 Rebûlevvel 1212/20 Eylül 1797 tarihli kayıta, câmide hatip olarak görev yapan Halil adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu İbrahim'e Nâib Hacı Mustafa arzıyla tevcih buyrulmuştur.⁸¹⁰ Câmîye yapılan diğer görevli değişikliklerinde iki berat yenilemesi ve bir vefat üzerine tayin yapılmıştır.

⁸⁰⁸ VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-17.

⁸⁰⁹ VGMA, HD, nr.1066, s.35, a-14.

⁸¹⁰ VGMA, HD, nr.534, s.88, b-2.

Tablo 60: İlhan Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Hasbî	-	Hüseyin ⁸¹¹	Muharrem 1177/Temmuz-Ağustos 1763
2	Hatip	Hasbî	-	Halil ⁸¹²	13 Cemaziyelâhir 1192/9 Temmuz 1778
3	Hatip	Hasbî	-	Halil ⁸¹³	Cemaziyelâhir 1192/Haziran-Temmuz 1778
4	Hatip	Hasbî	Halil	İbrahim ⁸¹⁴	28 Rebîülevvel 1212/20 Eylül 1797

3.1.51. Çakmacuk/Arklar Köyü Câmî-i Şerifi

Çakmacuk/Arklar adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli Avarız Defterlerinde geçmektedir. Köyün adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar defterlerinde Arklar olarak yazılmıştır. 1107/1695-1696 tarihli avarız defterinde ise Çakmacuk olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸¹⁵ Ayaş Hurûfât Defterleri'nde de köyün adı Çakmacuk olarak yazılmıştır. 1523 tahririne göre köyde 5 hane bulunmakla birlikte 5 nefer yaşamaktadır.⁸¹⁶ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal defterine göre ise yine köyde 2 hane bulunmakla birlikte köyün vergi hâsılı 1464 akçedir.⁸¹⁷

Çakmacuk(Arklar) Köyü Câmî-i Şerifi'nin vakfiyesi bulunmadığından, inşa tarihi ve kim tarafından yapıldığını tama olarak bilemiyoruz. İncelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde câminin adı Mehmet Ağa Câmî-i Şerifi olarak yazılmıştır. Mehmet Ağa adlı kimse câmiyi inşa ya da tamir ettirdiği için câmiye adı verilmiş olmalıdır.

⁸¹¹ Ayaş Kazâsı, İlhan köyü Hacı Muharrem binası mescid de, imam olan Mehmed oğlu Hüseyin adlı kimsenin berati, Kâdî Ahmed arzıyla yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1070, s.57 a-17.

⁸¹² İlhan Köyü'nde, ahalinin sultan vakfı gelirleri ile bina eylediği câmi'ye, hatip görevlendirilmek istenmektedir. Câmî-i Şerifi'in imamı İbrahim oğlu Halil hasbî olarak, Kâdî Seyyid Ahmed arzıyla görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr.1066, s.35, a-14.

⁸¹³ İlhan Köyü, Câmî-i Şerifi'nde, Cemaziye'l-ahir 1192/Haziran-Temmuz 1778 tarihinden itibaren hatip olarak görev yapan İbrahim oğlu Halil'in berati kaybolmuştur. Berat Cemaziye'l-ahir 1223/Temmuz 1808 tarihinde yenilenmiştir. Berat 11 Receb 1203/7 Nisan 1789 ve 21 Şevval 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1066, s.35, a-15.

⁸¹⁴ İlhan Köyü, Câmî-i Şerifi'nde, Cemaziye'l-ahir 1192/Haziran-Temmuz 1778 tarihinden itibaren hatip olarak görev yapan İbrahim oğlu Halil'in vefat etmesi üzerine görev, oğlu İbrahim'e Nâib Hacı Mustafa arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.534, s.88, b-2.

⁸¹⁵ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁸¹⁶ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

⁸¹⁷ Aldan, a.g.e., s. 23.

Çakmacuk(Arklar) Köyü Câmî-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde on üç kayıt mevcuttur. Câmî ile ilgili en eski tarihli kayıt Şaban 1108/Şubat-Mart 1697 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 3 Zilhicce 1233/4 Ekim 1818 tarihli'dir. İncelenen dönemde câmîye imam-hatip, imam ve hatip tayini yapılmıştır. Çakmacuk(Arklar) Köyü Câmî-i Şerifi'ne, Receb 1132/Mayıs-Haziran 1720 ve Zilkade 1152/Ocak-Şubat 1740 tarihlerinde iki hatip tayini, Rebûlevvel 1153/Mayıs-Haziran 1740 ve Rebûlevvel 1189/Mayıs-Haziran 1775 tarihleri arasında ise dört imamm tayini yapılmıştır. Şaban 1108/Şubat-Mart 1697 ve 3 Zilhicce 1233/4 Ekim 1818 tarihleri arasında câmîye altı hatip görevlendirilmiştir. Câmideki görevlilerden imam-hatip'e günde iki akçe, imam ve hatip'e yarım ve iki akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Receb 1132/Mayıs-Haziran 1720 tarihli kayıta imam-hatip'e ödenen ücret bilgisi yoktur. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kazâ kadı ya da nâîbinin arzıyla görevlendirilmiştir. 3 Zilhicce 1233/4 Ekim 1818 tarihli kayıta, câmide hatip olarak görev yapan Veli adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, aile dışından Mehmed adlı kimseye, Nâib Seyyid Mehmed Refik arzıyla tevcih buyrulmuştur.⁸¹⁸ İncelediğimiz diğer kayıtlarda câmîye sekiz berat yenilemesi, dört vefat üzere e bir ref'inden görevlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 61: Çakmacuk(Arklar) Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	-	Halil	Mehmed ⁸¹⁹	Receb 1132/Mayıs-Haziran 1720
2	İmam-Hatip	İki	Halil	Seyyid İsmail ⁸²⁰	Zilkade 1152/Ocak-Şubat 1740
3	İmam	İki	Seyyid İsmail	Veli Halife ⁸²¹	Rebûlevvel 1153/Mayıs-Haziran 1740

⁸¹⁸ VGMA, HD, nr. 534, s.88, b-11.

⁸¹⁹ Çakmacık Köyü, Câmî-i Şerifi'nde, imam-hatip olarak görev yapan Halil adlı kimsenin ref'inden göreve, Kâdî Mahmut arzıyla Mehmed adlı kimse görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr.1133, s.5, b-18.

⁸²⁰ Çakmacık Köyü, Câmî-i Şerifi'nde, imam-hatip olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Seyyid İsmail'e Kâdî Mahmut arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1073, s.88, a-16.

⁸²¹ Çakmacık Köyü, Mehmed Ağa Câmî-i Şerifi'nde, imam olan Halil adlı kimsenin vefat etmesi üzerine göreve oğlu Veliyüddin Halife görevlendirilmesi gerekirken, Halil'le herhangi bir soy bağı olmamasına rağmen İsmail adlı kimse görevlendirilmiştir. İsmail adlı kimse görevden alınıp yerine Kâdî Mahmut arzıyla Veliyüddin Halife görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-17.

4	İmam	İki	-	Veli Halife ⁸²²	Cemaziyelevvel 1171/Ocak-Şubat 1758
5	İmam	Yarım	-	Veli Halife ⁸²³	Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762
6	İmam	İki	-	Veli ⁸²⁴	Rebîulevvel 1189/Mayıs-Haziran 1775
7	Hatip	Bir	-	Ramazan ⁸²⁵	Şaban 1108/Şubat-Mart 1697
8	Hatip	İki	Ramazan	Halil ⁸²⁶	Muharrem 1144/Temmuz-Ağustos 1731
9	Hatip	Yarım	Halil	Veli ⁸²⁷	Rebîulevvel 1153/Mayıs-Haziran 1740
10	Hatip	Yarım	-	Veli Halife ⁸²⁸	Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762
11	Hatip	Yarım	-	Veli Halife ⁸²⁹	Cemaziyelevvel 1171/Ocak 1758
12	Hatip	İki	-	Veli ⁸³⁰	Rebîulevvel 1189/Mayıs-Haziran 1775
13	Hatip	Yarım	Veli	Mehmed ⁸³¹	3 Zilhicce 1233/4 Ekim 1818

⁸²² Çakmacık Köyü, Mehmed Ağa Câmi'-i Şerifi'nde, imam olarak görev yapan Veli Halife adlı kimsenin atik berat mucibince, beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-7.

⁸²³ Çakmacık Köyü, Mehmed Ağa Câmi'-i Şerifi'nde, imam olarak görev yapan Veliyüddin Halife adlı kimsenin eski beratı beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-6.

⁸²⁴ Çakmacık Köyü, Mehmed Ağa Câmi'-i Şerifi'nde, Rabiu'l-ahir 1171/Aralık 1757-Ocak 1758 tarihinden beri imam olarak görev yapan Veli adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, b-1.

⁸²⁵ Çakmacık Köyü, Câmi'-i Şerifi'nde, hatip olarak görev yapan Ramazan adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1140, s.58, a-3.

⁸²⁶ Çakmacık Köyü, Mehmed Ağa Câmi'-i Şerifi'nde, babası Ramazan mahlûlünden hatip olarak görev yapan Halil adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1073,s.87 b-10.

⁸²⁷ Çakmacık Köyü, Mehmed Ağa Câmi'-i Şerifi'nde, hatip olan Halil adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Veli'ye Kâdî Mahmut arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-18.

⁸²⁸ Ayaş Kazâsı'na tâbi Çakmacık nâm köyde vâki' Mehmed Ağa Câmi'-i Şerifi'nde, yevmi nim akçe ile hatib olan Veli Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, a-11.

⁸²⁹ Çakmacık Köyü, Mehmed Ağa Câmi'-i Şerif'inde hatip olarak görev yapan Veli Halife adlı kimsenin eski beratı gereğince beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1062, s.65, b-6.

⁸³⁰ Çakmacık Köyü, Câmi'-i Şerif'inde, 1171/Nisan 1758 tarihinden beri hatip olarak görev yapan Veli adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, b-1.

⁸³¹ Çakmacık Köyü, Mehmed Ağa binası câmi'de yarım akçe ile hatip olarak görev yapan Halil oğlu Veli adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Hacı Mahmut oğlu Mehmed'e Nâib Seyyid Mehmed Refik arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 534, s.88, b-11.

3.1.52. Melal/Ulupınar Köyü Câmi-i Şerifi

Melal/Ulupınar Köyü günümüzde Ayaş ilçesine bağlı köylerdendir. Melal adı 1107/1695-1696 tarihli avarız defteinde karşımıza çıkmaktadır.⁸³² Köyün adı günümüzde Ulupınar olarak kullanılmaktadır. Melal/Ulupınar Köyü'nde günümüz nüfus verilerine göre 62 kişi yaşamaktadır.⁸³³

Melal/Ulupınar Köyü Câmi-i Şerifi günümüzde ibadete açık olup, câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmi-i Şerifi'in vakfiyesi bulunmamaktadır. Ancak câmi'yi 27 Rebûlevvel 1233/4 Şubat 1818 tarihli kayıtta Ali adlı kimse'nin yaptırdığını ve câminin hatipi olarak ilk tayin şeklinde görevlendirildiği yazmaktadır.⁸³⁴ 20 Cemaziyelevvel 1239/22 Ocak 1824 tarihli kayıtta da câmiye Beyoğlu Ali binası câmi adı yazılmıştır..⁸³⁵ Melal Köyü'nün Mescidi izn-i hümayunla minber konularak câmiye dönüştürülmüştür. Minber konularak câmiye dönüştürülen mescidlere hatip görevlendirmesi yapılmaktadır. Yani câmi çok daha eski bir tarihte yapılmış olabilir. Beyoğlu Ali adlı kimse muhtemelen câmiye minber koydurmuş ve tamir ettirmiştir.

Melal/Ulupınar Köyü Câmi-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece iki kayıt vardır. Câmi ile ilgili 27 Rebûlevvel 1233/4 Şubat 1818 ve 20 Cemaziyelevvel 1239/22 Ocak 1824 tarihli kayıtlar mevcuttur. İncelenen bu dönemde câmiye hasbi yani ücret almadan hatip tayini yapılmıştır. 27 Rebûlevvel 1233/4 Şubat 1818 tarihli kayıtta câmiye ilk tayin şeklinde hatip görevlendirilmesi yapılmıştır. 20 Cemaziyelevvel 1239/22 Ocak 1824 tarihli kayıtta ise câminin hatib'i Beyoğlu Ali'nin vefatı üzerine görev, babası Mustafa'ya Nâib Mahîzade Abdülcélil Efendi arzıyla tevcih burulmuştur.

⁸³² Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁸³³ <https://www.nufusune.com/1951-ankara-ayas-ulupinar-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 03.03.2024)

⁸³⁴ VGMA, HD, nr. 534, s.88, b-10.

⁸³⁵ VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-6.

Tablo 62: Melal/Ulupınar Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/ Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	Hatip	Hasbî	-	Ali ⁸³⁶	27 Rebûlevvel 1233/4 Şubat 1818
2	Hatip	Hasbî	Ali	Mustafa ⁸³⁷	20 Cemaziyelevvel 1239/22 Ocak 1824

3.1.53. Kurtkulağı Kalesi Câmî-i Şerifi

Kurtkulağı Kalesi Câmî-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt vardır. Cemaziyelevvel 1149/Eylül-Ekim 1736 tarihli kayıta, kalenin mevkisi belirtilmiştir. Kurtkulağı Kalesi Ayaş ile Beypazarı sınırındadır. Câmî'-i Şerif'e beş akçe ücretle muallim-i kuran olan Alihan adlı kimsenin beratı yenilenmiştir.

Tablo 63: Kurtkulağı Kalesi Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/ Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	Muallim-i Kuran	Beş	-	Alihan ⁸³⁸	Cemaziyelevvel 1149/Eylül-Ekim 1736

3.1.54. Oğuzçayırı/Uğurçayırı Köyü Câmî-i Şerifi

Oğuzçayırı/Uğurçayırı Köyü günümüzde Ayaş ilçesine bağlı köylerdendir. Oğuzçayırı adı 1522-23 ve 1571-72 tarihli Vakıf-Tımar ve 1107/1695-1696 tarihli avarız defterlerinde geçmektedir.⁸³⁹ Köyün adı günümüzde Uğurçayırı olarak kullanılmaktadır. 1523 tahririne göre köyde 71 hane bulunmakla birlikte 114 nefer yaşamaktadır.⁸⁴⁰ 1571 tarihli Ankara Livası Mufassal defterine göre ise yine köyde 162 hane bulunmakla birlikte

⁸³⁶ Melal Köyü Câmî-i Şerifi'ni yaptıran Mustafa oğlu Ali câmî'nin hatipi olarak görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 534, s.88, b-10.

⁸³⁷ Melal köy Beyoğlu Ali binası câmî'de hatip olarak görev yapan Mustafa oğlu Beyoğlu Ali'nin vefatı üzerine görev, Babası Mustafa'ya Nâib Mahizade Abdülcélil Efendi arzıyla tevcih buruldu. VGMA, HD, nr. 535, s.49, a-6.

⁸³⁸ Ayaş ve Beypazarı kazâları sınırında bulunan Kurtkulağı Kalesi Câmî-i Şerifi'nde Muallim-i Kuran olan Ali Han adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 107, s.88, a-10.

⁸³⁹ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", s. 807- 812.

⁸⁴⁰ Karaman, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", s. 435.

köyün vergi hâsılı 11000 akçedir.⁸⁴¹ Oğuzçayırı/Uğurçayırı Köyü’nde günümüz nüfus verilerine göre 112 kişi yaşamaktadır.⁸⁴²

Oğuzçayırı/Uğurçayırı Köyü Câmi‘-i Şerifi günümüzde ibadete açık olup, câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmi-i Şerifi’in vakfiyesi bulunmamaktadır. Câmi-i Şerifi’in kim tarafından hangi tarihte yapıldığını bilemiyoruz. İncelediğimiz Hurûfât Defterleri’nde, 24 Ramazan 1242/11 Nisan 1827 tarihli kayıta Seyyid Halil adlı kimse mescide minber koyarak câmiye dönüştürmüştür.⁸⁴³ Oğuzçayırı/Uğurçayırı Köyü Câmi‘-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri’nde sadece iki kayıt vardır. Şaban 1110/Şubat-Mart 1699 ve 24 Ramazan 1242/11 Nisan 1827 tarihli kayıtlarda câmi’ye imam-hatip ve hatip tayini yapılmıştır. Câmi görevlilerinden hatip’e yarım akçe günlük vazife ücreti takdir edilmiştir. İmam-hatip görevlendirmesinde ise ücret bilgisi yer almamaktadır.

Tablo 64: Oğuzçayırı Köyü Câmi‘-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam-Hatip	-	-	Halil ⁸⁴⁴	Şaban 1110/Şubat-Mart 1699
2	Hatip	Yarım	Seyyid Ahmed	Seyyid Halil ⁸⁴⁵	24 Ramazan 1242/11 Nisan 1827

3.1.55. Dodurga Köyü Câmi-i Şerifi

Dodurga Köyü ile ilgili “1928 Son teşkilatı mülkiyede köylerimizin adları” adlı çalışma incelendiğinde mezkez kazasında yer almaktadır. 1133 numaralı defterde yer alan kayıta Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722 tarihinde Dodurga’nın, Ayaş Kazası’na bağlı bir köy olduğunu anlıyoruz. Günümüzde Dodurga Köyü olarak bilinen iki adet köy vardır. Yenimahalle ve Çankaya ilçelerine bağlı köylerden Yenimahalle’ye bağlı olan köyün

⁸⁴¹ Aldan, *a.g.e.*, s. 23.

⁸⁴² <https://www.nufusune.com/177885-ankara-ayas-gokcebag-mahallesi-nufusu>.(Erişim: 05.03.2024)

⁸⁴³ VGMA, *HD*, nr. 535, s.49, b-3.

⁸⁴⁴ Ayaş Kazâsı, Oğuzçayırı Köyü Câmi‘-i Şerifi’nde, hatip vefat etmiştir. Görev, Halil adlı kimseye verilmiştir. VGMA, *HD*, nr. 1140, s.58, b-1.

⁸⁴⁵ Ayaş Kazâsı, Oğuzçayırı Köyü’nde, bulunan mescide Ahmed oğlu Seyyid Halil minber koyarak câmi’ye dönüştürmüştür. Câmi‘-i Şerife, imam-hatip görevlendirilmesi gerekmektedir. Câmi‘-i Şerifi bina eyleyen ve minber koyan Ahmed oğlu Seyyid Halil, babası Seyyid Ahmed’ten görevi devralarak görevlendirilmiştir. VGMA, *HD*, nr.535, s.49, b-3.

Hurûfât kayıtlarındaki köyle aynı köy olma olasılığı Ayaş'a yakınlık açısından düşünüldüğünde olasıdır. Köy şehir merkezine 22 km mesafededir.

Dodurga Câmi-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde bir kayıt vardır. Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722 tarihli kayıta yarım akçe günlük vazife ücreti ile câmiye hatip tayini yapılmıştır. Vefat üzerine gerçekleşen görevli değişikliği câminin elimizdeki kayıttan öncede var olduğunu göstermektedir. Ancak câminin vakfiyesi bulunmadığından kim tarafından han tarihte yapıldığını bilemiyoruz.

Tablo 65: Dodurga Köyü Câmi-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atananlar	Tarih
1	Hatip	Yarım	Mehmed	Mustafa ⁸⁴⁶	Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722

3.1.56. Karaköy Köyü Çarşı Câmi-i Şerifi

Karaköy Ankara'da günümüzde Çubuk, Altındağ ve Nallıhan ilçelerinde vardır. Ayaşa yakınlık düşünüldüğünde Nallıhanda bulunan Karaköy Hurûfât kayıtlarında bahsedilen Karaköyle aynı köy olma ihtimali yüksektir.

Karaköy Köyü Çarşı Câmi-i Şerifi ile ilgili Ayaş Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt vardır. Câmiye günlük bir akçe vazife ücreti ile hatip tayini yapılmıştır. Câmiye yapılan hatip görevlendirmesinde, berat yenilemesi yapılmıştır.

Tablo 66: Karaköy Köyü Çarşı Câmi-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atananlar	Tarih
1	Hatip	Bir	-	Ebubekir ⁸⁴⁷	Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722

⁸⁴⁶ Ayaş Dodurga Köyü Câmii'nde, hatip olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Kâdî Mustafa arzıyla Mustafa'ya tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1133, s.7, b-9.

⁸⁴⁷ Ayaş Karaköy Çarşı Câmii'nde, hatip olarak görev yapan Ebubekir'in adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1133, s.7, b-12.

3.1.57. Ayaş Karamanlı Câmi-i Şerifi

Ayaş Karamanlı Câmi‘-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri’nde sadece bir adet kayıt vardır. Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722 tarihli kayıta günlük yarım akçe vazife ücreti ile imam tayini yapılmıştır.

Tablo 67: Ayaş Karamanlı Câmi-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atananlar	Tarih
1	İmam	Yarım	-	Yakup ⁸⁴⁸	Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722

3.1.58. Susuz Köyü Câmi-i Şerifi

Susuz Köyü Câmi-i Şerifi, günümüzde ibadete açık olup, câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir. İncelediğimiz Hurûfât Defterleri’nde, Cemaziyelevvel 1160/Mayıs-Haziran 1747 tarihli kayıta câmi yeniden bina edilmiştir.⁸⁴⁹ Câmi-i Şerifi’in kim tarafından hangi tarihte yapıldığını bilemiyoruz. Cemaziyelevvel 1160/Mayıs-Haziran 1747 tarihinde câmi tamir edilmiş olmalıdır.

Susuz Köyü Câmi-i Şerifi, ile ilgili Hurûfât Defterleri’nde sadece bir kayıt vardır. Cemaziyelevvel 1160/Mayıs-Haziran 1747 tarihli kayıta câmiye imam tayini yapılmıştır. İmam bu göreve hasbi yan ücret almadan görevlendirilmiştir. Câmi tamir edildikten sonra Mustafa Çelebi adlı kimse câmiye ilk tayinle görevlendirilmiştir.

Tablo 68: Ayaş Susuz Köyü Câmi‘-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atananlar	Tarih
1	İmam	Hasbî	-	Mustafa Çelebi ⁸⁵⁰	Cemaziyelevvel 1160/Mayıs-Haziran 1747

⁸⁴⁸ Ayaş Karamanlı Câmi’inde imam olmayıp; Yakub adlı kimse imamlığa görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr.1138, s.10,a-14.

⁸⁴⁹ VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-19.

⁸⁵⁰ Ayaş Kazâsı, Susuz Köyü’nde, yeniden inşa edilen Câmi‘-i Şerif’de imamlık görevi Mustafa Çelebiye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-19.

3.1.59. Yassıvıran Köyü Câmî-i Şerifi

Yassıvıran Köyü Câmî-i Şerifi ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt vardır. Yassıvıran Köyü, günümüzde Kahramankazan Kazası'na bağlı bir köydür. “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları” adlı kaynakta merkez kazaya bağlı bir köydür. 13 Safer 1220/13 Mayıs 1805 tarihli kayıta kışlık mescide köy halkının girişimiyle izn-i hümayunla minber konulmuştur. Minber'in konulmasıyla câmîye hatip ataması yapılmıştır. Hatip bu göreve hasbi yani ücret almadan tayin olmuştur.

Tablo 69: Yassıvıran Köyü Câmî-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	Hatip	Hasbî	-	Ahmed ⁸⁵¹	13 Safer 1220/13 Mayıs 1805

3.2. Mescidler

Mescid, Arapça'da “eğilmek, tevazu ile alnı yere koymak” mânasına gelen sücûd kökünden “secde edilen yer” anlamında bir mekân ismidir. İçinde cuma namazı kılınan ve hatibin hutbe okuması için minber bulunan mescidler câmî, minberi bulunmayan yani cuma namazı kılınmayan küçük mâbedler ise sadece mescid olarak anılır olmuştur. İncelediğimiz Ayaş Hurûfât Defterleri'nde, mescidin câmîye dönüştürülmesi ile ilgili kayıtlar vardır. Buna göre, mescidin câmîye dönüştürülebilmesi için minber konulması gerekmektedir. Bunun için ise kaza kadısı ya da nâibinin arzı ve izn-i hümayun gibi bürokratik bir süreç yaşanmaktadır. Osmanlılar döneminde padişahlar tarafından inşa ettirilen büyük câmilere “selâtin câmileri”, vezirler ve diğer devlet ricâli tarafından yaptırılan orta büyüklükteki câmilere bânisinin adına izâfeten sadece câmî, küçük olanlara da mescid denilmiştir.⁸⁵²

⁸⁵¹ Ayaş Kazâsı, Yassıvıran Köyü'nde, bulunan kışlık mescide köy halkının girişimiyle ve izn-i hümayunla minber konularak câmî'ye dönüştürülmüştür. Câmî-i Şerif'de hatip görevlendirilmek gerektiğinden görev, Mustafa oğlu Ahmed adlı kimseye inayet buyurulmuştur. Berat 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval Sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56, b-4.

⁸⁵² Mehmet Önkâl-Nebi Bozkurt, “a.g.md., s. 46, 47.

Ayaş Hurûfât Defterleri'nde geçen, Ayaş merkez mahalleleri, kasaba ve köylerinde toplam 33 mescid bulunmaktadır. Ayaş'ta, Güdül'de ve köylerde yaptığımız alan çalışmasında mescidlerin birçoğunun ya yıkıldığını ya da tahrib olduğu gördük. Ayaş merkez mahallelerinde incelediğimiz dönemde 17 tane mescid karşımıza çıkmaktadır. Ama bunlardan sadece günümüzde Kesikbaş Mescidi ve Karadibek Mescidi ayakta kalabilmiştir. Ayaş Hurûfât Defterleri'nde karşımıza çıkan 15 mescid günümüzde yıkılmış ya da başka amaçlarla kullanılmaktadır. Ayaş'ta 1989-1994 yılları arasında Belediye başkanlığında yapan Mustafa SZEN'in verdiği bilgiye göre, Beypazarı caddesinde yol açmak için birçok tarihi yapı yıkılmıştır. Mustafa SZEN Bünyamin Mahallesi'nde Ilıca⁸⁵³ olarak kullanılan yerin üstünde bir mescidin olduğunu ve kullanılamaz halde olduğu için yıkıldığından söz etmiştir. Gerçektende denilen yere gittiğimizde ılıcanın hemen üstünde boş bir arsayla karşılaştık. Mustafa SZEN Karakaya Mahallesi'nde bir mescidden daha bahsetmiştir. Mescid bir aile tarafından ahır olarak kullanılmıştır. Yaptığımız incelemede bahsedilen mescidinde yıkılmış olduğunu hatta Bünyamin Mahallesi'nde bulunan mescid gibi yerinde kalıntılarının bile kalmadığını gördük. Güdül ilçesine yaptığımız ziyarette yine esnaftan kimselerle Güdül zerine yaptığımız sohbette, Güdül'de büyük bir yangından bahsedilmektedir. Hurûfât Defterleri'nde Güdül'de iki mescid adı karşımıza çıkmaktadır. Hurûfât Defterleri'nde karşımıza çıkan Baş Mescid ve Güdül Mescidi, günümüzde bulunmamaktadır. Halktan aldığımız bilgiye göre Güdül'n hamamn mevkiinde mescidlerin olabileceğini ancak büyük yangınlarda yanmış olma ihtimalinin güçlü olduğunu ifade etmişlerdir. Ayaş'ta olduğu gibi mescidlerin başka amaçlarla kullanılmasından bahsedilmemiştir. Köylere yaptığımız ziyaretlerde ise mescidlerin ya yıkıldığını ya da minber konularak câmiye dönüştürüldüğünü tespit ettik.

Mescidlerin adları, bulundukları mahalle ve köyler aşağıda tablo halinde verilmiştir. Daha sonra incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde geçen mescidlerle ilgili ayrıntılı bilgi verilecektir.

⁸⁵³ Ilıca, mahalle halkının çamaşırlarını yıkadığı mekana verilen addır.

Tablo 70: Hurûfât Defterine Göre Ayaş'ta Bulunan Mescidler

Sıra No	Mescidin Adı	Bulunduğu Mahalle ve Köy
1	Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Mescidi	Şeyh Muhiddin Mahallesi
2	Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Kaya Mescidi	Şeyh Muhiddin Mahallesi
3	İğdeli Mescidi	Karacakaya Mahallesi
4	Hacıveli Mahallesi Mescidi	Hacıveli Mahallesi
5	Çukur Mescidi	Ömeroğlu Mahallesi
6	Ayaş İbn-i Ömer Mahallesi Mescidi	Ömeroğlu Mahallesi
7	İbn-i Ömer Mahallesi Bacı Hatun Mescid	Ömeroğlu Mahallesi
8	İbn-i Ömer Mahallesi Kesikbaş Mescidi	Ömeroğlu Mahallesi
9	Ferah Fakîh Mahallesi Mescidi	Ferahfaki Mahallesi
10	Ferah Fakîh Mahallesi Sencergâh Mescidi	Ferahfaki Mahallesi
11	Karadibek Mescidi	Ayaş Merkez
12	Hacireceb Mahallesi Mescidi	Hacireceb Mahallesi
13	Dervişimam Mahallesi Mescid-i Atîk	Dervişimam Mahallesi
14	Sinan Fakîh Mahallesi Mescidi	Sinan Fakîh Mahallesi
15	Şeyh İzzeddin Tekyesi Mescidi	Ayaş Merkez
16	Ayaş Bayramgünü Mescidi	Ayaş Merkez
17	Hacımemi Mahallesi Mescidi	Hacımemi Mahallesi
18	Baş Mescidi	Güdül Merkez
19	Güdül Kasabası Mescid-i Şerifi	Güdül Merkez
20	Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Aşağı Mahalle Mescidi	Yeşilöz Mahallesi Aşağı Mahalle
21	Kazancı Mescidi	Yeregözü/Sinanlı Kasabası
22	Dönoğlu Mescidi	Yeregözü/Sinanlı Kasabası Dönoğlu Mahallesi
23	Gayran Mahallesi Mescid-i Şerifi	Yeregözü/Sinanlı Kasabası Gayran Mahallesi
24	Mahkeme Mahallesi Mescid-i Şerifi	Yeregözü/Sinanlı Kasabası Mahkeme Mahallesi
25	Dere Mahallesi Mescidi	Yeregözü/Sinanlı Kasabası Dere Mahallesi
26	Asirler Mahallesi Mescidi	Yeregözü/Sinanlı Kasabası Asirler Mahallesi
27	Hoca Sinan Mahallesi Mescidi Şerifi	Yeregözü/Sinanlı Kasabası Hoca Sinan Mahallesi
28	Faraki Mahallesi Mescidi	Yeregözü/Sinanlı Kasabası Faraki Mahallesi
29	Başbereket Köyü Mescidi	Başbereket Köyü

30	Sapanlı Köyü Mescid Şerifi	Sapanlı Köyü
31	Çağa Köyü Mescidi	Çağa Köyü
32	Zeyve Köyü Mescidi	Zeyve Köyü
33	Saray Köyü Yaylası Musallası	Saray Köyü

3.2.1. Ayaş Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Mescid-i Şerifi

Ayaş Şeyh Muhittin Mahallesi Mescidi ile ilgili Hurûfât Defterleri’nde dokuz kayıt vardır. Mescid ile ilgili Hurûfât kayıtlarında en eski tarihli kayıt Zilkade 1125/Kasım-Aralık 1713 tarihli dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 24 Zilkade 1249/4 Nisan 1834 tarihli dir. İncelenen dönemde mescide imam görevlendirmesi yapılmamıştır. Mescide görevlendirilen imam’a günlük yarım akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Mescid’deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması ya da evladının görevi yapmasında bir engel olmaması durumunda aile dışından biri kazâ kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. 22 Rebûlevvel 1244/2 Ekim 1828 tarihli kayıta, mescidde imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefatı üzerine göreve, yaşı küçük olan oğlu Hüseyin belli şartlarda tayin edilecektir. Hüseyin adlı kimse yaşının küçük olması sebebiyle görevin liyakatını taşımamaktadır. Hüseyin’in yaşının büyümesi ve görevin liyakatını taşımasına kadar geçen zaman yerine mescide ecanipten yani aile dışından bir başkası görevlendirilecektir.⁸⁵⁴ Mescid ile ilgili diğer kayıtları incelediğimizde, dört vefat üzere, iki ferağ üzere, bir mahlûlünden ve bir berat yenileme şeklinde görevli değişikli olmuştur.

⁸⁵⁴ VGMA, HD, nr. 535, s.49, b-9.

Tablo 71: Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	Osman	Mustafa ⁸⁵⁵	Zilkade 1125/Kasım-Aralık 1713
2	İmam	Yarım	Mustafa	Musa Halife ⁸⁵⁶	Şaban 1137/Nisan-Mayıs 1725
3	İmam	Yarım	Mustafa	Seyyid İsmail ⁸⁵⁷	Şaban 1200/Haziran-Mayıs 1786
4	İmam	-	Hacı Osman	Mustafa ⁸⁵⁸	Şaban 1194/Ağustos 1780
5	İmam	Yarım	-	Seyyid Baki Bey ⁸⁵⁹	-
6	İmam	Yarım	Seyyid İsmail	Seyyid Halil ⁸⁶⁰	13 Şevval 1222/14 Aralık 1807
7	İmam	Yarım	Mustafa	Hüseyin ⁸⁶¹	22 Rebûlevvel 1244/2 Ekim 1828
8	İmam	Yarım	Seyyid Halil	Seyyid Ali ⁸⁶²	3 Cemaziyelâhir 1245/18 Aralık 1829
9	İmam	Hasbî	-	Molla Mehmed ⁸⁶³	24 Zilkade 1249/4 Nisan 1834

⁸⁵⁵ Ayaş Kazâsı, Şeyh Muhiddin Mahallesi Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Osman adlı kimsenin ferağından görev, Kâdî Ali arzıyla Mustafa adlı kimseye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-15.

⁸⁵⁶ Ayaş Kazâsı, Şeyh Muhyiddin Mahallesi Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin ferağından görev, Nâib Mehmed arzıyla Musa Halife adlı kimseye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1137 s.54, a-7.

⁸⁵⁷ Ayaş Kazâsı, Şeyh Muhyiddin Mahallesi Mescidi'nde, 11 Receb 1203/7 Nisan 1789 tarihinden itibaren imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Seyyid İsmail'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1060, s.63, a-11.

⁸⁵⁸ Ayaş Kazâsı, Şeyh Muhyiddin Mahallesi Mescidi'nde, beratı olmadan imam olarak görev yapan Hacı Osman'ın mahlûlünden görev, Hacı Hüseyin oğlu Mustafa'ya Kâdî Seyyid Abdurrahim arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1066, s.35, a-17.

⁸⁵⁹ Ayaş Kazâsı, Şeyh Muhiddin Mahallesi Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Seyyid Baki Beyin beratı, Kâdî Hacı Mustafa arzı gereğince berat ile yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.66, a-11.

⁸⁶⁰ Ayaş Kazâsı, Şeyh Muhiddin Mahallesi Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Seyyid İsmail adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Seyyid Halil 'e berat ile tevcih olmuştur. Berat 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.57, a-4.

⁸⁶¹ Ayaş Kazâsı, Şeyh Muhiddin Mahallesi Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Seyyid Mehmed Arif arzıyla küçük oğlu Hüseyin'e belli şartlarla tevcih olunacaktır. Buna göre; Hüseyin görevin niteliklerini taşımamaktadır. Hüseyin görevin niteliklerini taşıyana kadar göreve bir başkasının vekâlet etmesi gerekmektedir. Görev mutlaka evlada verilmesi gerektiği için, görevin şartlarını Hüseyin adlı kimsenin sağlaması durumunda görev Hüseyin'e tevcih olunacaktır. VGMA, HD, nr. 535, s.49, b-9.

⁸⁶² Ayaş Kazâsı, Şeyh Muhiddin Mahallesi Mescidi'nde, Şevval sene 1222/Aralık 1807 tarihinden beri imam olarak görev yapan İsmail oğlu Seyyid Halil adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Seyyid Ali'ye Müderrisade Seyyid Ahmed'in haber-i arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 536, s.53, b-5.

⁸⁶³ Ayaş Kazâsı, Şeyh Muhiddin Mahallesi Mescidi, adı geçen mahalleye mesafeli olduğundan, Hacı Süleyman adlı kimse ferman-ı şerife uygun olarak yeniden mescid yaptırmıştır. Adı geçen mescid de hasbî imam olan Molla Ahmed adlı kimsenin ahaliye göre beratı yoktur. Görev Nâib Seyyid Ahmed arzı ve berat ile Molla Mehmed'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 536, s.53, b-17.

3.2.2. Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Kaya Mescid-i Şerifi

Ayaş Şeyh Muhittin Mahallesi Kaya Mescidi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt vardır. Mescide Zilkade 1110/Mayıs 1699 tarihli kayıta, günlük yarım akçe vazife ücreti ile imam görevlendirmesi yapılmıştır. Mescid de ferağ üzerine görevli değişikliği yapılmıştır.

Tablo 72: Ayaş Şeyh Muhiddin (Muhyiddin) Mahallesi Kaya Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	Mahmud	Hüseyin ⁸⁶⁴	Zilkade 1110/Mayıs 1699

3.2.3. İğdeli Mescid-i Şerifi

İğdeli Mescidi'nin, günümüzde nerede bulunduğunu incelediğimiz kaynaklarda ve yaptığımız alan çalışmalarında tespit edilememiştir. Ancak Ayaş Hurûfât Defterleri'ndeki kayıtlarda mescidin Karacakaya Mahallesi'nde bulunduğu yazılmıştır. Ancak günümüzde Ayaş'a bağlı böyle bir mahalle bulunmamaktadır.

İğdeli Mescidi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sekiz kayıt vardır. Mescid ile ilgili Hurûfât kayıtlarında en eski tarihli kayıt Safer 1116/ Haziran-Temmuz 1704 tarihli dir. Bu defter serisinde tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 13 Safer 1214/17 Temmuz 1799 tarihli dir. İncelediğimiz dönemde Muharrem 1126/Ocak-Şubat 1714 ve 13 Safer 1214/17 Temmuz 1799 tarihleri arasında mescide beş imam tayini yapılmıştır. Mescide Zilhicce 1145/Haziran-Mayıs 1733 tarihinde bir müezzin; Safer 1116/ Haziran-Temmuz 1704 ve Muharrem 1118/ Nisan-Mayıs 1706 tarihlerinde ise iki kayyım tayini yapılmıştır. Mescid görevlilerinden imam ve müezzin, günlük yarım akçe vazife ücreti ile bu göreve tayin edilmiştir. Kayyım ile ilgili kayıtlarda ücret bilgi yer almamaktadır. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından

⁸⁶⁴ Ayaş Kazası, Şeyh Muhiddin Mahallesi, Kaya Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Mahmut adlı kimsenin ferağından görev, Hüseyin adlı kimseye Nâib İsmail arzıyla inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1140, s.58, b-6.

biri kazâ kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Ramazan 1189/ Ekim-Kasım 1775 tarihli kayıta, Mescid de imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Ahmed'e Kadı Hacı Feyzullah arzıyla tevcih buyrulmuştur.⁸⁶⁵ Diğer görevlendirmelerde, iki ferağ üzere, bir vefat ve üç ilk tayin şeklinde görevlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 73. İğdeli Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	Mustafa	Hasan ⁸⁶⁶	Muharrem 1126/Ocak-Şubat 1714
2	İmam	Yarım	Hüseyin	Şaban ⁸⁶⁷	Şevval 1132/Ağustos-Eylül 1720
3	İmam	Yarım	Şaban Halife	Ahmed Halife ⁸⁶⁸	Receb 1145/Aralık 1732-Ocak 1733
4	İmam	Yarım	Mustafa	Ahmed ⁸⁶⁹	Ramazan 1189/ Ekim-Kasım 1775
5	İmam	Yarım	Ahmed	Mehmed ⁸⁷⁰	13 Safer 1214/17 Temmuz 1799
6	Müezzin	Yarım	-	Mustafa Halife ⁸⁷¹	Zilhicce 1145/Haziran-Mayıs 1733
7	Kayyım	-	-	Mustafa ⁸⁷²	Safer 1116/ Haziran-Temmuz 1704
8	Kayyım	-	-	Mustafa ⁸⁷³	Muharrem 1118/ Nisan-Mayıs 1706

⁸⁶⁵ VGMA, HD, nr. 1066, s.35, a-7.

⁸⁶⁶ Ayaş Kazâsı, Karacakaya Mahallesi Hacı Ali Mescid-i Şerifi'nde, imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin ferağından görev, Kâdî Seyyid Ali arzıyla Hasan adlı kimseye tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-13.

⁸⁶⁷ Ayaş Kazâsı, Karacakaya Köyü, İğdeli Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Hüseyin ferağından Nâib Hasan arzıyla Şaban adlı kimseye tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.7.a-7

⁸⁶⁸ Ayaş Kazâsı, İğdeli Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Şaban Halife ferağından Nâib İbrahim arzıyla Ahmed Halifeye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1073, s.87, b-16.

⁸⁶⁹ Ayaş Kazâsında, İğdeli Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Ahmed'e Kâdî Hacı Feyzullah arzıyla tevcih buyruldu. 11 Receb 1203/7 Nisan 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1066, s.35, a-7.

⁸⁷⁰ Ayaş Kazâsında, İğdeli Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Ahmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Mehmed'e Nâib Seyyid Abdülvehab arzıyla tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziye'l-ahir 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 531, s.72, a-17.

⁸⁷¹ Ayaş Kazâsı, İğdeli Mescidi'nde, müezzin olmayıp, Mustafa Halife'ye Nâib Seyyid Halil arzıyla inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1073, s.87, b-20.

⁸⁷² Ayaş Kazâsı, Karacaka Köyü, İğdeli Mescidi'nde, kayyım olmayıp, Mustafa adlı kimseye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-26

⁸⁷³ Ayaş Kazâsı, Karacakaya Mahallesi Mescid-i Şerifi'nde, kayyım lazım olup, Mustafa adlı kimse görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-25.

3.2.4. Hacıveli Mahallesi Mescid-i Şerifi

Ayaş Hacıveli Mahallesi Mescidi, günümüzde ibadete açık olup, fonksiyonunu yerine getirmektedir. Mescid'in vakfiyesi bulunmamaktadır. İncelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde, mescidi Hacı Ali adlı kimsenin yaptırdığı yazılmaktadır. Ancak mescid daha önceki bir tarihte yapılmışta olabilir. Hacı Ali adlı kimse mescidi tamir ettirdiği için mescide adı verilmiş olabilir. Mescidi'n vakfiyesi bulunmadığından kim tarafından hangi tarihte yapıldığını kesin olarak bilemiyoruz.

Ayaş Hacıveli Mahallesi Mescidi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde beş kayıt vardır. Mescid ile ilgili Hurûfât kayıtlarında en eski tarihli kayıt Rebûlâhir 1128/Mart-Nisan 1716 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 16 Safer 1229/ 7 Şubat 1814 tarihli'dir. İncelediğimiz dönemde mescide yarım akçe vazife ücreti ile imam tayini yapılmıştır. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının ya da aileden birinin tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Receb 1200/Nisan-Mayıs 1786 tarihli kayıta, mescid de imam olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin ferağından görev oğlu Ali'ye tevcih buyurulmuştur.⁸⁷⁴ 18 Safer 1223/ 15 Nisan 1808 tarihli kayıta ise mescidde imam olarak görev yapan, Ali adlı kimsenin vefatı üzerine görev, kardeşi Ömer adlı kimseye tevcih buyurulmuştur. Mescide yapılan görevlendirmelerde üç vefat, bir ilk tayin ve bir berat yenileme şeklinde tayinler yapılmıştır.

Tablo 74: Ayaş Hacıveli Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	-	-	Mustafa ⁸⁷⁵	Rebûlâhir 1128/Mart-Nisan 1716
2	İmam	Yarım	Hasan	Mehmed Halife ⁸⁷⁶	Safer 1155/Nisan-Mayıs 1742

⁸⁷⁴ VGMA, HD, nr. 1060, s.63, a-9.

⁸⁷⁵ Hacı Ali Mescidi'nde, imam olmayıp, Mustafa adlı kimse Kâdî Ahmed arzıyla görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1133, s.4, b-2.

⁸⁷⁶ Ayaş Kazâsı, Hacıveli Mahallesi Hacı Ali binası mescid-i şerif'te, imam olarak görev yapan Hasan adlı kimsenin vefat etmesi üzenine görev, Kâdî Ahmed arzıyla Mustafa oğlu Mehmed Halifeye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-10.

3	İmam	Yarım	Mehmed	Ali ⁸⁷⁷	Receb 1200/Nisan-Mayıs 1786
4	İmam	Yarım	Ali	Ömer ⁸⁷⁸	18 Safer 1223/ 15 Nisan 1808
5	İmam	Yarım	Ömer	Mehmed ⁸⁷⁹	16 afer 1229/ 7 Şubat 1814

3.2.5. Ömeroğlu Mahallesi Çukur Mescid-i Şerifi

Ömeroğlu Mahallesi Çukur Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde iki kayıt vardır. Zilhicce 1117/Mart-Nisan 1706 ve Muharrem 1136/Ekim 1723 tarihli kayıtlarda, mescide imam görevlendirmesi yapılmıştır. Zilhicce 1117/Mart-Nisan 1706 tarihinde imam'a günlük bir akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Muharrem 1136/Ekim 1723 tarihli kayıta ise hasbi yani ücret almadan imam bu göreve tayin edilmiştir. Mescid de yapılan görevli değişikliğinde, bir ibkâ berat üzere ve bir de ilk tayin şeklinde görevlendirmeler yapılmıştır. Muharrem 1136/Ekim 1723 tarihli kayıta, Ahmed adlı kimse beş seneden beri görevinin başında bulunmamaktadır. Başka bir yerde ikamet etmektedir. Mahalle halkının ihbarıyla mescide Ahmed adlı kimse görevden alınıp, göreve Hacı Molla adlı kimse tayin edilmiştir.⁸⁸⁰

Tablo 75: Ömeroğlu Mahallesi Çukur Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Bir	-	Mustafa ⁸⁸¹	Zilhicce 1117/Mart-Nisan 1706
2	İmam	Hasbî	Ahmed	Hacı Molla Halil ⁸⁸²	Muharrem 1136/Ekim 1723

⁸⁷⁷ Ayaş Kazâsı, Hacıveli Mahallesi Hacı Ali binası mescid-i şerif'te, imam olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin ferağından görev, oğlu Ali'ye berat ile tevcih olmuştur. Berat 11 Receb sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1060, s.63, a-9.

⁸⁷⁸ Ayaş Kazâsı, Hacıveli Mahallesi Hacı Ali binası mescid-i şerif'te, imam olarak görev yapan Mehmed oğlu Ali adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, kardeşi Ömer'e berat ile tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 533, s.90, a-2.

⁸⁷⁹ Ayaş Kazâsı, Hacıveli Mahallesi Hacı Ali binası mescid-i şerif'te, imam olarak görev yapan Mehmed oğlu Ömer adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Mehmed'e babasının daha önce verdiği dilekçe gereğince tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 534, s.87, a-6.

⁸⁸⁰ VGMA, HD, nr. 1137, s.54, a-3.

⁸⁸¹ Ayaş Ömeroğlu Mahallesi'nde, mescid de daha önce bir akçe ile imam olan Mustafa'ya tekrar görev inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-12.

3.2.6. Ayaş İbn-i Ömer Mahallesi Mescid-i Şerifi

Ayaş İbn-i Ömer Mahallesi Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde beş kayıt vardır. Mescid ile ilgili Hurûfât kayıtlarında en eski tarihli kayıt Receb 1116/Ekim-Kasım 1704 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Rebiülevvel 1218/ Haziran-Temmuz 1803 tarihli'dir. Mescide incelediğimiz dönemde imam tayini yapılmıştır. Görevlendirilen imam'a günlük yarım ve bir akçe arasında değişen vazife ücreti takdir edilmiştir. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Rebiülevvel 1218/ Haziran-Temmuz 1803 tarihli kayıta, mescid de imam olarak göre yapan Seyyid Molla Hüseyin'in vefatı üzerine görev, oğlu Seyyid Molla Ali'ye tevcih buyurulmuştur.⁸⁸³ Diğer görevli değişikliklerinde de benzer şekilde vafat üzere evladiyet şartına göre tayinler yapılmıştır.

Tablo 76: Ayaş İbn-i Ömer Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret /Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	Ali	İlyas ⁸⁸⁴	Receb 1116/Ekim-Kasım 1704
2	İmam	Yarım	Hasan	Musa ⁸⁸⁵	Zilhicce 1121/Şubat-Mart 1710
3	İmam	Yarım	Ali	Seyyid İlyas ⁸⁸⁶	Muharrem 1136/Ekim 1723
4	İmam	Bir	Seyyid Ali	Hasan ⁸⁸⁷	14 Rebîülâhîr 1190/2 Haziran 1776

⁸⁸² Ayaş Ömeroğlu Mahallesi, Çukur Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Sıddık oğlu Ahmed adlı kimse beş senedir görevi bırakıp başka kazâda ikamet etmektedir. Mahalle halkının şikâyetiyle göreve, Mehmed oğlu Hacı Molla Halil adlı kimse, Nâib İbrahim arzıyla görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1137, s.54, a-3.

⁸⁸³ VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-1.

⁸⁸⁴ Ayaş Kazâsı, İbn-i Ömer Mahallesi Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Ali adlı kimsenin vefatı üzerine görev, daha önce İlyas adında kimseye verilmiş olup, İlyas adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-31.

⁸⁸⁵ Ayaş Kazâsı, İbn-i Ömer Mahallesi Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Hasan adlı kimsenin vefatı üzerine görev, Kâdî Ali arzıyla Musaya tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-11.

⁸⁸⁶ Ayaş İbn-i Ömer Mahallesi Mescidi'nde imam olarak görev yapan Ali'nin vefat etmesi üzerine görev, Seyyid İlyas'a tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-31.

⁸⁸⁷ Ayaş Kazâsı, İbn-i Ömer Mahallesi Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Seyyid Ali'nin vefatı üzerine görev, büyük oğlu Hasan'a Nâib İbrahim arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1066, s.35, a-8.

5	İmam	Bir	Seyyid Molla Hüseyin	Seyyid Molla Ali ⁸⁸⁸	Rebiülevvel 1218/ Haziran-Temmuz 1803
---	------	-----	----------------------	---------------------------------	---------------------------------------

3.2.7. İbn-i Ömer Mahallesi Bacı Hatun Mescid-i Şerifi

İbn-i Ömer Mahallesi Bacı Hatun Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt vardır. Mescide Ramazan 1140/Nisan-Mayıs 1728 tarihinde kayyım tayini yapılmıştır. Mescid ile ilgili bir vakfiye bulunmamaktadır. İncelediğimiz Hurûfât defterlerinde mescidin adı Bacı Hatun Mescidi olarak yazılmıştır. Muhtemelen Bacı Hatun mescidi inşa ya da tamir ettirmiş olmalıdır. Mescid çok daha eski bir tarihte de yapılmış olabilir. Mescid'in vakfiyesi bulunmadığından kim tarafından hangi tarihte yapıldığını tespit edemiyoruz.

Tablo 77: İbn-i Ömer Mahallesi Bacı Hatun Mescid-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	Kayyım	-	Halil	Hasan ⁸⁸⁹	Ramazan 1140/Nisan-Mayıs 1728

3.2.8. Kesikbaş Mescid-i Şerifi

Ayaş Kesikbaş Mescidi, günümüzde câmi olarak ibadete açık ve câmi fonksiyonunu yerine getirmektedir. Câmi günümüzde Ayaş'ın Ömeroğlu Mahallesi, Kesikbaş sokakta bulunmaktadır. Câmi-i Şerifi'nin yanında Kesikbaş Abdullah Sultan Türbesi bulunmaktadır. Kesikbaş Abdullah Sultan ile ilgili elimizde çok fazla bilgi yoktur. Yaptığımız alan çalışmasında, Ayaş halkının anlatılarına göre, Kesikbaş Abdullah Sultan'ın bedeninin türbede, başının ise kuyuda bulunduğu söylenmektedir. Yine halk inanişına göre türbede bulunan kuyuya hasta çocuklar getirilir ve su içirilir. Kuyu, tez iyileşecek hastalara tez, yavaş iyileşecek hastalara yavaş ve iyileşmeyecek hastalar su

⁸⁸⁸ Ayaş Kazâsı, İbn-i Ömer Mahallesi Mescidi'nde imam olarak görev yapan Seyyid Molla Hüseyin'in vefatı üzerine görev, oğlu Seyyid Molla Ali'ye Nâib Seyyid Abdulvehhab arzıyla tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziye'l-ahir Sene 1229/24 Mayıs 1814 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr. 532, s.56, a-1.

⁸⁸⁹ Ayaş İbn-i Ömer Mahallesi Bacı Hatun Mescidi'nde, kayyım olarak görev yapan Halil adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Halil arzıyla Hasan adlı kimseye tevcih buyrulmuştur. VGMA, *HD*, nr. 1144, s.45, a-4.

vermezmiş. Türbe günümüzde ziyarete açık ve şifa bulmak isteyen hastaların çok fazla uğradığı bir yerdir.

Ayaş Kesikbaş Câmii'nde harim güney cephe simetrik olarak yerleştirilmiş olan iki dikdörtgen pencere ile batı cephede üç dikdörtgen pencere ile ve kuzey cephede kapının üstünde yer alan bir pencere ile aydınlanır. Kapının biraz batısında bulunan pencere ise alt kat mahfilinde bulunur. Kesikbaş Câmi'nin girişi ise kuzey cephede, dikdörtgen çerçeveli, basit bir kapı ile sağlanır. Câmi-i Şerifi'nin beden duvarları kerpiçten olup, mahfilleri ve tavanı ahşap malzeme ile yapılmıştır. Câmi-i Şerifi'nin ahşap minaresi, kiremit kaplı kırma çatının devam ettiği çıkıntı üzerinde yer alır.⁸⁹⁰

Kesikbaş Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde üç kayıt vardır. Mescid ile ilgili Hurûfât kayıtlarında en eski kayıt Safer 1187/Nisan-Mayıs 1773 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze enyakın kayıt ise 14 Safer 1245/15 Ağustos 1829 tarihli'dir. İncelediğimiz dönemde mescide hasbi yani ücretsiz imam tayini yapılmıştır. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının ya da aileden birinin tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kazâ kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. 14 Safer 1245/15 Ağustos 1829 tarihli kayıta, mescid de imam olarak göre yapan Hafız Halil'in vefatı üzerine göreve, oğlu Hasan tayin edilmiştir. Hasan'ın da vefatı ve evladının olmaması üzerine görev, Hacı Hüseyin Halife'ye Nâib Müderriszade Seyyid Ahmet arzıyla tevcih buyrulmuştur.

⁸⁹⁰ Ayşe Ersay Yüksel, "Ayaş Câmilerinin Mimari Özellikleri" *Ayaş Sempozyumu*, Ankara 2018, s. 329-330-336-337.

Tablo 78: İbn-i Ömer Mahallesi Kesikbaş Mescid-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Hasbî	-	Hafız Halil ⁸⁹¹	Safer 1187/Nisan-Mayıs 1773
2	İmam	Hasbî	-	Hafız Halil ⁸⁹²	Zilkade 1201/Ağustos-Eylül 1787
3	İmam	Hasbî	Hafız Halil	Hacı Hüseyin ⁸⁹³	13 Safer 1245/15 Ağustos 1829

3.2.9. Ferah Fakîh Mahallesi Mescid-i Şerifi

Ferah Fakîh Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde iki adet kayıt vardır. Rebülevvel 1136/Aralık- Kasım 1723 ve Ramazan 1140/Nisan-Mayıs 1728 tarihli kayıtlarda mescide imam tayini yapılmıştır. İncelediğimiz kayıtlarda ücret bilgisi yer almamaktadır. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının ya da aileden birinin tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Rebülevvel 1136/Aralık- Kasım 1723 tarihli kayıta, mescid de ortaklaşa imamlık görevini yürüten Hacı Ahmet, Mehmet ve babaları Halil adlı kimselerin kasr-ı yedi ile göreve Bekir Halife tayin edilmiştir.⁸⁹⁴ Ramazan 1140/Nisan-Mayıs 1728 tarihli kayıta ise mescidin imamı Mustafa adlı kimse ferağından görev Halil adlı kimseye tevcih buyurulmuştur.⁸⁹⁵

⁸⁹¹ Ayaş Kazâsı, İbn-i Ömer Mahallesi Kesikbaş Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Hafız Halil adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1059, s.27, a-5.

⁸⁹² Ayaş Kazâsı, İbn-i Ömer Mahallesi, Kesikbaş Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Hafız Halil adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. Berat Cemaziye'l-ahir 1229/Mayıs 1814 tarihinde cülus-u hümayun gereği yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, b-19.

⁸⁹³ Ayaş Kazâsı, İbn-i Ömer Mahallesi Kesikbaş Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Hafız Halil adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Hasan'a verilmiştir. Hasan adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Hacı Hüseyin Halife'ye Nâib Müderriszade Seyyid Ahmed arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 536, s.53, b-2.

⁸⁹⁴ VGMA, HD, nr. 1137, s.54, a-1.

⁸⁹⁵ VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-5.

Tablo 79: Ferah Fakîh Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	-	Hacı Ahmed Mehmed Halil	Bekir Halife ⁸⁹⁶	Rebûlevvel 1136/Aralık-Kasım 1723
2	İmam	-	Mustafa	Halil ⁸⁹⁷	Ramazan 1140/Nisan-Mayıs 1728

3.2.10. Ferah Fakîh Mahallesi Sencergâh Mescid-i Şerifi

Ferah Fakîh Mahallesi Sencergâh Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde beş adet kayıt vardır. Mescid ile ilgili Hurûfât kayıtlarında en eski kayıt, Rabiü's-sâni.1108/Ekim 1696 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 24 Zilkade.1221/2 Şubat 1807 tarihli'dir. İncelen dönemde mescide imam görevlendirmesi yapılmıştır. İmam'a günlük yarım ve bir akçe arasında değişen vazife ücreti takdir edilmiştir. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. 24 Zilkade.1221/2 Şubat 1807 tarihli kayıta, Mescid de imam olarak görev yapan Seyyid Mustafa vefat etmiştir. Göreve, Nâib Hocaşade Seyyid Ahmet arzıyla büyük oğlu Seyyid Molla Ebubekir tayin edilmiştir.⁸⁹⁸ Diğer görevli değişikliklerinde iki terk-i hizmet üzere ve bir vefat üzere mescide tayinler yapılmıştır.

⁸⁹⁶ Ayaş, Ferah Fakîh Mescidi'nde, meram-ı emr ile imam olan Hacı Ahmed ve Mehmed ile babaları Halil görevi İsmail oğlu Bekir Halife lehine Nâib İbrahim arzıyla görevden çekilmişlerdir. VGMA, HD, nr. 1137, s.54, a-1.

⁸⁹⁷ Ayaş, Ferah Fakîh Mahallesi'nde, Hacı Muharrem binası mescid de imam olarak görevli olan Mustafa ferağından oğlu Halil'e Nâib İbrahim arzıyla görev, tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-5.

⁸⁹⁸ VGMA, HD, nr. 532, s.56, b-13.

Tablo 80: Ferah Fakîh Mahallesi Sencergâh Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret /Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	Ali	Ahmed ⁸⁹⁹	Rebiu's-sâni.1108/Ekim 1696
2	İmam	Bir	Ali	_ ⁹⁰⁰	Zilhicce 1108/ Haziran-Temmuz 1697
3	İmam	Yarım	Ahmed Halife	Ömer Halife ⁹⁰¹	Cemaziyelevvel 1177/Kasım-Aralık 1763
4	İmam	Yarım	Ömer	Mustafa ⁹⁰²	Rebîülevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774
5	İmam	Yarım	Seyyid Mustafa	Seyyid Molla Ebubekir ⁹⁰³	24 Zilkade.1221/2 Şubat 1807

3.2.11. Karadibek Mescid-i Şerifi

Ayaş Kazası'nda, Camiatik Mahallesi, Karadibek sokakta bulunan Karadibek Mescidi günümüzde ibadete açık ve mescid fonksiyonunu yerine getirmektedir. Ayaş'ta yaptığımız alan çalışmasında mescidi ziyaret ettik. Mescid ile ilgili Bünyamin Ayaşî Câmîi İmam-Hatip'i Seyit ÇİFTOĞLU'ndan aldığımız bilgiye göre, mescid bir dönem değirmen olarak kullanılmıştır. Mihrabına dokunmadan, orta yerde değirmen çalıştırılmış, ancak değirmenin sahibi kâr edemediği için tekrar mescid olarak kullanıma açmıştır. Değirmen sahibi kâr edememesinin nedenini, daha önce mescid olarak kullanılmasına bağlamıştır. Mescid mahalle halkı tarafından tadilattan geçirilmiştir. Ancak görevlisi olmadığı için kapalı tutulmaktadır. Mescidi'n bulunduğu mahallede, esnafta mescidin anahtarı bulunmakta ve ziyaret için ya da ibadet için gelenler esnaftan anahtarı almaktadır.

⁸⁹⁹ Ayaş, Ferah Fakîh Mahallesi'nde, Sencergâh Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Ali adlı kimse görevi bırakmıştır. İmamlık görevine Ali adlı kimse görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1140, s.58, a-2.

⁹⁰⁰ Ayaş, Ferah Fakîh Mahallesi'nde, Sencergâh Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Ali adlı kimse görevi bırakmıştır. İmamlık görevine Nâib İbrahim arzıyla başka biri görevlendirilmiştir. Görevlendirilen kimse okunamamıştır. VGMA, HD, nr. 1140, s.58, a-4.

⁹⁰¹ Ayaş Kasabası, Sencergâh Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Ahmed Halife adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Kâdî Ahmed arzıyla oğlu Ömer Halife'ye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-18.

⁹⁰² Ayaş Kasabası, Sencergâh Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Ömer adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Şehzade Ahmed arzıyla oğlu Mustafa'ya tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1059, s.27, a-7.

⁹⁰³ Ayaş Kasabası, Sencergâh Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Ömer oğlu Seyyid Mustafa vefat etmesi üzerine görev, büyük oğlu Molla Ebubekir'e Nâib Hocaşade Seyyid Ahmed arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 532, s.56, b-13.

Karadibek Mescidi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde dört adet kayıt vardır. Mescid ile ilgili en eski kayıt, Cemaziyelevvel 1113/Ekim- Kasım 1701 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 12 Rebûlâhir 1219/21 Temmuz 1804 tarihlidir. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının ya da aileden birinin tayini şeklinde gerçekleşmiştir. 12 Rebûlâhir 1219/21 Temmuz 1804 tarihli kayıta, Mescid de imam olarak görev yapan Seyyid Hafız Osman mahlûlünden görev oğlu Seyyid İsmail'e tevcih buyurulmuştur.⁹⁰⁴ Mescide yapılan diğer görevlendirmelerde bir terk-i hizmet, bir mahlûlünden ve bir de vefat üzere tayinler yapılmıştır.

Tablo 81: Karadibek Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	Receb	Hamza ⁹⁰⁵	Cemaziyelevvel 1113/Ekim- Kasım 1701
2	İmam	Yarım	Yusuf	Seyyid Mehmed ⁹⁰⁶	Receb 1158/Temmuz-Ağustos 1745
3	İmam	Yarım	Seyyid Hafız Hasan	Seyyid Hafız Osman ⁹⁰⁷	21 Zilkade 1203/13 Ağustos 1789
4	İmam	Yarım	Seyyid Hafız Osman	Seyyid İsmail ⁹⁰⁸	12 Rebûlâhir 1219/21 Temmuz 1804

3.2.12. Hacireceb Mahallesi Mescid-i Şerifi

Hacireceb Mahallesi Mescidi ile ilgili en eski kayıt Zilhicce 1140/Temmuz-Ağustos 1728 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Ramszan 1203/3 Mayıs-Haziran 1789 tarihlidir. Mesit'e incelenen dönemde üç imam ve bir kayyım tayini yapılmıştır. Mescid görevlilerinden imam'a günlük bir akçe vazife ücreti

⁹⁰⁴ VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-14

⁹⁰⁵ Karadibek Mescidi'nde, yarım akçe ile imamlık görevini yürüten Recep adlı kimse başka bir diyara yerleşmesi üzerine göreve, Nâib Ramazan arzıyla Hamza adlı kimse atanmıştır. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-9.

⁹⁰⁶ Karadibek Mescidi'nde, yarım akçe ile imamlık görevini yürüten Yusuf adlı kimsenin ölümüyle, yerine Kâdî Ahmed arzıyla Seyyid Mehmed görevlendirilmiştir VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-9.

⁹⁰⁷ Karadibek Mescidi'nde, yarım akçe ile imam olan Seyyid Hafız Hasan Hazret mahlûlünden görev, Nâib Hacı Ali arzıyla Seyyid Hafız Osman'a tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 530, s.84, a-11.

⁹⁰⁸ Karadibek Mescidi'nde, yarım akçe ile imamlık görevini yürüten Seyyid Hafız Osman ferağından görev, oğlu Seyyid İsmail berat ile görevlendirilmiştir. Ayrıca berat 21 Şevval 1222/22 Aralık 1807'de yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-14.

takdir edilmiştir. Şaban 1168/Mayıs-Haziran 1755 tarihli kayıta Kayyım'a ait ücret bilgisi yer almamaktadır. Mescide yapılan görevlendirmeler evladiyet şartına göre yapılmıştır. Ramszan 1203/3 Mayıs-Haziran 1789 tarihli kayıta, mescid de imam olarak görev yapan Ömer adlı kimsenin vafat etmesiyle görev, oğlu Ahmet'e tevcih buyurulmuştur.⁹⁰⁹ Mescide yapılan diğer görevlendirmelerde iki ferağ ve bir berat yenile şeklinde tayinler yapılmıştır.

Tablo 82: Hacireceb Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Bir	İvaz	Ömer ⁹¹⁰	Zilhicce 1140/Temmuz-Ağustos 1728
2	İmam	Bir	İvaz	Ömer Halife ⁹¹¹	Şevval 1144/Mart-Nisan 1732
3	İmam	Bir	Ömer	Ahmed ⁹¹²	Ramazan 1203/3 Mayıs-Haziran 1789
4	Kayyım	-	-	Hasan ⁹¹³	Şaban 1168/Mayıs-Haziran 1755

3.2.13. Dervişimam Mahallesi Mescid-i Atık/Eski Mescid-i Şerifi

Dervişimam Mahallesi Mescid-i Atık/ Eski Mescid ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde iki kayıt vardır. Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722 tarihli kayıta, mescide günlük yarım akçe vazife ücreti ile imam tayini yapılmıştır. Zilhicce 1171/Ağustos-Eylül 1758 tarihli kayıta ise mescide görevlendirilen imam ile ilgili ücret bilgisi yer almamaktadır. Mescide yapılan görevlendirmeler evladiyet şartına göre yapılmıştır. Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722 tarihli kayıta, mescid de imam olarak görev yapan İbrahim adlı kimsenin vafat etmesi üzerine görev, oğlu Mahmud'a Nâib Hacı Ali arzıyla tevcih buyurulmuştur.⁹¹⁴ İncelediğimiz diğer kayıta, mescidin imam'ı Mahmud'un beratı yenilenmiştir.

⁹⁰⁹ VGMA, HD, nr. 530, s.84, a-7

⁹¹⁰ Babası İvaz ferağından kalan imamlık görevi, Nâib Ömer arzıyla Ömer adında kişiye verilmiştir. VGMA, HD, nr.1144, s.45, a-9.

⁹¹¹ Babası İvaz'ın ferağından Ömer Halife'ye kalan İmamlık beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1073, s.87, a-11

⁹¹² Mescid de imam olan Ömer'in ölümüyle boşalan imamlık görevine, oğlu Ahmed berat ile atanmıştır. VGMA, HD, nr. 530, s.84, a-7

⁹¹³ Karacakaya Hacirecep Mahallesi Mescidi'nde kayyım Hasan'ın beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64 a-14.

⁹¹⁴ . VGMA, HD, nr. 1033, s.7, b-6.

Tablo 83: Dervişimam Mahallesi Mescid-i Atık/Eski Mescid Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	İbrahim	Mahmud ⁹¹⁵	Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722
2	İmam	-	-	Mahmud ⁹¹⁶	Zilhicce 1171/Ağustos-Eylül 1758

3.2.14. Sinan Fakîh Mahallesi Mescid-i Şerifi

Ayaş Kasabası, Sinan Fakîh Mahallesi Mescid-i Şerifi'ni, incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde, Hacı Mehmet Çelebi'nin bina eylediği yazmaktadır. Hacı Mehmet Çelebi adlı kimse mescidi inşa ettirmişte olabilir, tamir ettirmişte olabilir. Yani mescid çok daha eski bir tarihte inşa edilmiş olabilir. Mescid'in ulaşabildiğimiz bir vakfiyesi bulunmadığından kim tarafından hangi tarihte yapıldığının tespit edemiyoruz.

Mescid-i Şerif ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde iki kayıt vardır. Ramazan 1197/Temmuz-Ağustos 1783 tarihinde mescide ilk tayin şeklinde imam görevlendirilmiştir. Şaban 1194/Ağustos 1780 tarihli kayıta ise mescidin tamiri için bir mütevellî görevlendirilmiştir. Kayıtlarda ücret bilgisi yer almamaktadır.

Tablo 84: Sinan Fakîh Mahallesi Mescid-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	-	-	Mehmed ⁹¹⁷	Ramazan 1197/Temmuz-Ağustos 1783
2	Mütevellî	-	-	Şeyh Ahmed ⁹¹⁸	Şaban 1194/Ağustos 1780

⁹¹⁵ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Mescid-i Atık'te, imam olarak görev yapan İbrahim adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Mahmut'a, Nâib Hacı Ali arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1033, s.7, b-6.

⁹¹⁶ Ayaş Kazâsı, Dervişimam Mahallesi Mescid-i Atık'te, imam olarak görev yapan Mahmut adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-21.

⁹¹⁷ Ayaş Kasabası, Sinan Fakîh Mahallesi'nde, Hacı Mehmed Halis binası mescid de imam olmayıp, Nâib Hacı Mehmed arzıyla görev, Mehmed adlı kimseye tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1066, s.32, a-5.

⁹¹⁸ Ayaş Kasabası, Sinan Fakîh Mahallesi'nde, Hacı Mehmed Çelebi'nin bina eylediği mescid uzun zamandan beri tamir edilmemiş olup, tamiri gerekmektedir. Mescid'in tamiri ve bakımı için mütevellîye ihtiyaç duyulmaktadır. Mütevellîlik görevini en uygun kimse evlad-ı vakıfdan, ekber ve erşed olan Şeyh Ahmed'e Nâib Hacı Mehmed arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1066, s.35, b-1.

3.2.15. Ayaş Şeyh İzzeddin Tekyesi Mescid-i Şerifi

Ayaş Şeyh İzzeddin Tekyesi Mescid-i Şerifi ile ilgili sadece bir kayıt vardır. Zilkade 1109/Mayıs-Haziran 1698 tarihinde mescide ilk tayin şeklinde müezzin görevlendirmesi yapılmıştır. Ayaş Hurûfât Defterleri'nde tekve ve zâviye olarak Şeyh İzzeddin Tekkesi geçmemektedir. Tekke'nin mescidi ile ilgili Zilkade 1109/Mayıs-Haziran 1698 tarihli kayıt vardır.

Tablo 85: Ayaş Şeyh İzzeddin Tekyesi Mescid-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	Müezzin	-	-	Mustafa ⁹¹⁹	Zilkade 1109/Mayıs-Haziran 1698

3.2.16. Ayaş Bayramgünü Mescid-i Şerifi

Ayaş Bayramgünü Mescid-i Şerifi'nin günümüzde Ayaş'ın hangi mahallesinde olduğunu tespit edemedik. Ayaş'ta yaptığımız alan çalışmasında, 1989-1994 yılları arasında Ayaş'ta Belediye başkanlığıda yapan Mustafa SÜZEN'in verdiği bilgiye göre Şeyh Muhiddin Câmî'nin arka tarafına düşen açık alanda çok eskilerde ilçe halkının bayram namazını birlikte kıldığını, dolayısıyla mescidin bu alanda bir yerde olabileceğini ifade etti. Mustafa SÜZEN'in tarif ettiği alanı gezdiğimizde herhangi bir ize rastlanmamıştır. Ayaş Bayramgünü Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt vardır. Şevval 1110/Nisan 1699 tarihli kayıta mescide ilk tayin şeklinde imam görevlendirilmiştir. İmam'a ödenen ücret incelediğimiz kayıta mevcut değildir.

Tablo 86: Ayaş Bayramgünü Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	-	-	Seyyid Hüseyin ⁹²⁰	Şevval 1110/Nisan 1699

⁹¹⁹ Ayaş'ta, Şeyh İzzettin Tekyesi Mescidi'nde, müezzin olmayıp; Mustafa adlı kimse görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1140, s.58, a-7.

⁹²⁰ Ayaş'ta, Bayramgünü Mescidi'nde, imam görevini bırakmıştır. Mescide imam olarak Seyyid Hüseyin görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1140, s.58, b-3.

3.2.17. Hacımemei Mahallesi Mescid-i Şerifi

Hacımemei Mahallesi Mescid-i Şerifi ile ilgili Zilkade 1133/Ağustos-Eylül 1721 tarihli kayıttaki, mescidin adı Ali Dede Mescidi olarak geçmektedir. Mescidi'n banisi Ali Dede adlı kimse olabilir. Ancak Ali Dede adlı kimsenin adı mescidi tamir ettirdiği içinde verilmiş olabilir. Mescidi'n vakfiyesi bulunmadığından tam olarak hangi tarihte kim tarafından yapıldığını bilemiyoruz.

Hacımemei Mahallesi Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde altı kayıt vardır. Mescid ile ilgili en eski kayıt Zilkade 1133/Ağustos-Eylül 1721 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 26 Cemaziyelevvel 1221/11 Ağustos 1806 tarihlidir. Mescide incelediğimiz dönemde yarım akçe günlük vazife ücreti ile imam tayini yapılmıştır. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. 21 Receb 1180/4 Mart 1793 tarihli kayıttaki, mescid de imam olarak görev yapan Seyyid Hüseyin adlı kimsenin vefat etmesi üzerine, görev oğlu Osman'a, Nâib Mehmet Emin Şeyhzade arzıyla tevcih buyrulmuştur.⁹²¹ Diğer incelediğimiz kayıtlarda, iki berat yenileme, bir vafat, bir mahlûlünden ve bir ilk tayin şeklinde görevlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 87: Hacımemei Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	Osman	Seyyid İlyas ⁹²²	Zilkade 1133/Ağustos-Eylül 1721
2	İmam	Yarım	-	Seyyid Hüseyin ⁹²³	Zilkade 1171/Temmuz-Ağustos 1758
3	İmam	Yarım	-	Seyyid Hüseyin Halife ⁹²⁴	Safer 1192/Mart 1778

⁹²¹ VGMA, HD, nr. 530, s. 85, b-3.

⁹²² Ayaş Hacımemei Mahallesi, Ali Dede Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Osman adlı kimsenin mahlûlünden, Seyyid İlyas'a Nâib Seyyid Hasan arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.7, a-18.

⁹²³ Ayaş Kazâsı, Hacımemei Mescid-i Şerif'inde, imam olarak görev yapan Seyyid Hüseyin'in berstü yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s. 65, b-19.

⁹²⁴ Ayaş Hacımemei Mahallesi Mescid'ine, Zilhicce sene 1171/Ağustos-Eylül 1758 tarihinde imam olarak atanan Seyyid Hüseyin Halifenin beratı Safer sene 1192 /Mart 1778 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s. 64, b-13.

4	İmam	Yarım	-	Seyyid Musa ⁹²⁵	1 Cemaziyelâhir 1202/9 Mart 1788
5	İmam	Yarım	Seyyid Hüseyin	Osman ⁹²⁶	21 Receb 1180/4 Mart 1793
6	İmam	Yarım	Seyyid Musa	Seyyid Mustafa ⁹²⁷	26 Cemaziyelevvel 1221/11 Ağustos 1806

3.2.18. GÜDÜL KASABASI BAŞ MESCİD-i ŞERİFİ

Güdül Kasabası Baş Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt vardır. Cemaziyelevvel 1116/Eylül 1704 tarihli kayıta mescide günlük yarım akçe vazife ücreti ile imam tayini yapılmıştır.

Tablo 88: Güdül Kasabası Baş Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	Cemaleddin	Mustafa ⁹²⁸	Cemaziyelevvel 1116/Eylül 1704

3.2.19. GÜDÜL KASABASI MESCİD-i ŞERİFİ

Güdül Kasabası Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde üç kayıt vardır. Mescid ile ilgili en eski kayıt Receb 1174/Şubat-Mart 1761 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 14 Şaban 1233/19 Haziran 1818 tarihlidir. İncelenen dönemde mescide üç imam tayini yapılmıştır. İmam günlük yarım akçe vazife ücreti ile bu göreve tayin edilmiştir. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Receb 1174/Şubat-Mart 1761 tarihli kayıta, mescid de imam olarak görev yapan Mustafa

⁹²⁵ Ayaş Hacımeme Mahallesi Mescidi'nde, imam olmayıp, Nâib İsmail arzıyla Mehmed oğlu Seyyid Musa görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1060, s. 64, a-7.

⁹²⁶ Ayaş Hacımeme Mahallesi Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Seyyid Hüseyin adlı kimsenin vefat etmesi üzerine, görev oğlu Osman'a, Nâib Mehmed Emin Şeyhzade arzıyla tevcih buyruldu. Berat 21 Şevval sene 1222 /22 Aralık 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s. 85, b-3.

⁹²⁷ Ayaş Hacımeme Mahallesi Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Mehmed oğlu Seyyid Musa adlı kimsenin vefat etmesi ile oğlu Seyyid Mustafa'ya, Nâib Yakup arzıyla tevcih buyruldu. Berat 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s. 56, b-9.

⁹²⁸ Güdül Kasabası Baş Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Cemaleddin adlı kimsenin ferağından görev, torunu Mustafa'ya inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-29.

adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Ahmet Halife'ye, Nâib Seyyid İbrahim arzıyla tevcih buyurulmuştur.⁹²⁹ İncelediğimiz diğer kayıtlarda, iki vefat üzere görevlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 89: Güdül Kasabası Mescid-i Şerifi Personeli ve Günlük Vazife cretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	cret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	Mustafa	Ahmed Halife ⁹³⁰	Receb 1174/Şubat-Mart 1761
2	İmam	Yarım	Ahmed	Seyyid Mustafa ⁹³¹	25 Rebilair 1190/13 Haziran 1776
3	İmam	Yarım	Seyyid Mustafa	Seyyid Mustafa ⁹³²	13 Şaban 1233/19 Haziran 1818

3.2.20. Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Aşağı Mahalle Mescid-i Şerifi

Kesanöz/Yeşilöz Kasabası, Aşağı Mahalle Mescidi'nin vakfiyesi bulunmadığından kim tarafından hangi tarihte yapıldığını bilemiyoruz. İncelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde mescidin adı Odabaşızade Ahmet binası mescid olarak adlandırılmaktadır. Muhtemelen, Odabaşızade Ahmet mescidin banisi olmalıdır. Ya da mescidi tamir ettirdiği için mescide adı verilmiştir.

Kesanöz/Yeşilöz Kasabası, Aşağı Mahalle Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde dokuz kayıt vardır. Mescid ile ilgili en eski kayıt Safer 1180/Temmuz-Ağustos 1766 tarihli dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 17 Rebîülevvel 1229/9 Mart 1814 tarihli dir. İncelenen dönemde mescide yedi imam tayini yapılmıştır. İmam günlük yarım akçe vazife creti ile bu göreve tayin edilmiştir. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladı veya aileden birinin tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının

⁹²⁹ VGMA, HD, nr.1062, s.66, b-2.

⁹³⁰ Ayaş Kazâsı, Güdül Kasabası Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Ahmed Halife'ye Nâib Seyyid İbrahim arzıyla tevcih buyuruldu. VGMA, HD, nr.1062, s.66, b-2.

⁹³¹ Ayaş Kazâsı, Güdül Kasabası Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Ahmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Seyyid Mustafa'ya Kâdi Feyzullah arzıyla tevcih buyuruldu. Berat 11 B.1203/7 Nisan 1789 ve 21 Şevval 1225/19 Kasım 1810 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1066, s.35, a-9.

⁹³² Ayaş Kazâsı, Güdül Kasabası Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Ahmed oğlu Seyyid Mustafa'nın vefat etmesi üzerine görev, oğlu Seyyid Mustafa'ya berat ile inayet buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 534, s.88, b-5.

olmaması durumunda aile dışından biri kazâ kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Safer 1180/Temmuz-Ağustos 1766 tarihli kayıta, Aşağı Mahalle Mescid-i Şerifi'nde, imam olarak görev yapan Halil adlı kimse vefat etmiştir. Ecanipten yani aile dışından İsmail adlı kimsenin bir yolla göreve beratla tayin edilmiştir. Ancak görevi terk-i hizmet etmesiyle görev, evladiyet şartına uygun olarak, Halil'in oğlu Mehmed'e, Kadı Seyyid Abdülhamid arzıyla tevcih buyurulmuştur. Rebûlevvel 1204/Kasım-Aralık 1790 tarihli kayıta Mehmet'in vefatıyla göreve oğlu Mustafa adlı kimse tayin edilmesi gerekirken, ecanipten Molla Ahmet adlı kimse bir yolla göreve kendinî tayin ettirmiştir. Görevlendirmelerde evladiyet şartına uygun olmayan bu durum Mustafa adlı kimseye haksızlık olmuştur. Öncelikle Molla Ahmet görevden alınmıştır. Mustafa adlı kimse berat-ı âlîşan ile mescide imam olarak görevlendirilmiştir. Kadı İshak arzıyla Mustafa'nın tayini rûznâmçe-i askerîye bildirilmiştir. 13 Muharrem/5 Ocak 1814 tarihli kayıta ise Mustafa adlı kimsenin vefat etmesi ve evladının olamaması üzerine, Seyyid Hüseyin adlı kimse dilekçe ile göreve talib olmuştur. Bunun üzerine Ayaş sakinlerinden Mustafa ve Hüseyin adlı kimseler Mustafa'nın vefatını ve evladının olmadığına şahitlik etmişlerdir. Bunun üzerine Anadolu Kazaskeri Mevlana Mehmed Salih Efendizade Mehmet Salih Efendi'nin bilgisiyle Seyyid Hüseyin imam olarak mescide tayin edilmiştir.⁹³³ İncelediğimiz diğer kayıtlarda, üç berat yenileme ve iki vefat üzere görevlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 90: Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Aşağı Mahalle Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	-	Halil Halife ⁹³⁴	Safer 1145/Temmuz-Ağustos 1732
2	İmam	Yarım	Halil	İsmail ⁹³⁵	Muharrem 1183/Mayıs-Haziran 1769
3	İmam	Yarım	-	İsmail ⁹³⁶	Cemaziyelâhir 1189/Ağustos-Temmuz 1775

⁹³³ VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-17./ VGMA, HD, nr. 530, s.85, a-3./ VGMA, HD, nr. 534, s.87, a-5.

⁹³⁴ Keşanoz Kasabası, Odabaşızade Ahmed binası mescid de imam olarak görev yapan Halil Halife adlı kimsenin beratı Nâib Hüseyin arzıyla yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1073, s.87, b-15.

⁹³⁵ Keşanoz Kasabası, Odabaşızade Ahmed binası mescid de imam olarak görev yapan Halil adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu İsmail'e berat ile tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, b-16.

⁹³⁶ Keşanoz Kasabası, Odabaşızade Ahmed binası mescid de M.1183/Haziran 1769 tarihinden beri imam olarak görev yapan İsmail adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, b-5.

4	İmam	Yarım	Halil	Mehmed ⁹³⁷	Safer 1180/Temmuz-Ağustos 1766
5	İmam	Yarım	-	Mehmed ⁹³⁸	Zilkade 1190/Aralık 1776-Ocak 1777
6	İmam	Yarım	İsmail	Ahmed ⁹³⁹	Ramazan 1197/Temmuz-Ağustos 1783
7	İmam	Yarım	Molla Ahmed	Mustafa ⁹⁴⁰	Rebîülevvel 1204/Kasım-Aralık 1790
8	İmam	Yarım	Mustafa	Seyyid Hüseyin ⁹⁴¹	13 Muharrem/5 Ocak 1814
9	İmam	Yarım	Seyyid Hüseyin	Seyyid Molla Mustafa ⁹⁴²	17 Rebîülevvel 1229/9 Mart 1814

⁹³⁷ Keşanoz Kasabası, Aşağı Mahalle Mescid’-i Şerif’inde, Halil adlı kimse imamlık görevini yürütürken vefat etmesi üzerine, İsmail adlı kimsenin Halil ile bir akrabalığı olmamasına rağmen bir şekilde görevi beratla aldığı ancak terk-i hizmet etmesiyle görev Halil’in oğlu Mehmed, Kâdî Seyyid Abdülhamid arzıyla tevcih buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr. 1070, s.58, a-17.

⁹³⁸ Keşanoz Kasabası, Aşağı Mahalle Mescid’-i Şerif’inde, yarım akçe ile imamlık görevini yapan Mehmed’in beratı yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr. 1065, s.17, b-7.

⁹³⁹ Keşanoz Kasabası, Aşağı Mahalle Mescid’-i Şerif’inde, yarım akçe ile imamlık görevini yapan İsmail adlı kimsenin evladının olmaması ve ölmesiyle görev kardeşi Ahmed’e, Kâdî Seyyid Ömer arzıyla tevcih buyurulmuştur. Berat 7 Nisan 1789’da yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr. 1066, s.32, a-7.

⁹⁴⁰ Keşanoz Kasabası, Aşağı Mahalle Mescid’-i Şerif’inde, bulunan mescid de yarım akçe ile imamlık görevini yürüten Halil adlı kimsenin ölümüyle imamlık görevinin oğlu Mehmed’e verilmesi gerekirken, İsmail adlı kimsenin Halil ile herhangi bir akrabalığının olmamasına rağmen görevi bir şekilde berat ile üzerine almıştır. Bu durumun Mehmed’e haksızlık olduğunu ve yine adı geçen Mehmed’in ölümüyle görevin büyük oğlu Mustafa’ya verilmesi gerekirken, Mehmed’le akrabalığı olmamasına rağmen Molla Ahmed adındaki kişinin bir şekilde berat ile görevi üzerine aldığı belirtilmiştir. Babasının mirasından mahrum bırakılarak Mustafa’ya haksızlık yapıldığı belirtilmiştir. Anılan durum şu şekilde düzeltilmiştir: Öncelikle Molla Ahmed’in görevi sonlandırılarak Mustafa’nın eline berat-ı âlişan verilerek, rûznâmçe-i askeriye Kâdî İshak arzıyla bildirilmiştir. Adı geçen imamlık görevinde mutasarrıf olan Halil bundan önce ölmesiyle ecânbiden İsmail bir yolla berat ettirmiş olup, terk-i hizmet olmakla ref’inden Halil’in oğlu Mehmed’e Kâdî Abdurrahman arzıyla seksen senesi ramazanında tevcih olunmuştur. Berat, 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 sonra 4 Cemaziye’l-ahir sene 1223 /28 Temmuz 1808 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr. 530, s.85, a-3.

⁹⁴¹ Keşanoz Kasabası, Aşağı Mahalle Mescid’-i Şerif’inde, yevmi yarım akçe ile İmam olan Mustafa’nın evladının olmaması ve ölmesi üzerine boşalan göreve, Seyyid Ahmed oğlu Seyyid Hüseyin dilekçe ile başvurmuştur. İlgili ferman ve arzuhalin ortaya çıkmasıyla İstanbul’da bulunan Ayaş Kazâsı sakinlerinden Mehmed oğlu Mustafa ve Hasan oğlu Hüseyin adlı kimseler adı geçen Mustafa’nın evladının olmadığını haber vermişlerdir. Bunun üzerine Anadolu Kazâskerî Mevlana Mehmed Salih Efendizade Mehmed Salih Efendi eski berat gereğince bildirmesi ile Seyyid Hüseyin’e imamlık görevi tevcih buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr. 534, s.87, a-5.

⁹⁴² Keşanoz Kasabası, Aşağı Mahalle Mescid’-i Şerif’inde, yarım akçe ile imam olan Seyyid Hüseyin’in görevi bırakmasıyla oğlu Seyyid Molla Mustafa’nın göreve getirilmesi hususunda dilekçe vermiştir. Dilekçe gereğince eski berat saklanarak 28 Eylül 1814’te Seyyid Molla Mustafa görevlendirilmiştir. VGMA, *HD*, nr. 534, s.87, a-7.

3.2.21. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Kazancı Mescid-i Şerifi

Yeregözü/Sinanlı Kasabası Kazancı Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde beş adet kayıt vardır. Mescid ile ilgili en eski kayıt Ramazan 1109/Mart-Nisan 1698 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Cemaziyelâhir 1129/ Mayıs-Haziran 1717 tarihli'dir. İncelediğimiz dönemde mescide üç imam, bir müezzin, bir kayyım ve bir de ferraş tayini yapılmıştır. Mescid görevlilerinden imam ve müezzine günlük yarım akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Kayyım günlük bir akçe vazifeücreti ile tayin edilmiştir. İncelediğimiz kayıta ferraş'a ödenen ücretle ilgili bilgi yoktur. Mescide yapılan tayinlerde, iki vefat ve ilk tayin şeklinde görevlendirmeler yapılmıştır. Ramazan 1109/Mart-Nisan 1698 tarihli kaydın tamamı okunamamıştır. Sadece mescidde Hacı Mahmud adlı kimsenin imam olarak görev yaptığı bilgisi okunabilmiştir.⁹⁴³

Tablo 91: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Kazancı Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/ Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	Hacı Mahmud ⁹⁴⁴	-	Ramazan 1109/Mart-Nisan 1698
2	İmam	Yarım	İsmail	Osman ⁹⁴⁵	Cemaziyelâhir 1129/ Mayıs-Haziran 1717
3	Müezzin	Yarım	-	Ramazan ⁹⁴⁶	Cemaziyelâhir 1129/ Mayıs-Haziran 1717
4	Kayyım	Bir	-	Hamza ⁹⁴⁷	Receb 1117/ Ekim-Kasım 1705
5	Ferraş	-	Ömer	Şaban ⁹⁴⁸	Ramazan 1113/ Ocak-Şubat 1702

⁹⁴³ VGMA, HD, nr. 1140, s.58, a-6.

⁹⁴⁴ Yeregözü Kasabası, Kazancı Mescidi'nde Hacı Mahmut adlı kimse imam olarak görev yapmaktadır. Satırın kalanı okunamamıştır. VGMA, HD, nr. 1140, s.58, a-6.

⁹⁴⁵ Kazancı Mescidi'nde, imam olarak görev yapan İsmail adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Kâdî İbrahim arzıyla Osman'a tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1133, s.4, b-4.

⁹⁴⁶ Kazancı Mescidi'nde, müezzin olmayıp, Ramazan adlı kimse Kâdî İbrahim arzıyla görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1133, s.4, b-6.

⁹⁴⁷ Kazancı Mescidi'nde kayyım olmayıp, bir akçe ile Hamza adlı kimse görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-6.

⁹⁴⁸ Yeregözü Kasabası, Kazancı Mescidi'nde, ferraş görevini yürüten Ömer adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Şaban adlı kimseye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-13.

3.2.22. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Dönoğlu Mahallesi Mescid-i Şerifi

Yeregözü/Sinanlı Kasabası, Dönoğlu Mahallesi Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde dokuz kayıt vardır. Mescid ile ilgili en eski kayıt Ramazan 1121/Kasım-Aralık 1709 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakıt ise 20 Receb 1223/11 Eylül 1808 tarihlidir. İncelediğimiz dönemde mescide imam tayini yapılmıştır. Ramazan 1121/Kasım-Aralık 1709 ve Rebülevvel 1131/ Şubat-Mart 1719 tarihleri arasında mescide yapılan imam tayinlerinde, imam'a günlük yarım ve bir akçe arasında değişen vazife ücreti takdir edilmiştir. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kazâ kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Zilkade 1185/Şubat- Mart 1772 tarihli kayıta, mescid de imam olarak görev yapan Mehmet adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, büyük oğlu Kasım'a tevcih buyurulmuştur.⁹⁴⁹ Mescide tayin edilecek kimse ya da görevdeki kimsenin, imamlık görevinin liyakatını taşıması, göreve tayininde veya görevde kalabilmesinde çok önemli şartlardandır. 12 Muharrem 1212/7 Temmuz 1797 tarihli kayıta, mescid de imam olarak görev yapan Mehmet adlı kimsenin imamlık hizmetinin liyakatını taşımadığı, tüccar olduğu halde imamlık görevini yürütmeye çalıştığı, mahalle halkının dikkatini çekmiştir. Mahalle halkı durumu meclis-i şeriye şikâyet etmiş ve Mehmet adlı kimsenin görevden alınarak yerine, görevin liyakatını taşıyan, Ahmet adlı kimsenin imam olarak mescide tayinini talep etmişlerdir. Meclis-i Şeri'nin de uygun bulmasıyla görev, Nâib Seyyid Abdülvehab arzıyla Ebubekir oğlu Ahmet'e tevcih buyurulmuştur.⁹⁵⁰ Mescide yapılan diğer görevlendirmelerde, üç vefat, üç ibkâ berat ve bir ferağ üzerine tayinler yapılmıştır.

⁹⁴⁹ VGMA, HD, nr. 1058, s.36, a-9.

⁹⁵⁰ VGMA, HD, nr. 534, s.88, b-3.

Tablo 92: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Dönoğlu Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	Yusuf	Ahmed ⁹⁵¹	Ramazan 1121/Kasım-Aralık 1709
2	İmam	Bir	Ahmed Halife	Yusuf ⁹⁵²	Safer 1124/Mart-Şubat 1712
3	İmam	Yarım	-	Ahmed ⁹⁵³	Ramazan 1124/ Ekim 1712
4	İmam	Bir	Hüseyin	Ahmed ⁹⁵⁴	Rebûlevvel 1125/ Nisan-Mart 1713
5	İmam	Bir	Hüseyin	Mehmed ⁹⁵⁵	Rebûlevvel 1131/ Şubat-Mart 1719
6	İmam	Hasbî	Mehmed	Kasım ⁹⁵⁶	Zilkade 1185/Şubat- Mart 1772
7	İmam	Hasbî	Kasım	Mehmed ⁹⁵⁷	10 Muharrem 1203/ 11 Ekim 1788
8	İmam	Hasbî	Mehmed	Ahmed ⁹⁵⁸	12 Muharrem 1212/ 7 Temmuz 1797
9	İmam	Hasbî	Mehmed	Mehmed ⁹⁵⁹	20 Receb 1223/11 Eylül 1808

⁹⁵¹ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası, Dönoğlu Mahallesi'nde, bulunan Mescid-i Şerif'te imam olarak görev yapan Yusuf adlı kimsenin ferağından görev, Kâdî Recep arzıyla Ahmed'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1133 s.5, a-10.

⁹⁵² Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası, Dönoğlu Mahallesi'nde, bulunan Mescid-i Şerif'te bir akçe ile imam olarak görev yapan Ahmed Halife'nin vefat etmesi üzerine oğlu Hüseyin görevlendirilmiştir. Hüseyin adlı kimsenin ref'inden Yusuf adlı ibkâ berat ile görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-23

⁹⁵³ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası, Dönoğlu Mahallesi'nde, bulunan Mescid-i Şerif'te imamlığından alınan Ahmed adlı kimse, ibkâ berat ile görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-26

⁹⁵⁴ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası, Dönoğlu Mahallesi'nde, bulunan Mescid-i Şerif'te bir akçe ile imam olarak görev yapan Hüseyin üzerinden göreve, Ahmed adlı kimse ibkâ berat ile görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-17.

⁹⁵⁵ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası, Dönoğlu Mahallesi'nde, bulunan Mescid-i Şerif'te bir akçe ile imam olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Mehmed'e inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-15,

⁹⁵⁶ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Dönoğlu Mahallesi'nde, bulunan Mescid-i Şerif'te imam olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Seyyid Osman arzıyla büyük oğlu Kasım'a tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1058, s.36, a-9.

⁹⁵⁷ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Dönoğlu Mahallesi'nde, bulunan Mescid-i Şerif'te imam olarak görev yapan Kasım adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib İsmail arzıyla oğlu Mehmed'e tevcih buyurulmuştur. Berat 11 Receb 1203/7 Nisan 1789 ve 19 Şevval 1222/20 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1060, s.64, a-8.

⁹⁵⁸ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Dönoğlu Mahallesi'nde, bulunan Mescid-i Şerif'te hasbî imam olarak görev yapan İbrahim oğlu Mehmed adlı kimse imamlık hizmetine ehil olmadığı ve tüccar olduğu halde imamlık görevini yürütmeye çalışmaktadır. Mahalle halkı meclisi şer'îye başvurarak imamlık görevine, İbrahim oğlu Mehmed yerine Ebubekir oğlu Ahmed'in görevlendirilmesini istemiştir. Görev, Nâib Seyyid Abdülvehab arzıyla Ebubekir oğlu Ahmed'e tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 534, s.88, b-3.

⁹⁵⁹ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Kasabası Dönoğlu Mahallesi'nde, bulunan Mescid-i Şerif'te imam olarak görev yapan Kasım oğlu Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Nâib Hacı Mustafa arzıyla Leyla Hatun oğlu Mehmed adlı kimseye tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 534, s.88, a-9.

3.2.23. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Gayran Mahallesi Mescid-i Şerifi

Yeregözü/Sinanlı Kasabası, Gayran Mahallesi Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde üç kayıt vardır. Mescid ile ilgili en eski kayıt Rebûlevvel 1117/Haziran-Temmuz 1705 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Şevval 1199/Ağustos-Eylül 1799 tarihli'dir. İncelenen dönemde mescide imam tayini yapılmıştır. İmam hasbi yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Ramazan 1186/Kasım-Aralık 1772 tarihli kayıta, mescid de imam olarak görev yapan Abdülnebi adlı kimsenin vaft etmesi üzerine görev, oğlu Seyyid İsmail'e tevcih buyurulmuştur.⁹⁶⁰ Diğer iki görevlendirmede bir berat yenileme ve bir vefat üzere mescide tayinler yapılmıştır.

Tablo 93: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Gayran Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	-	Musa	Ahmed Halife ⁹⁶¹	Rebûlevvel 1117/Haziran-Temmuz 1705
2	İmam	Hasbî	Abdülnebi	Seyyid İsmail ⁹⁶²	Ramazan 1186/Kasım-Aralık 1772
3	İmam	Hasbî	-	Seyyid İsmail ⁹⁶³	Şevval 1199/Ağustos-Eylül 1799

3.2.23. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Mahkeme Mahallesi Mescid-i Şerifi

Yeregözü/Sinanlı Kasabası Mahkeme Mahallesi Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât kayıtlarında yedi adet kayıt vardır. Mescid ile ilgili en eski kayıt Şevval 1110/Nisan 1699 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 7 Muharrem 1225/12 Şubat 1810 tarihli'dir. İncelediğimiz dönemde mescide imam ve müezzin tayini

⁹⁶⁰ VGMA, HD, nr. 1059, s.27, a-3.

⁹⁶¹ Yeregözü Kasabası, Gayran Mahallesi Mescidi'nde, görevli Musa adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Ahmed Halife'ye tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-36.

⁹⁶² Yeregözü Kasabası, Gayran Mahallesi Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Abdülnebi adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Seyyid İsmail'e Nâib Seyyid Osman arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1059, s.27, a-3.

⁹⁶³ Yeregözü Kasabası, Gayran Mahallesi Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Seyyid İsmail'in beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-16.

yapılmıştır. Mescid görevlilerinden imam hasbî yani ücretsiz bu görevi yürütmüştür. Müezzin ise günlük yarım akçe vazife ücreti ile bu göreve tayin edilmiştir. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kaza kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Şevval 1132/Ağustos-Eylül 1720 tarihli kayıta, mescid de imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Hafız Mehmet'e tevcih buyrulmuştur.⁹⁶⁴ 22 Rebülevvel 1216/2 Ağustos 1801 tarihli kayıta ise mescidin imamı Seyyid Ali'nin vefatı ve evladının olmaması üzerine görev, ecanipten yani aile dışından Molla Ali adlı kimseye, Kadı Seyyid Mehmet arzıyla tevcih buyrulmuştur.⁹⁶⁵ 7 Muharrem 1225/12 Şubat 1810 tarihli kayıta ise mescid de imam olan Seyyid İbrahim adlı kimsenin vefatıyla görev, evladiyet şartına uygun olarak oğlu Ahmed adlı görevlendirilecektir. Ancak Ahmet adlı kimse görevi istememiştir. Ahmet'in görevi istememesi üzerine Nâib Hacı İshak arzıyla ecanipten yani aile dışından Seyyid Süleyman'a tevcih buyurulmuştur.⁹⁶⁶ 3 Cemaziyelâhir 1218/20 Eylül 1803 tarihli kayıta mescid de imam olarak görev yapan Molla Ali adlı kimse Ayaş'ta ikamet ettiği için görevine 10 ay gitmemiştir. Molla Ali görevden alınmıştır. Görev, Seyyid İbrahim adlı kimseye, Nâib Mustafa arzıyla tevcih buyrulmuştur.⁹⁶⁷ Diğer görevlendirmerde iki vefat, iki ilk tayin şeklinde tayinler yapılmıştır.

Tablo 94: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Mahkeme Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçeleri

Sıra No	Vazife	Ücret/ Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	-	-	Mustafa ⁹⁶⁸	Şevval 1110/Nisan 1699
2	Müezzin	Yarım	-	Ömer ⁹⁶⁹	Şevval 1132/Ağustos-Eylül 1720
3	İmam	Hasbî	Mustafa	Hafız Mehmed ⁹⁷⁰	Muharrem 1180/Haziran-Temmuz 1766

⁹⁶⁴ VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-14.

⁹⁶⁵ VGMA, HD, nr. 531, s.73, a-5.

⁹⁶⁶ VGMA, HD, nr. 533, s.90, a-6.

⁹⁶⁷ VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-6.

⁹⁶⁸ Ayaş'ta Yeregözü Kasabası Mahkeme Mahalle'si Mescidi imamı terk-i hizmet etmesiyle göreve, Mustafa adlı kimse tayin edilmiştir. VGMA, HD, nr.1140, s.58, b-4.

⁹⁶⁹ Ayaş'ta, Yeregözü Kasabası, Mahkeme Mescidi'nde, müezzin olmayıp, görev Nâib Hasan arzıyla Ömer adlı kimseye tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr.1133, s.7, a-8.

⁹⁷⁰ Yeregözü Kasabası, Mahkeme Mahallesi'nde, bulunan mescid de imam olan Mustafa adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Hafız Mehmed'e tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-14.

4	İmam	Hasbî	Hafız Mehmed	Seyyid Ali ⁹⁷¹	Şaban 1194/Temmuz-Ağustos 1780
5	İmam	Hasbî	Seyyid Ali	Molla Ali ⁹⁷²	22 Rebûlevvel 1216/2 Ağustos 1801
6	İmam	Hasbî	Molla Ali	Seyyid İbrahim ⁹⁷³	3 Cemaziyelâhir 1218/20 Eylül 1803
7	İmam	Hasbî	Seyyid İbrahim	Seyyid Süleyman ⁹⁷⁴	7 Muharrem 1225/12 Şubat 1810

3.2.24. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Dere Mahallesi Mescid-i Şerifi

Yeregözü/Sinanlı Kasabası Dere Mahallesi Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde dört adet kayıt vardır. Mescid ile ilgili en eski kayıt Muharrem 1121/Mart 1709 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 26 Cemaziyelâhir 1218/13 Ekim 1803 tarihli'dir. İncelenen dönemde mescide imam görevlendirmesi yapılmıştır. İmam'a günlük yarım akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. 9 Cemaziyevvel 1188/18 Temmuz 1774 tarihli kayıta, mescid de imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Ahmet'e tevcih buyrulmuştur.⁹⁷⁵ Diğer kayıtlarda mescide dört kayıta, vefat üzere tayinler yapılmıştır.

⁹⁷¹ Yeregözü Kasabası, Mahkeme Mahallesi'nde, bulunan mescid'de imam olan Hafız Mehmed adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Seyyid Ali'ye berat ile tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1066, s.35, a-18.

⁹⁷² Yeregözü Kasabası, Mahkeme Mahallesi'nde, bulunan mescid de imam olan Seyyid Ali'nin vefatı ve evladının olmaması üzerine görev, Molla Ali adlı kimseye Kâdî Seyyid Mehmed arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 531, s.73, a-5.

⁹⁷³ Yeregözü Kasabası, Mahkeme Mahallesi'nde, bulunan mescid de imam olan Molla Ali adlı kimse Ayaş Kazâsı sakini olduğundan, görev yerinde on ay bulunmamıştır. Molla Ali adlı kimse görevinin gereğini yerine getirmediğinden görev, Yeregözü Kasabası sakinlerinden Seyyid İbrahim adlı kimseye, Nâib Mustafa arzıyla tevcih buyruldu. Berat, 21 Şevval Sene 1222/22 Aralık 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-6.

⁹⁷⁴ Yeregözü Kasabası, Mahkeme Mahallesi'nde, bulunan mescid de imam olan Seyyid İbrahim adlı kimsenin vefatıyla görevi, oğlu Ahmed adlı kimse istememektedir. Ahmed'in görevi istememesi üzerine Nâib Hacı İshak arzıyla Seyyid Süleyman'a tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 533, s.90, a-6.

⁹⁷⁵ VGMA, HD, nr. 1059, s.27, a-11.

Tablo 95: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Dere Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	Mehmed	Hasan ⁹⁷⁶	Muharrem 1121/Mart-Nisan 1709
2	İmam	Yarım	Mustafa	Ahmed ⁹⁷⁷	9 Cemaziyelevvel 1188/18 Temmuz 1774
3	İmam	Yarım	Mustafa	Ahmed ⁹⁷⁸	Cemaziyelevvel 1188/ Temmuz-Ağustos 1774
4	İmam	Yarım	Ahmed	Ahmed ⁹⁷⁹	26 Cemaziyelâhir 1218/13 Ekim 1803

3.2.25. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Asirler Mahallesi Mescid-i Şerifi

Yeregözü/Sinanlı Kasabası Asirler Mahallesi Mescidi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt vardır. 26 Cemaziyelâhir 1218/13 Ekim 1803 tarihinde imam tayini yapılmıştır. İmam hasbi yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Kayıta, mescid de imam olarak görev yapan Seyyid İsmail adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Seyyid Abdülnebi Halife'ye berat ile tevcih buyrulmuştur.⁹⁸⁰

Tablo 96: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Asirler Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Hasbî	Seyyid İsmail	Seyyid Abdülnebi Halife ⁹⁸¹	26 Cemaziyelâhir 1218/13 Ekim 1803

⁹⁷⁶ Yeregözü Kasabası, Dere Mahallesi Mescidi'nde imam olarak görev yapan Mehmed adlı kimsenin vefatı üzerine görev, Nâib Salih arzıyla Hasan adlı kimseye tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-9.

⁹⁷⁷ Yeregözü Kasabası, Dere Mahallesi Mescidi'nde imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Ahmed'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1059, s.27, a-11.

⁹⁷⁸ Yeregözü Kasabası, Dere Mahallesi Mescidi'nde imam olarak görev yapan Mustafa adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Ahmed'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-20.

⁹⁷⁹ Yeregözü Kasabası, Dere Mahallesi Mescidi'nde imam olarak görev yapan Ahmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Ahmed adlı kimseye berat ile tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-4.

⁹⁸⁰ VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-5.

⁹⁸¹ Yeregözü Kasabası, Asirler Mahallesi Mescidi'nde imam olarak görev yapan Seyyid İsmail adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Seyyid Abdülnebi Halife'ye berat ile tevcih buyruldu. Berat 21 Şevval Sene 1222/22 Aralık 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56, a-5.

3.2.26. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Hoca Sinan Mahallesi Mescid-i Şerifi

Yeregözü/Sinanlı Kasabası Hoca Sinan Mahallesi Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde altı kayıt vardır. Mescid ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde en eski kayıt Zilkade 1110/Mayıs 1699 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın tarihli kayıt, Muharrem 1181/Mayıs-Haziran 1767 tarihli'dir. İncelenen dönemde mescide imam ve müezzin-kayyım tayini yapılmıştır. Câmî görevlilerinden imam'a günlük yarım akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Müezzin-kayyım tayininde ise ücret bilgisi yer almamaktadır. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladı ya da aileden birinin tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Muharrem 1181/Mayıs-Haziran 1767 tarihli kayıta, mescid de imam olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Molla Osman'a Kadı Abdurrahman arzıyla tevcih buyrulmuştur.⁹⁸² Zilkade 1177/Mayıs 1764 tarihli kayıta ise mescid de imam olarak görev yapan Osman adlı kimsenin vefatı üzerine görev, torunu Süleyman Halife'ye dedesinin eski beratı gereğince tevcih buyrulmuştur.⁹⁸³ İncelediğimiz diğer kayıtlarda üç vefat üzere, bir ilk tayin, bir ferağ ve bir berat yenime şeklinde tayinler yapılmıştır.

Tablo 97: Yeregözü/Sinanlı Köyü Hoca Sinan Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevde n Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	Mustafa	Osman ⁹⁸⁴	Zilkade 1110/Mayıs 1699
2	İmam	Yarım	-	Osman ⁹⁸⁵	Receb 1119/Eylül-Ekim 1707
3	İmam	Yarım	Hüseyin	Hasan ⁹⁸⁶	Muharrem 1133/Aralık- Kasım 1720
4	İmam	Yarım	Osman	Süleyman Halife ⁹⁸⁷	Zilkade 1177/Mayıs 1764

⁹⁸² VGMA, HD, nr. 1070, s.58, b-2.

⁹⁸³ VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-22.

⁹⁸⁴ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Köyü, Hoca Sinan Mahallesi Mescid-i Şerif'inde, imam olan Mustafa adlı kimsenin ferağından oğlu Osman'a inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1140, s.58, b-7.

⁹⁸⁵ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Köyü Hoca Sinan mahallesi Mescid-i Şerif'inde imam olan Osman adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-4.

⁹⁸⁶ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Köyü, Hoca Sinan Mahallesi Mescid-i Şerifi'nde, imam olan Hüseyin adlı kimsenin vefatı üzerine görev Nâib Hasan arzıyla Hasan'a tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.7 a-13.

5	İmam	Yarım	Hüseyin	Molla Osman ⁹⁸⁸	Muharrem 1181/Mayıs-Haziran 1767
6	Müezzi-Kayyım	-	-	Abdurrahman Halife ⁹⁸⁹	Ramazan 1139/Nisan-Mayıs 1727

3.2.27. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Faraki Mahallesi Mescid-i Şerifi

Yeregözü/Sinanlı Kasabası Faraki Mahallesi Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterlerin dört adet kayıt bulunmaktadır. Mescid ile ilgili en eski kayıt Zilkade 1110/Mayıs 1699 tarihli olup, bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze e yakın kayıt ise Şevval 1137/Nisan 1725 tarihli. İncelenen dönemde mescide imam, müezzin ve müezzin-kayyım tayini yapılmıştır. Mescid görevlilerinden imam ve müezzi-kayyım'a günlük yarım akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Müezzin görevlendirmesinde ise ücret bilgisi yoktur. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Muharrem 1126/Ocak-Şubat 1714 tarihli kayıta, mescid de imam olarak görev yapan Abdülnebi adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu İsmail'e Kadı Mehmet arzıyla tevcih buyrulmuştur.⁹⁹⁰ Diğer görevlendirmelerde bir vefat üzere, bir ilk tayin ve bir berat yenileme ile tayinler yapılmıştır.

⁹⁸⁷ Ayaş Kazâsı, Yeregözü Köyü Hoca Sinan Mahallesi bulunan mescid-i şerif'te, imam olan Osman adlı kimsenin vefatı üzerine görev, torunu Süleyman Halife'ye dedesinin eski beratı gereğince tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-22.

⁹⁸⁸ Yeregözü Kasabası, Hoca Sinan Mahallesi bulunan mescid-i şerif'te, imam olan Hüseyin adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Molla Osman'a Kâdî Abdurrahman arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, b-2.

⁹⁸⁹ Ayaş Kazâsı'na tâbi Yeregözü nâm köyde Hoca Sinan Mahallesi'nde, vakî mescid-i şerif'te müezzin ve kayyım olmayıp, Abdurrahman Halife'ye inayet buyruldu. VGMA, HD, nr. 1143, s.79 a-4.

⁹⁹⁰ VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-2.

Tablo 98: Yeregözü/Sinanlı Kasabası Faraki Mahallesi Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	İsmail	Abdülnebi ⁹⁹¹	Zilkade 1110/Mayıs 1699
2	İmam	Yarım	Abdülnebi	İsmail ⁹⁹²	Muharrem 1126/Ocak-Şubat 1714
3	Müezzin-Kayyım	Yarım	-	Receb ⁹⁹³	Safer 1127/Şubat-Mart 1715
4	Müezzin	-	-	Hüseyin Zekeriya ⁹⁹⁴	Şaban 1137/Nisan-Mayıs 1725

3.2.28. Başbereket Köyü Mescid-i Şerifi

Başbereket Köyü Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde üç adet kayıt vardır. Mescid ile ilgili en eski kayıt Şevval 1139/Mayıs-Haziran 1727 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Muharrem 1181/Mayıs-Haziran 1767 tarihli'dir. İncelenen dönemde mescide imam tayini yapılmıştır. Mescid'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Muharrem 1181/Mayıs-Haziran 1767 tarihinde mescid de imam olarak görev yapan Molla Ali adlı kimsenin mahlûlünden görev, Kadı Seyyid Abdurrahman arzıyla oğlu Molla Ahmet'e tevcih buyrulmuştur.⁹⁹⁵ Diğer görevlendirmelerde bir mahlûlünden ve bir berat yenileme ile tayinler yapılmıştır.

⁹⁹¹ Yeregözü Kasabası, Faraki Mahallesi Mescidi'nde, imam olarak görev yapan İsmail adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Abdülnebi adlı kimseye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1140, s.58, b-5.

⁹⁹² Yeregözü Kasabası, Faraki Mahallesi Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Abdülnebi adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu İsmail'e Kâdî Mehmed arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-2.

⁹⁹³ Yeregözü Kasabası, Faraki Mahallesi Mescidi'nde, müezzin ve kayyım olmayıp, Ahmed oğlu Receb adlı kimse Kâdî Ahmed arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-6.

⁹⁹⁴ Yeregözü Kasabası, Ferakfaki Mahallesi Mescidi'nde, müezzin olarak görev yapan Hüseyin Zekeriya adlı kimsenin beratı Nâib Mahmut arzıyla yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1137, s.54, a-8.

⁹⁹⁵ VGMA, HD, nr. 1070, s.58, b-3.

Tablo 99: Başbereket Köyü Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	-	Hüseyin ⁹⁹⁶	Şevval 1139/Mayıs-Haziran 1727
2	İmam	Yarım	Hüseyin	Ali ⁹⁹⁷	Muharrem 1173/Ağustos-Eylül 1759
3	İmam	Yarım	Molla Ali	Molla Ahmed ⁹⁹⁸	Muharrem 1181/Mayıs-Haziran 1767

3.2.29. Sapanlı Köyü Mescid-i Şerifi

Sapanlı Köyü Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât defterlerde bir kayıt vardır. 16 Şevval 1204/29 Haziran 1790 tarihinde mescide imam tayini yapılmıştır. Mescide daha önceki bir tarihte, hisseli müşterek imam tayini yapılmıştır. Kayıta, Mehmet adlı kimsenin kendi hissesine beratı vardır. Diğer hissenin beratı da Nâib Mustafa arzıyla Mehmet adlı kimseye verilmiştir.

Tablo 100: Sapanlı Köyü Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Hasbî	-	Mehmed ⁹⁹⁹	13 Şevval 1204/29 Haziran 1790

3.2.30. Çağa Köyü Mescid-i Şerifi

Çağa Köyü Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde iki kayıt vardır. Mescide tayin edilen imam hasbî yani ücret almadan bu göreve tayin edilmiştir. Mescid ile ilgili en eski kayıt 21 Rebülevvel 1188/1 Haziran 1774 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 28 Zilkade 1249/8 Nisan 1834 tarihlidir. Mescid ile

⁹⁹⁶ Başbereket Köyü Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin beratı Nâib İsmail arzıyla yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1143, s.79, b-7.

⁹⁹⁷ Başbereket Köyü Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Kâdî Seyyid Mehmed arzıyla Ali'ye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-27.

⁹⁹⁸ Başbereket Köyü Mescidi'nde, imam olarak görev yapan Molla Ali adlı kimsenin mahlûlünden görev, Kâdî Seyyid Abdurrahman arzıyla oğlu Molla Ahmed'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, b-3.

⁹⁹⁹ Sapanlı Köyü Mescidi'nde, hasbî İmam olan Mehmed mutasarrıf olup elinde beratı olmakla birlikte diğer hissesine yeniden adı geçen Mehmed'e Nâib Mustafa arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 530, s.85, a-1.

ilgili vakfiye bulunmadığından kim tarafından hangi tarihte yapıldığını bilemiyoruz. Ancak incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde mescidin adı Ahmet Ağa binası mescid olarak yazılmıştır. Muhtemelen mescidi Ahmet Ağa adlı kimse inşa ya da tamir ettirmiştir.

Tablo 101: Çağa Köyü Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Hasbî	-	Ali ¹⁰⁰⁰	21 Rebiülvvel 1188/1 Haziran 1774
2	İmam	Hasbî	Hacı Osman	Osman ¹⁰⁰¹	28 Zilkade 1249/8 Nisan 1834

3.2.31. Zeyve Köyü Mescid-i Şerifi

Zeyve Köyü Mescid-i Şerifi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde iki adet kayıt vardır. Mescid ile ilgili en eski kayıt Şevval 1177/Nisan-Mayıs 1764 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Rebûlevvel 1191/Nisan-Mayıs 1777 tarihlidir. Yarım akçe günlük vazife ücreti ile mescide imam tayini yapılmıştır. Mescide yapılan görevlendirmelerde bir ilk tayin ve bir berat yenilemesi yapılmıştır.

Tablo 102: Zeyve Köyü Mescidi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	İmam	Yarım	-	Halil ¹⁰⁰²	Şevval 1177/Nisan-Mayıs 1764
2	İmam	Yarım	-	Halil ¹⁰⁰³	Rebûlevvel 1191/Nisan-Mayıs 1777

¹⁰⁰⁰ Çağa Köyü, Ahmed Ağa binası mescid de, imam olmayıp göreve, Nâib Şeyhzade Ahmed arzıyla Hacı Osman oğlu Ali görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1059, s.27, a-9.

¹⁰⁰¹ Çağa Köyü, Ahmed Ağa binası mescid de, Şevval sene 1188/Aralık 1774-Ocak 1755 tarihinden beri imam olarak görev yapan Hacı Osman adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Osman'a, Nâib Seyyid Ahmed arzıyla merkûma tevcih buyuruldu. VGMA, HD, nr. 536, s.53, b-18.

¹⁰⁰² Zeyve Köyü, Hacı Ebubekir Mescidi'ne, Halil adlı kimse, Kâdî Şeyh Abdurrahman arzıyla görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1170, s.57, a-23.

¹⁰⁰³ Zeyve Köyü, Hacı Ebubekir Mescidi'nde, Şevval 1177/Nisan-Mayıs 1764 tarihinden itibaren imam olarak görev yapan Halil adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, b-11.

3.2.32. Saray Köyü Yaylası Musallası

Saray Köyü Yaylası Musallası ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde iki kayıt vardır. 12 Şaban 1233/17 Haziran 1818 ve 3 Muharrem 1246/24 Haziran 1830 tarihli kayıtlarda, Saray Köyü halkı yılın belli günlerinde, eski zamanlardan beri gelenekselleşmiş bir uygulama olarak, yaylaya çıkmaktadır. Köy halkı izni hümayunla cenaze namazlarını ve vakit namazlarını kılmak için musalla yaptırmıştır. İncelediğimiz dönemde hasbi yani ücret almadan musallaya hatip tayini yapılmıştır. Musallaya yapılan görevli değişikliğinde, 1 ilk tayin şeklinde ve 1 vefat üzere görevlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 103: Saray Köyü Yaylası Musallası Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	Hatip	Hasbî	-	Hüseyin ¹⁰⁰⁴	12 Şaban 1233/17 Haziran 1818
2	Hatip	Hasbî	Hüseyin	Hüseyin ¹⁰⁰⁵	3 Muharrem 1246/24 Haziran 1830

3.2.33. Ferahfaki Mahallesi Sülüklüpnar Mescid-i Şerifi ve Vakfı

Sülüklüpnar Mahallesi, Ayaş Ferahfaki Mahallesi'nde bulunmaktadır. Mescid vakfı ile ilgili iki kayıt mevcuttur. Mescid ile ilgili en eski kayıt 15 Şevval 1204/28 Haziran 1790 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 26 Zilhicce 1228/20 Aralık 1813 tarihli'dir. İncelediğimiz kayıtlarda, Kacakaya Köyü sakinlerinden olan, Mehmet Çelebi adlı kimsenin, Ferahfaki Mahallesi'nde bulunan Sülüklüpnar adlı mahalde, yaptırdığı mescidin giderlerini karşılamak için yine Sülüklüpnar Mahallesi'nde bulunan han ve dükkânları Muslihiddin adlı kimse vakfetmiştir. 15 Şevval 1204/28 Haziran 1790 tarihli kayıta, vakfin mutasarrıf ve

¹⁰⁰⁴ Saray Köyü halkı için yılın belli günleri yaylaya çıkmak gelenekselleşmiş bir uygulamadır. Köy halkı izn-i hümayunla yaylaya, namaz kılmak ve cenaze törenleri için musalla bina etmişlerdir. Musallaya hatip lazım olmuş olup göreve, Nâib Seyyid Hüseyin Rüştü arzıyla Hüseyin adlı kimse atanmıştır. VGMA, HD, nr.534,s.88, b-8.

¹⁰⁰⁵ Saray Köyü halkı için yılın belli günleri yaylaya çıkmak gelenekselleşmiş bir uygulamadır. Köy halkı izn-i hümayunla yaylaya, namaz kılmak ve cenaze törenleri için musalla bina etmişlerdir. Musallaya hatip olarak görev yapan Hüseyin adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Hüseyin'e Nâib Mimarzade Seyyid Hüseyin Hamid arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.536, s.53, b-11.

mütevellisi olmanın şartlarında zikredilmiştir. Buna göre; vakıfta mutasarrıf olarak görevlendirilecekler verilen tevliyet şartı; ekber ve erşed ile evladiyyet bağı olanlara verilecektir. İşte bu şartlarda mutasarrıf olan Şeyh Ahmet adlı kimsenin vefatı üzerine, evlad-ı vakıftan ve ekber, erşed olan kardeşi Mehmet'e tevcih buyrulmuştur. 26 Zilhicce 1228/20 Aralık 1813 tarihli kayıta ise vefat eden Mehmet'in yerine ekber ve erşed olan oğlu Molla Hasan müteveli olmuştur.

Tablo 104: Sülüklüpnar Mahalesi Mescidi Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	Mütevelli	Sekiz	Şeyh Ahmed	Mehmed ¹⁰⁰⁶	15 Şevval 1204/28 Haziran 1790
2	Mütevelli	Sekiz	Mehmed	Molla Hasan ¹⁰⁰⁷	26 Zilhicce 1228/20 Aralık 1813

3.3. Tekke ve Zâviyeler

Tekke ve Zâviyeler, İslam kültürü ve yaşantısı açısından uzun dönemler boyunca önemli roller üstlenmiştir. Tasavvuf düşüncesinin ve anlayışının yoğrulup topluma sunulduğu merkezler halini almışlardır. İslam dünyasında tekke ve Zâviyelerin ortaya çıkması ile tasavvuf düşüncesinin yeşermesi hemen hemen aynı zamanlara denk gelmektedir. Tekke ve Zâviyeler zamanla küçüklük, büyüklük, merkezi durumda olma gibi özelliklerine göre farklı şekilde isimlendirilmişlerdir. Genel olarak tekkelerin küçük olan tipleri için Zâviye, bunun biraz daha büyük olanlarına dergâh, hankâh; merkezi durumdaki büyük tekkeler için ise âsitane tabirleri kullanılmıştır.¹⁰⁰⁸ Tekke ve Zâviye adlarının

¹⁰⁰⁶ Ayaş Ferahfaki Mahallesi, Sülüklüpnar nâm mahalde, Şeyh Ahmed adlı kimsenin babası Muslihiddin adlı kimse, dört tarafı ve hududu belli büyük mülkleri, han ve dükkânları vakfetmiştir. Vakıfta mutasarrıf olarak görevlendirilecekler verilen tevliyet şartı; ekber ve erşed ile evladiyyet bağı olanlara verilecektir. Bu şartlarda mutasarrıf olan, Şeyh Ahmed adlı kimsenin ölümüyle mahlûlünden ekber ve erşed, evlad-ı vakıftan, kardeşi Mehmed'e Nâib Şeyhzade Mehmed Emin arzıyla tevcih buyrulmuştur. Berat 4 Cemaziye'l-ahir sene 1223/28 Temmuz 1808 yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s.85, a-10.

¹⁰⁰⁷ Ayaş'ta Karacakaya Mahallesi sükkanından, Mehmed Çelebi demekle ma'ruf el-Hac Mehmed mahalle-i mezbûrede Sülüklüpnar nâm mahallede bina eylediği mescid-i şerife kazâ-i mezbûre sükunda etraf-ı erba'sına ma'lum mahdûd mülk kebir han ve dekâkını vakf ve şurut edip ve tevliyetini ekber ve erşed evladına şart itmekle tevliyet-i mezkûr yevmi sekiz akçe ile evladiyet ve meşrutiyet üzere mutasarrıf olan Mehmed Ali evlad-ı vakf fevt mahlûlünden sulbi oğlu aslah erşed Molla Hasan bin Mehmed'e Kâdisı Seyyid Süleyman arzıyla tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 534, s.87, a-4.

¹⁰⁰⁸ Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, "Tekke" md., s. 269.

birbirinin yerine kullanılmıştır. Veli Dede Tekkesi incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde tekke olarak geçmektedir. H.1281-82/M.1864-65 tarihli Ankara Vakıf Muhasebe Defteri'nde ise “ *Ayaş Kazası Tekke Karye'sinde kâin Veli Dede Zâviyesi*”¹⁰⁰⁹ ifadesi kullanılmıştır.

Türk kültüründe önemli bir yeri olan tekke/zâviyeler, tasavvuf düşüncesi, terbiyesi ve anlayışının derinlemesine işlendiği kurumlardır. Tekke/ zâviye, “herhangi bir tarikata mensup dervişlerin bir şeyhin idaresinde topluca yaşadıkları ve gelip geçen yolculara ücretsiz yiyecek, içecek ve yatacak yer sağladıkları, yerleşme merkezleri veya yol güzergâhlarındaki bina yahut bina topluluğunu ifade etmektedir”. Selçuklu ve Osmanlı zâviyelerinde; mescid, tevhidhâne/semahhâne, türbe, derviş ve misafir odaları/hücreleri, mutfak ve erzak ambarı, hamam, ahırlar ve bazen bir kütüphane bulunmaktadır. Tekke ve zâviyeler, sürekli ikâmet eden dervişler için dinî-tasavvufî eğitim/terbiye merkezi/okulu, halka yönelik olarak şeyhin belli günlerde yaptığı vaaz ve nasihatleri ile eğitim, edebiyat ve müzik alanında yazılı kültürün kır merkezlerindeki en önemli temsilcisi olarak, birer halk eğitim ve kültür merkezi olmuşlardır. Bulundukları bölgelerdeki tesir güçlerini gelen-geçen yolcular ve tarikat birliktelikleri vasıtasıyla genişletmişlerdir. Bundan dolayı siyâsî otorite bu kurumlara bazen isteyerek bazen istemeyerek hattâ mecburî olarak destek vermek durumunda kalmıştır.¹⁰¹⁰

İncelediğimiz dönemde Hurûfât Defterleri'nde geçen Ayaş'ta 3, tekke ve 13 zâviye bulunmaktadır. Tekke Köyü'nde Veli Dede Tekkesi ve Yoldum Köyü'nde Kürdeşen? Tekkesi bulunmaktadır. Ayaş merkezde Seyyid Seyfullah Zâviyesi bulunmakla birlikte, Yeregözü/Sinanlı Kasabası'nda Sinan Bey Zâviyesi, Şeyh Salih Zâviyesi ve Ahî Selman Zâviyesi bulunmaktadır. Keçiler (Kiçiler)/Kayı Köyü'nde ise Şeyh Evren Zâviyesi, Seyyid Seyfeddin Zâviyesi ve Şeyh Maruf Zâviyesi bulunmaktadır. Osman Dede Zâviyesi Hurûfât kayıtlarına göre Oltan Köyünde bulunmaktadır. H.1281-82/M.1864-65 tarihli Ankara Vakıf Muhasebe Defteri'nde ise zâviye; Ayaş Kazası, Evliya Köyü'nde bulunmaktadır. Yaptığımız alan çalışmasında Osman Dede türbesinin Ayaş'ın Akkaya Köyü'nde bulunduğu tespit edilmiştir. Çağa Köyü'nde, Şeyh Oruç Zâviyesi, Cimder/Kavaközü

¹⁰⁰⁹ VGMA, *defter no.1974*, s. 53b.

¹⁰¹⁰ Mustafa Alkan, “Osmanlı Döneminde Adana Sancağı'nda Kurulan Tekkeler/Zâviyeler ve Türbeler”, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 39, Haziran 2006, s. 21, 22.

Köyü’nde Samud Bâli Zâviyesi, Zeyve Köyü’nde Zıvıcı Dede Zâviyesi ve Çukurvıran/Çukurören Köyü’nde Emrem Sultan Zâviyesi bulunmaktadır.

Tablo 105: Hurûfât Defterine Göre Ayaş’ta Bulunan Tekke ve Zâviyeler

Sıra No	Mescidin Adı	Bulunduğu Mahalle ve Köy
1	Veli Dede Tekkesi	Tekke Köyü
2	Kürdeşen? Tekkesi	Yoldum Köyü
3	Seyyid Seyfullah Zâviyesi	Ayaş Merkez
4	Sinan Bey Zâviyesi	Yeregözü/Sinanlı Kasabası
5	Şeyh Salih Zâviyesi	Yeregözü/Sinanlı Kasabası
6	Ahî Selman Zâviyesi	Yeregözü/Sinanlı Kasabası
7	Osman Dede Zâviyesi	Akkaya Köyü
8	Şeyh Oruç Zâviyesi	Çağa Köyü
9	Samud Bâli Zâviyesi	Cimder/Kavaközü Köyü
10	Zıvıcı Dede Zâviyesi	Zeyve Köyü
11	Emrem Sultan Zâviyesi	Çukurvıran/Çukurören Köyü
12	Şeyh Maruf Zâviyesi	Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü
13	Seyyid Seyfeddin Zâviyesi	Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü
14	Şeyh Evren Zâviyesi	Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü

3.3.1. Veli Dede Tekkesi

Veli Dede Tekkesi, günümüzde Tekke Köyü’nde bulunmaktadır. İncelediğimiz Hurûfât Defterleri’nde tekkenin hangi mahalde olduğu yazmamaktadır. H.1281-82/M.1864-65 tarihli Ankara Vakıf Muhasebe Defteri’nde “ *Ayaş Kazâsı Tekke Karye’sinde kâin Veli Dede Zâviyesi*”¹⁰¹¹ ifadesi kullanılmıştır. Ancak Hurûfât Defterleri’nde tekkenin adı Veli Dede Tekyesi, olarak yazılırken, Ankara Vakıf Muhasebe Defteri’nde zâviye olarak yazılmıştır. Ankara Vakıf Muhasebe Defteri’nde “*Vakf-ı mezburenin vakfiyesi olmayub*”¹⁰¹² denilmiştir. Veli Dede Tekkesi’nin vakfiyesi bulunmadığından hangi tarihte yapıldığını bilemiyoruz. Veli Dede Tekkesi’nin bugün

¹⁰¹¹ VGMA, defter no.1974, s. 53b.

¹⁰¹² VGMA, defter no.1974, s. 53b.

bulunduğu yerde 1282/1865 tarihli onarım kitabesi bulunmaktadır. Kitabede; “*Harab olmuşdu bir Câmî ile dergâh-ı veli dede. Yeniden yaptı Hacı Rüstem Ağa sıdk-ı niyetle. Muvafak oldu rah-ı hakda hakka böyle hayrata. Eyler Tekke ahalisi sua ol zata dikkat. Dedim i’marına tarih-i hayrı harf-i mü’cemle. Ne a’la türbe ta’mir oldu ve illa sa’y u himmetle.*” yazmaktadır. Anlamı şu şekilde tercüme edilebilir. Câmî ve Veli Dede dergâhı harap olmuştu. İçten samimi bir istekle Hacı Rüstem Ağa Câmî ve Veli Dede Dergâhı’nı yeniden yaptırdı. Böylelikle Hacı Rüstem Ağa gerçekten hak yolunda hayırlara muvaffak oldu. Köy halkı daima Hacı Rüstem Ağa’ya daima dua eder. Hayrı imarına noktalı harfle tarih dedim. Hacı Rüstem Ağa’nın yüksek gayret ve çalışmasıyla türbe ne güzel oldu. Kitabeden anladığımız kadarıyla 1865 tarihinde Rüstem Ağa adlı kimse dergâhın yanında câminin tamirinde yaptırmıştır.

Veli Dede Tekkesi’yle alakalı Hurûfât Defterleri’nde sekiz kayıt mevcuttur. En eski kayıt Muharrem 1133/Kasım-Aralık 1720 tarihli olup, günümüze en yakın kayıt ise 27 Şaban 1249/9 Ocak 1834 tarihlidir. İncelediğimiz dönemde tekkeye, sekiz tekke şeyhi görevlendirmesi yapılmıştır. Tekke şeyhi görevlendirmesinde incelediğimiz Hurûfât Defterleri’nde ücret bilgi yoktur. H.1281-82/M.1864-65 tarihli Ankara Vakıf Muhasebe Defteri’nde muarrer maaş olarak 280 gurus para ödenmişti. Bu maaş kâtibe ve tekke nişine ödenen maaştır.¹⁰¹³ Hurûfât Defterleri’nde kâtip ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Tekke’deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. 24 Zilhicce 1220/15 Mart 1806 tarihli kayıta, Veli Dede Tekyesi, Tekke-nişini Seyyid Mehmet ve Seyyid İbrahim iştirak mutasarrıfları iken, Seyyid Mehmet’in vefat etmesi üzerine yarım hisse mutasarrıflığı büyük oğlu Seyyid İsmail’e, Nâib Yakup arzıyla tevcih buyrulmuştur.¹⁰¹⁴ Diğer kayıtları incelediğimizde tekkede görevli değişikliği üç berat yenilemesi, iki mahlûlünden ve iki vefat üzere gerçekleşmiştir.

¹⁰¹³ VGMA, *defter no.1974*, s. 53b.

¹⁰¹⁴ VGMA, *HD, nr.532*, s.56, b-6.

Tablo 106: Veli Dede Tekkesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Tekke Şeyhi	-	Şeyh Mustafa	Seyyid Şeyh Mehmed ¹⁰¹⁵	Muharrem 1133/Kasım-Aralık 1720
2	Tekke Şeyhi	-	Şeyh Mehmed	Seyyid İsmail Seyyid Hüseyin ¹⁰¹⁶	Safer 1149/Haziran-Temmuz 1736
3	Tekke Şeyhi	-	-	Seyyid İsmail ¹⁰¹⁷	Cemaziyelevvel 1171/Ocak-Şubat 1758
4	Tekye Şeyhi	-	-	Seyyid İsmail Seyyid Hüseyin ¹⁰¹⁸	Cemaziyelevvel 1168/Şubat-Mart 1755
5	Tekye Şeyhi	-	-	Seyyid Mehmed Seyyid İbrahim ¹⁰¹⁹	Rebîülevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774
6	Tekke Şeyhi	-	Seyyid Mehmed Seyyid İbrahim	Seyyid İsmail ¹⁰²⁰	24 Zilhicce 1220/15 Mart 1806
7	Tekke Şeyhi	-	Seyyid Mehmed Seyyid İbrahim	Seyyid Musa ¹⁰²¹	24 Zilhicce 1220/15 Mart 1806
8	Tekke Şeyhi	-	Seyyid İsmail	Seyyid Mehmed Seyyid Ali ¹⁰²²	27 Şaban 1249/9 Ocak 1834

¹⁰¹⁵ Ayaş Kazâsı, Veli Dede Tekyesi'nde, tekke-nişinlik olan Şeyh Mustafa mahlûlünden görev, Seyyit Şeyh Mehmed'e Nâibi Hasan arzıyla tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.7, a-12.

¹⁰¹⁶ Veli Dede Tekkesi tekke-nişini olan Seyyit Şeyh Mehmed mahlûlünden, oğulları Seyyid İsmail ve Seyyit Hüseyin'e babaları beratı gereğince tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-9.

¹⁰¹⁷ Veli Dede tekke-nişinlik mutasarrıfı olan Seyyid İsmail'in beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-8.

¹⁰¹⁸ Veli Dede Tekyesi'nde, Safer 1149/1736 Haziran-Temmuz tarihinden beri tekke şeyhi olan Seyyid İsmail ve Seyyid Hüseyin'in beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-13.

¹⁰¹⁹ Veli Dede Tekyesi'nde Safer sene 1184/Mayıs-Haziran 1770 tarihinden beri tekke şeyhi olan Seyyid Mehmed ve Seyyid İbrahim'in beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-9.

¹⁰²⁰ Veli Dede Tekyesi, tekke-nişini Seyyid Mehmed ve Seyyid İbrahim iştirak mutasarrıfları iken, Seyyid Mehmed'in vefat etmesi üzerine yarım hisse mutasarrıflığı büyük oğlu Seyyid İsmail'e Nâib Yakup arzıyla tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval Sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56, b-6.

¹⁰²¹ Veli Dede Tekyesi, tekke-nişini Seyyid Mehmed ve Seyyid İbrahim iştirak mutasarrıfları iken, Seyyit İbrahim'in vefat etmesi üzerine yarım hisse mutasarrıflığı büyük oğlu Seyyid Musa'ya Nâib Yakup arzıyla tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56, b-8.

3.3.2. Haydar Dede Tekkesi Vakfı

Haydar Dede Tekkesi Vakfı ile ilgili incelediğimiz, Ankara Sancağı Evkâf Defterleri'nde kayıt bulunamamıştır. Güdül Kazası'nda bulunan Haydar Dede Tekkesi Vakfı ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde iki kayıt vardır. Reblevvel 1153/Mayıs-Haziran 1740 tarihli kayıta, vakfı Haydar Dede adlı hayır sahibi kimse birtakım yerlerin gelirini, gelene geçene yedirme içirme şartıyla vakfetmiştir. Haydar Dede'nin vakfı hangi tarihte kurduğunu tespit edemiyoruz. Vakfa görevlendirmelerde de bir takım şartlar mevcuttur. Vakf'a yapılan tayinler evladiyet şartına göre yapılmaktadır. Ayrıca ncelik olarak, erkek evlatlar görevlendirilmektedir. Ancak erkek evladın bulunmaması durumunda aileden kadınlarda vakfa tasarruf hakkına sahip olabilmektedir. Reblevvel 1153/Mayıs-Haziran 1740 tarihli kayıta, Hatice adlı kimse ailede erkek evladın olmaması üzerine vakfın mutasarrıflığı görevini yürütmektedir. Kerime adlı kimse ortaya çıkıp mutasarrıflık görevinin kendisine verilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Vakfa mutasarrıf olan Hatice Hatun berat ile göreve dönmesi, tekye-nişini yardımcısının şahitliğiyle uygun bulunmuştur.¹⁰²³ Cemaziyelevvel 1139/ Aralık 1726- Ocak 1727 tarihli kayıta ise vakfın mutasarrıfı Hatice Hatun'un beratı yenilenmiştir.¹⁰²⁴

Tablo 107: Haydar Dede Tekkesi Vakfı Personeli ve Günlük Vazife cretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	cret/ Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Mutasarrıf	-	-	Hatice Hatun ¹⁰²⁵	Cemaziyelevvel 1139/ Aralık 1726- Ocak 1727
2	Mutasarrıf	-	Kerime Hatun	Hatice Hatun ¹⁰²⁶	Reblevvel 1153/Mayıs-Haziran 1740

¹⁰²² Veli Dede Tekyesi, tekke-nişinliğine Seyyid İsmail mutasarrıf iken, vefat etmesi üzerine tekke- nişin mutasarrıflığı, oğulları Seyyid Mehmed ve Seyyid Ali'ye ortaklaşa, Nâibi Seyyid Ahmed arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr . 536, s.53, b-14.

¹⁰²³ VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-19.

¹⁰²⁴ VGMA, HD, nr. 1143, s.79, a-2.

¹⁰²⁵ Güdül Kasabası Haydar Vakfı'nda mutasarrıf olan Hatice Hatun adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1143, s.79, a-2.

¹⁰²⁶ Güdül Kasabası yakınlarında bulunan Haydar Dede adlı hayır sahibini bilinen birtakım yerlerin gelirini ve âyende ve revendeye it'âm-ı taâm" için hayır bırakmıştır. Tekye Vakfı'nın mutasarrıflığına tayin için birtakım şartlar söz konusudur. Hatice adlı kimse ailede erkek evladın olmaması üzerine vakfın mutasarrıflığı görevini yürütmektedir. Kerime adlı kimse ortaya çıkıp mutasarrıflık görevinin kendisine verilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Vakfa mutasarrıf olan Hatice Hatun berat ile göreve dönmesi tekye-nişini yardımcısında şahitliğiyle uygun bulunmuştur. VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-19.

3.3.3. Yoldum Köyü Kürdeşen? Tekkesi

Yoldum Köyü'nün, günümüzde hangi köy olduğunu bilemiyoruz. Yoldum Köyü'nün Hurûfât kayıtlarında Ayaş Kazası'na bağlı bir köy olduğunu anlıyoruz. Yoldum Köyü'nde bulunan Kürdeşen? adı tam anlamıyla okunamamıştır. Yoldum Köyü Kürdeşen? Tekkesi ile ilgili Hurûfât kayıtlarında sadece bir kayıt vardır. Tekke'ye şeyh görevlendirmesi yapılmıştır. Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722 tarihli kayıta Receb 1122/Ağustos-Eylül 1710 tarihinden beri tekkenin şeyhi olan Ali adlı kimsenin vefatıyla göreve, Veli adlı kimse tayin edilmiştir. Kayıta, ücret bilgisi yer almamaktadır.

Tablo 108: Yoldum Köyü Kürdeşen? Tekkesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Şeyh	-	Ali	Veli ¹⁰²⁷	Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722

3.3.4. Seyyid Seyfullah Zâviyesi

Seyyid Seyfullah Zâviyesi ile ilgili bir vakfiye bulunmamaktadır. İncelediğimiz kaynaklarda da zâviye ile ilgili bir kayıt bulunamamıştır. Ayaş'ta yaptığımız alan çalışmasında da zâviye ile ilgili bir bilgi alınamamıştır. Zâviye ile ilgili sadece incelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde kayıtlar vardır. Hurûfât Defterleri'nde geçen zâviye Ayaş merkezde bulunmaktadır.

Seyyid Seyfullah Zâviyesi ile ilgili Hurûfât Defteri'nde beş adet kayıt bulunmaktadır. Zâviye ile ilgili en eski kayıt Ramazan 1140/Nisan-Mayıs 1728 tarihidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Receb1203/Mart-Şubat 1789 tarihlidir. 1133 numaralı Hurûfât Defteri'nde zâviye ile ilgili kaydın tarihi okunamamıştır. İncelediğimiz dönemde zâviyeye, beş zâviyedâr tayini yapılmıştır. Zâviyedâr görevlendirmesinde vazife ücreti öşür bedelidir. Zâviye'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Receb 1203/Mart-Şubat 1789 tarihli kayıta, Seyyid Seyfullah

¹⁰²⁷ Ayaş Kazâsı, Yoldum Köyü Kürdeşen? Tekyesi'nde, Receb 1122/Ağustos- Eylül 1710 tarihinden beri şeyhi olan Ali adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Veli adlı kimseye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr.1133, s.7, b-11.

Zâviyesi'nde öşür bedeli ile zâviyedâr olan Seyyid Mehmed'in vefat etmesi üzerine göreve, oğulları Seyyid Esad ve Seyyid Mesud görevlendirilmiştir.¹⁰²⁸ Diğer kayıtları incelediğimizde tekkede görevli değişikliği iki berat yenilemesi, bir mahlûlünden, bir vefat ve kasr-ı yed üzere gerçekleşmiştir.

Tablo 109: Seyyid Seyfullah Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atananlar	Tarih
1	Zâviyedâr	-	Seyyid Şeyh Abdülkadir	Hacı Hasan ¹⁰²⁹	-
2	-	Öşür Bedeli		Mehmed ¹⁰³⁰	Ramazan 1140/ Nisan-Mayıs 1728
3	Zâviyedâr	Öşür Bedeli	-	Hüseyin Halife ¹⁰³¹	Şaban 1171/Nisan- Mayıs 1758
4	Zâviyedâr	Öşür Bedeli	-	Hasan ¹⁰³²	Cemaziyelevvel 1189/Haziran- Temmuz 1775
5	Zâviyedâr	Öşür Bedeli	Seyyid Mehmed	Seyyid Said ve Seyyid Mesut'a müştereken ¹⁰³³	Receb 1203/Mart- Şubat 1789

3.3.5. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Sinan Bey Zâviyesi

Yeregözü/Sinanlı Kasabası'nda, bulunan Sinan Bey Zâviyesi'yle alakalı Hurûfât Defterleri'nde altı kayıt vardır. Zâviye ile ilgili en eski kayıt Cemaziyelâhir 1134/Mart-Nisan 1722 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Muharrem 1213/Haziran 1798 tarihlidir. H.1281-82/M.1864-65 tarihli Ankara Vakıf Muhasebe Defteri'nde ise zâviye ile ilgili 1280/13 Şevval 1281/11 Mart 1865 tarihli kayıt mevcuttur.¹⁰³⁴ İncelediğimiz dönemde zâviyeye mutasarrıf ve zâviyedar görevlendirmesi

¹⁰²⁸ VGMA, HD, nr. 530, s.84, a-2.

¹⁰²⁹ Ayaş'ta, Seyyid Seyfullah Zâviyesi'nde, zâviyedâr olan Seyyit Şeyh Abdülkadir mahlûlünden görev, Nâib Hasan arzıyla Hacı Hasan'a tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1133, s.7, a-5.

¹⁰³⁰ Ayaş'ta, Seyyid Seyfullah Zâviyesi'nde, öşür bedeli ile görevli olan Şeyh Hacı Hasan'ın kasr-ı yedinden görev, büyük oğlu Mehmed'e berat gereğince verilmiştir. VGMA, HD, nr. 1144, s.45 a-7.

¹⁰³¹ Ayaş'ta, Seyyid Seyfullah Zâviyesi'nde, öşür bedeli ile zâviyedâr olan Hüseyin Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-15.

¹⁰³² Ayaş'ta, Seyyid Seyfullah Zâviyesi'nde, öşür bedeli ile zâviyedâr olan Hasan Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, b-4.

¹⁰³³ Ayaş'ta, Seyyid Seyfullah Zâviyesi'nde, öşür bedeli ile zâviyedâr olan Seyyid Mehmed'in vefatı üzerine göreve, oğulları Seyyid Esad ve Seyyid Mesud görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s.84, a-2.

¹⁰³⁴ VGMA, defter no.1974, s. 120b.

yapılmıştır. Zâviyedar görevlendirmesinde ücret bilgisine yoktur. Mutasarrıf görevlendirmesinde ise öşür bedeli takdir edilmiştir. Zâviye'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kaza kadı ya da Nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Zilhicce 1174/ Temmuz-Ağustos 1761 tarihli kayıta, Sinan Bey Zâviyesi'nde yarım hisse zâviyedârlığ'ına mutasarrıf olan Mustafa adlı kimsenin beratı kaybolmuştur. Mustafa adlı kimsenin vefat etmesi ve erkek evladının olmaması üzerine görev, kaybolan berat yenilenerek, kızı Ayşe Hatun'a dilekçe gereğince tevcih buyrulmuştur.¹⁰³⁵ Cemaziyelâhir 1134/Mart-Nisan 1722 tarihli kayıta ise Sinan Bey Zâviyesi'nde Hacı Ahmet, Abdülbaki ve Şaban ortaklaşa mutasarrıftır. Hacı Ahmed'in vefat etmesi üzerine ecanipten yani aile dışından Hasan adlı kimsenin mutasarrıf olması vakıf şartına aykırı olması gerekçesiyle uygun görülmemiştir. Abdülbaki ve Şaban adlı kimselere ortaklaşa mutasarrıflık, berat ile tevcih buyurulmuştur.¹⁰³⁶ Zâviyede diğer görevli değişikliklerinde, iki vefat, bir mahlûlünden ve bir berat yenileme şeklinde tayinler yapılmıştır.

Tablo 110: Yeregömi/Sinanlı Kasabası Sinan Bey Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atananlar	Tarih
1	Mutasarrıf	-	Hacı Ahmed Abdülbaki Şaban	Abdülbaki Şaban ¹⁰³⁷	Cemaziyelâhir 1134/Mart-Nisan 1722
2	Mutasarrıf	Öşr Mahsulü	Hacı Ahmed	Mustafa ¹⁰³⁸	Receb 1140/Şubat-Mart 1728
3	Mutasarrıf	Öşr Mahsulü	Hacı Ahmed	Mustafa ¹⁰³⁹	Şaban 1140/ Mart- Nisan 1728

¹⁰³⁵ VGMA, HD, nr.1062, s.66, b-5.

¹⁰³⁶ VGMA, HD, nr. 1133, s.7, b-3.

¹⁰³⁷ Yeregömi Kasabası'nda, Sultan II. Bayezid Han'ın Amasya'da bulunan câmiî' ve imaret vakıflarından olan, Ali Bey oğlu Sinan Bey tasarrufundaki, Şeyh Salih Mezraasında Sinan Bey Zâviyesi'nde, Hacı Ahmed, Abdülbaki ve Şaban ortaklaşa mutasarrıftır. Hacı Ahmed'in vefat etmesi üzerine ecanipten Hasan adlı kimsenin mutasarrıf olması vakıf şartına aykırı olması gerekçesiyle uygun görülmemiştir. Abdülbaki ve Şaban adlı kimselere ortaklaşa mutasarrıflık berat ile tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.7, b-3.

¹⁰³⁸ Yeregömi Kasabası'nda, Sinan Bey Zâviyesi'nde, mutasarrıf olan Hacı Ahmed mahlûlünden görev, Mustafa adlı kimseye, eski berat yenilenerek verilmiştir. VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-12.

¹⁰³⁹ Yeregömi Kasabası'nda, Sinan Bey Zâviyesi'nde, mutasarrıf olan Hacı Ahmed vefat etmesi üzerine görev, Mustafa adlı kimseye inayet buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-3.

4	Zâviyedâr	-	-	Seyyid Mehmed ¹⁰⁴⁰	Receb 1166/Mayıs-Haziran 1753
5	Zâviyedâr	-	Mustafa	Ayşe Hatun ¹⁰⁴¹	Zilhicce 1174/Temmuz-Ağustos 1761
6	Zâviyedâr	-	Seyyid Mehmed	Seyyid Ahmed ¹⁰⁴²	Muharrem 1213/Haziran-Temmuz 1798

3.3.6. Yeregömi(Sinanlı) Kasabası Şeyh Salih Zâviyesi

Şeyh Salih Zâviyesi, Ayaş ilçesine bağlı Sinanlı Kasabası'ndadır. 867/1463 tarihli Maliyeden Müdevver 9 numaralı Ankara Mufasssal Defteri'ndeki kayıta, *“Yeregömi de Salih Şeyh elinde dutadurduğu bir çiftlik yer kadîm-ül-eyyâmdan vakf imiş. Elinden padişahımız Murad Han biti vardır. Elinde bağ vardır. Mustafa bin Salih Şeyh. Hasan biraderi Salih Şeyh”*¹⁰⁴³ Salih Şeyh bir çiftlik yer eskiden beri vakfetmiştir. Elinde Sultan Murat Han mektubu vardır.

1522 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde Salih Şeyh Vakfı ile ilgili şu kayıt yer almaktadır. *“Mezra-i Salih Şeyh der karye-i Yeregömi tâbi-i Ayaş, bir çiftlik yerdir. Kadimden vakfiyyet üzere tasarruf olunub el'an be hükm-i Padişahî Mustafa bin Salih Şeyh ve Musa birader-i o tasarrufunda bulundu deyü kayd olmuş der defter-i köhne. El-haleti hazihi Mustafa şeyh pir-i fani olub oğlanları Habib Fakîh ve Hamza'ya virilmiş imiş. Sonra telbis ile berat aldı deyü Ayaş kadısı Mevlana Şemsüddin i'lam idüb Musa Fakîh'e sadaka olunmuş ayendeye ve revendeye hizmet ide deyü elinde Padişahımız berat var telbis didükleri gayr-i vaki olub mezkûr Mustafa şeyh tasarrufunda olduğu üzere Sultan*

¹⁰⁴⁰ Yeregömi Kasabası'nda, Sultan II. Bayezid Han'ın Amasya'da bulunan câmiî ve imaret vakıflarından olan, Ali Bey oğlu Sinan Bey tasarrufundaki, Şeyh Salih Mezraasında Sinan Bey Zâviyesi'nde, yarım hisse zâviyedârlığına mutasarrıf olan es- Seyyid Mehmed'in beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1062, s.64, a-6.

¹⁰⁴¹ Yeregömi Kasabası'nda, Sultan II. Bayezid Han'ın Amasya'da bulunan câmi ve imaret vakıflarından olan, Ali Bey oğlu Sinan Bey tasarrufundaki, Şeyh Salih Mezraasında, Sinan Bey Zâviyesi'nde, yarım hisse zâviyedârlığına mutasarrıf olan Mustafa adlı kimsenin beratı kaybolmuştur. Mustafa adlı kimsenin vefat etmesi ve erkek evladının olmaması üzerine görev, kaybolan berat yenilenerek, Ayşe Hatun adlı kimseye; dilekçe gereğince tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1062, s.66, b-5.

¹⁰⁴² Yeregömi Kasabası'nda, Sultan II. Bayezid Han'ın Amasya'da bulunan câmi ve imaret vakıflarından olan, Ali Bey oğlu Sinan Bey tasarrufundaki, Şeyh Salih Mezraasında Sinan Bey Zâviyesi'nde, yarım hisse zâviyedârlığına mutasarrıf olan Seyyid Mehmed'in vefat etmesi üzerine zâviyedârlık, kızının oğlu Seyyid Ahmed'e, Nâibi Gazzazzade Abdülvehab arzıyla tevcih buyrulmuştur. Berat 4 Cemaziyelahir sene 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 531, s.72 a-16.

¹⁰⁴³ BOA, MAD, 9, v. 231b.

Mehmed'den nişan-ı Şerifi var. Salih şeyh karındaşı Hasan şeyh oğlanları Hızır ve Mahmud vakf-ı Mezkûr dan ataları hissesini taleb idüb teftiş itmek de hüküm getürüb teftiş olundukda vakf-ı Mezkûr dan hisse tasarruf idüb beratı PadişAhîde mukayyed olduğunu hısımları ikrar iderler ve Asitane-i Saadete arz olunub Mezkûr Derviş Mahmud ve Hızır'a ataları hissesi mukayyed kılunub mukarrernâmesi PadişAhî sadaka olunmuş deyü defter-i köhnede mestur. Haliya Musa şeyh oğulları Emir Derviş ve Salih ve Hasan ve Mustafa şeyh oğlu Hamza'ya ve Hızır oğlu Nebi Şeyh'e virilmek Padişahımız beratıyla mutasarrıflardır. Hâsılı 990.”¹⁰⁴⁴ Bu kayıta, 1463'teki bilgiler tekarlanmış, sonrasındaki tayinler mutasarrıflar ilave edilmiştir. Vakfa Salih şeyhin oğulları tasarruf ederler. Mustafa şeyh'in vafat etmesi üzerine vakfın tasarruf hakkı oğulları Habib ve Hamza adlı kimselere geçmiştir. Ayaş kadısı Mevlana Şemeseddin hile ile berat alındığını iddia etmiştir. Bunu üzerine ayende ve ravendeye yani gelene geçene hizmet için Musa Fakih'e berat verilmiştir. Hilinin olmadığına dair Sultan Mehmet'in nişanı vardır. Hasan Şeyh'in oğulları Hızır ve Mahmud haklarını almak için ve konunun incelenmesi için teftiş istemişlerdir. Teftişin neticesinde akrabaları, Hızır ve Mahmud'un babaları Hasan şeyh'in vakıftan hisse tasarruf ettiğini ve padişahı beratları olduğuna şâhîlik etmişlerdir. Bunun üzerine durum başkent İstanbul arz edilmiş ve padişah mukarrernamasi verilmiştir. Köhne defterde bu şekilde kayıt vardır. Defter-i Atikte ise devamında Musa şeyh oğulları Emir Derviş ve Salih ve Hasan ve Mustafa şeyh oğlu Hamza'ya ve Hızır oğlu Nebi Şeyh padişah beratıyla tasarruf etmektedirler. 1530'da kayıta da bir önceki bilgiler özet olarak tekrarlanmıştır: “Vakf-ı Salih Şeyh. Çiftlik. Der karye-i Yeregömi. Nefer9, Hâsıl 980.”¹⁰⁴⁵

1571 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde 1522'deki defterde yazılan bilgiler tekrarlamıştır. 1522'deki deftere ek olarak “Hâliyâ Pâdişâhımız Alem penâh Hullidet Hilâfetuhû hazretlerinin berât-ı hümayûnlanya Salih nâm kimesne mutasarrıf olmağın defter-i cedîde kayd olundu. Hâsıl ani'l-galle ve gayrihi 990.”¹⁰⁴⁶ Vakfın tasarruf hakkını Salih adlı kimse tasarruf hakkını elde etmişti. Vakfın gelir toplamı daha önceki defterlerde 980 iken Cedîd defterde 990 olarak kaydedilmiştir.

¹⁰⁴⁴ 928/1522 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları 116/5, v. 114b.

¹⁰⁴⁵ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay. Ankara 1993, s.396.

¹⁰⁴⁶ Köse, a.g.t., s. 326.

Yeregözü/Sinanlı Kasabası'nda bulunan Şeyh Salih Zâviyesi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde 11 adet kayıt bulunmaktadır. Hurûfât kayıtlarına göre zâviye ile ilgili en eski kayıt Şaban 1112/Ocak-Şubat 1701 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 17 Zilkade 1245/9 Haziran 1830 tarihlidir. H.1281-82/M.1864-65 tarihli Ankara Vakıf Muhasebe Defteri'nde ise zâviye ile ilgili 1280/13 Şevval 1281/11 Mart 1865 tarihli kayıt mevcuttur.¹⁰⁴⁷ İncelediğimiz dönemde zâviyeye, zâviyedar görevlendirmesi yapılmıştır. Zâviyedar görevlendirmesinde öşür bedeli vazife ücreti olarak takdir edilmiştir. H.1281-82/M.1864-65 tarihli Ankara Vakıf Muhasebe Defteri'nde Şeyh Salih ve Sinan Bey Zâviye'si vakfı birlikte zikredilmedir.¹⁰⁴⁸ Ancak Hurûfât Defterleri'ndeki kayıtlar incelendiğinde Şeyh Salih ve Sinan Bey Zâviyesi ayrı ayrı zikredilmektedir. Zâviye'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kaza kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Şevval 1120/Aralık 1708-Ocak 1709 tarihli kayıta, Şeyh Salih Zâviyesi'nde Zâviyedar olan Sinan adlı kimse vefat etmesiyle, İbrahim adlı kimse Sinan'ın evladı olmadığı halde bir yolla zâviyedârlık görevini ele geçirmiştir. Nâib Mehmet arzıyla Sinan'ın oğulları, Abdülbaki, Hacı Ahmet ve Şaban'a zâviyedârlık görevi tevcih buyrulmuştur.¹⁰⁴⁹ Görevlendirmelerde tasarruf hakkı kız evlatlarada verilebilmektedir. Rebülevvel 1174/Ekim-Kasım 1760 tarihli kayıta, Şeyh Salih Zâviyesi'nde zâviyedâr olan Mustafa adlı kimseni vefat etmiştir. Mustafa adlı kimse ölmeden hisselerini evladları arasında paylaşmamıştır. Nâib Seyyid İbrahim arzıyla hisselerin tamamı büyük kızı Ayşe Hatun'a tevcih buyurulmuştur.¹⁰⁵⁰ Zâviyede diğer görevli değişikliklerinde, iki vefat, bir mahlûlünden ve bir berat yenileme şeklinde tayinler yapılmıştır.

¹⁰⁴⁷ VGMA, *defter no.1974*, s. 120b.

¹⁰⁴⁸ VGMA, *defter no.1974*, s. 120b.

¹⁰⁴⁹ VGMA, *HD, nr.1133*, s. 5 a-8

¹⁰⁵⁰ VGMA, *HD, nr. 1062*, s.66, b-4.

Tablo 111: Yeregömi(Sinanlı) Kasabası Şeyh Salih Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atananlar	Tarih
1	Mutasarrıf	-	Hacı Hasan	Abdülbaki Şaban ¹⁰⁵¹	Şevval.1120/ Aralık 1708-Ocak 1709
2	Mutasarrıf	-	Muharrem Abdülbaki Şaban Hacı Hasan	Osman ¹⁰⁵²	Cemaziyelevvel 1136/Ocak-Şubat 1724
3	Zâviyedâr	-	Ahmed	Hacı Hasan ¹⁰⁵³	Şaban 1112/Ocak-Şubat 1701
4	Zâviyedâr	-	Sinan	Şeyh İbrahim ¹⁰⁵⁴	Rebûlevvel 1120/Mayıs-Haziran 1708
5	Zâviyedâr	-	Şeyh İbrahim	Abdülbaki Hacı Ahmed Şaban ¹⁰⁵⁵	Şevval 1120/Aralık 1708-Ocak 1709
6	Zâviyedâr	Öşür Bedeli	Hasan oğlu Mustafa	Ayşe Hatun ¹⁰⁵⁶	Rebûlevvel 1174/Ekim-Kasım 1760
7	Zâviyedâr	Öşür Bedeli	-	Mustafa Halife ¹⁰⁵⁷	Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762
8	Zâviyedâr	Öşür Bedeli	-	Ayşe Hatun ¹⁰⁵⁸	Safer 1188/Nisan-Mayıs 1774

¹⁰⁵¹ Yeregömi Kasabası, Şeyh Salih Zâviyesi'nde, Sülüsünü Hüsnüye? Medresesinde tedris şartıyla mutasarrıf olan Hacı Hasan üzerinden Abdülbaki ve Şaban arzıyla beratla ibkâ buyrulup. VGMA, HD, nr. 1133, s. 7, b-8.

¹⁰⁵² Yeregömi Kasabası, Şeyh Salih Zâviyesi'nde, tedris şartıyla Muharrem, Abdülbaki ve Şaban üzerinden Hacı Hasan'ın görevden alınmasıyla görev, Osman adlı kimseye, inayet buyruldu. VGMA, HD, nr.1137, s.54, a-2.

¹⁰⁵³ Yeregömi Kasabası, Şeyh Salih Zâviyesi'nde, zâviyedâr olan Ahmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine, Hacı Hasan adlı kimseye tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1133, s.7, a-1.

¹⁰⁵⁴ Yeregömi Kasabası, Şeyh Salih Zâviyesi'nde, zâviyedâr olan Sinan adlı kimsenin vefatı üzerine, Kâdi Bektaş arzıyla Şeyh İbrahim'e tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-5.

¹⁰⁵⁵ Yeregömi Kasabası, Şeyh Salih Zâviyesi'nde, zâviyedâr olan Sinan adlı kimse vefat etmesiyle, İbrahim adlı kimse Sinan'ın evladı olmadığı halde bir yolla zâviyedârlık görevini ele geçirmiştir. Nâib Mehmed arzıyla Sinan'ın oğulları, Abdülbaki, Hacı Ahmed ve Şaban'a zâviyedârlık görevi tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr.1133, s. 5, a-8

¹⁰⁵⁶ Yeregömi Kasabası, Şeyh Salih Zâviyesi'nde, öşür bedeli ile zâviyedâr olan Hasan oğlu Mustafa adlı kimsenin vefat etmiştir. Mustafa adlı kimse ölmeden, evlatları arasında zâviye hisselerini paylaşmamıştır. Zâviyedârlık hissesinin tamamı, sadece büyük kızı Ayşe Hatun'a, Nâib es-Seyyid İbrahim arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1062, s.66, b-4.

¹⁰⁵⁷ Şeyh Salih Zâviyesi'nde, öşür bedeli ile zâviyedâr olan Mustafa Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, a-7.

¹⁰⁵⁸ Yeregömi Kasabası'nda, Şeyh Salih Zâviyesi'nde, öşür bedeli ile Ramazan sene 1174/Nisan 1761 tarihinden beri zâviyedâr olan Ayşe Hatun'un beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1065, s.17, a-3.

9	Zâviyedâr	Öşür Bedeli	Ayşe Hatun	İbrahim ¹⁰⁵⁹	Rebûlevvel 1209/Eylül-Ekim 1794
10	Zâviyedâr	Öşür Bedeli	İbrahim	Mustafa Ahmed ¹⁰⁶⁰	14 Şevval 1221/25 Aralık 1806
11	Zâviyedâr	Öşür Bedeli	Mustafa Ahmed	Mehmed Halil Ali Mustafa ¹⁰⁶¹	17 Zilkade 1245/9 Haziran 1830

3.3.7. Yeregözü Kasabası Ahî Selman Zâviyesi

Şeyh Salih Zâviyesi, Ayaş ilçesine bağlı Sinanlı Kasabası'ndadır. 867/1463 tarihli Maliyeden Müdevver 9 numaralı Ankara Mufassal Defteri'ndeki kayıta, “*Mezra-i Yeregözüde Ahî Selman elinde dutadurduğu iki çiftlik yer kadim-ül eyyamdan vakf imiş. Elinde Bayezid Hüdevendigâr biti vardır. El-hâletü hâzihî Vakf-ı mezkûr oğlu Ahî Süleyman ve Şems vakfiyet üzere mutasarrırlardır ve hem ol defterden dahi mukarrer vakf yazılmış. Mahsûl 2260.*¹⁰⁶² Ahî Selman Zâviyesi Vakfı ile ilgili bu kayıta, Ahî Selman iki çiftlik yeri çok eskiden beri vakfetmiş ve elinde Sultan Bayezid mektubu vardır. 1463 tarihi itibarıyla vakfın tasarruf hakkı Ahî Selman'ın oğulları Ahî Süleyman ve Şems'in elindedir.

1522 tarihli Ankara Sancağı Evkâf Defteri'nde, Ahî Selman Zâviyesi Vakfı ile ilgili şu kayıt yer almaktadır: “*Vakf-ı Zâviye-i Ahî Selman der karye-i Yeregözü iki çiftlik yerdir. Kadîmden mezkûr zâviyeye vakf imiş. Bayezid Hüdâvendigâr hükmüyle mezkûr Ahî Selman oğlu Ahî Süleyman'a ve Şems'e virilmiş. Vakfiyet üzere mutasarrıflardır deyü kayd olmuş der defter-i köhne. El-hâletü hâzihî Ahî Selman evlâdından Ahî Mihmad dahî Şemseddin ve Ahî Süleyman mutasarrıflardır. Elllerinde Pâdişâhımız berâtı vardır ve iki değirmenleri*

¹⁰⁵⁹ Yeregözü Kasabası, Şeyh Salih Zâviyesi'nde, öşür bedeli ile zâviyedâr olan Ayşe Hatun mahlûlünden, büyük oğlu İbrahim adlı kimseye Nâib Yakup arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 530, s.85, b-9.

¹⁰⁶⁰ Yeregözü Kasabası, Şeyh Salih Zâviyesi'nde, öşür bedeli ile zâviyedâr olan Hacı Abdülaziz oğlu İbrahim'in vefatı üzere, zâviyedârlık görevi Nâib Şeyhzade Seyyid Mustafa arzıyla Ahmed ve Mustafa adlı kardeşlere, ortaklaşa tevcih buyruldu. Berat, 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval Sene 1222/22 Aralık 1807 tarihleri arasında yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56, b-12.

¹⁰⁶¹ Yeregözü Kasabası, Şeyh Salih Zâviyesi'nde, öşür bedeli ile yarım hissesine ortaklaşa zâviyedâr olan Mustafa ve Ahmed kardeşler ölmüşlerdir. zâviyedârlık hissesinin dörtte bir hissesi; Ahmed'in oğlu Mehmed'e, yine dörtte bir hissesi; Mustafa'nın büyük oğlu Halil'e ve küçük oğlu Ali ile Mustafa karındaşlara ortaklaşa, Nâibi Mi'mârzade Seyyid Hüseyin Hamid arzıyla kalan iki kıt'a ile birlikte, beratla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 536, s.53, b-7.

¹⁰⁶² BOA, MAD, 9, v. 231b

varmış. Biri Köyde ve dört pâre bağ ve Karye-i İlhan'da değirmenden selâse-i erba' deyü defter-İ köhnede mastûrdur. Hâliyâ Ahî Mîhmad oğlu Ahî Süleyman'a ve Ahî Selman oğullan Ömer ve Ramazan ve Şemseddin oğullan Mehmed ve Nasuh'a virilmiş ber mûceb-i sûret-i tezkere-i Pîrî Paşa ve berât-ı Pâdişâhı. Hâsılı 2260. Burada, 1522 yılında 8 nefer (hane) kayıtlı, bunlar içinde vakıf görevlileri de var. Vakfın bu yıldaki geliri yıllık 2260 akçedir.¹⁰⁶³ Bu kayıтта, 1463'teki bilgiler tekarlanmış, sonrasındaki tayinler mutasarrıflar ilave edilmiştir. 1522'de Ahî Selman Zâviyesi Vakfına, Ahî Mihmad oğlu Ahî Süleyman, Ahî Selman'ın oğulları Ömer ve Ramazan ve Şemseddin oğullan Mehmet ve Nasuh mutasarrıflardır. 1530'da kayıтта da bir önceki bilgiler özet olarak tekrarlanmıştır: "*Vakf-ı Vakf-ı der karye-i Ahî Selman. Zeminhâ (yerler), çiftlik ve asiyâb (değirmen). nefer 8, Hâsıl 2260.*"¹⁰⁶⁴ 1571 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde de aynı bilgiler tekrar etmiştir. Mutasarrıflar 1522'deki defterdeki ile aynı kimseler yazılmıştır.¹⁰⁶⁵

Hurûfât Defterleri'nde, Ahî Selman Zâviyesi'yle alakalı dokuz kayıt mevcuttur. En eski kayıt Muharrem 1117/Mayıs-Nisan 1705 tarihli olup, en yakın kayıt 1 Zilhicce 1242/26 Haziran 1827 tarihli. İncelediğimiz dönemde Zâviyeye, sekiz şeyh-mütevelli, bir zâviyedâr-mütevelli görevlendirmesi yapılmıştır. Câmideki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kaza kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Şaban 1118/Kasım-Aralık 1706 tarihli kayıтта, Ahî Selman Zâviyesi'nde şeyh ve mütevelli Seyyid Ahmet ferağından görev, oğlu oğlu Seyyid Abdullah'a tevcih buyrulmuştur.¹⁰⁶⁶ 1 Zilhicce 1242/26 Haziran 1827 tarihli kayıтта ise Zâviye'nin şeyhi ve mütevellisi olan Seyyid Ahmet'in vefat etmesi üzerine görev, torunları Seyyid İsmail, Seyyid Abdullah ve Osman adlı kardeşlere Nâib İbrahim Ethem arzıyla tevcih buyurulmuştur.¹⁰⁶⁷ Zilkade 1178/Mart-Nisan 1765 tarihli kayıтта, Zâviye'nin şeyhi ve mütevellisi Seyyid İdris'in vefatıyla görevi Ahmet adlı kimse bir şekilde ele geçirmiştir. Kadı Şeyh Abdurrahman arzıyla Ahmet adlı kimse görevden el çektilerle evlad-ı

¹⁰⁶³ 928/1522 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları 116/5, v. 114b.

¹⁰⁶⁴ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay. Ankara 1993, s.396.

¹⁰⁶⁵ Köse, a.g.t., s. 325.

¹⁰⁶⁶ VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-20.

¹⁰⁶⁷ VGMA, HD, nr. 535, s.49, b-4.

vakıftan Seyyid Ahmet adlı kimse görevlendirilmiştir.¹⁰⁶⁸ İncelediğimiz diğer kayıtlarda görev değişikliklerinde, üç berat yenileme, iki vefat ve bir ferağ üzerine tayinler yapılmıştır.

Ahî Selman Zâviyesi Vakfı'nın H.1281-82/M.1864-65 tarihli Ankara Vakıf Muhasebe Defteri'nde de 3 Ramazan 1281/30 Ocak 1865 tarihli kaydı bulunmaktadır. Kayda göre Zâviye; Ayaş Kazası, Yeregözü Kasabası'nda bulunmaktadır. Vakfın bu tarihteki mütevellileri Abdullah ve İsmail'dir. Vakfın gelirini öşür bedeli oluşturmaktadır. Vakfın bir senelik toplam geliri 768 guruştur. Harcamalar arasında çocuksuz olarak vefat eden Abdullah'ın mahlûl hisse bedeli, kâtibe ödenen ücret, muhasebe harcı, meşihat vazifesi için ödenen maaş ve zâviyede gelen geçene dağıtılan yemek masrafları yer almaktadır. Muhasebe Defteri'nde, vakfın vakfiyesinin olmadığı belirtilmiştir. Yapılan harcamalar te'amül-i kadîm üzeredir.¹⁰⁶⁹

Tablo 112: Yeregözü Kasabası Ahî Selman Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Şeyh-Mütevelli	-	-	Ahmed ¹⁰⁷⁰	-
2	Şeyh-Mütevelli	-	-	Seyyid Ahmed ¹⁰⁷¹	Muharrem 1117/Mayıs-Nisan 1705
3	Şeyh-Mütevelli	-	Seyyid Ahmed	Seyyid Abdullah ¹⁰⁷²	Şaban 1118/Kasım-Aralık 1706
4	Şeyh-Mütevelli	-	Seyyid Abdullah Halife	Seyyid İdris Halife ¹⁰⁷³	Muharrem 1169/Ekim-Kasım 1755

¹⁰⁶⁸ VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-5.

¹⁰⁶⁹ Gülen Taşçı, *H.1281/M.1864-1865 Tarihli Muhasebe Defterine Göre Ankara Sancağı'ndaki Vakıflar*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2022, s. 94.

¹⁰⁷⁰ Yeregözü Kasabası, Ahi Selman Zâviyesi olarak bilinen zaviyenin, Şaban sene 1111/ Ocak-Şubat 1700 tarihinden beri şeyhi ve mütevellisi olan Ahmed adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-6.

¹⁰⁷¹ Yeregözü Kasabası, Ahi Selman Zâviyesi olarak bilinen zâviyenin şeyhi ve mütevellisi olan Seyyid Ahmed adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1138, s.10, a-32.

¹⁰⁷² Yeregözü Kasabası, Ahi Selman Zâviyesi olarak bilinen zaviyenin, Muharrem 1117/Nisan-Mayıs 1705 tarihinden beri şeyhi ve mütevellisi olan Seyyid Ahmed ferağından görev, oğlu Seyyid Abdullah'a tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-20.

¹⁰⁷³ Yeregözü Kasabası, Ahi Selman Zâviyesi olarak bilinen zaviyenin, Şevval 1143/Nisan-Mayıs 1731 tarihinden itibaren yardımcı şeyhi ve mütevellisi olan Seyyid Abdullah Halife kendi rızasıyla görevi Seyyid İdris Halife'ye berat ile ferağından tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, a-2.

5	Şeyh-Mütevelli	-	Seyyid İdris	Seyyid Ahmed ¹⁰⁷⁴	Zilkade 1177/Mayıs-Ağustos 1764
6	Şeyh-Mütevelli	-	Seyyid Ahmed	Seyyid Ahmed ¹⁰⁷⁵	Zilkade 1178/Mart-Nisan 1765
7	Şeyh-Mütevelli	-	-	Seyyid Ahmed ¹⁰⁷⁶	Safer 1188/Nisan-Mayıs 1774
8	Şeyh-Mütevelli	-	Seyyid Ahmed	Seyyid İsmail Seyyid Abdullah Osman ¹⁰⁷⁷	1 Zilhicce 1242/26 Haziran 1827
9	Zâviyedâr-Mütevelli	-	Ahmed	Seyyid Abdullah ¹⁰⁷⁸	Zilkade 1143/Mayıs-Haziran 1731

3.3.8. Tokuz Şeyh Zâviyesi ve Vakfı

Tokuz Şeyh Zâviyesi ve Vakfı, Yeregömi/Sinanlı Kasabası'nda bulunmaktadır. Tokuz Şeyh Zâviyesi ve Vakfı ile ilgili Ankara Sancağı Evkâf Defteri'nde kayıtlar bulunmaktadır. 867/1463 tarihli Maliyeden Müdevver 9 numaralı Ankara Mufassal Defteri'ndeki kayıta, “*Mezra’a Yeregömi Tokuz Şeyh elinde bir çiftlik yer kadim-ül eyyamdan vakf imiş. Elinde Gazi Hüdevendigar ve Bayezid Hüdevendigar mektupları vardır. El-hâletü hâzihî vakf-ı mezkûr Tokuz Şeyh oğlu Şeyh Yusuf oğlu Şeyh mutasarrıfıdır. Elinde Padişahımız hazretlerinin ve merhum Sultan Murad Han’ın bitileri vardır.*”¹⁰⁷⁹ Yeregömi/Sinanlı Kasabası'nda bulunan Tokuz Şeyh bir çiftlik yeri çok eski zamanda

¹⁰⁷⁴ Yeregömi Kasabası, Ahi Selman Zâviyesi olarak bilinen zâviyenin Cemaziye'l-ahir 1169/Mart 1756 tarihinden beri şeyhi ve mütevellisi olan Seyyid İdris'in vefatı üzerine görev Seyyid Ahmed'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-20.

¹⁰⁷⁵ Yeregömi Kasabası, Ahi Selman Zâviyesi olarak bilinen zâviyenin Receb 1177/Ocak-Şubat 1764 tarihinden itibaren şeyhi ve mütevellisi olan Ahmed adlı kimse, Seyyid Mustafa oğlu Seyyid İdris'in ölümünden sonra göreve evladiyet şartı olduğu halde bir şekilde ele geçirmiştir. Kâdî Şeyh Abdurrahman arzıyla Ahmed adlı kimse görevden el çektilerle evlad-ı vakıftan Seyyid Ahmed adlı kimse görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr.1070, s.58, a-5.

¹⁰⁷⁶ Yeregömi Kasabası, Ahi Selman Zâviyesi olarak bilinen zâviyenin Safer 1177/Ağustos-Eylül 1763 tarihinden itibaren yardımcı şeyhi ve mütevellisi olan Seyyid Halil oğlu Seyyid Ahmed'in beratı yenilenmiştir. Berat 11 Receb 1203/7 Nisan 1789 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1065, s.17, a-4.

¹⁰⁷⁷ Yeregömi Kasabası, Ahi Selman Zâviyesi olarak bilinen Zâviyede Safer 1188/Nisan-Mayıs 1774 tarihinden itibaren yardımcı şeyhi ve mütevellisi olan Seyyid Halil oğlu Seyyid Ahmed'in vefat etmesi üzerine görev, torunları Seyyid İsmail, Seyyid Abdullah ve Osman adlı kardeşlere Nâib İbrahim Ethem arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.535, s.49, b-4.

¹⁰⁷⁸ Yeregömi Kasabası, Ahi Selman Zâviyesi olarak bilinen zaviyenin, zâviyedârı ve mütevellisi olan Ahmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Seyyid Abdullah'a berat gereğince tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1073, s.87, b-6.

¹⁰⁷⁹ BOA, MAD, 9, v. 222b.

vakfetmiştir. Vakfın defterin yazıldığı 1463 tarihi itibariyle mutasarrıfları Tokuz Şeyh'in oğlu Şeyh Yusuf'tur.

1522 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde, Tokuz Şeyh vakfı ile ilgili şu kayıt yer almaktadır: “*Vakf-ı Zâviye-i Tokuz Şeyh Der Karye-i Yeregömi bir çiftlik yerdir ve iki pare bağdır ve güzel yeri dimekle meşhûr ve bir pare yer kadîmden vakfiyet üzere tasarruf olunmuş. Hükm-i cihan meta' fethi tasarrufunda bulundu deyü kayd olmuş defter-i köhne. El-hâletü hâzihî mezkûr Şeyh Fetheddin tasarrufundadır. Elinde Pâdişâhımız berâtı var deyü defter-i köhnede mastûr. Hâliyâ Fetheddin fevt olub oğulları Pir Mehmed ve Yusuf'a Pâdişâhımız berâtıyla sadaka olunmuş tasarruf iderler. Hâsılı 820*”¹⁰⁸⁰ Bu kayıta, 1463'teki bilgiler tekarlanmış, sonrasındaki tayinler mutasarrıflar ilave edilmiştir. 1463'teki kayıta vakfın mutasarrıfı Şeyh Yusuf'tur. Şeyh Fetheddin 1463'teki kayıta yazılmamıştır. Muhtemelen defter yazıldıktan sonraki bir tarihte Şeyh Fetheddin vakfa mutasarrıf olmuştur. 1522 tarihi itibariyle Şeyh Fahreddin vefat etmiş olup, vakfın tasarruf hakkı, oğulları Pir Mehmet ve Yusuf'a tevcih buyurulmuştur. 1530'da kayıta da bir önceki bilgiler özet olarak tekrarlanmıştır: “*Vakf-ı Der Karye-i Tokuz Şeyh. Çiftlik.Der Karye-i Yeregömi,İki Bağ,, Hâsıl 820.*”¹⁰⁸¹ 1571 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde, Tokuz Şeyh vakfı ile ilgili 1522'de bilgiler aynı şekilde tekrarlanmıştır. Arada geçen zamanda vefat ya da görevden ayrılma olmadığı için Pir Mehmet ve Yusuf vakıftaki tasarruf haklarını devam ettirmişlerdir.

Yeregömi/Sinanlı Kasabası'nda bulunan, Tokuz Şeyh Zâviyesi ve Vakfı ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde altı kayıt bulunmaktadır. Vakıf ile ilgili en eski kayıt Rebülevvel 1117/Haziran-Temmuz 1705 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 19 Zilhicce 1201/2 Ekim 1787 tarihlidir. Hurûfât Defterleri'ndeki kayıtlara göre Tokuz Şeyh Yeregömi Mezraasında bulunan; bir çiftlik, iki bağ ve bir tarla vakfetmiştir. Vakfa tasarruf hakkı evladiyet şartına göre verilmiştir. Vefat eden kişinin yerine oğlu ya da aileden biri tasarruf hakkını elde etmiştir. İncelediğimiz dönemde vakıfta yapılan görevli değişikliklerinde üç vefat üzerine, iki berat yenilemesi ve bir ilk kez tasarruf hakkının verilmesi şeklinde gerçekleşmiştir.

¹⁰⁸⁰ 928/1522 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları 113/6, v. 113a.

¹⁰⁸¹ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay. Ankara 1993, s.396.

Tablo 113: Tokuz Şeyh Zâviyesi ve Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Mutasarrıf	-	-	Seyyid Mustafa Seyyid Abdülfettah ¹⁰⁸² Seyyid Hasan	Rebûlevvel 1117/Haziran- Temmuz 1705
2	Mutasarrıf	-	Seyyid Mustafa Seyyid Abdülfettah Seyyid Hasan	Seyyid Ahmed Seyyid İsmail Seyyid Osman ¹⁰⁸³	Receb 1145/Aralık 1732- Ocak 1733
3	Mutasarrıf	-	Seyyid Ahmed Seyyid İsmail Seyyid Abdülfettah Seyyid Hasan	Seyyid Mustafa Seyyid Yusuf Seyyid Mehmed İsmail ¹⁰⁸⁴	Şaban 1168/Mayıs- Haziran 1755
4	Mutasarrıf	-	-	Seyyid Mustafa Seyyid Musa Seyyid Mehmed ¹⁰⁸⁵	Muharrem 1173/Ağustos- Eylül 1759
5	Mutasarrıf	-	-	Seyyid Mustafa Seyyid Yusuf Seyyid Mahmud ¹⁰⁸⁶	Şevval 1190/Kasım- Aralık 1776

¹⁰⁸² Yeregözü Köyü'nde, Tokuz Şeyh Vakfı'nda, ortaklaşa mutasarrıf olan Seyyid Mustafa, Seyyid Abdülfettah ve Seyyid Hasan adlı kimselerin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-33.

¹⁰⁸³ Yeregözü Köyü'nde, Tokuz Şeyh Vakfı olarak bilinen vakıfta; bir çiftlik ve tarla, iki bağ vardır. Vakıfta evladiyet şartı ile hisselerde mutasarrıf olan Seyyid Mustafa, Seyyid Abdülfettah ve Seyyid Hasan adlı kimselerin vefatı üzerine, Seyyid Mustafa'nın hissesi Seyyid Ahmed'e ve adı geçen hisseler Seyyid İsmail ve Seyyid Osman adlı kimselere berat ile tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr.1073, s.87, a-18.

¹⁰⁸⁴ Yeregözü Köyü'nde, Tokuz Şeyh Vakfı olarak bilinen vakıfta, bir çiftlik ve tarla, iki bağ vardır. Vakıfta, evladiyet şartı ile hisselerle mutasarrıf olan; Seyyid Mustafa oğlu Seyyid Ahmed, Seyyid İsmail, Seyyid Osman veledi Seyyid Abdülfettah ve Seyyid Hasan ortaklaşa mutasarrıf iken, Ahmed ve İsmail adlı kimselerin vefatı üzerine, Ahmed oğlu Seyyid Mustafa, Seyyid Yusuf, Seyyid Mehmed ve oğulları İsmail'e Receb 1145/Aralık 1732-Ocak 1733 tarihinde verilen berat, berat ile yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-15.

¹⁰⁸⁵ Yeregözü Köyü'nde, Tokuz Şeyh Vakfı olarak bilinen vakıfta, bir çiftlik ve tarla, iki bağ vardır. Vakıfta evladiyet şartı ile hisselerde mutasarrıf olan Seyyid Mustafa, Seyyid Musa ve Seyyid Mehmed'e müştereken inayet buyruldu. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-26.

¹⁰⁸⁶ Yeregözü Köyü'nde, Tokuz Şeyh Vakfı olarak bilinen vakıfta, bir çiftlik ve tarla, iki bağ vardır. Vakıfta evladiyet şartı ile hisselerde Muharrem sene 1172/ Eylül-Ekim 1758 tarihinden beri mutasarrıf olan Seyyid Ahmed oğlu Seyyid Mustafa, Seyyid Yusuf, Seyyid İsmail oğlu Seyyid Mahmut adlı kimselerin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, b-9.

6	Mutasarrıf	-	Seyyid Mustafa Seyyid Yusuf Seyyid Mahmud	Seyyid Osman ¹⁰⁸⁷	19 Zilhicce 1201/2 Ekim 1787
---	------------	---	---	------------------------------	---------------------------------

3.3.9. Osman Dede Zâviyesi

Osman Dede Zâviyesi Hurûfât kayıtlarına göre Oltan Köyü'nde bulunmaktadır. H.1281-82/M.1864-65 tarihli Ankara Vakıf Muhasebe Defteri'nde ise zâviye; Ayaş Kazası, Evliya Köyü'nde bulunmaktadır.¹⁰⁸⁸ Yaptığımız alan çalışmasında Osman Dede türbesinin Ayaş'ın Akkaya Köy'ünde bulunduğunu tespit edilmiştir. Osman Dede adlı kimse Ayaş'ta halk arasında tanınan birisidir. Türbesi günümüzde de ziyaret edilmektedir. Günümüzde dere içinde bulunan Osman Dede Türbesi, eski Akkaya Mezarlığı içindedir. Mezarlığın girişinde dikdörtgen planlı, çatılı, sıvalı ve naresiz, bakımsız bir câmi bulunmaktadır. Ahşap tavanlı câminin minber mihrabı sadedir. Câmi-i Şerifi'nin kible cephesine bitkisel motifler çizilmiş, sonra yapılan badana ile bu resimlerin bir kısmı kapatılmıştır. Mezarlığın giriş kapısında bölgeden getirilen antik çağlara ait iki sütun başlığı bulunmaktadır. Osman Dede'nin mezarının yakınında Osmanlı'nın dönemlerine ait rumi motifli bir mezar taşı parçası bulunmaktadır. Kitabesi olmayan mezar, demir korkulukla koruma altına alınmıştır. Mezar taşı "Birinci Seyid Osman" yazılıdır. Mezarın bitişiğinde de şifa için gelen hastaların bir süre uyuması için yataklar bulunmaktadır. Zâviye binasından günümüze bir yapı izi ulaşmamıştır.¹⁰⁸⁹

Osman Dede Zâviyesi'yle alakalı Ayaş Hurûfât Defterleri'nde sekiz adet kayıt bulunmaktadır. Zâviye ilgili en eski kayıt Ramazan 1140/Nisan-Mayıs 1728 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Rebîulâhir 1210/Ekim-Kasım 1795 tarihlidir. İncelediğimiz dönemde Zâviyeye, zâviyedar ve mutasarrıf tayini yapılmıştır. Zâviyedar ve mutasarrıf, vazife ücreti olarak öşür bedeli ile tayin edilmiştir. Zâviye'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan

¹⁰⁸⁷ Yeregözü Köyü'nde, Tokuz Şeyh Vakfı olarak bilinen vakıfta, bir çiftlik ve tarla, iki bağ vardır. Vakıfta evladiyet şartı ile hisselerde mutasarrıf olan Seyyid Ahmed oğlu Seyyid Mustafa, Seyyid Yusuf ve Seyyid İsmail oğlu Seyyid Mahmut adlı kimselerin vefat etmesi üzerine, hisselerde mutasarrıflık, Seyyid Mahmut oğlu Seyyid Osman'a berat ile tevcih buyrulmuştur. Berat 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807'de yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.530, s.85, b-8.

¹⁰⁸⁸ Taşçı, a.g.t., s. 93.

¹⁰⁸⁹ <https://www.evliyalar.net/osman-dede-ayas/>, (Erişim: 15.02.2024)

kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Ramazan 1140/Nisan-Mayıs 1728 tarihli kayıta, Osman Dede Zâviyesi'nde, zaviyadar olan Hacı Hasan kasr-ı yedinden, kebir oğlu Mehmed zâviyedar olarak görevlendirilmiştir.¹⁰⁹⁰ İncelediğimiz diğer kayıtlarda berat yenilemeleri yapılmıştır.

H.1281-82/M.1864-65 tarihli Ankara Vakıf Muhasebe Defteri'nde de Zâviye ile ilgili bilgi bulunmaktadır. Kayda göre, Osman Dede Zâviyesi Vakfı'nın 1974 Numaralı Ankara Vakıf Muhasebe Defteri'nde 25 Cemaziyelâhir 1281/25 Kasım 1864 tarihli kaydı bulunmaktadır. Vakfın bu tarihteki mütevellisi İbrahim Rauf Bey'dir. Vakfın gelirini öşür bedeli oluşturmaktadır. Vakfın bir senelik toplam geliri 5.570 kuruştur. Harcamalar arasında; hazineye ait olan mahlûl hisse bedeli, kâtibe ödenen Ücret/Akçe, muhasebe harcı, hazineye ait vakfın ¼'lükfazla hisse bedeli, tevliyet görevi için ödenen maaş ve Zâviyede gelen-geçene dağıtılan yemek masrafları yer almaktadır.¹⁰⁹¹

Tablo 114: Osman Dede Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atananlar	Tarih
1	Zâviyedâr	-	-	Hasan Halife ¹⁰⁹²	Şaban 1171/Nisan-Mayıs 1758
2	Zâviyedâr	-	-	Hüseyin ¹⁰⁹³	Cemaziyelevvel 1189/Haziran-Temmuz 1775
3	Zâviyedâr	Öşür Bedeli	-	Seyyid Said Seyyid Mesut ¹⁰⁹⁴	Cemaziyelâhir 1202/Mart-Nisan 1788
4	Zâviyedâr	Öşür Bedeli	Hacı Hasan	Mehmed ¹⁰⁹⁵	Ramazan 1140/Nisan-Mayıs 1728
5	Yardımcı Zâviyedâr	-	-	Mehmed oğlu Hasan ¹⁰⁹⁶	Cemaziyelevvel 1168/Şubat-Mart 1755

¹⁰⁹⁰ VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-8.

¹⁰⁹¹ Taşçı, a.g.t., s. 95. s. 93.

¹⁰⁹² Oltan Köy'ünde bulunan Osman Dede Zâviyesi'nde, zâviyedâr olarak görev yapan, Hasan Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, b-13.

¹⁰⁹³ Osman Dede Zâviye'sinin, zâviyedârı olan, Hüseyin'in beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, b-3.

¹⁰⁹⁴ Seyyid Esad ve Seyyid Mesud'un beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s.84, a-1.

¹⁰⁹⁵ Oltan nâm köyde Osman Dede Zâviyesi ba-öşr mahsul ile Zâviyedâr Hacı Hasan kasr-ı yedinden, kebir oğlu Mehmed'e babasının beratı mucibince inâyet buyruldu. VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-8.

¹⁰⁹⁶ Osman Dede Zâviyesi'nde, ba- mu'ine zâviyedârı Hasan bin Mehmed'in beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-9.

6	Yardımcı Zâviyedâr	-	Mehmed	Hasan Halife ¹⁰⁹⁷	Zilkade 1168/Ağustos-Eylül 1755
7	Zâviyedâr	Öşür Bedeli	-	Seyyid Said ve Seyyid Mesut'a müştereken ¹⁰⁹⁸	Rebîülâhîr 1210/Ekim-Kasım 1795
8	Mutasarrıf	-	-	Hacı Hasan ¹⁰⁹⁹	-

3.3.10. Çağa Köyü Şeyh Oruç Zâviyesi

Şeyh Oruç Zâviyesi, günümüzde Güdül ilçesine bağlı Çağa Mahallesi'nde bulunmaktadır. İncelediğimiz Ankara Sancağı Evkâf Defteri'nde zâviye, Oruç Şeyh Karyesi'nde bulunduğu yazılmaktadır. Ancak Hurûfât Defterleri'nde Şeyh Oruç Zâviyesi'nin açık bir şekilde Çağa Köyü'nde bulunduğu yazmaktadır. 867/1463 tarihli Maliyeden Müdevver 9 numaralı Ankara Mufasssal Defteri'ndeki kayıta, *Mezra-i Oruç Şeyh elinde üç çiftlik kadîmden mülk-ı ıssî Kozan Beğ vakf itmiş. Hüdâvendigâr zamanından beru vakfiyet üzre tasarruf ola gelmiş. Şimdiki halde oğlu Ahmed şeyh mutasarrıfdır. Mahsül 600.*¹¹⁰⁰ Şeyh Oruç'un elinde tuttuğu üç çiftlik yeri Kozan Bey vakfetmiştir. 1463 tarihinde vakfın mutasarrıfı Ahmet Şeyh'tir. Vakfın geliri ise 600 akçedir.

1522 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde Oruç Şeyh vakfı ile ilgili şu kayıt yer almaktadır: “*Mezra-i Oruç Şeyh elinde üç çiftlik yer kadîmden mülk-ı ıssî Kozan Beğ vakf itmiş. Hüdâvendigâr zamanından beru vakfiyet üzre tasarruf oluna gelmiş. Sonra Oruç Şeyh oğlu Ahmed vakfiyet üzre mutasarrıfdır deyü kayd olunmuş der defter-i köhne. El-hâletü hâzihî evlâdından Emrullah Şeyh mutasarrıfdır deyü Pâdişâhımız berâtıyla deyü defter-i köhnede mastûrdur. Hâliyâ berât-ı hümayûnla Şeyh Ahmed evlâdından Ahmed Şeyh oğlu Pir Dede ve Emrullah Şeyh evlâdından Üveys'e sadaka olunmuş deyü mukayyed der defter-i atîk.*”¹¹⁰¹ Bu kayıta, 1463'teki bilgiler tekrarlanmış, sonrasındaki tayinler

¹⁰⁹⁷ Osman Dede Zâviyesi'nde, mu'ine ile zâviyedârlığa babası Mehmed mahlûlünden Hasan Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-24.

¹⁰⁹⁸ Seyyid Esad ve Seyyid Mesud'un beratı kaybolması üzerine, beratları yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 531, s.72 a-3.

¹⁰⁹⁹ VGMA, HD, nr. 1133, s.7, a-2.

¹¹⁰⁰ BOA, MAD, 9, v. 223b.

¹¹⁰¹ 928/1522 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları 116/5, v. 116b.

mutasarrıflar ilave edilmiştir. 1522 tarihi itibarıyla vakfın mutasarrıfları, Emrullah Şeyh'in oğlu Üveys ve Ahmet Şeyh'in oğlu Pir Dede'dir. 1530'da kayıta da bir önceki bilgiler özet olarak tekrarlanmıştır: “*Vakf-ı evlad-ı Oruç Şeyh. Üç Çiftlik. Nefer 1, Hâsıl 600.*”¹¹⁰²

1571 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde Oruç Şeyh vakfı 1522 tarihli Ankara Sancağı Evkâf Defteri'ndeki bilgiler tekrarlanmakla birlikte ek olarak şu kayıt yer almaktadır: “*Hâliyâ Pâdişâhımız E'azzallâhu ensârehu hazretlerinin berât-ı hümayûnuyla Üveys ve Ali mutasarrıflar olmağın defter-i cedîde kayd olundu. Hâsıl ani'l-galle ve gayrihi 600.*”¹¹⁰³ Yine önceki bilgiler tekrarlanmış olup, vakfın yeni mutasarrıfları zikredilmiştir. Buna göre, 1522'deki defterde vakfın mutasarrıfı Üveys tasarruf hakkını elinde tutmaktadır. Üveysle birlikte vakfın mutasarrıfı olan Pir Dede yerine Ali vakfa mutasarrıf olmuştur.

Hurûfât Defterleri'nde geçen Şeyh Oruç Zâviyesi ile ilgili altı kayıt vardır. Zâviye ile ilgili en eski kayıt Cemaziyelevvel 1112/Ekim-Kasım 1700 tarihli olup, bu defter serisinde tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt 27 Safer 1222/6 Mayıs 1807 tarihli'dir. İncelediğimiz dönemde Zâviyeye iki şeyh ve dört Zâviyedar tayini yapılmıştır. Cemaziyelevvel 1112/Ekim-Kasım 1700 tarihli kayıta zeviyenin şeyhine günlük bir akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Receb 1117/Ekim-Kasım 1705 tarihli kayıta ise Zâviyedar günlük bir akçe vazife ücreti ile bu göreve tayin edilmiştir. Zâviye'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. 27 Safer 1222/6 Mayıs 1807 tarihli kayıta, Şeyh Oruç Zâviyesi'nde, Zâviyedar olarak görev yapan Ahmet ve İdris adlı kimselerden Ahmet vefat etmiştir. Ahmet'in hisesi oğulları Mustafa, Ahmet ve Ali'ye tevcih buyurulmuştur.¹¹⁰⁴ Receb 1117/Ekim-Kasım 1705 kayıta ise Şeyh Oruç Zâviyesi'nde, zâviyedâr olan Abdülkadir adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, kardeşine tevcih buyurulmuştur.¹¹⁰⁵ İncelediğimiz diğer kayıtlarda, üç berat yenelemesi ve iki vefat üzere tayinler yapılmıştır.

Şeyh Oruç Zâviye'si Vakfı'nın, H.1281-82/M.1864-65 tarihli Ankara Vakıf Muhasebe Defteri'nde 1280/ H. 9 Ramazan 1281/ M. 5 Şubat 1865 tarihli kaydı

¹¹⁰² 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay. Ankara 1993, s.396.

¹¹⁰³ Köse, a.g.t., s. 321.

¹¹⁰⁴ VGMA, HD, nr. 532, s.57, a-7.

¹¹⁰⁵ VGMA, HD, nr.1138, s.11, a-5.

bulunmaktadır. Kayda göre Zâviye, Ayaş Kazası, Çağa Köyü'nde bulunmaktadır. Vakfın bu tarihteki yarı (nisf) mütevellileri Mehmet ve Hasan'dır. Vakfın gelirini öşür bedeli oluşturmaktadır. Vakfın bir yıllık toplam geliri 1.528 guruştur. Harcamalar arasında; vefat eden Hasan'a ait yarı mahlûl hisse bedeli, kâtibe ödenen ücret, muhasebe harcı, Zâviyedâr'a ödenen maaş ve zâviyede gelen geçene dağıtılan yemek masrafları yer almaktadır. Muhasebe defterinde vakfın vakfiyesinin olmadığı belirtilmiştir. Yapılan harcamalar te'amül-i kadîm üzeredir.¹¹⁰⁶

Tablo 115: Çağa Köyü Şeyh Oruç Zâviyesi Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atananlar	Tarih
1	Şeyh	Bir	Ahmed	Abdülkadir ¹¹⁰⁷	Cemaziyelevvel 1112/Ekim-Kasım 1700
2	Şeyh	-	Pir Dede	Ahmed Halife İdris Halife ¹¹⁰⁸	Muharrem 1154/Mart-Nisan 1741
3	Zâviyedâr	Bir	Şeyh Abdülkadir	- ¹¹⁰⁹	Receb 1117/Ekim-Kasım 1705
4	Zâviyedâr	-	-	Şeyh Ahmed Şeyh İdris ¹¹¹⁰	Ramazan 1168/Haziran-Temmuz 1755
5	Zâviyedâr	-	-	Şeyh Ahmed Şeyh İdris ¹¹¹¹	Rebîulâhir 1189/Haziran-Temmuz 1775
6	Zâviyedâr	-	Şeyh Ahmed Şeyh İdris	Mustafa Ahmed Ali ¹¹¹²	27 Safer 1222/6 Mayıs 1807

¹¹⁰⁶ Taşçı, *a.g.t.*, s. 95.

¹¹⁰⁷ Ayaş Kazâsı, Şeyh Oruç Zâviyesi'nde, vakıf olan üç çiftlikte bir akçe ile şeyhi olan Ahmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine oğlu Abdülkadir'e babasının beratı gereğince tevcih buyruldu. VGMA, *HD*, nr. 1138, s.10, a-8.

¹¹⁰⁸ Ayaş Kazâsı, Şeyh Oruç Zâviyesi'nde, vakıf olan üç çiftlik yerde Şeyh olan Pir Dede mahlûlünden, Safer 1138/Ekim-Kasım 1725 tarihinden beri mutasarrıf Ahmed ve İdris halifenin berat yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr.1073, s.88, a-20.

¹¹⁰⁹ Ayaş Kazâsı, Şeyh Oruç Zâviyesi'nde, vakıf olan üç çiftlikte bir akçe ile zâviyedâr olan Abdülkadir adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, kardeşine tevcih buyruldu. VGMA, *HD*, nr. 1138, s.11, a-5.

¹¹¹⁰ Ayaş Kazâsı, Şey Oruç Zâviyesi'nde, Muharrem 1154/Mart-Nisan 1741 tarihinden beri zâviyedârları olan Şeyh Ahmed ve Şeyh İdris'in beratları yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr. 1062, s.64, a-21.

¹¹¹¹ Ayaş Kazâsı, Şeyh Oruç Zâviyesi'nde, zâviyedâr olan ve Şevval sene 1173/Mayıs-Haziran 1760 tarihinden beri üç çiftlik araziye mutasarrıf olan Şeyh Ahmed ve Şeyh İdris'in beratları yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr. 1065, s.17, a-28.

¹¹¹² Ayaş Kazâsı Çağa Köyü'nde, bulunan Şeyh Oruç Zâviyesi Vakfı'nın üç çiftlik zâviyedârı olan Ahmed ve İdris adlı kimseler adı geçen üç çiftliğin mutasarrıfı iken, Ahmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine hissesi, oğulları Mustafa, Ahmed ve Ali adlı kardeşlere ortaklaşa Kâdîsı Hacı Halil arzıyla tevcih bulunmuştur. Berat 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr.532, s.57, a-7.

3.3.11. Samud Bâlî Zâviyesi

Samud Bâlî Zâviye'si ile ilgili Ankara Sancağı evkâf defterlerinde kayıtlar bulunmaktadır. 1522 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde Samud Bâlî Zâviye'si vakfı ile ilgili şu kayıt yer almaktadır: “*Mezra 'a Der Karye-i Cimder, Tevâbî-i Ayaş Mezbûr iki çiftlik yerdir. Samud Bâlî Zâviyesi'ne vakıftır. Kadîmden vakfiyet üzere tasarruf olunub Sultan Şeyh nâm kimesne mutasarrıf imiş berât-ı Pâdişâhîyle. El-hâletü hâzihî mezkûr fevt olub Cemal Şeyh ve Efendi Şeyh ve Bekir Şeyh nâm oğullarına sadaka olub vakfiyet üzere tasarruf iderler. Elllerinde Pâdişâhımız berâtı var deyü defter-i köhnede mastûr. Hâliyâ Pâdişâhımız berâtıyla Efendi Şeyh'e virilmiş. Hâsıl 300.*¹¹¹³ Samud Bâlî Zâviye'si ile ilgili bu kayıta, Zâviyeye iki çiftlik yer vakıftır. Çok eskiden beri vakıf olan iki çiftlik yere Sultan Şeyh mutasarrıftır. 1463 tarihli defter yazıldığında Sultan Şeyh vafat etmiştir. 1463 tarihli köhne defterde Sultan Şeyh'in evladları Cemal, Efendi ve Bekir Şeyh padişah beratıyla vakıfa mutasarrıftır. 1522 tarihinde ise vakfin mutasarrıflığına Efendi Şeyh devam etmiştir. Muhtemelen Cemal ve Bekir Şeyh vefat etmiş ve tasarruf hakkını bırakacak evladı yoktur. 1530'da kayıta da bir önceki bilgiler özet olarak tekrarlanmıştır: “*Vakf-ı Der Karye-i Samud Şeyh. Mezrea-i der karye-i Cimder, İki Çiftlik, Hâsıl 300.*”¹¹¹⁴

1571 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde, 1522'deki bilgiler tekrarlanmış olmakla birlikte ek olarak: *Hâliyâ berât-ı Pâdişâhîyle Efendi Şeyh veled-i Hacı Bektaş bi'l-fiil mutasarrıf olunmağın defter-i cedîde kayd oldu.*¹¹¹⁵ 1571 tarihli kayıta vakfin tasarruf hakkı Efendi Şeyh'in evladı Hacı Bektaş'a geçmiştir.

Cimder/Kavaközü Köy'ünde, bulunan Samud Bâlî Zâviyesi'yle alakalı Hurûfât Defterleri'nde dokuz adet kayıt mevcuttur. Zâviye ile ilgili en eski kayıt Cemaziyelevvel 1113/Ekim-Kasım 1701 tarihli olup, bu defter serisinde tespit ettiğimiz, günümüze en yakın kayıt ise 8 Cemaziyelevvel 1222/17 Temmuz 1807 tarihli. İncelediğimiz dönemde zâviyeye mutasarrıf ve zâviyedar görevlendirmesi yapılmıştır. Kayıtlarda ücret bilgisi yoktur. 13 Şevval 1222/15 Aralık 1807 tarihli kayıta, “*Ayaş kazâ'sında, Cimder nam karyede merhum Samud Bâlî Zâviyesi'nde, selatin-i maziyyeden beri karye-i mezbur*

¹¹¹³ 928/1522 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları 113/5, v. 113b.

¹¹¹⁴ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay. Ankara 1993, s.396.

¹¹¹⁵ Köse, a.g.t., s. 324.

toprağında iki çiftliğin hibe demekle edip mülk-ü nam-ı hümayun mucibince çiftlik-i mezkûrda hâsıl olan gallesi evlad-ı zükûruna ve ednasına ale-s seviyye mutasarrıf ola vakıf şart edip ber-muceb vakfiye-i ma'mulun evladiyat ve meşrutiyet üzerine”¹¹¹⁶ yazılmıştır. Samud Bâlî Zâviye’sinin çok eski zamandan beri Cimder/Kavaközü Köy’ünde iki çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakfın şartları, çiftlikten gelen mahsül erkek evlatlarının tasarrufuna bırakılmıştır. Zâviye’deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. 26 Zilkade 1219/26 Şubat 1805 tarihli kayıta, Samud Bâlî Zâviyesi’nde, yarım hisse mutasarrıf olan Mesut adlı kimsenin vefatı üzerine, mutasarrıflık oğulları Mesut ve Hasan’a ortaklaşa inayet buyrulmuştur.¹¹¹⁷ Rebîülevvel 1148/Temmuz-Ağustos 1735 tarihli kayıta ise Zâviyedar Zeynel Abidin adlı kimsenin vefat etmesi ve erkek evladının olmaması üzerine Zâviyedarlık, kızı Ayşe’ye Nâib Mahmud arzıyla tevcih buyurulmuştur.¹¹¹⁸ Diğer kayıtlarda, sekiz vefat, dört berat yenilemesi, üç ilk tayin, bir mahlûlünden, bir ferağ üzerine görevli değişikliği yapılmıştır.

Zâviye’nin 1974 Numaralı Ankara Vakıf Muhasebe Defteri’nde iki kaydı bulunmaktadır. İlk kayıt 1280/ H. 6 Receb 1281/ M. 5 Aralık 1864 tarihlidir. Kayda göre Zâviye, Ayaş Kazası, Cimder Köyü’nde bulunmaktadır. Vakfın Zâviyedarı Hasan Halife’dır. Vakfın gelirini öşür bedeli oluşturmaktadır. Vakfın bir senelik toplam geliri 882 guruştur. Harcamalar arasında; Zâviye’nin tamir masrafı, kâtibe ödenen ücret, muhasebe harcı, Zâviyedar maaşı ve Zâviye’ye gelen geçene dağıtılan yemek masrafları yer almaktadır. İkinci kayıt 1281/H. 17 Rebî’ülâhir 1282/M. 9 Eylül 1865 tarihlidir. Kayda göre vakfın geliri 882 guruştur. Vakfın harcamaları arasında; Zâviye’nin tamir masrafı, kâtibe ödenen ücret, muhasebe harcı, Zâviyedar maaşı ve Zâviyede dağıtılan yemek masrafları yer almaktadır. Muhasebe defterinde vakfın vakfiyesinin olmadığı belirtilmiştir. Yapılan harcamalar te’amül-i kadîm üzeredir.¹¹¹⁹

¹¹¹⁶ VGMA, HD, nr. 532, s.57, a-5.

¹¹¹⁷ VGMA, HD, nr. 532, s.56, b-1.

¹¹¹⁸ VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-6.

¹¹¹⁹ Taşçı, a.g.t., s. 94.

Zâviye, günümüzde Güdül Kazası'na baēlı Kavaközü Köyü'nde bulunmaktadır. Köyün adı Hurûfât Defterleri'nde Cimler olarak geçmektedir. Zâviye günümüzde bulunmamakta ya da özgün mimarisini kaybetmiştir.¹¹²⁰ Köy mezarlıēında Samud Bali'ye ait olduēu düşünülen bir türbe vardır. Türbe; Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 1946 Sayılı Kararı ile 06.03.1986 yılında tescillenmiştir."Türbe 8,5x9,2m ölçülerinde dikdörtgen formunda, yıēma taştan inşa edilmiştir.¹¹²¹ Türbe içinde dört mezar bulunur. Mezarlardan baştan ikincisinin altında 40 cm eninde 100 cm derinliēinde "cevherlik" olarak nitelendirilen ve içinden toprak alınarak şıfa niyetine kullanılan bir hücre bulunur. Başta bulunan mezarın baş taşında balıksırtı motiflerine, tavan çıtaları üzerinde ise üç adet eski yazıya rastlanır. Yazının okunabilir kısmında Samut Bali Hazretleri'nin, Hazreti mer soyundan geldiēi anlaşılır.¹¹²² Köyün adı, köy ve köyü tanıyanlar arasında efsaneleşmiştir. Köy halkı ile olan görüşmemizde; köyün adının Samud Bali ile geçen bir olaydan geldiēi rivayet edilmektedir. Buna göre, Samud Bali köye başka yerden gelmiştir ve soyu Hz mer'e dayanmaktadır. Samud Bali gündüzleri köyün hayvanlarını otlatır, geceleri ise köyün ekinlerini biermiş. Köy ahalisi bu işi cinlerin yaptıēına inanmaktadır. Köyün adının Cimler ya da Cimler olarak söylenmeye başlanması'nın nedeni budur. Köyün muhtarı Güdül Kaymakamlıēının kararıyla köyün adının deēiřtirildiēini ve Kavaközü adının verildiēini ifade etmektedir.

¹¹²⁰ Hüseyin ınar, "Osmanlı'nın Son Döneminden Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Ankara'da Bir Kaza: Zir", *Gönül Sultanları, şahsiyetleri ve Deēerleri İle ANKARA*, Editör: İbrahim Ethem Arıēlu, Akaē Yayınları, Ankara 2018, s. 217.

¹¹²¹ <https://sosyodenemeler.blogspot.com/2014/10/samut-bali-turbesi-ankara-gudul.html?m=1>, (Erişim:10.04.2024).

¹¹²² <https://www.evliyalar.net/samut-bali/>, (Erişim:10.04.2024).

Tablo 116: Samud Bâlî Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atananlar	Tarih
1	Mutasarrıf	-	-	Mehmed Mesut Said Şaban ¹¹²³	H.1100/M.1699
2	Mutasarrıf	-	-	Efendi Şeyh Ahmed Said ¹¹²⁴	Cemaziyelevvel 1113/Ekim-Kasım 1701
3	Mutasarrıf	-	Osman Ömer Ali Mustafa Hasan	Hüseyin Halil Musa ¹¹²⁵	Ramazan 1127/31 Ağustos-Eylül 1715
4	Mutasarrıf	-	Şeyh Mehmed	Şeyh Ahmed ¹¹²⁶	Muharrem 1132/Kasım-Aralık 1720
5	Mutasarrıf	-	Halis	Bektaş ¹¹²⁷	Şevval 1145/Mart- Nisan 1733
6	Mutasarrıf	-	Hüseyin	Seyyid İbrahim ¹¹²⁸	Ramazan 1146/Şubat- Mart 1734
7	Mutasarrıf	-	Zeynel Abidin	Ayşe ¹¹²⁹	Rebûlevvel 1148/Tem- muz-Ağustos 1735

¹¹²³ 1689 tarihinde, Samudlî Bâlî Zâviyesi olarak bilinen, Sultan Sofu Vakfı'nda mutasarrıflığa Mehmed ve Mesut ve Said ve Şa'ban adlı kimseler berat ile tevcih buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr. 1140, s.45, b-7.

¹¹²⁴ Ayaş'ta, Cimder nâm köyde, Veli Sultan evladından Samud Bâlî Zâviye'sine meşrutiyet üzere Cemaziye'l-evvel sene 1113 / Ekim-Kasım 1701 tarihinden beri, ber-vechi iştirak mutasarrıfları Efendi Şeyh Ahmed ve Said berat mucibince beratları yenilenmiştir. VGMA, *HD*, nr. 1138, s.10, a-8.

¹¹²⁵ Samud Bâlî Zâviyesi'nde, bir çiftlik yedinde dörtte bir hisseye mutasarrıfları olan Ali ve Mustafa ve Hasan adlı kimselerin ölümü ve daha önce mutasarrıf olan ve ölen Osman ve Ömer fevt mahlûlünden, tasarrıfları Hüseyin ve Halil ve Musa adlı kimselere; tarihinde müşterek olarak tevcih buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr. 1138, s.10, a-18.

¹¹²⁶ Samud Bâlî Zâviyesi'nde, yarım çiftlik evladiyet ve meşrutiyet ile mutasarrıf olan Şeyh Mehmed'in vefatı üzerlerine mutasarrıflık, Nâib Ali arzıyla Şeyh Ahmed'e tevcih buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr. 1133, s.7, a-10.

¹¹²⁷ Samud Bâlî'nin evladiyet şart eylediği mezra'anın hissedarlığına; Halis adlı kimsenin fevt mahlûlünden, Bektaş adlı kimseye Nâib İbrahim arzıyla inayet buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr. 1073, s.87, b-19.

¹¹²⁸ Veli Sultan ve Samud Bâlî Zâviyesi'nde, hissedar olan Hüseyin adlı kimsenin vefat etmesi üzerine, oğlu Seyyid İbrahim'e inayet buyurulmuştur. VGMA, *HD*, nr. 1073, s.87, b-23.

¹¹²⁹ Şerife Ayşe adlı kimse, Samud Bâlî'nin soyundan gelmektedir. Samud Bâlî, Cimder Köyü topraklarından bir miktar yerleri hibe ve temlik etmiştir. Gerek fermanda gerekse vakıf şartlarında belirtildiğine göre; elde edilen tahlil geliri erkek evlatlara eşit bir şekilde pay edilmelidir. Eski defterde de yeni defterde de kaydı olan, ileri gelenlerden, zâviyedâr Zeynel Abidin adlı kimsenin vefat etmesi ve erkek evladının olmaması üzerine merhumun hissesi vakıfname gereğince, kızlarından Ayşe adlı kimseye, Nâibi Mahmut arzıyla verilmiştir. VGMA, *HD*, nr.1073, s.88, a-6.

8	Mutasarrıf	-	-	İsmail Halife ¹¹³⁰	Safer 1177/Ağustos 1763
9	Mutasarrıf	-	-	Seyyid Musa Seyyid Durmuş ¹¹³¹	Safer 1177/Ağustos-Eylül 1763
10	Mutasarrıf	-	Seyyid İbrahim	Seyyid Halil Halife ¹¹³²	Safer 1177/Ağustos-Eylül 1763
11	Mutasarrıf	-	Şerife Ayşe	Seyyid Mustafa oğlu Seyyid Mehmed ¹¹³³	21 Cemaziyelevvel 1191/27 Haziran 1777
12	Mutasarrıf		Mesut	Mesut Hasan ¹¹³⁴	26 Zilkade 1219/26 Şubat 1805
13	Mutasarrıf	-	Mustafa oğlu İsmail	Mehmed ¹¹³⁵	13 Şevval 1222/15 Aralık 1807
14	Zâviyedâr	-	-	Şeyh Hüseyin Şeyh Said Şeyh AbdürrAhîm ¹¹³⁶	Şevval 1169/Haziran-Temmuz 1756
15	Zâviyedâr	-	-	Şeyh Hasan Şeyh Ali Şeyh Süleyman ¹¹³⁷	Receb 1166/Mayıs-Haziran 1763

¹¹³⁰ Samud Bâlî Zâviyesi'nde, evladiyet ve meşrûtiyet üzere, diğer hissedarlarıyla hisseye, mutasarrıf olan evlad-ı vakıfdan İsmail Halife bir hissesi sair hissedarlarıyla inâyet buyruldu. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-1

¹¹³¹ Samud Bâlî Zâviyesi'nde, rub'u hisse ile zâviyedâr olan, Seyyid Musa ve Seyyid Durmuş nâm karındaşları, iştirak nahvinde. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-2

¹¹³² Samud Bâlî Zâviyesi'ne, evladiyet meşrutiyet üzerine bir hisseye mutasarrıf olan, Seyyid İbrahim fevt mahlûlünden, oğlu Seyyid Halil Halifeye berat ile inâyet, tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, a-4

¹¹³³ Cimder Köyü arazisinden, iki çiftlik, geçmişten beri Samud Bâlî Zâviyesi Vakfı'na hibe edilmiştir. Kanunen çiftten çıkan mahsule erkek evlatlar eşit bir şekilde mutasarrıf olup; bu durum vakıf kurallarında da belirtilmiştir. Samud Bâlî Zâviyesi'nde, belirtilen hisseye mutasarrıf olan Şerife Ayşe adlı kimsenin vefat etmesi üzerine, oğlu Seyyid Mustafa oğlu Seyyid Mehmed'e berat ile tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr.1066, s.35, a-13.

¹¹³⁴ Samud Bâlî Zâviyesi'nde, yarım hisse mutasarrıf olan Mesut adlı kimsenin vefatı üzerine, mutasarrıflık oğulları Mesut ve Hasan'a ortaklaşa inayet buyruldu. Berat 21 Şevval Sene 1222/22 Aralık 1807 ve 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.56, b-1.

¹¹³⁵ Cimder Köyü arazisinden, iki çiftlik, geçmişten beri Samud Bâlî Zâviyesi Vakfı'na hibe edilmiştir. Kanunen, çiftten çıkan mahsule erkek evlatlar eşit bir şekilde mutasarrıf olup; bu durum vakıf kurallarında da belirtilmiştir. Samud Bâlî Zâviyesi'nde, belirtilen hisseye mutasarrıf olan Mustafa oğlu İsmail adlı kimsenin vefat etmesi üzerine, oğullarından salih ve yaşı büyük olanı Mehmed'e, Nâibi Seyyit Abdullah arzıyla tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziye'l-ahir sene 1222/9 Ağustos 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 532, s.57, a-5.

¹¹³⁶ Samud Bâlî Zâviyesi'nde, berat ile dört hisseye ortaklaşa mutasarrıf olan, Şeyh Hüseyin, Şeyh Said ve Şeyh Abdurrahim adlı kimselerin, beratı Şevval sene 1169/Haziran-Temmuz 1756 tarihinde berat ile yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, b-18.

¹¹³⁷ Ayaş Kazası'na vâki Cimder Köyü'nde Samud Bâlî Zâviyesi'nde, meşrutin üzerine zâviyedârı olan Şeyh Hasan ve Şeyh Ali ve Şeyh Süleyman nâm kimesnelere ba-berat tecdid buyurulmuştur. 11 Receb sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde berat tekrar yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-21.

16	Zâviyedâr	-	-	Seyyid Musa Seyyid Durmuş ¹¹³⁸	Şevval 1177/Nisan- Mayıs 1764
17	Zâviyedâr	-	Şeyh Hasan Şeyh Ali Şeyh Süleyman	Şeyh Süleyman oğlu Şeyh Hüseyin Şeyh Ali oğlu Şeyh Said Şeyh İbrahim Şeyh Hasan oğlu Şeyh Ahmed ¹¹³⁹	14 Cemaziyelevvel 1204/6 Şubat 1790
18	Zâviyedâr		Seyyid Halil	Seyyid Bektaş ¹¹⁴⁰	8 Cemaziyelevvel 1222/17 Temmuz 1807

3.3.12. Zeyve Köyü Zıvıcı Dede Zâviyesi

Zeyve Köyü, Hurûfât kayıtlarında, Zeyve Köyü Hacı Ebubekir Mescid-i Şerifi ve Zeyve Köyü Zıvıcı Dede Zâviyesi ile ilgili kayıtlarda karşımıza çıkmaktadır. Zeyve Köyü günümüzde Ayaş ilçesine bağlı köyler arasında bulunmamaktadır. Zeyve Köyü incelediğimiz kaynaklarda da geçmemektedir. Nerede olduğu ile ilgili Hurûfât kayıtlarında “Çağa Köyü kurbunda Zeyve Köyü Zıvıcı Dede Zâviyesi’nde”¹¹⁴¹ ifadesinin geçmesi, Köyün bugün Gündül Kazası’na bağlı Çağa Köyü yakınlarında olabileceğini gösteriyor. Çağa Köyü’nü iyi tanıyan, köyde yaşayan ahaliden alınan bilgiye göre, Köyün şuanda bulunduğu yerde olmadığı ifade edilmektedirler. Köyün şuanda olduğu yerde sebze tarımı yapıldığı, her gün çiftçilerin tarlalarına gitmek için erken saatlerde yola düştükleri ve ulaşım koşulları da düşünüldüğünde tedricen bölgede çiftçilikle uğraşan ahalinin tarım arazisine yakın yerlere yerleştiği rivayet edilmektedir. Zeyve Köyü’nün taşınılan bölgede olabileceği akla gelmektedir. Çağa’nın nüfusunun artması ya da taşınılan bölgeye

¹¹³⁸ Samud Bâlî Zâviyesi’nde, dört hisse zâviyedârlığa, ortaklaşa mutasarrıf olan Seyyid Musa ve Seyyid Durmuş adlı kimselere; Nisan 1764 tarihinde verilen berat, Haziran 1786 tarihinde berat ile yenilenmiştir. Berat 11 Receb sene 1203/7 Nisan 1789 tarihinde tekrar yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, b-17.

¹¹³⁹ Samud Bâlî Zâviyesi’nde, evladiyet ve meşrûtiyet üzere zâviyedâr olan; Şeyh Hasan, Şeyh Ali ve Şeyh Süleyman’ın zâviyede bir hisse mutasarrıflıkları ferağından oğulları Şeyh Süleyman oğlu Şeyh Hüseyin, Şeyh Ali oğlu Şeyh Said, Şeyh İbrahim ve Şeyh Hasan oğlu Şeyh Ahmed’e, 6 Şubat 1790 tarihinde berat ile tevcih olunmuştur. Berat, önce 21 Cemaziyelahir sene 1222/26 Ağustos 1807 tarihinde sonra 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 530, s.84, a-14.

¹¹⁴⁰ Samud Bâlî Zâviyesi’nde, bir hisse mutasarrıf olan Seyyid Halil adlı kimsenin vefat etmesi üzerine, görev oğlu SeyyidBektaş’a inayet buyruldu. VGMA, HD, nr.532, s.56, b-17.

¹¹⁴¹ VGMA, HD, nr.1065, s.17, a-26.

genişlemesiyle Zeyve adlı köy Çağa Köyü içinde kalmış olabilir. Zavcî Dede Zâviyesi, Zeyve Köyü gibi kaynaklarda geçmemektedir. Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları, isimli eserde Beypazarı ilçesine bağlı Zâviye Köyü olma ihtimali yüksektir. Osmanlıca yazımlar karşılaştırıldığında benzerlik vardır.

Zeyve Köyü, Zavcî Dede Zâviyesi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde üç kayıt mevcuttur. Zâviye ile ilgili en eski kayıt Cemaziyelâhir 1134/Mart-Nisan 1722 tarihli dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 23 Şevval 1211/22 Ocak 1797 tarihli dir. İncelediğimiz dönemde Zâviyeye bir mutasarrıf ve iki Zâviyedâr görevlendirilmiştir. Zâviyedârlık görevinin günlük vazife ücreti yarım akçedir. Zâviye'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladı veya ailedin birinin tayini şeklinde gerçekleşmiştir. 23 Şevval 1211/22 Ocak 1797 tarihli kayıta, Zavcî Dede Zâviyesi'nde, zâviyedâr olan Hasan adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Şeyh Mehmed ve kardeşi Mehmed'e berat ile müştereken, tevcih buyurulmuştur.¹¹⁴² Diğer görevlendirmelerde bir vefat ve bir berat yenilemesi yapılmıştır.

Tablo 117: Zeyve Köyü Zavcî Dede Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atananlar	Tarih
1	Mutasarrıf	-	Şaban Receb	Yahya ¹¹⁴³	Cemaziyelâhir 1134/Mart-Nisan 1722
2	Zâviyedâr	Yarım	-	Hasan ¹¹⁴⁴	Rebûlâhir 1189/Haziran-Temmuz 1775
3	Zâviyedâr	Yarım	Hasan	Şeyh Mehmed Mehmed ¹¹⁴⁵	23 Şevval 1211/22 Ocak 1797

¹¹⁴² VGMA, HD, nr.531, s.72, a-9.

¹¹⁴³ Zeyve Köyü'nde bulunan Zavcî Dede Zâviyesi şeyhi, Şaban adlı kimsenin vefat etmesi üzerine, oğlu Recep bir müddet mutasarrıflık görevini yürüttükten sonra vefat etmiştir. Mutasarrıflık, Nâibi Seyyit Süleyman arzıyla Recep oğlu Yahya'ya tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.1133, s.7. b-2.

¹¹⁴⁴ Çağa Köyü kurbunda, Zeyve Köyü Zavcî Dede Zâviyesi'nde, Safer 1186/Mayıs- Haziran 1772 tarihinden itibaren zâviyedâr olan Hasan adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. Berat 11 Receb 1203/7 Nisan 1789 tarihinde tekrar yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1065, s.17, a-26.

¹¹⁴⁵ Zeyve Köyü'nde bulunan Zavcî Dede Zâviyesi'nde, zâviyedâr olan Hasan adlı kimsenin vefatı üzerine görev, oğlu Şeyh Mehmed ve kardeşi Mehmed'e berat ile müştereken, tevcih buyruldu. Berat 4 Cemaziyelâhir sene 1222/9 Ağustos 1807 ve 21 Şevval sene 1222/22 Aralık 1807 tarihlerinde yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.531, s.72, a-9.

3.3.13. Çukurviran/Çukurören Köyü Emrem Sultan Zâviyesi

Çukurören Köyü, günümüzde Güdül Kazası'na bağlı bir köydür. Çukurviran/Çukurören Köyü'nde bulunan Emrem Sultan Zâviyesi ulaşılabilen arşiv kayıtlarında geçmemektedir. Hurûfât Defterleri'nde ise sadece zâviye ile ilgili iki kayıt mevcuttur. Zâviye ile ilgili en eski kayıt Safer 1117/Mayıs-Haziran 1705 tarihli olup, bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Rebûlevvel 1175/Eylül 1761 tarihlidir. İncelediğimiz dönemde Zâviyeye iki zaviyadar görevlendirilmiştir. Rebûlevvel 1175/Eylül-Ekim 1761 tarihli kayıta, Zâviyedara günlük bir akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. İncelediğimiz iki kayıta, Zâviyeye vefat üzere görevlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 118: Çukurviran/Çukurören Köyü Emrem Sultan Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Zâviyedâr	-	Ebubekir	Mustafa ¹¹⁴⁶	Safer 1117/Mayıs-Haziran 1705
2	Zâviyedâr	Bir	Mustafa	Şeyh Mehmed ¹¹⁴⁷	Rebûlevvel 1175/Eylül-Ekim 1761

3.3.14. Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü Şeyh Maruf Zâviyesi

Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü Şeyh Maruf Zâviyesi ile ilgili Ankara Sancağı evkâf defterlerinde kayıtlar bulunmaktadır. 867/1463 tarihli Maliyeden Müdevver 9 numaralı Ankara Mufassal Defteri'ndeki kayıta, “*Mezra’a Kıçilü Ma’rûf Şeyh elinde duta durduğu bir çiftlik yer kadîmü’z-zamandan vakıf imiş. Merhûm Bayezid Hüdâvendigâr mektubuyla el-hâletinde Ma’rûf Şeyh mutasarrıf olub, oğlu Mesud Şeyh ve Mehmed Şeyh vakfiyelerinde mutasarrıflardır. Elllerinde merhûm Sultan Murad Han mektubu vardır. Hâsıl 1220*”¹¹⁴⁸ Şeyh Maruf Zâviye’si vakfı ile ilgili bu kayıta, Ma’rûf Şeyh bir çiftlik yeri

¹¹⁴⁶ Çukurviran Köyü, Emrem Sultan Zâviyesi, zâviyedârı Ebubekir adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Mustafa’ya inayet buyruldu. VGMA, HD, nr.1138, s.11, a-9.

¹¹⁴⁷ Çukurviran Köyü, Emrem Sultan Zâviyesi, zâviyedârı Mustafa adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Şeyh Mehmed’e inayet buyruldu. VGMA, HD, nr.1055, s.17, a-17.

¹¹⁴⁸ BOA, MAD, 9, v. 222b.

vakfetmiş ve vakfa kendisi mutasarrıfıdır. 1463 tarihi itibariyle vakfin mutasarrıfları, Ma'rûf Şeyh'in oğulları Mesut ve Mehmet Şeyh'ir. Sultan Murat mektubuyla mutasarrıf olmuşlardır. Sultan Murat, II. Murat olmalıdır. Çünkü Ma'rûf Şeyh, Bayezid Hüdâvendigâr'dan(Yıldırım Bayezıt) mektup alarak bir çiftlik yeri vakfetmiş ve mutasarrıfı olmuştur. Vakfin bu yıldaki geliri yıllık 1220 akçedir.

1522 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde Şeyh Maruf Zâviyesi Vakfı ile ilgili kayıta, 1463'teki bilgiler tekrarlanmakla birlikte, ek olarak;” *Mezra'a Kîçilü Ma'rûf Şeyh elinde duta durduğu bir çiftlik yer kadîmü'z-zamandan vakıf imiş. Merhûm Bayezid Hüdâvendigâr mektubuyla el-hâletinde Ma'rûf Şeyh mutasarrıf olub, oğlu Mesud Şeyh ve Mehmed Şeyh vakfiyelerinde mutasarrıflardır. Elleri merhûm Sultan Murad Han mektubu deyü kayd olmuş der defter-i köhne. El-hâletü hâzihî mezkûr Ma'rûf Şeyh ve Mesud Şeyh oğlu Mehmed Şeyh ve Mesud oğlu Ma'rûf Şeyh ve Ömer Fakîh nâm kimesneler mutasarrıflardır. Elleri Pâdişâhımız mukarremâmesi vardır deyü defter-i köhnede mastûr. Hâliyâ mezra'a-i mezbûre Pâdişâhımız berâtıyla Maruf Şeyh oğulları Maruf a ve Mesud'a ve Lütî'ye ve Ömer Fakîh oğulları Şakir ve Ahmed ve Ömer ve Şeyh Muhammed oğulları Haydar ve Salih ve Murad oğulları Hüseyin ve Yusuf a virülüb mutasarrıflardır. Hâsılı 1220.*¹¹⁴⁹ 1522'de yazılan Atık defterde vakfin mutasarrıfları Ma'rûf Şeyh evlatları Maruf, Mesut, Lütî ve Ömer Fakîh evlatları Ahmet, Ömer, Bekir mutasarrıftırlar. Bunların yanında vakfa Murat evlatları Yusuf ve Hüseyin ile Şeyh Mehmet evlatları Salih ve Haydar mutasarrıflardır. Vakfin bu yıldaki geliri yıllık 1220 akçedir. 1530'da kayıta da bir önceki bilgiler özet olarak tekrarlanmıştır: “*Vakf-ı Evlad-ı Ma'rûf Şeyh. Der Karye-i Kîçülü, Hâsıl 1220.*”¹¹⁵⁰

1571 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde, 1522'deki bilgiler tekrarlanmış olmakla birlikte ek olarak: “*Hâliyâ vakf-ı mezkûrun evlâdından Haydar oğlu Ramazan ve Karındaşı Hızır Balı'ya mutasarrıflar olub ve Mustafa Fakîh dahî hissesine bâ berât-ı Pâdişâhîyle ber vech-i iştirâk mutasarrıflar olmağın defter-i cedîde kayd oldu. Hâsıl anı'l-galle ve gayrihi 1220.*”¹¹⁵¹ Bu kayıta vakıfta mutasarrıf olarak, Haydar oğlu Ramazan ve

¹¹⁴⁹ 928/1522 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları 113/5, v. 113b.

¹¹⁵⁰ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay. Ankara 1993, s.396.

¹¹⁵¹ Köse, a.g.t., s. 321.

kardeşi Hızır Balı zikredilmiştir. Ayrıca Mustafa Fakîh'te Padişah beratıyla hissesine iştirak olarak mutasarrıftır. Vakfın bu yıldaki geliri yıllık 1220 akçedir.

Hurûfât Defterleri'nde, Şeyh Maruf Zâviyesi'yle alakalı 19 kayıt vardır. Zâviye ile ilgili en eski kayıt Receb 1118/Ekim-Kasım 1706 tarihli'dir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Ramazan 1197/Ağustos-Temmuz 1783 tarihli'dir. İncelediğimiz tarih aralığında dört kaydın tarihi okunamamıştır. İncelediğimiz dönemde Zâviye'ye, Receb 1118/Ekim-Kasım 1706 ve Ramazan 1197/Ağustos-Temmuz 1783 tarihleri arasında 13 Zâviyedar görevlendirmesi yapılmıştır. Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722 ve Zilhicce 1171/Ağustos-Eylül 1758 tarihleri arasında Zâviye'nin vakfına beş mutasarrıf, tasarruf hakkını elde etmiştir. 29 Rebîülâhir 1189/29 Haziran 1775 tarihinde ise vakıfa bir mütevellî tayini yapılmıştır. Zâviyede görevlendirilen zâviyedâra günlük iki akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Zilhicce 1171/Ağustos-Eylül 1758 tarihli kayıta mutasarrıf günlük bir akçe vazife ücreti ile görevlendirilmiştir. Mutasarrıf ile ilgili diğer kayıtlarda ücret bilgisi yoktur. Mütevellî ile ilgili incelediğimiz kayıta da ücret bilgisi yeralmamaktadır. Zâviye'deki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kaza kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Receb 1118/Ekim-Kasım 1706 tarihli kayıta, Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde zâviyedâr olan Ahmet adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, kardeşi Abdullah'a inayet buyrulmuştur.¹¹⁵² Şevval 1133/Temmuz-Ağustos 1733 tarihli kayıta ise Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde zâviyedâr olan Abdullah adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, kızı Ayşe Hatun'a Nâibi Ali arzıyla tevcih buyurulmuştur.¹¹⁵³ Ramazan 1197/Ağustos-Temmuz 1783 Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde zâviyedâr olan Mahmud Halife'nin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Şeyh Abdüllatif'e dilekçesiyle tevcih buyurulmuştur.¹¹⁵⁴ İncelediğimiz diğer kayıtlarda görev değişikliği, sekiz vefat, üç berat yenileme, üç mahlûlünden ve bir kasr-ı yed üzerine tayinler yapılmıştır.

¹¹⁵² VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-18.

¹¹⁵³ VGMA, HD, nr. 1133, s.7, a-16.

¹¹⁵⁴ VGMA, HD, nr. 1066, s.32, a-3.

Tablo 119: Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü Şeyh Maruf Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret /Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Zâviyedâr	İki	Ahmed	Abdullah ¹¹⁵⁵	Receb 1118/Ekim-Kasım 1706
2	Zâviyedâr	İki	Abdullah	Ayşe Hatun ¹¹⁵⁶	Şevval 1133/Temmuz-Ağustos 1733
3	Zâviyedâr	İki	Abdullah	Ayşe Hatun ¹¹⁵⁷	Zilkade 1143/Mayıs-Haziran 1731
4	Zâviyedâr	İki	Ayşe Hatun	Seyyid Mustafa ¹¹⁵⁸	Rebûlevvel 1168/Aralık 1754-Ocak 1755
5	Zâviyedâr	İki	Fatma Hatun	İdris Halife ¹¹⁵⁹	Şevval 1171/Haziran-Temmuz 1758
6	Zâviyedâr	İki	Ahmed Halife	Fatma Şerife Şerife Ayşe ¹¹⁶⁰	-
7	Zâviyedâr	İki	Ayşe Hatun	Fatma ¹¹⁶¹	Receb 1174/Şubat-Mart 1761
8	Zâviyedâr	İki	Fatma Şerife Şerife Ayşe	Mahmud ¹¹⁶²	Receb 1174/Şubat-Mart 1761
9	Zâviyedâr	İki	-	Mahmud ¹¹⁶³	Muharrem 1175/Ağustos 1761

¹¹⁵⁵ Keçiler Köyü, Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde, zâviyedâr olan Ahmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, kardeşi Abdullah'a inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr.1138, s.11, a-18.

¹¹⁵⁶ Keçiler Köyü, Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde, zâviyedâr olan Abdullah adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, kızı Ayşe Hatun'a Nâibi Ali arzıyla tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.1133, s.7, a-16.

¹¹⁵⁷ Keçiler Köyü, Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde, babası Abdullah mahlûlünden zâviyedâr olan Ayşe Hatun'un beratı eski berat gereğince yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1073, s.87, b-8.

¹¹⁵⁸ Keçiler Köyü, Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde, zâviyedâr olan Ayşe Hatun mahlûlünden, Kâdî Ali arzıyla Seyyid Mustafa'ya inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr.1062, s.64, a-1.

¹¹⁵⁹ Keçiler Köyü, Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde, zâviyedâr olan Fatma Hatun mahlûlünden görev, oğlu Seyyid İdris Halife'ye tevcih buyuruldu. VGMA, HD, nr.1062, s.65, b-16.

¹¹⁶⁰ Keçiler Köyü, Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nin, zâviyedârı olan Ahmed Halife'nin kars-ı yedinden görev, evlad-ı vakıftan Fatma Şerife, Şerife ve Ayşe'ye berat ile tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1062, s.66, a-14.

¹¹⁶¹ Keçiler Köyü, Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde, evladiyet şartı ile mutasarrıf olan olan Ayşe Hatun vefat etmesi üzerine mahlûlünden, kızı Fatma Hatun'a tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr.1062, s.64, a-23.

¹¹⁶² Keçiler Köyü, Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde, zâviyedârı olan Fatma Şerife, Şerife ve Ayşe mahlûlünden görev, Ahmed oğlu Mahmud'a Kâdîsî Hafız İbrahim arzıyla tevcih buyuruldu. VGMA, HD, nr.1062, s.66, b-1.

¹¹⁶³ Keçiler Köyü, Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde, zâviyedârı Ahmed oğlu Mahmut'un kendi isteğiyle beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1062, s.66, b-6.

10	Zâviyedâr	İki	Mahmud	Ahmed ¹¹⁶⁴	29 Rebûlâhir 1189/29 Haziran 1775
11	Zâviyedâr	İki	Mahmud	Şeyh Abdüllatif ¹¹⁶⁵	Ramazan 1197/Ağustos-Temmuz 1783
12	Zâviyedâr	İki	İdris Halife	Şeyh Mahmud Halife ¹¹⁶⁶	-
13	Zâviyedâr	İki	-	Ahmed Halife ¹¹⁶⁷	-
14	Mutasarrıf	Bir	Şeyh İbrahim	Mehmed ¹¹⁶⁸	Muharrem 1135/Ekim-Kasım 1722
15	Mutasarrıf	Bir	Mehmed	Mahmud ¹¹⁶⁹	Rebûlevvel 1140/Ekim-Kasım 1727
16	Mutasarrıf	-	Hızır	Seyyid Ali ¹¹⁷⁰	Zilhicce 1139/Temmuz-Ağustos 1727
17	Mutasarrıf	-	Abdullah	Şeyh İbrahim ¹¹⁷¹	-
18	Mutasarrıf	Bir	-	Mahmud ¹¹⁷²	Zilhicce 1171/Ağustos-Eylül 1758
19	Mütevelli	-	Mahmud	Ahmed ¹¹⁷³	29 Rebûlâhir 1189/29 Haziran 1775

¹¹⁶⁴ Keçiler Köyü, Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde, zâviyedâr Ahmed oğlu Mahmut'un vefat etmesi üzerine görev, oğlu Ahmed'e berat ile tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.1066, s.35, a-3.

¹¹⁶⁵ Keçiler Köyü Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde, zâviyedâr olan Mahmut Halife'nin vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine görev, Şeyh Abdüllatif'e dilekçesiyle tevcih buyuruldu. VGMA, HD, nr.1066, s.32, a-3.

¹¹⁶⁶ Keçiler Köyü Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde, zâviyedârı olan İdris Halife'nin vefat etmesi üzerine görev, Şeyh Mahmut Halife'ye Kâdi Hacı Mustafa arzıyla tevcih buyuruldu. VGMA, HD, nr.1062, s.66, a-8.

¹¹⁶⁷ Keçiler Köyü Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde, zâviyedârı(ismi okunamamıştır) vefat etmesi üzerine görev, Ahmed Halife'ye dilekçe ile tevcih buyuruldu. VGMA, HD, nr.1062, s.66, a-13.

¹¹⁶⁸ Ayaş Kazâsı Şeyh Ma'ruf Mezraası Vakfı'nın mutasarrıfı olan Şeyh İbrahim adlı kimsenin vefat etmesi üzerine tasarruf hakkı, oğlu Mehmed'e Nâib Hacı Ali arzıyla tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.1133, s.7, b-5.

¹¹⁶⁹ Ayaş Kazâsı Şeyh Ma'ruf Mezrası'nda, mutasarrıf olan Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine tasarruf hakkı, Nâib Halil arzıyla inayet buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.1143, s.79, a-13

¹¹⁷⁰ Ayaş Kazâsı'na tâbi Keçiler nâm köyde sahib'ül hayrat icaresinin evlad-ı zükûruna vakıf ve şart eylediği ma'lumül hudud irsaline mutasarrıf olan evladından es-Seyyit Hızır fevt olup sulbi oğlu es-Seyyit Ali'ye Nâib Halil arzıyla inayet buyuruldu. VGMA, HD, nr.1143, s.79, a-9.

¹¹⁷¹ Ayaş Kazâsı Şeyh Ma'ruf Mezraası Vakfı'nın Mutasarrıfı olan Abdullah adlı kimsenin vefat etmesi üzerine tasarruf hakkı, Şeyh İbrahim'e inayet buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.1133, s.7,a-4.

¹¹⁷² Ayaş Kazâsı Şeyh Ma'ruf Mezraası Vakfı'nın Mutasarrıfı olan Mahmut adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1062, s.65, b-24.

¹¹⁷³ Keçiler Köyü Şeyh Ma'ruf Zâviyesi'nde, yardımcı mütevelli olarak görev yapan Mahmut adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, oğlu Ahmed'e berat ile tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.1066, s.35, a-4.

3.3.15. Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü Seyyid Seyfeddin Zâviyesi

Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü Seyyid Seyfeddin Zâviyesi'yle ilgili incelediğimiz Ankara Sancağı evkâf defterinde bir kayıt bulunamamıştır. Seyyid Seyfeddin Zâviyesi'yle alakalı Hurûfât Defterleri'nde sadece iki kayıt vardır. Cemaziyelevvel 1168/Mart-Şubat 1755 ve Zilkade 1168/Ağustos-Eylül 1755 tarihli kayıtlarda, zâviyedâr görevlendirmesi yapılmıştır. Zâviyedâr'ın vazife ücreti öşr Mahsülü ile karşılanmıştır. İncelediğimiz iki kayıta Zâviye'nin Zâviyedârı Hasan Halife'nin beratı yenilenmiştir.

Tablo 120: Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü Seyyid Seyfeddin Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Zâviyedâr	Öşr Mahsülü	-	Hasan ¹¹⁷⁴	Cemaziyelevvel 1168/Mart-Şubat 1755
2	Zâviyedâr	Öşr Mahsülü	-	Hasan Halife ¹¹⁷⁵	Zilkade 1168/Ağustos-Eylül 1755

3.3.16. Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü Şeyh Evren Zâviyesi

Keçiler (Kıçiler)/Kayı Köyü Şeyh Evren Zâviyesi Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıta geçmektedir. Kayıta sadece vazifenin adı ve görevde bulunan kişilerin adı yazmaktadır. Kayıta tarih ve ücret bilgisi yer almamaktadır. Kayıta günümüzde Ayaş Kazası'na bağlı Evcî Köyü ile ilgili bilgi yer almaktadır. Buna göre Evcî Köyü çiftliktir. Bu çiftliğin gelirleri Şeyh Evren Zâviyesi'ne vakfedilmiştir.

Tablo 121: Keçiler/Kayı/Kayı Köyü Şeyh Evren Zâviyesi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Zâviyedâr	-	-	Ahmed İdris Halife ¹¹⁷⁶	-

¹¹⁷⁴ Seyyid Seyfeddin Zâviyesi'nde, zâviyedâr olan Mehmed oğlu Hasan'ın beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1062, s.64, a-10.

¹¹⁷⁵ Seyyid Seyfeddin Zâviyesi'nde, zâviyedâr olan Hasan Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-25.

3.4. Ayaş Eğitim Kurumları

Ayaş'ta Kazası'nda, Şeyh Muhyiddin Efendi'nin inşa ettirdiği ve 60000 akçe para vakfettiği bir medrese bulunmaktadır. 1571 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde Muhyiddin Efendi vakfı ile ilgili kayıtlar bulunmaktadır. 1463 köhne defterde, 1522 Atık defterde Muhyiddin Efendi vakfı ile ilgili kayıt bulunamamıştır. Muhyiddin Efendi vakfı muhtemelen 1522 tarihinden sonra tesis edilmiştir. 1571 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde Muhyidin Efendi vakfı ile ilgili kayıta, " *Nefs-i Kasaba-i Ayaş der liva-i Ankara. Kasaba-i mezbûreden sâhib-i hayrâtdan Muhyiddin Efendi veled-i Hacı Ali ve Nazlı, bir medrese binâ idüb kendü malından altmış bin akça vakf idüb onu onbir buçuk üzre mu'amele-i şer'iyye alınub hâsıl olan ribhından yirmi akça müderrise ta'yîn idüb iki akça mütevellîye ve üç akça talebeye ta'yîn olunub zikr olan medrese mâdemki kendü kayd-ı hayatında oldukça mutasarrıf olub istedikleri kimesneye tevcîh olunur ve kendülerden sonra ebnâya ve ebnâ-i ebnâya şart idüb ba'del inkırazuhum kasaba-i mezbûreden tankıyla müstehâk olana tevcih olunub ba'de hâriçden müstehâk olana tevcîh olunmak üzre şart idüb tevliyet-i mezbûre zamanında kendülere ve kendülerden sonra ebnâya ve ebnânın ebnâsına ve ebnâ münkariz olıcak 'utakaya meşrû olmak üzre şart itmeğin ber mûceb-i şart-ı vakıf defter-i cedîde kayd olundu. Hâric-ez-defter. Hâsıl-ı mal 60 000.*¹¹⁷⁷ Ayaş'ta Muhyiddin Efendi bir medrese yaptırmış ve kendi malından 60000 akçeyi medreseye vakfetmiştir. % 15 kâr ile işletilmesi ve elde edilen kârdan, 20 akçe müderrise, iki akçe mütevellîye ve üç akçe talebeye tayin edilmiştir. Muhyiddin Efendi hayattayken, vakfın tasarruf hakkını elinde tutacaktır. Muhyiddin Efendi vefatından sonra evlatları, evlatlarının nesli kesilirse kazadan, yoksa hak edenlere tasarruf hakkı şart koşulmuştur.

Ayaş Kazası'nda, cumhuriyetten önceki eğitim durumu hakkında Hurûfât kayıtları önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Hurûfât kayıtlarına göre; Ayaşta dört tane mektebin adı geçmektedir. Ayaş'a bağlı Güdül Kasabası'nda Hurûfât Defterleri'nde geçen Taberdar Ahmed Ağa'nın, ihya eylediği mekteb-i şerif¹¹⁷⁸, Baltacı Hacı Ahmed Ağa Mektebi¹¹⁷⁹

¹¹⁷⁶ Keçiler Köyü Şeyh Evren Zâviyesi'nde, vakfı olana Evcî Çiftliği, arazisinin Ramazan 1168/Temmuz 1755 tarihinden itibaren zâviyedârı olan Ahmed ve İdris Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.66, a-6.

¹¹⁷⁷ Köse, a.g.e., s. 330.

¹¹⁷⁸ VGMA, HD, nr. 1062, s.85, a-5.

Kesanöz/Yeşilöz Köy'ünde bulunan sıbyan mektebi¹¹⁸⁰ ve Tahtacıvıran Köy'ünde bulunan sıbyan mektebi¹¹⁸¹ sayılabilir. Kesanöz/Yeşilöz Köy'ünde bulunan sıbyan mektebi ile ilgili Rebûlevvel 1186/Haziran- Temmuz 1772 ve RabiulAhîr 1189/Haziran 1775 tarihli kayıtlar vardır. Tahtacıvıran Köy'ünde bulunan sıbyan mektebi ile ilgili ise 9 Cemâziyelevvel 1188/18 Temmuz 1774 tarihli kayıt vardır. Ancak Baltacı Hacı Ahmed Ağa Mektebi ve Taberdar Ahmed Ağa'nın ihya eylediği mekteb-i şerif ile ilgili kayıtlarda sade mekteblerin adı zikredilmiştir. Mekteblerle ilgili görevlendirme kaydı bulunmamaktadır.

Ankara Vilayeti Salnamelerinde, Ayaş mektepleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. H. 1299/M.1882 ve H.1300/M.1883 tarihli Ankara Vilayeti Salnameleri'ne göre, sıbyan mektebi sayısı 43 ve rüşdiye mektebi sayısı, 1 olarak sayılmıştır. H.1320/M.1902-1903 tarihli Ankara Vilayeti Salnamesi'ne göre ise erkek sıbyan mektepleri sayısı 55 ve öğrenci sayısı 1530'dur. Kız sıbyan mektepleri sayısı 3 ve öğrenci sayısı 764'dür. Rüşdiye mektebi sayısı 1 ve öğrenci sayısı 70'dir.¹¹⁸²

3.4.1. Teberdâr/Baltacı Ahmed Ağa Mektebi Ve Vakfı

Hurûfât Defterleri'nde, Güdül Kazası'nda bulunan Teberdâr/Baltacı Ahmed Ağa Mektebi Evkafı ve vakfa gelir getiren dükkân ve benzeri yerler ile eski Baltacı Ahmed Ağa Mektebi vakıfları ile ilgili dört adet kayıt bulunmaktadır. Vakıf ile ilgili en eski kayıt, Rebûlevvel 1175/Eylül-Ekim 1761 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 15 Cemâziyelevvel 1215/4 Ekim 1800 tarihli kayıttır. Kayıtları incelediğimizde vakfa konu olan yerler: Teberdâr/Baltacı Ahmed Ağa Mektebi Evkafı ve vakfa gelir getiren dükkân ve benzeri yerler ile eski Baltacı Ahmed Ağa Mektebi vakıflarıdır. İncelediğimiz dönemde vakfa kâtip ve câbî görevlendirmesi yapılmıştır. Vakıflarda kâtip ve câbîlik görevi önemli bir görevdir. “Mal ve haraç toplamak” anlamına gelen Arapça cebee kökünden türetilmiştir. Osmanlı öncesi İslâm ve Türk devletlerinde haraç ve vergi toplayan görevlileri ifade etmekte iken Osmanlılar'da erken dönemlerden

¹¹⁷⁹ VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-13.

¹¹⁸⁰ VGMA, HD, nr. 1058, s.36, a-13.

¹¹⁸¹ VGMA, HD, nr.1 059, s.27, a-12.

¹¹⁸² Yahya Akyüz , “Osmanlı Eğitim Sistemi İçinde ve Günümüzde Ayaş'ta Eğitim, Okullar ve Öğretmenler”, *Ayaş ve Bünyamin Ayaş'ı Sempozyumu*, Ankara, 1993, s. 103.

itibaren daha çok vakıf gelirlerini toplayanlar için kullanılmıştır.¹¹⁸³ Teberdâr/Baltacı Ahmed Ağa Mektebi Vakfı'nda görevlendirilen kâtip ve câbî'ye günlük iki akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Vakıftaki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Rebîülevvel 1175/Eylül-Ekim 1761 tarihli kayıta, Güdül Kasabası'nda Mahmud Paşay-ı Veli yakınında eski Baltacı Ahmed Ağa Mektebi vakıfları ve yine Güdül Kasabası'nda vakfa gelir sağlayan dükkân ve benzeri yerlerin iki akçe ile kitabet ve cibayet'inin her birine mutasarrıf olan Ahmet Halife adlı kimse vefat etmiştir. Vakfın mutasarrıflığı, Ahmet Halife'nin oğulları Abdullah ve Mehmet adlı kardeşlere ortaklaşa eski berat gereğince tevcih buyurulmuştur.¹¹⁸⁴ 15 Cemaziyelevvel 1215/4 Ekim 1800 tarihli kayıta, Güdül Kasabası'nda Mahmud Paşay-ı Veli yakınında eski Baltacı Ahmed Ağa Mektebi vakıfları ve yine Güdül Kasabası'nda vakfa gelir sağlayan dükkân ve benzeri yerlerin iki akçe ile kitabet ve cibayet'inin her birine mutasarrıf olan Mehmet adlı kimse vefat etmiştir. Mehmet adlı kimsenin görevi bırakacağı evladı da yoktur. Adı geçen vakfın mütevelliyesi Refiye Hatun'un arzıyla vakfın mutasarrıflığı, Ebubekir adlı kimseye tevcih buyurulmuştur.¹¹⁸⁵ Vakıf Ta yapılan diğer görevli değişikliklerinde bir veaft üzere ve bir ilk tayin şeklinde görevlendirmeler yapılmıştır.

¹¹⁸³ Mehmet "İbşirli", "Câbî", *DİA*, C.6, İstanbul 1992, s. 529.

¹¹⁸⁴ VGMA, *HD*, nr. 1070, s.57, a-2.

¹¹⁸⁵ VGMA, *HD*, nr. 1138, s.11, a-17.

Tablo 122: Teberdâr/Baltacı Ahmed Ağa Mektebi Evkafı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Kâtip ve Câbî	İki	Hafız Ahmed Halife	Abdullah Mehmed ¹¹⁸⁶	Rebûlevvel 1175/Eylül-Ekim 1761
2	Kâtip ve Câbî	İki	-	Hattat Ahmed Halife ¹¹⁸⁷	Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762
3	Kâtip ve Câbî	İki	Abdurrahman Mehmed	Mehmed Halife ¹¹⁸⁸	Rebûlevvel 1176/Eylül-Ekim 1762
4	Kâtip ve Câbî	İki	Mehmed	Ebu Bekir ¹¹⁸⁹	15 Cemaziyelevvel 1215/4 Ekim 1800

3.4.2. Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Sıbyan Mektebi

Kesanöz/Yeşilöz Kasabası'nda bulunan sıbyan mektebi ile ilgi Hurûfât Defterleri'nde iki kayıt vardır. İncelediğimiz kayıtlarda, sıbyan mektebi Hacı Ali Ağa adlı kimse tarafından inşa ya da tamir edildiği için mektebe adı verilmiştir. Rebûlevvel 1186/Haziran- Temmuz 1772 ve Rabiulahîr 1189/Haziran 1775 tarihli kayıtlarda mekteb'e talim-i sıbyan tayini yapılmıştır. Talim-i sıbyan bu göreve hasbi yani ücret almadan tayin edilmiştir. Mektebe yapılan tayinlerde iki berat yenileme şeklinde görevlendirmeler yapılmıştır.

¹¹⁸⁶ Gündül Kasabası'nda, Mahmud Paşa-yı Veli yakınında eski Baltacı Ahmed Ağa Mektebi vakıfları ve yine Gündül Kasabası'nda vakfa gelir sağlayan dükkân ve benzeri yerlerin iki akçe ile kitabet ve cibayet'inin her birine mutasarrıf olan Ahmed Halife adlı kimse vefat etmiştir. Vakfın mutasarrıflığı, Ahmed Halife'nin oğulları Abdullah ve Mehmed adlı kardeşlere ortaklaşa eski berat gereğince tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr.1070, s.57, a-2.

¹¹⁸⁷ Gündül Kasabası, Taberdar Ahmed Ağa'nın, ihya eylediği mekteb-i şerif vakfının, kâtip ve câbisi bulunmamaktadır. Hattat Ahmed Halife, vakfın mütevellisi Hacı Ahmed arzıyla kâtip ve câbî olarak görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.85, a-5.

¹¹⁸⁸ Gündül Kasabası'nda, Mahmud Paşa-yı Veli yakınında bulunan eski Baltacı Hacı Ahmed Ağa Mektebi vakıfları ve vakfa gelir sağlayan dükkân ve benzeri yerlerin iki akçe ile kitabet ve cibayet'inin her birine mutasarrıf olan Abdurrahman ve Mehmed kardeşlerden Abdurrahman vefat etmiştir. Abdurrahman'ın hissesi kardeşi Mehmed Halifeye eski berat gereğince tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1070, s.57, a-13.

¹¹⁸⁹ Gündül Kasabası'nda, Mahmud Paşa-yı Veli yakınında eski Baltacı Ahmed Ağa Mektebi vakıfları ve vakfa gelir sağlayan dükkân ve benzeri yerlerin iki akçe ile kitabet ve cibayet'inin her birine mutasarrıf olan Mehmed adlı kimse vefat etmiş ve görevi bırakacağı evladı yoktur. Adı geçen vakfın mütevellisi Refiye Hatun'un arzıyla mutasarrıflık, Ömer oğlu Ebubekir adlı kimseye tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-17.

Tablo 123: Kesanöz/Yeşilöz Kasabası Sıbyan Mektebi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret /Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Talim-i Sıbyan	Hasbî	-	İsa ¹¹⁹⁰	Rebûlevvel 1186/Haziran- Temmuz 1772
2	Talim-i Sıbyan	Hasbî	-	İsa ¹¹⁹¹	Rebûlâhîr 1189/Haziran- 1775

3.4.3. Tahtacıvıran/Tahtacıören Köyü Sıbyan Mektebi

Tahtacıvıran Köyü Sıbyan Mektebi ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt vardır. 9 Cemâziyelevvel 1188/18 Temmuz 1774 tarihli kayıta, mektebe talim-i sıbyan görevlendirilmiştir. Talim-i sıbyan hasbî yani ücretsiz görevini yürütmektedir. İncelediğimiz kayıta, mektebi köy halkı inşa ettirmiştir.

Tablo 124: Tahtacıvıran/ Tahtacıören Köyü Sıbyan Mektebi Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Talim-i Sıbyan	Hasbî	-	Mustafa ¹¹⁹²	9 Cemâziyelevvel 1188/18 Temmuz 1774

3.5. Evladlık Vakıflar

Vakıflar yararlanırlar açısından hayrî ve zürrî kısımlarına ayrılır. Hayrî vakıflar doğrudan doğruya hayır amacıyla kurulan ve yararlanırları fakirler, yolcular, öğrenciler gibi genel bir nitelendirme ile belirlenen kişiler olan vakıflardır. Vakıftan yararlanırların vakfedenin zengin veya fakir hısımlarından meydana geldiği ve fakirlerin yararlanması bunların ortadan kalkması şartına bağlandığı vakıflara zürrî vakıflar denilmektedir. Bu tür vakıflara evlâtlık veya ehli vakıf adı da verilmektedir. Fakihlerin büyük çoğunluğu tarafından câiz görülen zürrî vakıflar son asırlarda uzun tartışmalara yol açmışsa da

¹¹⁹⁰ Ayaş Kazâsı, Keşanoz Kasabası'nda, Hacı Ali Ağa binası mektepte talim-i sıbyan görevi müceddeden, Nâib Osman arzıyla tevcih buyrulmuştur.. VGMA, HD, nr. 1058, s.36, a-13.

¹¹⁹¹ Ayaş Kazâsı, Keşanoz Kasabası'nda, Hacı Ali Ağa binası mektepte talim-i sıbyan görevini yapan İsa'nın beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr.1065, s17, a-31.

¹¹⁹² Tahtacıvıran Köyü'nde, köy halkı tarafından inşa edilen mekteb'e talim-i sıbyan olarak Ahmed oğlu Mustafa görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr.1059, s.27, a-12.

Osmanlı toplumunda bunların meşrû sayıldığı ve önemli oranda uygulandığı bilinmektedir.¹¹⁹³ Bazı yazarlara göre Osmanlı İmparatorluğu'nda zürri vakıflar sistemi, gerek devletin müsadere temayüllerine ve gerekse İslâm miras hukukunun dağıtıcı tesirlerine karşı doğmuş bir olgudur. Diğer sosyal ve hayrî duyguların yanında, ileri sürülen bu hususlar varid olsa bile, esas unsur Osmanlı toplum yapısından kaynaklanmaktadır. O devirde, mülkün nesiller elinde bütünlüğünü muhafaza ederek ailenin şeref ve varlığını muhafaza etmek önemli bir hususdu. Bir aile namına vakfedilmiş bulunan bir mülk, bu vakfedilmiş olmak hukuki eyleminden sonra, vakıf sahibinin mirasçıları tarafından çıkarılamazlar. Bu şekilde vakıf haline sokulmuş olan mülkün borç için veya dîyet olarak haczi ve çeşitli maksatlar için parça parça vakfedilmesi imkânı yoktur. "Evladlık vakıf" haline sokulmuş olan aile mülkleri, vakfedenin tayin edeceği şartlar içinde, nesiller elinde bütün olarak kalabilecektir.¹¹⁹⁴

Ayaş Kazası'nda 1571 1571 tarihli Ankara Sancağı Evkâf Defterinde kayıtlı 21 evladlık kayıt bulunmaktadır.¹¹⁹⁵ İncelediğimiz Ayaş Hurufat defterlerinde üç tane evlatlık vakıf bulunmaktadır. Bunlar, Yeregözü/Sinan Kasabası'nda bulunan Hacı Yakup Çiftliği Vakfı, Tekke Köyü'nde bulunan İyicek Dede Vakfı ve Afşar Köyü'nde bulunan Dede Emin ve Kalaycıoğlu Yerleri Vakfı olarak sıralayabiliriz.

3.5.1. Salavat Çiftliği Vakfı

Salavat Çiftliği Vakfı incelediğimiz Ankara Sancağı evkâf defterlerinde kayıt bulunamamıştır. Salavat Çiftliği Vakfı ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt vardır. Safer 1104/Ekim-Kasım 1692 tarihli kayıta, Salavat Çiftliği Vakfı'nda Şaban 1104/Nisan-Mayıs 1693 tarihinden itibaren mutasarrıf olan Ahî Ali'nin eski berat gereğince beratı yenilenmiştir.

¹¹⁹³ Hacı Mehmet Günay, Vakıf, *DİA*, C.42, İstanbul 2012, s. 478.

¹¹⁹⁴ Nazif Öztürk, *Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, VGM Yayınları, 1. Baskı, Ankara 1983, s. 84.

¹¹⁹⁵ Köse, *a.g.t.*, s. 70-71.

Tablo 125: Salavat Çiftliği Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Mutasarrıf	-	-	Ahî Ali ¹¹⁹⁶	Safer 1104/Ekim-Kasım 1692

3.5.2. Ahî Bayezid Çiftliği ve Mezraası Vakfı

Ahî Bayezid Çiftliği ve Mezraası Vakfı ile ilgili Ankara Sancağı Evkâf Defteri'nde kayıtlar bulunmaktadır. 867/1463 tarihli Maliyeden Müdevver 9 numaralı Ankara Mufassal Defteri'ndeki kayıta, “ *Ayaş'da Ahî Bayezid çiftliği kadim-ül eyyamdan vakf olagelmiş. Elinde merhum Sultan Gazi Hüdevendigâr ve Sutan Mehmed beratları vardır. El-hâletü hâzihî Ahî Bayezid oğlu Ahî Elvan vakfiyet üzere mutasarrıftır. Mehmed bin Ahî Elvan.* ”¹¹⁹⁷ Ahî Bayezid Çiftliği ve Mezraası Vakfı'nın çok eski zamandan beri vakıftır. Vakfın mutasarrıfı Ahî Elvan'dır. 1463 tarihi itibarıyla vakfın mutasarrıfı Ahî Elvan'ın evladı Mehmet'tir.

1522 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde Ahî Bayezid çiftliği ve Mezraası vakfı ile ilgili şu kayıt yer almaktadır: “*Mezra'a Der Karye-i Ayaş Ahî Bayezid Çiftliği kadim-ül eyyamdan vakf ola gelmiş Ahî Bayezid oğlu Ahî Elvan tasarruf ider imiş. Selâtîn-i maziye hükümleriyle deyü kayd olmuş der defter-i köhne. El-hâletü hâzihî Ahî Elvan oğlu Ahî Mehmed ve karındaşı Yusuf vakfiyet üzere mutasarrıflardır. Elllerinde Pâdişâhımız berâtı var deyü defter-i köhnede mastûr. Hâliyâ Ahî Mehmed fevt olub oğullan Ahî Şehzade ve Ahî Ahmed ve Ahî Bayezid'a virilmiş Pâdişâhımız berâtıyla. Hâsılı 150.*”¹¹⁹⁸ 1522 tarihli kayıta, 1463'teki bilgiler tekrarlanmıştır. Ancak 1463'teki kayıta vakfın mutasarrıfları sayılırken sadece Ahî Elvan'ın oğlu Mehmet zikredilmiştir. 1522'deki kayıta, 1463 köhne defterde, vakfın mutasarrıfları Mehmet'le birlikte kardeşi Ahî Yusuf yazılıdır, denmiştir. Muhtemelen 1463 tarihinden sonraki bir tarihte Ahî Yusuf vakfın mutasarrıfı olarak eklenmiştir. 1522 tarihi itibarıyla vakfın mutasarrıfları değişmiştir. Buna göre, Mehmet vefat etmişti. Mehmet'in oğulları Ahî Şehzade, Ahî Ahmet ve Ahî Bayezid'a vakfın

¹¹⁹⁶ Ayaş Kazâsı, Salavat Çiftliği Vakfı'nda Şaban 1104/Nisan-Mayıs 1693 tarihinden beri mutasarrıf olan Ahi Ali adlı kimsenin beratı atik berat gereğince yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, b-1.

¹¹⁹⁷ BOA, MAD, 9, v. 230a.

¹¹⁹⁸ 928/1522 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları 112/8, v. 112a.

mutasarrıfıdır. 1530'da kayıta da bir önceki bilgiler özet olarak tekrarlanmıştır: “*Vakf-ı evlad-ı Ahî Bayezid. Der Karye-i Ayaş. Hâsıl 150.*”¹¹⁹⁹

1571 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde, Ahî Bayezid çiftliği ve Mezraası vakfı ile ilgili 1522'de bilgiler aynı şekilde tekrarlanmıştır. 1522'deki deftere ek olarak; “*El-’ân berât-ı Pâdişâhîyle Ahî Yusuf bi’l-fiil mutasarrıf olmağın defter-i cedîde kayd olundu. Hâsıl ani’l-galle ve gayrihi 150,*”¹²⁰⁰ 1571 tarihi itibarıyla vakfın mutasarrıfı, padişah beratıyla Ahî Yusuf’tur.

Ankara Sancağı evkâf defterlerinde vakfın çok eski zamanlarda vakıf olduğundan bahsedilmektedir. Hurûfât Defterleri’ndeki kayıtlara göre, Ahî Bayezid çiftliği ve Mezraası Sultan Alaaddin döneminde vakıflaştırılmıştır. Ahî Bayezid çiftliği ve Mezraası vakfı ile ilgili, Hurûfât Defterleri’nde beş adet kayıt vardır. Vakıf ile ilgili en eski kayıt Safer 1125/Şubat-Mart 1713 tarihli. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Cemâziyelevvel 1160/Mayıs 1747 tarihli. Vakıftaki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kaza kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Şevval 1159/Ekim-Kasım 1746 tarihli kayıta, vakfın mutasarrıfı Ahmet Halife’nin vefat etmesi üzerine, tasarruf hakkı oğlu Seyyid Hasan Halife’ye, Kadı Mustafa Efendi arzıyla tevcih buyrulmuştur. İncelediğimiz dönemde vakıfta yaşanan diğer görevli değişiklikleri, iki vefat ve iki berat yenileme şeklinde gerçekleşmiştir.

¹¹⁹⁹ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay. Ankara 1993, s.396.

¹²⁰⁰ İbrahim Köse, *Ankara Evkâf Defteri (1571)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, Ankara 1998, s. 330.

Tablo 126: Ahî Bayezid Çiftliği ve Mezraası Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Mutasarrıf	-	-	Mehmed ¹²⁰¹	Safer 1125/Şubat-Mart 1713
2	Mutasarrıf	-	-	Ali ¹²⁰²	Rebûlevvel 1117/Haziran-Temmuz 1705
3	Mutasarrıf	-	Seyyid Mehmed	Ahmed ¹²⁰³	Cemaziyelâhir 1148/Ekim-Kasım 1735
4	Mutasarrıf	-	Hacı Ahmed Halife	Seyyid Hasan Halife ¹²⁰⁴	Şevval 1159/Ekim-Kasım 1746
5	Mutasarrıf	-	Ali	Mehmed ¹²⁰⁵	Cemaziyelevvel 1160/Mayıs 1747

3.5.3. Hüseyin Dede Tarlaları ve Mezraası Vakfı

Hüseyin Dede Tarlaları ve Mezraası Vakfı ile ilgili incelediğimiz, Ankara Sancağı evkâf defterlerinde kayıt bulunamamıştır. Hüseyin Dede tarlaları Mezraası vakfı ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt vardır. Ramazan 1125/Eylül-Ekim 1713 tarihli kayıta, Hüseyin Dede tarlaları olarak bilinen, mezrayı Mehmet Fakîh adlı kimse vakfetmiştir. Mehmet Fakîh'ten beri vakfın mutasarrıflığını evladları eşit hisse ile yürütmektedir. Ancak evlad-ı vakıftan olmamasına rağmen Cami-i Atîk imam-hatip'i Hasan adlı kimse bir yolla vakfa mutasarrıf olmuştur. Vakfa mutasarrıf olmanın şardı evladiyet şartı olduğu için Hasan'ın vakıftaki mutasarrıflı sona erdirilmiştir. Kadısı Mustafa arzı ve ibkâ berat ile Ahmet, Abdülatif, Mehmet ve kız kardeşleri Dudu, Ayşe ve Sakine vakfa mutasarrıf tayin edilmiştir.

¹²⁰¹ Ayaş Kazâsı, Ahî Bayezid Çiftliği Vakfı'nda mutasarrıf olan Mehmed adlı kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.11, a-29.

¹²⁰² Ayaş Kazâsı, Sultan Alaaddin Vakfı, Ahî Elvan olarak bilinen Ahî Bayezid Mezraasına evladiyet şartıyla mutasarrıf olan Ali'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1138, s.37, a-37.

¹²⁰³ Ayaş Kazâsı, Ahî Bayezid Çiftliği Vakfı'nda mutasarrıf olan Seyyid Mehmed adlı kimsenin vefat etmesi üzerine tasarruf hakkı, Ayaş'ta müezzinlik yapan Ahmed adlı kimseye Nâib Mehmed Hamdi arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-8.

¹²⁰⁴ Ayaş Kazâsı, Ahî Bayezid Çiftliği Vakfı'nda mutasarrıf olan Hacı Ahmed Halife'nin vefat etmesi üzerine, tasarruf hakkı oğlu Seyyid Hasan Halife Kâdî Mustafa Efendi arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 1055, s.64, a-15.

¹²⁰⁵ Ayaş Kazâsı, Sultan Alaaddin Vakfı, Ahî Elvan olarak bilinen Ahî Bayezid Mezraasına evladiyet şartıyla mutasarrıf olan Ali adlı kimsenin vefat etmesi üzerine vakfın mutasarrıfı torunu Mehmed iken Seyyid Hasan adlı kimse bir yolla mutasarrıflığı ele geçirmiştir. Seyyid Hasan görevden el çektilerilerek tekrar Mehmed adlı kimse mutasarrıf olmuştur. VGMA, HD, nr.1055, s.64, a-20.

Tablo 127: Hüseyin Dede Tarlaları Mezraası Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Mutasarrıf	-	Hasan	Ahmed Abdüllatif Mehmed Dudu Ayşe Sakine ¹²⁰⁶	Ramazan 1125/Eylül-Ekim 1713

3.5.4. Cüneyd Dede Vakfı

Cüneyd Dede Vakfı ile ilgili Hurûfât kayıtlarında sadece bir kayıt vardır. 12 Safer 1214/16 Temmuz 1799 tarihli kayıta, Cüneyt Dede adlı hayır sahibi kimse, Ayaş sınırında Cüneyt tarlaları olarak bilinen yerde yarım çiftlik, altı parça vakıf Mezraasını vakfetmiştir. Vakıfta tasarruf hakkı için evladiyet şartı vardır. Evaladiyet şartına göre tasarruf hakkı, erkek ve kız kardeşlere hisselere bölünerek ortaklaşa verilmiştir.

Tablo 128: Cüneyd Dede Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret /Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Mutasarrıf	-	Ahmed Abdüllatif Mehmed Dudu Ayşe Nejla	Seyyid Hafız Osman Mehmed ¹²⁰⁷	12 Safer 1214/16 Temmuz 1799

¹²⁰⁶ Ayaş'ta, Ahmed ve Abdüllatif ve Mehmed ile li-ebeveyn kız karındaşları Dudu ve Ayşe ve Sakine nâm hatunlar meclis-i şer' de selâtin-i mâziyeden beri Ayaş sınırında nim çiftlik altı kıt'a Hüseyin Dede tarlaları ta'bir olunmak mezra'a ecdâdımız, Mehmed Fakih galleden olup ve berât meclis-i şer'-i hümâyün verilmeyip ol dahi ol yerleri vakıf ve hâsıl olan galleden evlad ve evlâdiyet ale's-seviyye mu'in bu ana değin evlâd-ı vâkıfdan vech-i meşrût üzere mutasarrıflar iken ahardan Câmi'-i Atik'de imam-hatib Hasan irâde ile mutasarrıf olup hilâf-ı şurût-ı vâkıf berât ettirmekle mezkûreden Kâdisı Mustafa arzıyla ibkâ buyurulub... VGMA, HD, nr. 1133, s.5, a-21.

¹²⁰⁷ Ayaş sınırında, Cüneyd Dede tarlaları olarak bilinen yerde, yarım çiftlik, altı parça vakıf mezraasında evladiyet ve meşrutiyet üzere mutasarrıf olan Ahmed, Abdüllatif ve Mehmed yine aynı ana babadan kız kardeşleri Dudu, Ayşe ve Nejla adlı kimselerin ölümüyle mutasarrıflık ortaklaşa, Seyyid Hafız Osman ve Mehmed'e tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.531, s.72, a-18.

3.5.5. Demirci/Ortabereket Köyü Derviş Yusuf Mezraası Vakfı

Demirci Köyü, Ayaş Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıta geçmektedir. Köyün adı, 1523 ve 1571-72 tarihli tımar defterinde Ortabereket olarak geçmektedir. 1523 ve 1571-72 tarihli vakıf defterlerinde ise Demürcü olarak geçmektedir.¹²⁰⁸ Hurûfât Defterleri'nde geçen Demirci Köyü'nün Ortabereket olduğunu anlıyoruz. Demirci/Ortabereket Köyü Derviş Yusuf Mezraası Vakfı ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde Şaban 1110/Şubat-Mart 1699 tarihli kayıt mevcuttur. Kayıta vakfa mutasarrıf görevlendirmesi yapılmıştır. Şaban 1110/Şubat-Mart 1699 tarihli kayıta, Derviş Yusuf Mezraası Vakfı'nda mutasarrıf olan Derviş Yusuf'un vefat etmesi üzerine görev, oğlu Mustafa adlı kimseye inayet buyrulmuştur.

Tablo 129: Demirci/Başbereket Köyü Derviş Yusuf Mezraası Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	Mutasarrıf	-	Derviş Yusuf	Mustafa 1209	Şaban 1110/Şubat-Mart 1699

3.5.6. Yeregözü/Sinanlı Kasabası Hacı Yakup Çiftliği Vakfı

Hacı Yakup Çiftliği Vakfı ile ilgili Ankara Sancağı evkâf defterinde kayıtlar bulunmaktadır. 867/1463 tarihli Maliyeden Müdevver 9 numaralı Ankara Mufassal Defteri'ndeki kayıta, *“Mezra'a-i Yeregönide Hacı Yakub elinde dutadurduğu bir çiftlik yer kadîmden vakf olagelmiş Yerü ve nısfı Ayaş'da ve nısfı Yeregözü'de imiş. Bayezid Hüdâvendigâr mektubu varımiş. Zayi' olub taklitleriyle eski defterde mutasarrıf yazılmıştır. Mutasarrıf gelib yardımları götürümekle virildi. İki tane bağ vardır.”*¹²¹⁰ Hacı Yakup, bir çiftlik yer ve iki bağ eskiden vakfetmiştir. Vakfettiği yerlerin yarısı Yeregözü'de yarısı da Ayaş'ta bulunmaktadır. Bayezid Hüdâvendigâr mektubu kaybolmuştur. Mutasarrıflarım kim olduğu belli değildir.

¹²⁰⁸ Karaman, “XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları”, s. 806

¹²⁰⁹ Ayaş Kazası, Demirci Köyü, Derviş Yusuf Mezraası Vakfı'nda mutasarrıf olan Derviş Yusuf'un vefat etmesi üzerine görev, Mustafa adlı kimseye inayet olmuştur. VGMA, HD, nr. 1140, s.58 b-2.

¹²¹⁰ BOA, MAD, 9, v. 225b.

1522 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde Hacı Yakup Çiftliği Vakfı ile ilgili şu kayıt yer almaktadır: “*Mezra’a-i Hacı Yakub Der Karye-i Yeregömi bir çiftlik yer ve iki pâre bağ kadîmden vakfetmiş nısfı Ayaş’a ve nısfı Yeregömi’ye imiş. El-hâletü hâzihî evlâdından Mustafa ve karındaşı Duman tasarruf iderler. Elllerinde Pâdişâhımız berâtı var deyü mukayyed der defter-i köhne. Hâliyâ Mustafa fevt olub oğullan Pir Ahmed ve Şah Mehmed Pâdişâhımız berâtıyla sadaka olunmak tasarruf iderler. Hâsıl 200.*”¹²¹¹ Bu kayıta, 1463’teki bilgiler tekarlanmış, sonrasındaki mutasarrıflar ilave edilmiştir. Vakfın bir önceki mutasarrıfı Mustafa vefat etmiş ve oğulları Pir Ahmet ve Şah Mehmet, Padişah beratıyla vakfın yeni mutasarrıfları olmuşlardır. 1530’daki kayıta da bir önceki bilgiler özet olarak tekrarlanmıştır: “*Vakf-ı Evlad-ı Şeyh Hacı Yakub. Mürd 1 akçe, Der Karye-i Yeregömi bir çiftlik var ve iki pare bağ, nefer 4, Hâsıl 200.*”¹²¹² 1571 tarihli Ankara Sancağı evkâf defterinde de 1522’deki bilgiler tekrarlanmıştır.

Hurûfât kayıtlarına göre Hacı Yakup Çiftliği Vakfı Yeregömi Kasabası’nda bulunmaktadır. Hurûfât Defterleri’nde Hacı Yakup Çiftliği Vakfı ile ilgili sekiz adet kayıt vardır. En eski kayıt Şaban 1111/Ocak-Şubat 1700 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 9 Şevval 1226/27 Ekim 1811 tarihlidir. Hacı Yakup Çiftliği Vakfı’ndaki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kaza kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Cemaziyelâhir 1141/Ocak 1729 tarihli kayıta, Yeregömi Kasabası Hacı Yakup Mezraasına şartlı olarak mutasarrıf olan Hasan mahlûlünden, oğulları Mehmet, Mahmud, Ali ve İbrahim’e Nâib Mustafa arzıyla tevcih buyrulmuştur.¹²¹³ 9 Şevval 1226/27 Ekim 1811 tarihli kayıta ise Hacı Yakup çiftliği olarak bilinen iki kıta bağ üzerinde zâviyedâr olan Hüseyin ve Mustafa adlı kardeşler ortaklaşa mutasarrıf iken, Hüseyin’in vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine, yarım hissesi kardeşi Mustafa’ya, Nâib İbrahim Ethem arzıyla tevcih buyrulmuştur.¹²¹⁴ Hacı Yakup Çiftliği Vakfı’na yapılan diğer görevli değişikliklerinde, iki ilk tayin, iki berat yenileme, bir vefat ve bir mahlûlünden tayinler yapılmıştır.

¹²¹¹ 928/1522 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları 113/6, v. 113b.

¹²¹² 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay. Ankara 1993, s.396.

¹²¹³ VGMA, HD, nr. 1144, s.45, a-15.

¹²¹⁴ VGMA, HD, nr. 533, s.90, b-6.

Tablo 130: Yeregözü Kasabası Hacı Yakup Çiftliği Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Mutasarrıf	-	Şeyh Mahmud	Hasan ¹²¹⁵	Şaban 1111/Ocak-Şubat 1700
2	Mutasarrıf	-	Hasan	Mehmed Mahmud Ali İbrahim ¹²¹⁶	Cemaziyelâhir 1141/Ocak 1729
3	Mutasarrıf	-	-	Veli Halife ¹²¹⁷	Safer 1169/Kasım-Aralık 1755
4	Mutasarrıf	-	-	Veli Halife ¹²¹⁸	-
5	Mutasarrıf	-	Molla Mehmed Mahmud Ali İbrahim	Mustafa Halife ¹²¹⁹	Şevval 1175/Nisan-Mayıs 1762
6	Mutasarrıf	-	Mustafa	Hüseyin Mustafa ¹²²⁰	Şaban 1178/Ocak-Şubat 1765
7	Mutasarrıf	-	-	Hüseyin Mustafa ¹²²¹	Ramazan 1189/Ekim-Kasım 1775
8	Mutasarrıf	-	Hüseyin Mustafa	Mustafa ¹²²²	9 Şevval 1226/27 Ekim 1811

¹²¹⁵ Yeregözü Kasabası, Hacı Yakup Mezraası olarak bilinen iki kıta bağ üzerinde mutasarrıf olan Şeyh Mahmut hissesini kendi isteğiyle oğlu Hasan ile ortaklaşa tasarruf etmesi tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1138, s.10, a-5.

¹²¹⁶ Yeregözü Kasabası, Hacı Yakup Mezraasına şartlı olarak mutasarrıf olan Hasan mahlûlünden, oğulları Mehmed, Mahmut, Ali ve İbrahim'e Nâib Mustafa arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr.1144, s.45, a-15.

¹²¹⁷ Yeregözü Kasabası, Hacı Yakup vakıf Mezraası mutasarrıflığına evladiyet şartı üzerine Veli Halife'ye inayet buyruldu. VGMA, HD, nr. 1062, s.64, a-27.

¹²¹⁸ Yeregözü Kasabası, Hacı Yakup vakıf Mezraası mutasarrıflığına evladiyet şartı üzerine Veli Halife'nin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1062, s.66, a-16.

¹²¹⁹ Yeregözü Kasabası, Hacı Yakup çiftliği olarak bilinen iki kıta bağ üzerinde mutasarrıf olan Molla Mehmed, Mahmut, Ali ve İbrahim adlı kimselerin vefat etmesi üzerine hisseleri Mustafa Halifeye tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1062, s.65, a-15.

¹²²⁰ Yeregözü Kasabası, Hacı Yakup çiftliği olarak bilinen iki kıta bağ üzerinde Şevval 1170/Haziran-Temmuz 1757 tarihinden beri mutasarrıf olan Hasan oğlu Mustafa adlı kimsenin vefatı üzerine tasarruf hakkı, oğulları Hüseyin ve Mustafa adlı kardeşleri eski berat ile inayet buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1070, s.58, b-7.

¹²²¹ Yeregözü Kasabası, Hacı Yakup çiftliği olarak bilinen iki kıta bağ üzerinde Şa'ban 1178-Ocak 1765 tarihinden beri mutasarrıf olan Hüseyin ve Mustafa adlı kimselerin beratı, eski berat gereğince yenilenmiştir. Berat, 11 Receb 1203-7 Nisan 1789 tarihinde tekrar yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-7.

¹²²² Yeregözü Kasabası, Hacı Yakup çiftliği olarak bilinen iki kıta bağ üzerinde mezra zâviyedârları olan Hüseyin ve Mustafa adlı kardeşler ortaklaşa mutasarrıf iken Hüseyin'in vefat etmesi ve evladının olmaması üzerine yarım hissesi kardeşi Mustafa'ya, Nâib İbrahim Ethem arzıyla tevcih buyruldu. VGMA, HD, nr. 533, s.90, b-6.

3.5.7. Tekke Köyü İyicek Dede Vakfı

Tekke Köyü İyicek Dede Vakfı ile ilgili incelediğimiz Ankara Sancağı Evkâf Defterleri'nde kayıt bulunamamıştır. Tekke Köyü, İyicek Dede Vakfı ile ilgili Hurûfât kayıtlarında 25 Cemaziyelâhir 1202/2 Nisan 1788 tarihli bir adet kayıt vardır. Kayıta, Tekke Köyü'nde İyicek Dede'nin erkek evlatlarına vakıf ve şart eylediği, bilinen sınırlar içindeki evlatlık vakıftır. İncelediğimiz kayıta, vakıfta mutasarrıf olan Seyyid Ali adlı kimsenin vefat etmesi üzerine tasarruf hakkı, oğulları Seyyid İsmail ve Seyyid Ali adlı kimselere tevcih buyurulmuştur.¹²²³

Tablo 131: Tekke İyicek Dede Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılan	Göreve Atanan	Tarih
1	Mutasarrıf	-	Seyyid Ali	Seyyid İsmail Seyyid Ali ¹²²⁴	25 Cemaziyelâhir 1202/2 Nisan 1788

3.5.8. Afşar Köyü Dede Emin ve Kalaycıoğlu Yerleri Vakfı

Afşar Köyü Dede Emin ve Kalaycıoğlu yerleri vakfı ile ilgili incelediğimiz Ankara Sancağı evkâf defterlerinde kayıt bulunamamıştır. Afşar Köyü Dede Emin ve Kalaycıoğlu yerleri vakfı ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde üç adet kayıt vardır. Vakıf ile ilgili en eski kayıt, Cemâziyelevvel 1118/Ağustos-Eylül 1706 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise 4 Şaban 1236/7 Mayıs 1821 tarihlidir. Vakıftaki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Rebûlevvel 1199/Ocak-Şubat 1785 tarihli kayıta, vâkfın mutasarrıfı olan Seyyid Osman'ın vefat etmesi üzerine, tasarruf hakkı oğulları Seyyid Ebu Bekir ve Seyyid Hasan ve Seyyid Ahmed'e berat ile tevcih buyurulmuştur.¹²²⁵ İncelediğimiz diğer kayıtlarda da vefat üzere görevli değişikliği yapılmıştır.

¹²²³ VGMA, HD, nr. 1060, s.64, a-3.

¹²²⁴ Tekye Köyü'nde, İyicek Dede'nin erkek evladlarına vakıf ve şart eylediği bilinen sınırlar içindeki vakıfta mutasarrıf olan Seyyid Ali'nin vefat etmesi üzerine tasarruf, hakkı oğulları Seyyid İsmail ve Seyyid Ali'ye inayet buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1060, s.64, a-3.

¹²²⁵ VGMA, HD, nr.1060, s.63, a-2.

Tablo 132: Afşar Köyü Dede Emin ve Kalaycıoğlu Yerleri Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Mutasarrıf	-	-	Osman ¹²²⁶	Cemaziyelevvel 1118/Ağustos-Eylül 1706
2	Mutasarrıf	-	Seyyid Osman	Seyyid Ebubekir Seyyid Hasan Seyyid Ahmed ¹²²⁷	Rebûülevvel 1199/Ocak-Şubat 1785
3	Mutasarrıf	-	Seyyid Ebubekir	Seyyid Hasan Hüseyin Seyyid Ahmed ¹²²⁸	4 Şaban 1236/7 Mayıs 1821

3.6. Su Vakıfları

Herhangi bir su, suyuyla beraber vakfedildiğinde “vakıf su” adını alır. Bunlar, Osmanlı vakıf hukuku bakımından sahih/gerçek vakıflardır. Vakıflar, sözü edilen sulardan ya bizatihi yararlanır ya da kiraya vermek sûretiyle gelir sağlardı. Hâsıl olan ücret, hayır müesseselerine sarf edilirdi. Yani vakıf sular ve yapıları, hem bir “müessesât-ı hayriye/hayır kurumu” hem de “müstegallât-ı vakfiye/vakıf geliri”dir.¹²²⁹ Bugün belediyelerin yaptıkları hizmetler, eski İslâm şehirlerinde umûmiyetle vakıflar yoluyla gerçekleştirilmekte idi. Bunların başında şehirlerin su ihtiyacının temini gelmektedir. Vakıf suları ve su vakıfları, Bu gaye için, vakıf olarak, su bendleri, su kuyuları, çeşmeler ve yazın bedava soğuk su dağıtılması maksadıyla sebiller inşâ edilmiştir.¹²³⁰

¹²²⁶ Ayaş Kazâsı, Afşar Köyü’nde, Dede Emin ve Kalaycıoğlu yerleri mutasarrıfı olan Ömer adlı kimsenin vefat etmesi üzerine görev, Osman adlı kimseye inayet buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1073, s.88, a-8.

¹²²⁷ Ayaş Kazâsı, Afşar Köyü’nde Dede Emin ve Kalaycıoğlu yerleri mutasarrıfı olan Seyyid Osman’ın vefat etmesi üzerine, tasarruf hakkı oğulları Seyyid Ebubekir ve Seyyid Hasan ve Seyyid Ahmed’e berat ile tevcih buyurulmuştur. VGMA, HD, nr. 1060, s.63, a-2.

¹²²⁸ Ayaş Kazâsı, Afşar Köyü’nde, Dede Emin ve Kalaycıoğlu yerleri mutasarrıfları Seyyid Ebu Bekir ve Seyyid Hasan ve Seyyid Ahmed adlı kimseler ortaklaşa mutasarrıf iken Seyyid Ebubekir’in vefat etmesi üzerine hissesi oğlu Seyyid Hasan’a, ortağı Seyyid Ahmed’e ve evlad-ı vakıftan Mehmed oğlu Hüseyin’e berat ile tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 534, s.88, a-14.

¹²²⁹ Yusuf Sağır, “Osmanlı Su Vakıfları”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 15, 2006, s. 451.

¹²³⁰ Yediyıldız, “Vakıf”, s.170-171.

İncelediğimiz Ayaş Hurufat defterlerinde iki tane su vakfı bulunmaktadır. Ayaş Kazası merkezinde bulunan Âb-ı Çeşme Vakfı, Ayaş Hamamı ve Yeregözü/Sinanlı Kasabası'nda bulunan Kadıncı Vakfı'dır.

3.6.1. Âb-ı Çeşme Vakfı

Âb-ı Çeşme Vakfı ile ilgili incelediğimiz, Ankara Sancağı evkâf defterlerinde kayıt bulunamamıştır. Vakfın kim tarafından hangi tarihte kurulduğunu bilemiyoruz. Ayaş'ın Karakaya Mahallesi'nde bulunan Âb-ı Çeşme'nin Hurûfât Defterleri'nde geçen Osmanzâde Hacı Ahmet Efendi tarafından inşa edilmiştir. Âb-ı Çeşmenin tamiri, bakımı gibi giderlerinin karşılanması için birde vakıf oluşturulmuştur. Vakıf ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt mevcuttur. Rebülevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774 tarihli kayıta vakfa müteveli tayini yapılmıştır. Müteveli İsmail, Muharrem 1184/Nisan-Mayıs 1770 tarihinden beri vakfın mütevelliliğini yürütmektedir. İncelediğimiz kayda göre vakıfta müteveli görevini yürüten İsmail adlı kimsenin beratı yenilenmiştir.

Tablo 133: Âb-ı Çeşme Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Müteveli	-	-	İsmail ¹²³¹	Rebülevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774

3.6.2. Kadıncı Vakfı

Kadıncı Vakfı ile ilgili incelediğimiz Ankara Sancağı evkâf defterlerinde kayıt bulunamamıştır. Vakfın kim tarafından hangi tarihte kurulduğunu bilemiyoruz. Yeregözü/Sinanlı Kasabası'nda bulunan Kadıncı Vakfı ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde sadece bir kayıt vardır. Rebülâhır 1186/Temmuz 1772 tarihli kayıta vakfa müteveli tayini yapılmıştır. Vakfa görevlendirilen müteveliye günlük iki akçe vazife ücreti takdir edilmiştir.

¹²³¹ Ayaş Kazası, Karakaya Mahallesi, Osmanzâde Hacı Ahmed binası Âb-ı Çeşme Vakfı'nda, Muharrem 1184/Nisan-Mayıs 1770 tarihinden beri mütevellisi İsmail'in kimsenin beratı yenilenmiştir. VGMA, HD, nr. 1065, s.17, a-5.

Tablo 134: Kadınpınarı Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Mütevelli	İki	-	Seyyid Ali ¹²³²	Rebûlâhir 1186/Temmuz 1772

3.6.3. Ayaş Hamamı Vakfı

Ayaş Hamamı Vakfı ile ilgili incelediğimiz, Ankara Sancağı evkâf defterlerinde kayıt bulunamamıştır. Hurûfât kayıtlarında Ayaş hamamı olarak geçen hamam günümüzde Ayaş merkezde Ulu Câmi'nin karşısında bulunan paşa hamamı olmalıdır. Paşa hamamının, Selçuklulardan günümüze kalan eserlerdendir.¹²³³ Hamam yığma moloz taştan inşa edilmiştir. Hamam, iki bölümden oluşmaktadır. Hamam ve hazırlık bölümlerinden oluşmaktadır. Çatı beton örtüyle kaplıdır. Hamam 1981 yılında Koruma Kurulu tarafından, 1. derece anıt olarak tescillenmiştir.¹²³⁴

Ayaş Hamamı Vakfı ile ilgili Hurûfât Defterleri'nde üç adet kayıt vardır. Vakıf ile ilgili en eski kayıt Rebûlâhir 1128/Mart-Nisan 1716 tarihlidir. Bu defter serisindeki tespit edilebilen günümüze en yakın kayıt ise Rebûlevvel 1131/Ocak-Şubat 1719 tarihlidir. İncelediğimiz dönemde vakfa mütevelli tayini yapılmıştır. Mütevelli'ye günlük yarım akçe vazife ücreti takdir edimiştir. Rebûlevvel 1131/Ocak-Şubat 1719 tarihli diğer iki kayıta ücret bilgisi yazılmamıştır. Vakıftaki görevli değişikliği evladiyet şartına göre ölen kişinin ya da görevi bırakan kişinin yerine evladının tayini şeklinde gerçekleşmiştir. Evladının olmaması durumunda aile dışından biri kazâ kadı ya da nâibinin arzıyla görevlendirilmiştir. Rebûlevvel 1131/Ocak-Şubat 1719 tarihli kayıta, vakfın mütevellisi Recep adlı kimse görevden alınmıştır. Vakfa mütevelli olarak Ebubekir adlı kimse tayin edilmiştir Ahardan yani aile dışından olan Ebubekirin vakfa mütevelli olarak görevlendirilmesi evladiyet şartına aykırı bir durumdur. Yine Rebûlevvel 1131/Ocak-Şubat 1719 tarihinde Ebubekir

¹²³² Ayaş Kazâsı, Kâdıpınarı Vakfı'nın, mahkemenin düzenlediği resmi belge ile mütevellisi olan Seyyid Ali'ye berat ile Nâib Osman arzıyla görev tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1059, s.27, a-1.

¹²³³ Filiz Karakuş-Zuhal Özcan, Tarihi Ankara Hamamlarının Tipolojik Analizi, *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi*, s. 568.

¹²³⁴ <https://arkeodenemeler.blogspot.com/search/label/Hamam>, (Erişim: 11.06.2024).

ahardan olduğu için görevden alınıp, göreve ibkâ berat ile evlad-ı vakıftan Receb adlı kimse tekrar tayin edilmiştir.¹²³⁵

Tablo 135: Ayaş Hamamı Vakfı Personeli ve Günlük Vazife Ücretleri/Akçe

Sıra No	Vazife	Ücret/Akçe	Görevden Ayrılanlar	Göreve Atananlar	Tarih
1	Mütevelli	Yarım Akçe	-	Receb ¹²³⁶	Rebûlâhir 1128/Mart-Nisan 1716
2	Mütevelli	-	Receb	Bekir ¹²³⁷	Rebûlevvel 1131/Ocak-Şubat 1719
3	Mütevelli	-	Ebubekir	Receb ¹²³⁸	Rebûlevvel 1131/Ocak-Şubat 1719

¹²³⁵ VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-11./VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-14.

¹²³⁶ Ayaş Kazâsı Hamamı Vakfı'nın mütevellisi olmayıp, görev Receb adlı kimseye Kâdî Ahmed arzıyla tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.4, b-16.

¹²³⁷ Ayaş Kazâsı Hamamı, vakıf mütevellisi olan Receb adlı kimsenin ref'inden görev, Kâdî Seyyid Ali arzıyla Bekir adlı kimseye tevcih buyrulmuştur. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-11.

¹²³⁸ Ayaş Kazâsı Hamamı, vakıf mütevellisi olan Ebubekir ahardan olduğundan görevden alınarak ibkâ berat ile Veli oğlu Receb görevlendirilmiştir. VGMA, HD, nr. 1133, s.5, b-14.

SONUÇ

Ayaş, ilkçağlardan itibaren tarihi geçmişe sahip olan, Ankara'nın en önemli yerleşim birimlerindendir. Ayaş, 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra, Anadolu'nun fethi sürecinde, Ankara'yla birlikte Türkler tarafından fethedilmiştir. Ayaş tarih boyunca siyasi, ekonomik ve askerî yönlerden stratejik yolların kesişim noktasında olmasından dolayı önemli bir merkez olarak işlevini sürdürmüştür.

Ayaş'ın Türk tarihi açısından kültürel temelleri, Selçuklular, Beylikler ve Osmanlı döneminde atılmıştır. Selçuklularla başlayan Anadolu fütühatını sadece askerî bir hareket olarak düşünmemek gerekir. Müslüman Türkler fethettikleri beldelere kendi damgalarını vurarak, Türkleşmesini ve İslamlaşmasını sağlamışlardır. Türkler fethettikleri bölgelerde; câmi, mescid, tekke, zâviye, imaret, darüşşifa, kervansaray, han, hamam, yol, köprü vs. gibi dini, sosyal ve ekonomik kurumlarla, yerleştikleri şehir, kasaba ve köyleri şenlendirmişler, yaşanabilir yerleşim birimlerine dönüştürmüşlerdir. İşte yapılan bu kurumların devamını sağlayabilmek için de vakıf müessesesini ve sistemini kullanmışlardır.

Ayaş Hurûfât Defterleri'nde vakıf müesseseleri olarak câmi, mescid, tekke ve zâviye, çeşme, mahkeme, sıbyan mektebi, gibi dini ve sosyal kurumlara raslamaktayız. Vakıflara akar olarak tahsis edilen dükkân, çiftlik, hamam gibi yerleri de bu defterlerden tespit ediyoruz. Ayaş'ta bulunan vakıfların gelirlerinin önemli bir kısmı Sultan II. Bayezid'in Amasya'daki vakfına ve Ankara ve Ayaş'ta bulunan câmi, mescid, tekke ve zâviye gibi kurumlara gitmektedir. Sultan Bayezid vakfına ayrılan vakıf gelirler, Amasya'da bulunan üç câminin giderine ayrılmıştır. Osmanlı döneminde Ayaş Kazası'nın merkez mahallelerinden, kasabalarına ve köylerine kadar her yerde câmiler ve mescitler inşa edilmiştir. Mescitler yeterli olmadığında, izin ile buralara minber konularak câmiye dönüştürülmüştür. Câmi ve mescitlere yapılacak tamir ve bakım ile minber konularak câmiye dönüştürülmesi, izn-i hümayun yani padişah izniyle mümkün olabilmiştir. İncelediğimiz Hurûfât Defterleri'nde, câmi ve mescitlerin yanında musalla da denilen açık alanda namazlarının kılındığı mekanlar da dikkatimizi çekmiştir. Buralar daha çok köy halklarının yılın belli zamanlarında yaylaya çıkmaları üzerine Cuma, bayram ve vakit namazları ile cenaze namazlarını kılmak için izn-i hümayunla yani padişah izni ile inşa edilmişlerdir. Ayaş ve Gündül ilçelerinde yaptığımız alan çalışmasında, Ayaş Hurûfât

Defterleri'nde tespit edilen câmi, mescit, medrese, mektep ve çeşmelerin önemli bir kısmının ya tahrip olduğu ya da tamamen yok olduğu görülmüştür. Ayaş Hurûfât Defterleri'nde, Ayaş Kazası'nda bulunan sekiz câmiden, Dervişimam Mahallesi Câmi-i Cedîd/Yeni Câmi ve Ayaş İslamoğlu Câmi-i Şerifi'nin yeri tespit edilememiştir. Ayaş Kazası'nda bulunan 17 mescitten sadece Karadibek ve Kesikbaş Mescidleri ayakta kaldığı görülmüştür. Ayaş Hurûfât Defterleri'nde Güdül'de iki câmi ve dört mescit karşımıza çıkmaktadır. Güdül'de yaptığımız alan çalışmasında günümüzde ilçe merkezinde üç câmi bulunmaktadır. Halktan edindiğimiz bilgiye göre Güdül'de yaşanan yangınlar sonucunda mescitler yanmış olabilir. Günümüzde ayakta kalabilen yapılar ise aslına uygun olmayan bir şekilde tamir ve bakımdan geçirilmiştir.

Vakıflar, vakfedenler tarafından vakfiyelere konulan şartlar üzere yönetilmiştir. Vakfın kurucusu vakıflara yapılacak tayinlerde, genelde evladiyet şartını koymuştur. Bu durum görevlendirmelerin babadan oğula geçen bir düzene dönüşmesine neden olmuştur. Vakıf şartlarından diğeri tayinlerde önceliğin erkek evlada, yoksa kız evlada, eğer nesli kesilmişse kâdı veya nâibinin uygun göreceği bir kimsenin tayini şeklinde olmuştur. Vakıf şartlarında ekber ve erşed yani akıllı ve yaşının büyük olması şartı da önemlidir. Tayin edilen kimsenin görevin liyakatını taşıması görevlendirme sürecinde önemli bir özellik olarak dikkati çekmektedir. Evladiyet şartına uygun olan ancak yaşı küçük olan veya görevin liyakatını taşımayan kimse vazifeye görevlendirilmemiştir. Çözüm olarak, Şeyhülislam, kazasker, kâdı, nâib ve müteveli görüşüyle geçici bir kimse görevlendirilmiştir. Görevlendirmelerde vazife ücreti günlük olarak akçe üzerinden belirlenmiştir. Bazı görevlendirmelerde ise hasbî yani ücret ödenmeden tayinler yapılmıştır. Görevlendirmelerde berat yenilemeleri (tecdid-i berât) de sıkça rastlanan bir uygulamadır. Bu berat yenilmeleri, bazen kaybolan bir berat için, bazen ise atık berat yani eski berat gereğince yapılmıştır. Ancak her padişah değişiminde berat yenilemesi yapılmış, yeni padişah tarafından görevlendirme yenilenmiş, deftere beratın tarihi de yazılmıştır.

Câmi, mescid, tekke ve zâviyelerdeki görevlere yapılan imam, hatip, müezzin, kayyım, müteveli gibi tayinlerin maddi getirisi iyi olmasından dolayı, evladiyet şartına aykırı olarak ecânibden yani aile dışından birileri haksız yere tayin olmak istemektedirler. Haksız yere yapılan görevlendirmeler, şikâyet yoluyla mahkemeye intikal etmekte ve evladiyet şartına uygun olarak tayinler tekrar yapılmaktadır. Mahkemeye iletilen diğeri bir şikâyet konusu ise görevin liyakatını taşımamak, görev yerinde bulunmamak, toplumun uygun görmeyeceği davranışlarda bulunmak olarak sıralayabiliriz. Mahkemeye durumdan

rahatsız olan halk şikâyetinde bulunur ve genelde görevli görevinden uzaklaştırılırdı. Bu durum bize vakıflarda sıkı bir denetim mekanizmasının olduğunu göstermiştir. Kazâ kadısı veya nâib atama ve azil sürecinde birinci derecede yetki sahibiydi. Mahallinden yapılan arzlara dayalı olarak kazaskerlik makamı tayini gerçekleştirirdi. Tabi bu işlem padişah beratıyla tamamlanırdı. Akabinde yapılan tayin ya da yenilen berat Hurûfat defterlerine kaydedilir, aynı zamanda mahallin kadısına ve vakfın yöneticilerine de göreve atanan ile birlikte gönderilirdi.

İncelediğimiz Hurûfat Defterleri'nde Ayaş Kazası'nda 59 câmi, 33 mescid, 2 tekke, 12 zâviye, 15 vakıf, 2 sıbyan mektebi, 1 mahkeme, 1 hamam ve 1 çeşmeye ait kayda rastlanmıştır. Ayrıca incelenen dönemde Ayaş Kazası merkezinde 10 mahalle, kazaya bağlı 3 kasaba ve bu kasabalara bağlı 9 mahalle ile kaza genelindeki 43 köye ait kayda rastlanmıştır. İncelenen defterlerde yer alan köylerin ve mahallelerin günümüze ulaşım ulaşamadıkları hem yapılan çalışmalar üzerinden hem de saha araştırması ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylelikle geçmişten günümüze varlığını devam ettiren veya kaybolan, adı değişen, ya da aynı adı kullanan yerleşim birimleri tespit edilmeye çalışılmış; sonuçta, kaza genelinde yerleşim birimlerinde devamlılığın söz konusu olduğu görülmüştür.

Son olarak Ayaş Kazası, Hurûfat Defterleri'nin incelenmesiyle daha önce Ayaş'la ilgili yapılan çalışmaları tamamlayıcı ve bundan sonra yapılacak çalışmalara kaynaklık yapacak bir çalışma ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece Ayaş Kazası Vakıfları özelinde, Osmanlı dönemi yerel tarih ve vakıf çalışmalarına katkı sağlandığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

VGMA. Ayaş Kazası Hurûfat Defterleri (HD/Hurûfât Defteri)

Defter no: 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 1055, 1058, 1059, 1060, 1062, 1065, 1066, 1070, 1073, 1133, 1137, 1138, 1140, 1143, 1144.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) 867/1463 Tarihli 9 Numaralı *Maliyeden Müdevver Defter (MAD.d-9)*, *Ankara Livası Mufassal Defteri*, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi.

İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları

İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları, 928/1522 Tarihli *Ankara Sancağı Vakıf Tahrir Defteri*.

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, 979/1571-1572 Tarihli 558 Numaralı *Ankara Vakıf Tahrir Defteri*.

Ankara Vakıf Muhasebe Defteri

Defter No: 1974, 1969.

2. Araştırma Eserleri ve Makaleler

Ahmet Resmî Efendi, *Hâmiletü'l-Küberâ*, Hazırlayan: Ahmet Nezihi Turan, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000.

Akdağ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzen Kavgası*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1975.

Akyüz, Yahya, “Osmanlı Eğitim Sistemi İçinde ve Günümüzde Ayaş’ta Eğitim, Okullar ve Öğretmenler”, *Ayaş ve Biinyamin Ayaşı Sempozyumu*, Ankara 1993, s. 96-126.

- Aldan, Mehmet, *Türlü Yönleriyle Ayaş (Bir Meskun Yer İncelemesi)*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1965.
- Alkan, Mustafa. "Osmanlı Döneminde Adana Sancağı'nda Kurulan Tekkeler/Zâviyeler ve Türbeler" *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Haziran 2006, S.39, s. 21-32.
- Alkan, Mustafa, "Türk Vakıf Tarihi Araştırmaları Açısından Hurûfât Defterleri: Adana Örneği", *XV. Türk Tarih Kongresi (Ankara 11-15 Eylül 2006) Kongreye Sunulan Bildiriler*. Ankara 2010. s. 826-842.
- Atalay, Besim. *Divanü Lügatit Türk Tercümesi*. C. 1, Ankara 1988.
- Ateş, İbrahim. "Şerife Müslime Hanım'ın Bünyamin Ayaşı İle İlgili Vakfiyesi Üzerine Düşünceler", *Ayaş ve Biinyamin Ayaş'ı Sempozyumu*, Ankara 1993, s. 35-52.
- Baykara, Tuncer, *Osmanlı Taşra Teşkilâtında XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu)*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 1990.
- Bayram, Sadi. "Ayaş Vakfiyeleri Üzerine Bir Deneme", *Ayaş ve Biinyamin Ayaş'ı Sempozyumu*. Ankara 1993, s. 143-156.
- Beyazıt, Yasemin. "Hurûfât Defterleri'nin Şehir Tarihi Araştırmalarındaki Yeri", *History Studies, Volume 5 Issue 1*, Ocak 2013, s. 40-69.
- Cebecioğlu, Ethem, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, "Tekke"md., s. 269.
- Çal, Halit, "1192 Numaralı 1696-1716 Tarihli Hurûfât Defterine Göre Yunanistan'daki Türk Mimarisi", *Erdem*, S.58, 2010, s. 93-242.
- Çal, Halit. "Hurûfât Defterlerine Göre 19. Yüzyılda Küre Kazası" *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı Sanat Yazıları*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kayseri 2001, s. 125-166.
- Çınar, Hüseyin, "Osmanlı Döneminde Kurşunlu Kazası'nda Kurulan Vakıflar Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *I. Uluslararası Kurşunlu Tarih Kongresi*, Editör: Prof. Dr. Mehmet Eryılmaz, Ankara 2022.

- Çınar, Hüseyin, "Osmanlı'nın Son Döneminden Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Ankara'da Bir Kaza: Zir", *Gönül Sultanları, Şahsiyetleri ve Değerleri İle ANKARA*, Editör: İbrahim Ethem Arıoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara 2018.
- Çınar, Hüseyin -Gümüşçü, Osman, *Osmanlıdan Cumhuriyete Çubuk Kazası*, Bilge Yayınevi, Ankara 2002.
- Demirtaş, Hasan. "Vakıf Araştırmalarında Kaynak Olarak Hurûfât Defterleri: Kangırı Örneği", *Vakıflar Dergisi*, S.37, Ankara 2012, s. 47-92.
- Elibüyük, Mesut, "Tarihsel Coğrafya Bakımından Ayaş İlçesi Yeleşmelerinin XVI. Yüzyıldaki Nüfusları ve Ekonomik Etkinliklerinin Mekânsal Dağılışı", *Geçmişten Geleceğe Taşınan Miras Ayaş*, Editör: Mutlu Yılmaz, Ankara 2018, s.17-43.
- Erdoğan, Abdülkerim, *Ankara Erenleri II*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yay., Ankara 2013.
- , *Manevi Mimarlılarıyla Ankara*, Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi 2, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yay., Ankara 2007.
- Erçin, Abdülkadir, "Osmanlı Devleti'nde Kadı ve Şer'i Mahkemeler", *Bartın ve Yöresi Tarih-Kültür Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi C. 2*, Bartın 2015, s. 15-23.
- Ersay Yüksel, Ayşe, "Ayaş Câmilerinin Mimari Özellikleri" *Ayaş Sempozyumu*, Ankara 2018, s. 321-341.
- Erzen, Arif, *İlçağlarda Ankara*. TTK Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2010.
- Evliya Çelebi, *Seyhatname*, Yayına Hazırlayan: Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, C.2, YKY Yay., İstanbul 2003.
- Gökçe, Turan, "934(1528) Tarihli Bir Deftere Göre Anadolu Vilayeti Kadılıkları ve Kadıları", *3 Mayıs 1944 50. Yıl Türkçülük Armağanı*, Yayın Kurulu: Prof. Dr. İsmail Aka, Dr. Turan Akkoyunlu, Cansever Tanyeri, Cahit Telci, Akademi Kitabevi Yay., İzmir 1994, s. 77-93.
- Karakuş, Filiz - Özcan, Zuhâl, "Tarihi Ankara Hamamlarının Tipolojik Analizi" *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi*, Ankara 2022, s.526-574.

- Kılıç, Yusuf, "Ayaş Kültür Mirasının Ünlü Simalarından Şihâbüddin Sivasî ve Şeyh Muhiddin", *Ayaş ve Biinyamin Ayaş'ı Sempozyumu*, Ankara 1993, s. 156-164.
- Karaman, Ali Fuat, "*XIX Yüzyıl Ortalarında Ankara Vilayeti'ne Bağlı Ayaş Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Durumu*", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi , Ankara 2006.
- Karaman, Deniz, "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası İktisadi Tahlil Denemesi", *Belleten*, C.66 Ankara 2002, s.421-501.
- , "XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları", *Belleten*, C.67, Ankara 2003, s. 804-852.
- Köse, İbrahim, *Ankara Evkâf Defteri (1571)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, Ankara 1998.
- Ortaylı, İlber, *Hukuk Ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devlet'inde Kadı*, Kronik Yayıncılık, İstanbul 2016.
- Öztürk, Nazif, *Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, VGM Yayınları, 1. Baskı, Ankara 1983.
- Sağır, Yusuf, "Osmanlı Su Vakıfları", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 15, 2006, s. 447-473.
- Şahin, Kamil, Bünyamin Ayâşî'nin Hayatı İslam-Türk Kültür Tarihindeki Yeri, *Ayaş ve Bünyamin Ayaş'ı Sempozyumu*, Ankara, 1993, s. 9-14.
- Sümer, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, A.Ü.D.T.C.F. yay., Ankara 1972.
- Şenel, Şennur-Karaman, Ali Fuat, "Ayaş'ın XIX. Yüzyıl Ortalarında Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerine Tespitler ve Sonuçlar", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, No 9 Ankara 2008, s. 505-541.
- Şahin, Kemal Mustafa, *Anadolu'da Selçuklu Döneminde Dikine Planlı Câmiler (Anadolu Selçuklu Devleü'nin Yıkılışına Kadar)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Doktora Tezi, İzmir 2004.
- Taşçı, Gülen, *H.1281/M.1864-1865 Tarihli Muhasebe Defterine Göre Ankara*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2022.

- Taşkan, Hilal, *Osmanlı Döneminde Ankara'da Kadınların Kurdukları Vakıflar: Sosyo-Kültürel Bir İnceleme(XIV-XIX. Yüzyıllar)*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2023.
- Tuğlacı, Pars, *Osmanlı Şehirleri*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1985.
- Tunç, Bilal “Cumhuriyet Döneminde Ayaş İlçesinin İdari Yapısı Ve Nüfusu (1923-1980)”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C.7, s.1431.
- Turan, Ahmet Nezihi, *Yabanâbâd Tarihini Ararken*, Ankara 1999.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, Ankara 1983.
- Ünal, Mediha, *Geleneksel Ayaş Evleri*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1992.
- Yediyıldız, Bahaeddin, "Vakıf İstılahları Lügatçesi", *Vakıflar Dergisi* , Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983.
- , XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi: Bir Sosyal Tarih İncelemesi, TTK Yayınları, Ankara 2003.
- Yücekaya, Hüsnü, *1830 Nüfus Sayımında Ayaş Köyleri ve Kasabaları*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2004.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Rehberi*, Yay. Haz. Mevlüt Çam, İbrahim Turhan, Rıdvan Akçatepe, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara: 2020.

3. Ansiklopedi Maddeleri

- Atar, Fahrettin, “Kadı”, *DİA*, C.27, İstanbul 2012, s.66-69.
- , "Mahkeme", *DİA*, c. 27, İstanbul 2012, s.338-341.
- Altındağ, Ülkü, "Darüssaade", *DİA*, C. 9, s.1-3.
- Baykara, Tuncer, “Kasaba,” *DİA*, C. 24, İstanbul 2001. S. 525-526.
- , Kasaba, *DİA*, C. 24, İstanbul 2001 s. 525.
- Cesur, Aslı, “Ayaş Tarihi”, *Cumhuriyetin 100. Yılında Ankara Ansiklopedisi*, Editör: Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu – Recep Koçak, C.3, Ankara 2023, s. 1002-1004.
- Günay, Hacı Mehmet, Vakıf, *DİA*, C.42, İstanbul 2012, s. 475-479.

Gümüşçü, Osman - Küçükaşcı, Mustafa Sabri, “Köy”, *DİA*, C. Ek-2, Ankara 2019, s. 85-87.

İbşirli, Mehmet, "Cabi", *DIA*, C. 6, İstanbul 1992, 529-530.

İnalcık, Halil “Mahkeme”, *İslam Ansiklopedisi*, C.VIII, MEB Yay., İstanbul 1986, s.146-151.

Önkal , Mehmet - Bozkurt, Nebi, "Câmi", *DİA*, C. 7, İstanbul 1993, s.46-56.

Özdemir, Rifat, "Osmanlılar Devri Ankara", *DİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 204-209.

Şahin, Kamil, "Bünyamin Ayaşı", *DIA*, C. 6, s. 491.

Yel, Ali Murat - Küçükaşcı, Mustafa Sabri, “Mahalle”, *DİA*, C. 27, Ankara 2003, s. 323-326.

Yediyıldız, Bahaeddin, “Vakıf”, *M. E.B İslam Ansiklopedisi* C.13, İstanbul 1986, s.153-172.

4. Elektronik Kaynaklar

<https://ayas.bel.tr/sayfa/iklim-ve-cografya/>, (Erişim: 15.07.2024)

<http://arkeodenemeler.blogspot.com/search/label/Ayaş>, (Erişim: 15.07.2024)

<https://www.nufusu.com/ayas-ankara-mahalleleri-nufusu>, (Erişim: 15.07.2024).

<https://www.nufusune.com/177973-ankara-beypazari-urus-mahallesi-nufusu>,(Erişim: 15.02.2024)

<https://lugat.osmanlica.online/>, (Erişim: 15.03.2024).

<https://www.nufusune.com/178311-ankara-gudul-caga-mahallesi-nufusu>,(Erişim: 15.07.2024)

<https://www.nufusune.com/178353-ankara-gudul-salihler-mahallesi-nufusu>,(Erişim: 15.07.2024)

<https://www.nufusune.com/178319-ankara-gudul-akbas-mahallesi-nufusu>,(Erişim: 15.02.2024)

<https://www.nufusune.com/178339-ankara-gudul-karacaoren-mahallesi-nufusu>, (Erişim: 15.02.2024)

<https://www.evliyalar.net/osman-dede-ayas/>, (Erişim: 15.02.2024)

<https://sosyodenemeler.blogspot.com/2014/10/samut-bali-turbesi-ankara-gudul.html?m=1>, (Erişim: 10.04.2024).

<https://www.evliyalar.net/samut-bali/>, (Erişim: 10.04.2024).

<https://arkeodenemeler.blogspot.com/search/label/Hamam>, (Erişim: 11.06.2024).

